

เอกสารคำสอน
รายวิชาการบริหารจัดการชั้นเรียน



สุรีย์มาศ สุขกลี

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2557

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารคำสอน
รายวิชาการบริหารจัดการชั้นเรียน

สุรีย์มาศ สุขกสิ
กศ.ด.(การบริหารการศึกษา)

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

2557

คำนำ

เอกสารคำสอนรายวิชาการบริหารจัดการชั้นเรียน รหัสวิชา 1014004 ได้เรียบเรียงขึ้น
อย่างเป็นระบบ ครอบคลุมเนื้อหาสาระรายวิชา ในหมวดวิชาบังคับ รายวิชาชีพรูของมหาวิทยาลัย
เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้สอนในการใช้ประกอบการสอนของคุณอาจารย์ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียน
มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหา

เอกสารเล่มนี้ ได้แบ่งเนื้อหาในการเรียนการสอนไว้ 13 บท ประกอบด้วย แนวคิดและ
หลักการเกี่ยวกับการวางระบบและการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน ขนาดชั้นเรียน
ที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน การจัดบรรยากาศ
ชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ การจัดการความปลอดภัย
ในชั้นเรียน การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน การปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน การปรับ
พฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง เทคนิค
การดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งได้ศึกษารายละเอียด
แต่ละบทที่สอนจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และสื่ออื่น ๆ ประกอบการจัดทำเอกสารคำสอน

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารคำสอนรายวิชาการบริหารจัดการชั้นเรียนสามารถใช้เป็น
เอกสารประกอบการสอนทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกิดการเรียนรู้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์
ที่กำหนด

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรีย์มาศ สุขกลี
มีนาคม 2557

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(1)
สารบัญ	(2)
แผนบริหารการสอนประจำวิชา	(5)
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1	1
บทที่ 1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบและการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน	3
ความหมายของการบริหาร	3
ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียน	4
ความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียน	5
แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียน	6
หลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน	9
สรุป	12
แบบฝึกหัดบทที่ 1	13
เอกสารอ้างอิง	14
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2	17
บทที่ 2 ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการบริหารวิชาการ	19
ความหมายของการบริหารวิชาการ	19
ความสำคัญของการบริหารวิชาการ	20
ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ	20
ขนาดของชั้นเรียน	42
ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	43
สรุป	48
แบบฝึกหัดบทที่ 2	49
เอกสารอ้างอิง	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3	53
บทที่ 3 การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน	55
ความหมายของวินัย	56
ความหมายของวินัยในตนเอง	56
ความสำคัญของวินัย	56
ประเภทของวินัย	57
ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน	59
วิธีการเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน	63
สรุป	64
แบบฝึกหัดบทที่ 3	65
เอกสารอ้างอิง	66
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4	67
บทที่ 4 การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้	69
ความหมายของบรรยากาศชั้นเรียน	69
ความสำคัญของบรรยากาศชั้นเรียน	70
ประเภทของบรรยากาศชั้นเรียน	71
บรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้	73
สรุป	78
แบบฝึกหัดบทที่ 4	79
เอกสารอ้างอิง	80
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5	81
บทที่ 5 เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ	83
ความหมายของการปกครองชั้นเรียน	83
ความสำคัญของการปกครองชั้นเรียน	83
หลักในการปกครองชั้นเรียน	84
แนวทางในการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ	86
สรุป	93
แบบฝึกหัดบทที่ 5	94
เอกสารอ้างอิง	95

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6	97
บทที่ 6 การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน	99
ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียน	99
ความสำคัญของความปลอดภัยในชั้นเรียน	100
กระบวนการสร้างความปลอดภัยในชั้นเรียน	100
วิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน	102
แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในชั้นเรียน	108
สรุป	110
แบบฝึกหัดบทที่ 6	111
เอกสารอ้างอิง	112
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 7	113
บทที่ 7 การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน	115
ความหมายของความขัดแย้ง	115
ประเภทของความขัดแย้ง	116
สาเหตุของความขัดแย้ง	117
กระบวนการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน	119
ทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้ง	122
สรุป	128
แบบฝึกหัดบทที่ 7	129
เอกสารอ้างอิง	130
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 8	131
บทที่ 8 การปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน	133
ความหมายของระเบียบวินัย	133
ความสำคัญของวินัยในชั้นเรียน	134
ประเภทของระเบียบวินัยในชั้นเรียน	135
การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียน	138
แนวทางการเสริมสร้างระเบียบวินัยของผู้เรียน	140
สรุป	148
แบบฝึกหัดบทที่ 8	150
เอกสารอ้างอิง	151

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 9	153
บทที่ 9 การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ	155
ความหมายของการปรับพฤติกรรม	155
ความหมายของเด็กที่มีปัญหา	156
ประเภทของเด็กที่มีปัญหา	157
ลักษณะของพฤติกรรมที่มีปัญหา	159
แนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ	161
สรุป	167
แบบฝึกหัดบทที่ 9	169
เอกสารอ้างอิง	170
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 10	171
บทที่ 10 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	173
ความหมายของประชาธิปไตย	173
แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย	175
ความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	177
กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน	178
สรุป	186
แบบฝึกหัดบทที่ 10	187
เอกสารอ้างอิง	188
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 11	189
บทที่ 11 การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน	191
ความหมายของการทำงานเป็นทีม	191
ความสำคัญของการทำงานเป็นทีม	192
หลักการการทำงานเป็นทีม	194
กระบวนการทำงานเป็นทีม	197
คุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ	200
สรุป	208
แบบฝึกหัดบทที่ 11	209
เอกสารอ้างอิง	210

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 12	211
บทที่ 12 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง	213
ความหมายของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน	213
วัตถุประสงค์ของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน	214
ความสำคัญของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน	215
ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน	217
กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง	218
สรุป	222
แบบฝึกหัดบทที่ 12	223
เอกสารอ้างอิง	224
แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 13	225
บทที่ 13 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ	227
ความหมายของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส	227
ประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส	228
การดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส	232
ความหมายของกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ	236
ประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ	236
กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ	241
สรุป	247
แบบฝึกหัดบทที่ 13	248
เอกสารอ้างอิง	249
บรรณานุกรม	251

แผนบริหารการสอนประจำวิชา

รหัสวิชา 1014004

รายวิชา การบริหารจัดการชั้นเรียน 3(3-0-6)
Classroom Management

คำอธิบายรายวิชา

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน โปรแกรมการปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน และเทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

ความมุ่งหมายรายวิชา

1. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน
2. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
3. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน
4. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
5. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ
6. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน
7. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน
8. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน
9. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ
10. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
11. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน
12. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง กลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

เนื้อหา บทที่ 1	แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบ การบริหารจัดการชั้นเรียน	6 ชั่วโมง
	1.1 ความหมายของการบริหาร 1.2 ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียน 1.3 ความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียน 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียน 1.5 หลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการ ชั้นเรียน 1.6 สรุป	
บทที่ 2	ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	3 ชั่วโมง
	2.1 การบริหารวิชาการ 2.1.1 ความหมายของการบริหารวิชาการ 2.1.2 ความสำคัญของการบริหารวิชาการ 2.1.3 ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ 2.2 ขนาดของชั้นเรียน 2.3 ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2.4 สรุป	
บทที่ 3	การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน	3 ชั่วโมง
	3.1 ความหมายของวินัย 3.2 ความหมายของวินัยในตนเอง 3.3 ความสำคัญของวินัย 3.4 ประเภทของวินัย 3.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน 3.6 วิธีการเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน 3.7 สรุป	
บทที่ 4	การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้	3 ชั่วโมง
	4.1 ความหมายของบรรยากาศชั้นเรียน 4.2 ความสำคัญของบรรยากาศชั้นเรียน 4.3 ประเภทของบรรยากาศชั้นเรียน 4.4 บรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ 4.5 สรุป	

- บทที่ 5 เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ 3 ชั่วโมง**
- 5.1 ความหมายของการปกครองชั้นเรียน
5.2 ความสำคัญของการปกครองชั้นเรียน
5.3 หลักในการปกครองชั้นเรียน
5.4 แนวทางในการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ
5.5 สรุป
- บทที่ 6 การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน 3 ชั่วโมง**
- 6.1 ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียน
6.2 ความสำคัญของความปลอดภัยในชั้นเรียน
6.3 กระบวนการสร้างความปลอดภัยในชั้นเรียน
6.4 วิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน
6.5 แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในโรงเรียน
6.6 สรุป
- บทที่ 7 การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน 3 ชั่วโมง**
- 7.1 ความหมายของความขัดแย้ง
7.2 ประเภทของความขัดแย้ง
7.3 สาเหตุของความขัดแย้ง
7.4 กระบวนการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน
7.5 ทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้ง
7.6 สรุป
- บทที่ 8 การปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน 3 ชั่วโมง**
- 8.1 ความหมายของระเบียบวินัย
8.2 ความสำคัญของวินัยในชั้นเรียน
8.3 ประเภทของระเบียบวินัยในชั้นเรียน
8.4 การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียน
8.5 แนวทางการเสริมสร้างระเบียบวินัยของผู้เรียน
8.6 สรุป
- บทที่ 9 การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ 3 ชั่วโมง**
- 9.1 ความหมายของการปรับพฤติกรรม
9.2 ความหมายของเด็กที่มีปัญหา
9.3 ประเภทของเด็กที่มีปัญหา
9.4 ลักษณะของพฤติกรรมที่มีปัญหา
9.5 แนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ
9.6 สรุป

- บทที่ 10 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน 3 ชั่วโมง**
- 10.1 ความหมายของประชาธิปไตย
 - 10.2 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย
 - 10.3 ความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
 - 10.4 กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
 - 10.5 สรุป
- บทที่ 11 การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน 3 ชั่วโมง**
- 11.1 ความหมายของการทำงานเป็นทีม
 - 11.2 ความสำคัญของการทำงานเป็นทีม
 - 11.3 หลักการทำงานเป็นทีม
 - 11.4 กระบวนการทำงานเป็นทีม
 - 11.5 คุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ
 - 11.6 สรุป
- บทที่ 12 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง 3 ชั่วโมง**
- 12.1 ความหมายของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
 - 12.2 วัตถุประสงค์ของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
 - 12.3 ความสำคัญของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
 - 12.4 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
 - 12.5 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง
 - 12.6 สรุป
- บทที่ 13 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ 6 ชั่วโมง**
- 13.1 ความหมายของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
 - 13.2 ประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
 - 13.3 การดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
 - 13.4 ความหมายของกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
 - 13.5 ประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
 - 13.6 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
 - 13.7 สรุป

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. การบรรยายโดยใช้เพาเวอร์พอยท์ (Power point)
2. การแบ่งกลุ่มอภิปรายตามเนื้อหาที่กำหนดให้
3. นำเสนอรายงานตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ซักถามและร่วมกันให้ข้อเสนอแนะ
5. ศึกษาจากเอกสารคำสอน
6. กรณีศึกษา
7. ทำแบบฝึกหัดท้ายบท
8. ทำแบบทดสอบ

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พอยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดท้ายบท

การวัดและประเมินผล

การวัดผล

คะแนนรวมในการประเมินผล	100 คะแนน
1. คะแนนระหว่างภาคเรียน	60 คะแนน
1.1 การตรงต่อเวลา	5 คะแนน
1.2 การแต่งกาย	5 คะแนน
1.3 การมีจิตสาธารณะ	5 คะแนน
1.4 การมีส่วนร่วมในการเรียน	10 คะแนน
1.5 รายงานบุคคล	15 คะแนน
1.6 รายงานกลุ่ม	20 คะแนน
2. คะแนนสอบปลายภาคเรียน	40 คะแนน

การประเมินผล

คะแนนระหว่าง	90-100	ได้ระดับ	A
คะแนนระหว่าง	85-89	ได้ระดับ	B
คะแนนระหว่าง	75-84	ได้ระดับ	B ⁺
คะแนนระหว่าง	70-74	ได้ระดับ	C
คะแนนระหว่าง	60-69	ได้ระดับ	C ⁺
คะแนนระหว่าง	55-59	ได้ระดับ	D
คะแนนระหว่าง	50-54	ได้ระดับ	D ⁺
คะแนนระหว่าง	0-49	ได้ระดับ	F



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 1

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน

- 1.1 ความหมายของการบริหาร
- 1.2 ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียน
- 1.3 ความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียน
- 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียน
- 1.5 หลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน
- 1.6 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

- เมื่อศึกษาบทที่ 1 แล้วนักศึกษาสามารถ
1. อธิบายความหมายของการบริหาร
 2. อธิบายความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียน
 3. บอกความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียน
 4. อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียน
 5. อธิบายและยกตัวอย่างเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับความหมายของการบริหาร ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียน ความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียน แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียน หลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน
2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน
5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 1 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พ้อยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 1

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สังเกตจากการอภิปราย
3. สังเกตจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 1

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 1

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบและ การจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน

การวางระบบและการจัดระเบียบชั้นเรียนเป็นการจัดสภาพของห้องเรียนทางด้านกายภาพหรือการตกแต่งห้องเรียนด้วยวัสดุตกแต่งเพื่อเป็นการจูงใจนักเรียนให้มีความสนใจและตั้งใจเรียนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการจัดการชั้นเรียนเท่านั้น ต้องมีการสร้างสรรค์และเอาใจใส่สภาพบรรยากาศภายในห้องเรียนด้วยเช่นกัน ดังนั้นครูจึงเป็นบุคคลที่รับหน้าที่เป็นผู้สร้างและส่งเสริมกระบวนการเรียนการสอน กระตุ้นความใฝ่รู้และใส่ใจในการศึกษาของผู้เรียน สร้างความมีระเบียบวินัยให้กับผู้เรียน อีกทั้งต้องคงสภาพสิ่งแวดล้อมเหล่านี้เพื่อช่วยให้การสอนในชั้นเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลแก่ผู้เรียนอย่างยั่งยืน นับตั้งแต่การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในห้องเรียน การจัดการกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน การสร้างวินัยในชั้นเรียนตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู และการพัฒนาทักษะการสอนของครูให้สามารถกระตุ้นพร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจในการเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.1 ความหมายของการบริหาร

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารไว้ ดังนี้

วิโรจน์ สารรัตน์ (2548) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การโดยอาศัยหน้าที่หลักทางการบริหารอย่างน้อย 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำและการควบคุม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบที่จะให้มีการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วิจิตร ศรีสอาน และคณะ (2548) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันโดยการใช้กระบวนการและทรัพยากรที่เหมาะสม

วันชัย โกลละสุต (2550) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม การปฏิบัติการในองค์การ และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การหรืออีกความหมายหนึ่งคือ กระบวนการทำงาน เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่เป็นผลสำเร็จด้วยการใช้บุคคล และทรัพยากรต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุซึ่งเป้าหมายของความต้องการ

อนек แสงสุก (2550) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง วิธีการใช้ คน เงิน และทรัพยากร ที่มีอยู่เพื่อปฏิบัติการกิจของหน่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

จันทรานี สงวนนาม (2551) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง รูปแบบกระบวนการทำงานพร้อมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล

สุรียมาศ สุขกลี (2556) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินการ ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

กู๊ด (Good, 1973) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมและจัดการเรื่องเกี่ยวกับงานหรือกิจการนักเรียน รวมทั้งการบริหารธุรกิจโรงเรียน โดยมุ่งให้บรรลุจุดหมายปลายทางของการศึกษาที่ตั้งไว้ ภาระหน้าที่ดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับครู นักเรียน บุคลากรอื่นในโรงเรียน

เฟสเตอร์ และเคทล (Fester & Kettl, 1991) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง การจัดการที่ทำให้เกิดความสำเร็จและเห็นว่าการบริหารเป็นกระบวนการระดมความรู้ความสามารถที่ทำให้บุคลากรดำเนินการให้ไปสู่เป้าหมายได้ผลสำเร็จสูงสุด

ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 2001) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า หมายถึง การบริหารเป็นกระบวนการที่มุ่งไปสู่จุดหมายที่กำหนดไว้ด้วยองค์ประกอบหลายประการ เช่น การตัดสินใจ องค์กรแรงจูงใจ ภาวะผู้นำโดยการบริหารต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตด้วย

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมหรือกระบวนการที่ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันดำเนินการ ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียนไว้ ดังนี้

สุรางค์ ไคว้ตระกูล (2548) ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียนว่า หมายถึง การสร้างและการรักษาสสิ่งแวดล้อมของห้องเรียนเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน กิจกรรมทุกอย่างที่ครูทำเพื่อจะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพและนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2548) ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียนว่า หมายถึง งานที่รวมภารกิจของสถานศึกษาที่บ่งบอกถึงปรัชญา จุดมุ่งหมาย ในการปฏิบัติงานเพื่อให้ นักเรียนได้รับการพัฒนาตนเอง ด้านความรู้ เจตคติและทักษะในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาโดยเฉพะงานวิชาการซึ่งเกี่ยวข้องกับหลักสูตร กระบวนการถ่ายทอดความรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายหรือผู้เรียน การจัดสื่อ และเทคโนโลยีการศึกษา การวัดผลและประเมินผล การประกันคุณภาพ รวมถึงการจัดบรรยากาศเพื่อการเรียนรู้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2549) ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียนว่า หมายถึง ภารกิจหลักของครูผู้สอนในการกำหนดแบบแผน วิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ จะต้องรู้จักเลือกวิธีการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพื่อให้งานนั้นบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนด

มอร์ (Moore, 2001) ได้ให้คำจำกัดความของ การบริหารจัดการชั้นเรียนว่า หมายถึง กระบวนการของการจัดระบบระเบียบและนำกิจกรรมของห้องเรียนให้เกิดการเรียนรู้ การบริหารจัดการชั้นเรียนมักจะถูกรับรู้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาระเบียบวินัยและควบคุมชั้นเรียนอย่างไรก็ตามการเข้าใจเช่นนี้ เป็นเรื่องง่ายเกินไป ทั้งนี้เพราะการบริหารจัดการชั้นเรียนมีหลายสิ่งที่มากไปกว่านั้นนั่นคือ การสร้างและดูแลเอาใจใส่บรรยากาศแวดล้อมของห้องเรียนเพื่อให้การจัดการเรียนรู้บรรลุตามเป้าหมายทางการศึกษา

ฮอลล์ (Hall, 2004) ได้ให้ความหมายของการจัดการชั้นเรียนไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมการสอนที่ครูสร้างและคงสภาพเงื่อนไขของการเรียนรู้เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลขึ้นในชั้นเรียนซึ่งถือเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียนที่มีคุณภาพนั้นต้องเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คงสภาพเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ โดยสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ การให้ผลย้อนกลับและการจัดการเกี่ยวกับการทำงานของนักเรียน ความพยายามของครูที่มีประสิทธิภาพนั้นหมายรวมถึง การที่ครูเป็นผู้ดำเนินการเชิงรุก มีความรับผิดชอบและเป็นผู้สนับสนุน

สรุปได้ว่า การจัดการชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในห้องเรียน การจัดการกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียน การสร้างวินัยในชั้นเรียนตลอดจนการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของครู และการพัฒนาทักษะการสอนของครูให้สามารถกระตุ้นพร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจในการเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียน

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียนไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2551) ได้กำหนดไว้ว่า การบริหารจัดการชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นที่ครูให้ความเอื้ออาทรต่อนักเรียน นักเรียนกับนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีมิตรต่อกันที่มีระเบียบ มีความสะอาดเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักเรียนต้องการ ทำให้นักเรียนมีความสุขที่ได้มาโรงเรียนและในการเรียนร่วมกับเพื่อน ๆ ถ้าครูผู้สอนสามารถสร้างความรู้สึกนี้ให้เกิดขึ้นต่อนักเรียนได้ ก็นับว่าครูได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนของประเทศชาติให้เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์ ทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์และสังคมโดยแท้จริง ดังนั้นการบริหารจัดการชั้นเรียนมีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น เช่น ห้องเรียนที่ไม่คับแคบจนเกินไป ทำให้นักเรียนเกิดความคล่องตัวในการทำกิจกรรม

2. ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน เช่น ห้องเรียนที่สะอาด จัดโต๊ะเก้าอี้ไว้อย่างเป็นระเบียบ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน นักเรียนจะซึมซับสิ่งเหล่านี้ไว้โดยไม่รู้ตัว

3. ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน เช่น มีแสงสว่างที่เหมาะสม มีที่นั่งไม่ใกล้กระดานดำมากเกินไป มีขนาดโต๊ะและเก้าอี้ที่เหมาะสมกับวัย รูปร่างของผู้เรียน

4. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสนใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดมุมวิชาการ การจัดป้ายนิเทศ การตกแต่งห้องเรียนด้วยผลงานของนักเรียน

5. ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น การฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การฝึกให้มีอัธยาศัยไมตรีในการอยู่ร่วมกัน

6. ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนและการมาโรงเรียนเพราะในชั้นเรียนมีครูที่เข้าใจนักเรียน ให้ความเมตตาเอื้ออารีต่อนักเรียนและนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้กำหนดความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่ได้หรือเกิดได้น้อยถ้ามีสิ่งรบกวนในชั้นเรียนอยู่ตลอดเวลาด้วยปัญหาทางด้านพฤติกรรมของนักเรียน

2. นักเรียนที่อยู่ในชั้นเรียนที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยนั้น สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนมีเสียงดังและสิ่งรบกวน หรือการจัดที่นั่งไม่เหมาะสมอาจเกิดสาเหตุให้เกิดปัญหาทางวินัยนำไปสู่การแสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว หรือทำให้นักเรียนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

3. การกำหนดคุณลักษณะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนไว้ล่วงหน้าจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดการชั้นเรียน เพราะจะทำให้นักเรียนมีแนวทางในการควบคุมพฤติกรรมของตนเอง โดยไม่แสดงอาการหรือพฤติกรรมที่จะเป็นการรบกวนการเรียนของผู้อื่น

4. ชั้นเรียนที่มีการจัดการกับพฤติกรรมของนักเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม จะทำให้ครูสามารถดำเนินการสอนได้อย่างเต็มที่โดยไม่เสียเวลากับการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของนักเรียน

5. การจัดการชั้นเรียนเพื่อให้นักเรียนมีวินัยในการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรโดยคำนึงถึงกฎระเบียบของชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากจะยังประโยชน์ต่อการเรียนรู้แล้วยังมีผลในระยะยาวคือเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยเพื่อการเป็นพลเมืองดีในอนาคตอีกด้วย

เฟรด และออมสเทิร์น (Fred & Omstein, 1996) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียนว่า เป็นงานที่สำคัญที่สุด ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรและการนำไปใช้ การจัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล การปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน รวมไปถึงการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนด้วย

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียนนั้นเป็นการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน เพื่อกระตุ้น ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้และสร้างเสริมผู้เรียนในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้เป็นอย่างดี รวมถึงการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนโดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน ตลอดจนบรรลุผลตามเป้าหมายของการศึกษา

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียน

การบริหารจัดการชั้นเรียนให้มีประสิทธิภาพนั้นมีแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กำหนดแนวคิดในการบริหารจัดการชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. การจัดชั้นเรียนควรให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

2. การจัดชั้นเรียนเพื่อสร้างเสริมความรู้ทุกด้าน

3. การจัดชั้นเรียนให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี

4. การจัดชั้นเรียนเพื่อเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงาม
5. การจัดชั้นเรียนเพื่อสร้างความเป็นระเบียบวินัย
6. การจัดชั้นเรียนเพื่อสร้างเสริมประชาธิปไตย
7. การจัดชั้นเรียนให้เอื้อต่อหลักสูตร

จำเนียร น้อยท่าซ่าง และวีณา นันทพินธาวาทย (2554) ได้กล่าวไว้ว่า ครูซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนนั้น จำเป็นต้องมีเป้าหมายของการบริหารจัดการชั้นเรียนที่ถูกต้อง กล่าวคือเพื่อมุ่งสร้างนิสัยของการใฝ่รู้ มิใช่เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดความสุขสนุกในการเรียนเพียงอย่างเดียวควรเสริมสร้างคุณลักษณะของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น การพึ่งตนเองให้มากกว่าพึ่งผู้อื่น และการเป็นคนมีความคิดใฝ่สร้างสรรค์เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียน ประกอบด้วย

1. การบริหารจัดการชั้นเรียน และการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน การบริหารจัดการชั้นเรียนไม่ใช่จุดหมายปลายทาง แต่เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของบทบาทความเป็นผู้นำของครู การบริหารจัดการชั้นเรียนไม่สามารถแยกจากหน้าที่การสอน เมื่อการวางแผนการสอน ก็คือการที่ครูกำลังวางแผนการบริหารจัดการชั้นเรียนให้เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

2. เป็นไปไม่ได้ที่จะแยกการบริหารจัดการชั้นเรียนกับการทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอน รูปแบบการสอนหรือกลยุทธ์ที่ครูเลือกใช้แต่ละรูปแบบก็มีระบบการบริหารจัดการและมีการกิจเฉพาะของรูปแบบหรือกลยุทธ์นั้น ๆ ที่จะมียุทธวิธีต่อพฤติกรรมทั้งของครูและนักเรียน เช่น ถ้าครูจะบรรยายก็จำเป็นที่บทเรียนจะต้องมีความตั้งใจฟัง ถ้าจะให้ให้นักเรียนทำงานกลุ่มวิธีการก็จะแตกต่างจากการทำงานโดยลำพังของแต่ละคนอย่างน้อยที่สุดก็คือการนั่ง ดังนั้นภารกิจการสอนจึงเกี่ยวข้องทั้งปัญหาการจัดลำดับวิธีการสอน ปัญหาของการจัดการในชั้นเรียนปัญหาการจัดนักเรียนให้ปฏิบัติตามกิจกรรม ครูที่วางแผนการบริหารจัดการชั้นเรียนได้อย่างเหมาะสมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอนและภารกิจ ก็คือการที่ครูใช้การตัดสินใจอย่างฉลาดทั้งเวลาบรรยากาศทางกายภาพและจิตวิทยา ซึ่งจะทำให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้และลดปัญหาด้านวินัยของนักเรียน

3. การบริหารชั้นเรียนเป็นความท้าทายของการเป็นครूमืออาชีพ ความสามารถของครูในการแสดงภาวะผู้นำ ด้วยการที่สามารถจะบริหารการจัดชั้นเรียนทั้งด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบริหารจัดการบรรยากาศในห้องเรียน การดูแลพฤติกรรมด้านวินัยให้เกิดความร่วมมือในการเรียนจนเกิดการเรียนรู้ และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร

คูเชค และเอกเจน (Kauchak & Eggen, 1998) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียนไว้ว่า ประกอบด้วย ความคิด การวางแผนและการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของครูที่สร้างสรรค์สภาพแวดล้อมอย่างเป็นระบบ ระเบียบ และส่งเสริมการเรียนรู้ มีดังนี้

1. รั้งสรรค์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนรู้มีความเป็นไปได้อย่างดี และครูสามารถสะท้อนการปฏิบัติงานของตนเอง ด้วยการถามตนเองว่า ระบบการบริหารจัดการชั้นเรียนเอื้ออำนวยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เพียงใด

2. พัฒนานักเรียนให้มีศักยภาพในการจัดการและนำเสนอตนเองให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ดังนั้นการบริหารจัดการชั้นเรียนจึงเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความเข้าใจด้วยตนเอง ประเมินตนเอง และควบคุมดูแลตนเองได้อย่างเหมาะสมตามวัย

คูนิล (Kounin, 1991) ได้กล่าวเกี่ยวกับ แนวคิดในการบริหารจัดการชั้นเรียนไว้ว่า ชั้นเรียนที่มีการจัดการที่ดี ความมีระเบียบเรียบร้อยสวยงามหรือมีการวางแผนที่ดี การแบ่งสัดส่วนของการใช้ประโยชน์ของชั้นเรียนอย่างชัดเจน การใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สามารถนำไปใช้ได้อย่างสะดวก มีการเคลื่อนที่อย่างเป็นระเบียบขึ้นอยู่กับความสามารถของครูในการจัดการกับเหตุการณ์ที่เข้ามาขัดขวางการดำเนินงานในชั้นเรียน ทั้งในด้านวิธีการตอบสนองกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรือวิธีการที่เป็นระบบ ครูที่สามารถบริหารจัดการชั้นเรียนที่ดีนั้นมีพฤติกรรมที่สำคัญ ดังนี้

1. ความทันสมัย (Withitness) ครูจะต้องตระหนักและรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในทุกส่วนของห้องเรียนอยู่ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องครูทำงานกับนักเรียนกลุ่มย่อยหรือรายบุคคลและแสดงให้เห็นถึงการติดตามพฤติกรรมของนักเรียนโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไขในสถานการณ์ทันทีได้อย่างเหมาะสม เมื่อเกิดเหตุการณ์หรือเมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ขึ้น นับเป็นพฤติกรรมสำคัญที่ครูจะสามารถจัดการกับสิ่งผิดปกติก่อนที่จะเกิดขึ้นในชั้นเรียนโดยการสังเกตและเข้าไปอยู่ระหว่างความขัดแย้งนั้นได้ก่อน แม้จนกระทั่งเหตุการณ์ที่มีปัญหาเกิดขึ้นแล้ว ครูก็จะสามารถแก้ปัญหาได้ทันที

2. ความหลากหลาย (Overlapping) เป็นการบริหารจัดการที่ครูสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่าหนึ่งอย่างในเวลาเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับผิดชอบต่อความต้องการของนักเรียนแต่ละคน ในขณะเดียวกันยังต้องดูแลการทำงานของนักเรียนเป็นกลุ่มโดยการใช้สายตาในการสื่อสารหรือใช้การใกล้ชิดทางกายเพื่อดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้กลับมาอยู่ในบทเรียน ในขณะที่ครูยังดำเนินการสอนไปอย่างต่อเนื่องโดยไม่สะดุด หรือขัดจังหวะแต่อย่างใด

3. ความต่อเนื่องในบทเรียน (Signal continuity and momentum during lessons) เป็นการส่งสัญญาณอย่างต่อเนื่องและการเปลี่ยนกิจกรรมในระหว่างบทเรียน การสอนที่มีการเตรียมการอย่างดีและการดำเนินการสอนตามบทเรียนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ ครูจะมีความตั้งใจในการจัดการเรียนเนื้อหาวิชาอย่างต่อเนื่องมากกว่าการบังคับให้เกิดการแข่งขัน ครูจึงมีทักษะในการส่งสัญญาณให้นักเรียนที่กำลังแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น การเดินเข้าไปยืนใกล้ ๆ นักเรียนที่ไม่สนใจบทเรียน หรือถามนักเรียนคนนั้นในเรื่องที่ครูกำลังสอนอยู่ เพื่อดึงดูดความสนใจของเด็กให้กลับมาอยู่ที่บทเรียนโดยไม่รบกวนนักเรียนคนอื่นที่กำลังตั้งใจเรียน นอกจากนี้ครูสามารถเปลี่ยนหัวข้อเรื่องที่จะสอนหรือเปลี่ยนกิจกรรมการเรียนในระหว่างบทเรียนด้วยความราบรื่นและต่อเนื่องโดยไม่สะดุด

4. ความท้าทาย (Challenge and variety in assignment) เป็นการมอบหมายงานที่หลากหลาย ท้าทายเพื่อเป็นการกระตุ้นนักเรียนให้สนใจบทเรียนได้แก่ การมอบหมายงานในชั้นเรียนอย่างเหมาะสม มีความยากง่ายพอเหมาะคือง่ายพอที่จะแน่ใจว่านักเรียนได้ใช้ความพยายามในการทำงานและควรเป็นสิ่งใหม่หรือยากพอที่จะท้าทายความสามารถของนักเรียน โดยมีความหลากหลายเพื่อที่จะทำให้นักเรียนสนใจตลอดเวลา

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการชั้นเรียนนั้นครูผู้สอนมีความสำคัญที่สุด ซึ่งการจัดชั้นเรียนต้องสร้างเสริมความรู้ทุกด้าน มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีงามเพื่อสร้างความเป็นระเบียบวินัย ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในทุกด้าน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.5 หลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน

สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการชั้นเรียน เนื่องจากสถานศึกษามีหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงาน คุณภาพของสถานศึกษานั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบริหารจัดการชั้นเรียนของครูต้องอาศัยความรู้และกระบวนการที่เหมาะสมในการบริหารจัดการชั้นเรียน ซึ่งจะต้องดำเนินการร่วมกันกับผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน และชุมชน ทั้งในฐานะผู้ปฏิบัติ ผู้นำ ผู้ร่วมมือ หลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียนมี ดังนี้ (สุธรรม ธรรมทัศนานนท์, 2554)

1. การมอบหมายสั่งการ เพื่อให้ได้ความรู้ที่เป็นรูปธรรม จากบุคลากรมาใช้ในการยกระดับคุณภาพของแผนการสอน และแผนงาน โครงการตามยุทธศาสตร์ ที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา ดังนี้

- 1.1 ความรู้ในการปฏิบัติงาน (Working knowledge) ที่มีอยู่หรือสรรหามา
- 1.2 กระบวนการ/วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best practice) ที่มีอยู่หรือสรรหามาใหม่
- 1.3 สรุปสาระสำคัญจากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน (Book brief) เช่น แนวคิด หลักการ ทฤษฎีการสอนที่สรรหาใหม่

2. การจัดการความรู้ด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ความรู้นามธรรมจากครูหรือบุคคลอื่นมาใช้โดยวิธีการต่าง ๆ สำหรับพิจารณาเลือกใช้ ดังนี้

2.1 การหมุนเวียนหรือหน้าที่รับผิดชอบของบุคคลอย่างเหมาะสมกับวิสัยทัศน์ หรือเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

2.2 จัดระบบพี่เลี้ยงเพื่อให้พี่เลี้ยงนำ ส่งเสริม สนับสนุน ช่วยเหลือในการปฏิบัติงานเป็นไปตามวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายความสำเร็จ

2.3 จัดทีมงานข้ามสายงานหรือข้ามกลุ่มสาระเพื่อสร้างความร่วมมือถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน และสร้างสรรค์งานตามวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายความสำเร็จ

2.4 จัดอบรม สัมมนาความรู้ใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้เกิดความสำเร็จตามวิสัยทัศน์หรือเป้าหมาย

2.5 จัดให้มีกิจกรรมการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Ask and expert) เพื่อให้ได้มาซึ่งวิธีการที่ดีที่จะนำมาใช้หรือปรับใช้เพื่อความสำเร็จตามวิสัยทัศน์หรือเป้าหมาย

2.6 จัดให้มีกิจกรรมระดมพลังสมองผู้มีประสบการณ์เฉพาะทาง (Focus group) เพื่อกำหนดวิธีการบางอย่างที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ จัดให้มีกิจกรรมถอดองค์ความรู้ด้วยวิธีการเล่าเรื่อง (Story telling) เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้ วิธีการทำงานที่เป็นอยู่ระหว่างบุคลากร

2.7 จัดให้มีกิจกรรมถอดองค์ความรู้จากผู้ที่เกษียณอายุ (Exit interview)

2.8 ส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียนหรือวิจัยและพัฒนาที่จะค้นคว้าหาวิธีการที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้ในการบรรลุวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสถานศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

2.9 สนับสนุนการศึกษา ค้นคว้า องค์ความรู้ใหม่ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนหรือการปฏิบัติงานอื่น ๆ เพื่อการบรรลุเป้าหมายเฉพาะสู่การบรรลุวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสถานศึกษาโดยการจัดทำเอกสารแสดงความรู้ในการปฏิบัติงาน จัดทำเอกสาร กระบวนการ/วิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ สรุปสาระสำคัญจากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เดียวกันหรือผู้เชี่ยวชาญอื่น ๆ

2.10 จัดให้มีระบบเสนอแนะ (Suggestion system) เพื่อให้บุคลากรมีโอกาสเสนอแนะการปรับปรุงงานที่อยู่ในความรับผิดชอบได้อย่างเป็นทางการเพื่อให้สถานศึกษานำไปพิจารณา

2.11 ประชุมทบทวนก่อนดำเนินการใด ๆ (Before action review) เพื่อป้องกันการผิดพลาดตามความเหมาะสม

2.12 ประชุมประเมินผลการดำเนินงาน (After action review) เพื่อสรุปผลการดำเนินงานไว้เป็นข้อคิด บทเรียนหรือใช้เป็นกระบวนการปฏิบัติในโอกาสต่อไปตามความเหมาะสม

2.13 ประชุมเสนอผลงานของสถานศึกษาเพื่อให้งานทุกงาน ทุกกลุ่มสาระแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสดงออกซึ่งความสำเร็จ ละได้รับการยกย่อง

3. การส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำความรู้มาใช้ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยให้บรรลุตามเป้าหมาย

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ ความรู้ต่าง ๆ ควรได้รับการกลั่นกรองอย่างดีก่อนนำไปใช้

5. การบริการเข้าถึงความรู้ เป็นการกำหนดวิธีการกระจายความรู้สู่การปฏิบัติในรูปของเอกสารหรือฐานความรู้ที่สามารถเรียกใช้ทุกที่ทุกเวลา

สรุปได้ว่า หลักการเกี่ยวกับการวางระบบ และการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน เป็นพฤติกรรมกรรมการสอนที่ครูสร้างและคงสภาพเงื่อนไขของการเรียนรู้เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลขึ้นในชั้นเรียนซึ่งถือเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การจัดการชั้นเรียนที่มีคุณภาพนั้นต้องเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและคงสภาพเช่นนี้ไปเรื่อย ๆ โดยสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ การให้ผลย้อนกลับและการจัดการเกี่ยวกับการทำงานของนักเรียน ทั้งนี้ความพยายามของครูที่มีประสิทธิภาพนั้นหมายรวมถึง การที่ครูเป็นผู้ดำเนินการเชิงรุก มีความรับผิดชอบ และเป็นผู้สนับสนุน

แนวคิด หลักการเกี่ยวกับการวางระบบและการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียนที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นครูเป็นผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด เป็นผู้สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้มีสภาพน่าเรียนรู้ อบอุ่นหรือตึงเครียดน่ากลัว โดยครูต้องทราบความคาดหวังที่นักเรียนมีต่อครูและครูมีต่อนักเรียน ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงออกทางพฤติกรรมนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย การทำความสะอาด การพูด การปฏิบัติ บทบาทในการเป็นผู้นำของครูแต่ละประเภทจะมีผลกระทบต่อความรู้สึกของนักเรียน ซึ่งสันติ บุญภิรมย์ (2557) ได้กล่าวเกี่ยวกับกรณีตัวอย่างที่ทำให้ทราบ

เกี่ยวกับคุณลักษณะของบุคลิกภาพและบทบาทของครูในการบริหารจัดการชั้นเรียนว่า สามารถแบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. ครูประเภทเผด็จการ

ถ้าครูเข้มงวด	นักเรียนจะหงุดหงิด
ถ้าครูหน้าหนักข่มขู่	นักเรียนจะรู้สึกเครียด
ถ้าครูฉุนเฉียว	นักเรียนจะอึดอัด
ถ้าครูบ่นบ่น	นักเรียนจะกลัว
ถ้าครูแต่งกายไม่เรียบร้อย	นักเรียนจะขาดความเคารพ
ถ้าครูใช้น้ำเสียงดุตัน	นักเรียนจะหวาดกลัว

ครูที่มีลักษณะเผด็จการจะเชื่อว่าตนเองมีความรับผิดชอบต่อการดำเนินการใด ๆ ในชั้นเรียนตั้งแต่การจัดตกแต่งห้องเรียนทางกายภาพเพื่อการจัดระเบียบในชั้นเรียน การจัดตารางเรียนที่ไม่ยืดหยุ่น จากความคิดเช่นนี้ครูจึงมีความรับผิดชอบที่จะกำหนดกฎระเบียบทั้งหมดของชั้นเรียนซึ่งรวมถึงการกำหนดบทลงโทษแก่นักเรียนที่ประพฤติผิด กฎด้วยตัวของครูเองทั้งหมด มีความเชื่อว่าตนเองมีความรู้เป็นสำคัญทั้งในด้านการบรรยาย การแสดงความคิดเห็นและการกำหนดงานให้นักเรียนทำ นักเรียนมีหน้าที่เชื่อฟังและทำตามกฎระเบียบและงานที่ครูกำหนดให้ทำ

2. ครูประเภทปล่อยปละละเลย

ถ้าครูท้อถอย	นักเรียนจะท้อแท้
ถ้าครูเฉยเมย	นักเรียนจะเฉื่อยชา
ถ้าครูเชื่องช้า	นักเรียนจะหงอยเหงาน
ถ้าครูใช้น้ำเสียงราบเรียบ	นักเรียนจะไม่สนใจฟัง
ถ้าครูปล่อยปละละเลย	นักเรียนจะขาดระเบียบวินัย
ถ้าครูแต่งกายไม่เรียบร้อย	นักเรียนจะขาดความเคารพ

ครูมีลักษณะปล่อยปละละเลยจะโอ้อ่อนผ่อนตามและไม่มีพลังในชั้นเรียนอาจจะมีกฎระเบียบเพียงเล็กน้อยให้นักเรียนได้ปฏิบัติและไม่ได้ให้ความสนใจกับการที่นักเรียนต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างสม่ำเสมอ การลงโทษของครูประเภทนี้มักจะให้อภัย ไม่ค่อยเอาจริงเอาจังกับนักเรียนที่ประพฤติผิดระเบียบและดูเหมือนครูจะไม่มีอำนาจมากเพียงพอที่จะทำให้นักเรียนทำงานตามที่ครูกำหนด บรรยากาศในชั้นเรียนเช่นนี้จะทำให้นักเรียนรู้สึกสับสนเพราะไม่รู้ว่าครูต้องการให้นักเรียนทำอะไรหรือเป็นอย่างไจริงเป็นที่พึงประสงค์ของครูลักษณะครูประเภทนี้จะทำให้ชั้นเรียนขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพราะนักเรียนแต่ละคนก็จะทำในสิ่งที่ตนเองพึงพอใจ

3. ครูประเภทประชาธิปไตย

ถ้าครูแสดงความเป็นมิตร	นักเรียนจะอบอุ่นใจ
ถ้าครูยิ้มแย้ม	นักเรียนจะแจ่มใส
ถ้าครูมีอารมณ์ขัน	นักเรียนจะเรียนสนุก
ถ้าครูกระตือรือร้น	นักเรียนจะกระปรี้กระเปร่า
ถ้าครูมีน้ำเสียงนุ่มนวล	นักเรียนจะสุภาพอ่อนน้อม
ถ้าครูแต่งตัวเรียบร้อย	นักเรียนจะเคารพ

ถ้าครูให้ความเมตตาปราณี นักเรียนจะมีจิตใจอ่อนโยน
 ถ้าครูให้ความยุติธรรม นักเรียนจะศรัทธา

ครูที่มีลักษณะประชาธิปไตยจะมีลักษณะของความเป็นเผด็จการหรือปล่อยปะละเลย แต่จะมีความมั่นคง มีเหตุผลเกี่ยวกับความคาดหวังของตนที่มีค่าการเรียนรู้และการแสดงพฤติกรรมของเด็ก ครูจะใช้การอภิปรายร่วมกับนักเรียนและให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบของชั้นเรียนรวมทั้งกำหนดโทษหากมีการฝ่าฝืนกฎนอกจากนี้อาจร่วมกับนักเรียนในการทบทวนกฎระเบียบของชั้นเรียนได้อยู่เสมอหากมีความจำเป็นเพื่อให้กฎระเบียบเหล่านั้นมีความเหมาะสมต่อการนำไปปฏิบัติ ครูที่เป็นประชาธิปไตยจะเป็นผู้ที่พร้อมที่จะตัดสินใจปัญหาใด ๆ แต่ก็ยอมรับความคิดเห็นและความต้องการของนักเรียน ผลของการเป็นครูประชาธิปไตยจะเป็นการสร้างพลังของความเชื่อมั่นและความรู้สึกของการเป็นเจ้าของชั้นเรียนให้กับนักเรียนในทำนองเดียวกันก็จะทำให้ครูรู้สึกถึงบรรยากาศที่ดีในห้องเรียนนั้น

1.6 สรุป

แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการวางระบบและการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียนนั้นเป็นการดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนเพื่อกระตุ้น ส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้และสร้างเสริมผู้เรียนในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์และสังคมได้เป็นอย่างดี รวมถึงการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนโดยมีเป้าหมายเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอนตลอดจนบรรลุผลตามเป้าหมายของการศึกษา ในการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถรับผิดชอบควบคุมดูแลตนเองได้ในอนาคต ซึ่งบุคคลสำคัญที่จะสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุขให้เกิดขึ้นได้คือ ครูผู้นำทางการเรียนรู้นั่นเอง การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นเกิดจากการเรียนรู้ที่ครบวงจร ซึ่งได้แก่การให้ผู้เรียนเลือกรื่องที่จะเรียนและวิธีการเรียน จากนั้นจึงลงมือปฏิบัติตามที่ได้คิดไว้โดยการเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มแล้วสรุปความรู้ด้วยตนเอง ประสิทธิภาพของการเรียนรู้อย่างเกิดจากการสนับสนุนจากปัจจัยเอื้อสามประการคือ การเรียนรู้อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของวัยหรือพัฒนาการ การจัดบรรยากาศที่เหมาะสมจะส่งผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของเด็กเพราะการเรียนท่ามกลางบรรยากาศที่มีความสุข ผู้เรียนจะเกิดความรู้สึกผ่อนคลายไม่กดดัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายและมีประสิทธิภาพ

แบบฝึกหัดบทที่ 1

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของการบริหารจัดการชั้นเรียน
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของการจัดระเบียบการบริหารจัดการชั้นเรียน
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับการนำการบริหารจัดการชั้นเรียนไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **คู่มือการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2551). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.
- จำเนียร น้อยท่าช้าง และวิภา นันทพันธ์วาทย์. (2554). **การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และผลงานทางวิชาการ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อส่งเสริม.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รัช. (2548). **การบริหารงานวิชาการ และการนิเทศภายในสถานศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. ปัตตานี : ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2549). **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พัลลิเกชั่น.
- วันชัย โกลละสุด. (2550). **การบริหารงาน**. [On-line]. Available : <http://Subweb2.dpt.go.th/dpt/kmcenter>. [2556, เมษายน 29].
- วิจิตร ศรีสอาน และคณะ. (2548). **หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหาร**. [On-line]. Available : แหล่งที่มา : http://members.thai.net/intira/article/theorymgr_01.html. [2554, สิงหาคม 25].
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2548). **การบริหาร : หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ทิพยวิสุทธี.
- สันติ บุญภิรมย์. (2557). **การจัดการในห้องเรียน**. กรุงเทพฯ : ทริปเฟล เอ็ดดูเคชั่น
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2551). **คู่มือการบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2554). **หลักการ ทฤษฎี และนวัตกรรมการบริหารการศึกษา**. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2548). **การนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพฯ : อักษรพัฒนา.
- สุรีย์มาศ สุขกลี. (2556). **รายงานการพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชาผู้นำทางวิชาการ และความเป็นนักบริหารมืออาชีพ**. จันทบุรี : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- อเนก แสงสุก. (2550). **การบริหารงาน**. กรุงเทพฯ : ทิพยวิสุทธี.
- Fester, J. and Kettl, D. (1991). **The politics of the administrative process**. New Jersey : Chatham House Publisher.
- Fred, C. and Omstein C. (1996). **Education administration concepts and practices**. U.S.A : Wadsworth.

- Good, C.V. (1973). **Dictionary of education**. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Hall. B. (2004). **Supervision for better schools**. Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall.
- Hoy, W.K. and Miskel, C.G. (2001). **Education and administration**. New York : University of Michigan.
- Kauchak, D. and Eggen, P. (1998). **Learning and teaching : research-based methods**. Boston : Allyn and Bacon.
- Kounin, J. S. (1991). **Discipline and group management in classrooms**. Huntington, N. Y.: R. E. Krieger.
- Moore. E. (2001). **Classroom management**. Boston : Allyn & Bacon.



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 2 ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1 การบริหารวิชาการ

2.1.1 ความหมายของการบริหารวิชาการ

2.1.2 ความสำคัญของการบริหารวิชาการ

2.1.3 ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ

2.2 ขนาดของชั้นเรียน

2.3 ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.4 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 2 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของการบริหารวิชาการ
2. อธิบายความสำคัญของการบริหารวิชาการ
3. อธิบายเกี่ยวกับขอบข่ายของการบริหารวิชาการ
4. อธิบายเกี่ยวกับขนาดชั้นเรียน
5. อธิบายเกี่ยวกับขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการบริหารวิชาการในประเด็น ความหมายของการบริหารวิชาการ ความสำคัญของการบริหารวิชาการ ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ ขนาดของชั้นเรียน ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย

3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 2 ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 2 ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 2 ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พ้อยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม

4. แบบฝึกหัดบทที่ 2

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สังเกตจากการอภิปราย
3. สังเกตจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 2

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 2

ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 หมวด 2 มาตรา 10 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกัน ใน การเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บ ค่าใช้จ่าย ดังนั้นโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาสำคัญคือ ครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ขาดแคลนสื่อการเรียนการสอนโดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ปัญหาทั้งหมดที่กล่าวมา ส่งผลให้ การดำเนินงานของโรงเรียนโดยทั่วไป มักประสบสภาพปัญหาที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือ ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนค่อนข้างต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กจึงถือเป็นปัญหาทั้งของ กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ภารกิจเร่งด่วนของสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือ การปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมให้ระบบ การศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กเป็นระบบที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพควบคู่กันไปหรือกล่าว อีกนัยหนึ่งคือ ต้องส่งเสริม สนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถดำเนินการพัฒนาคุณภาพ นักเรียนให้ได้ตามมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดภายใต้การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

2.1 การบริหารวิชาการ

ความหมายของการบริหารวิชาการ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารวิชาการไว้ ดังนี้

ชุมศักดิ์ อินทร์รัชย์ (2551) ได้กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง การบริหารงาน ที่รวมภารกิจหลักของหน่วยงานหรือสถานศึกษาที่บ่งบอกถึงปรัชญา จุดมุ่งหมายในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้รับบริการ ซึ่งได้แก่ นักเรียนหรือบุคคลในชุมชนได้รับการพัฒนาตนเองด้านความรู้ เจตคติ และทักษะในศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

สันติ บุญภิรมย์ (2552) ได้กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุก ชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีและมี ประสิทธิภาพมากที่สุด

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) ได้กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง การบริหาร สถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างเกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอน ให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

สรุปได้ว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง กระบวนการหรือกิจกรรมที่บุคคลภายใน สถานศึกษาร่วมกันจัดขึ้นเพื่อปรับปรุงหรือพัฒนาความรู้ ทักษะ เจตคติของบุคลากรภายใน สถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารและการจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น อันส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

ความสำคัญของการบริหารวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดงานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุดด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัวรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

สันติ บุญภิรมย์ (2552) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารวิชาการไว้ว่า งานวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นงานหลักของสถานศึกษา ส่วนอื่น ๆ เป็นงานที่มาสสนับสนุนงานวิชาการให้มีคุณภาพ ดังนั้น งานวิชาการจึงมิใช่เพียงแต่ให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้ ทำเลขเก่งเท่านั้น แต่ความหมายรวมถึงการดำรงชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการบริหารวิชาการไว้ว่า งานในความรับผิดชอบของผู้บริหาร โดยแยกเป็น 7 ประเภท พบว่า การบริหารวิชาการ คิดเป็นร้อยละ 40 งานบริหารบุคลากร ได้แก่ ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 20 งานบริหารกิจกรรมนักเรียนนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 20 งานบริหารการเงิน คิดเป็นร้อยละ 5 งานบริหารอาคารสถานที่ คิดเป็นร้อยละ 5 งานบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน คิดเป็นร้อยละ 5 และงานบริหารทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 5

สรุปได้ว่า การบริหารวิชาการเป็นงานที่สำคัญยิ่งเพราะเป็นงานหลักของสถานศึกษาซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนให้มีศักยภาพตามที่หลักสูตรกำหนดเป็นตัวกำหนดปริมาณงานของสถานศึกษา การจัดสรรทรัพยากรให้แก่สถานศึกษา คุณภาพของสถานศึกษาและเครื่องชี้วัดของสถานศึกษา

ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ

การบริหารวิชาการเป็นงานหลักของสถานศึกษาที่มีความสำคัญเพราะเป็นหัวใจหลักของสถานศึกษา สถานศึกษาจะมีคุณภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับงานวิชาการเป็นสำคัญ ดังนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีคุณภาพ การบริหารวิชาการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพงานวิชาการ ประกอบด้วย

1. การพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรบูรณาการที่ผู้เรียน ชุมชนและครูร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนจากชีวิตเรียนแล้วเกิดการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตอย่างมีคุณภาพและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำ ผู้เรียนเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นหลักสูตรท้องถิ่นจึงมีความสำคัญดังต่อไปนี้

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพื่อให้หลักสูตรท้องถิ่นได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพ สามารถนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ ร่วมกับการสร้างหลักสูตร ซึ่งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17, 2555)

- ขั้นที่ 1 การสำรวจสภาพปัญหาของชุมชน
- ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนและความต้องการของผู้เรียน
- ขั้นที่ 3 เขียนผังหลักสูตร
- ขั้นที่ 4 เขียนหลักสูตร

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดให้ การพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น มีแนวทางการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดทำไว้
2. วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษาเพื่อกำหนดจุดเน้นหรือประเด็นที่สถานศึกษาให้ความสำคัญ
3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาและชุมชนเพื่อนำมาเป็นข้อมูลข่าวสารการเรียนรู้ท้องถิ่นของสถานศึกษาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของสถานศึกษาเพื่อนำไปจัดทำรายวิชาพื้นฐานหรือรายวิชาเพิ่มเติม จัดทำคำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน ประเมินผลและปรับปรุง
5. ผู้บริหารสถานศึกษาอนุมัติ

สรุปได้ว่า การพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน หลักสูตรท้องถิ่นสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น การเรียนรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้เรียนแสวงหาองค์ความรู้ที่ตอบสนองกับวิถีชีวิตของตนเอง ผู้เรียนจะเรียนรู้ตามสภาพจริงของตนเอง สามารถนำความรู้ไปใช้การพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้

2. การวางแผนงานด้านวิชาการ

การวางแผนงานด้านวิชาการ เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญก่อนการดำเนินงาน เพื่อให้ งานวิชาการดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดตามขั้นตอน การวางแผนงานวิชาการ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการวางแผนงานวิชาการ ไว้ดังนี้

แมสซี และดักลาส (Massie & Douglas, 1981) ได้กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมาย (Identify goal) ของการทำงานของสถานศึกษา ซึ่งมีผู้อำนวยการ เป็นผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งการมีคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดเป้าหมายของการทำงาน เช่น การวางแผนการรับนักเรียนนักศึกษา การปรับปรุงการเรียนการสอน การกำหนดเป้าหมาย หากสามารถรวมความคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ ก็จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารสถานศึกษา

2. การค้นหาโอกาสและการพิจารณาถึงปัญหาที่จะเกิดขึ้น (Search for opportunity and consider obstacles) เป็นการหาแนวทางที่จะช่วยให้แผนที่วางไว้สามารถนำไปปฏิบัติได้ โดยการมีข้อมูลและข้อเท็จจริงต่าง ๆ

3. การเปลี่ยนโอกาสให้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ (Translate opportunities into available courses of action) เป็นการนำเอาแผนที่มียุไปใช้อย่างมีเหตุผล เช่นงบประมาณที่เพียงพอ การจัดบุคลากรที่เหมาะสม และต้องมีความสามารถในการพยากรณ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่

4. การเลือกแนวทางที่ดีที่สุดและการกำหนดจุดมุ่งหมาย (Select best course and set objectives) เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะของงาน แบ่งตามหน้าที่และความรับผิดชอบ เพื่อให้รู้ว่าทำงานอะไร เช่น ครูแต่ละคนจะสอนวิชาอะไร มีจุดหมายเชิงพฤติกรรมอย่างไรบ้าง จะเลือกวิธีสอนและประเมินผลอย่างไร ทำให้การทำงานสะดวก และคล่องตัว

5. การตรวจสอบแบบการทบทวน (Review and revise) เป็นการตรวจสอบ และประเมินผลงานที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามแผนในการประเมินผลสามารถตรวจสอบได้ 2 ลักษณะ คือ

5.1 การประเมินผลระหว่างปฏิบัติงาน เพื่อจะได้ปรับปรุงแผนงานที่กำลังดำเนินอยู่
ได้ดีขึ้น

5.2 การประเมินผลรวบยอด เป็นการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นแผนหรือโครงการแล้ว
ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551) ได้กล่าวถึง การวางแผนงานด้านการบริหารวิชาการ
เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการวางแผน เป็นขั้นเตรียมการ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป รวมทั้งวิเคราะห์ความเป็นไปได้ กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ จัดแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติ

2. ขั้นการจัดองค์การ เป็นการจัดระบบโครงสร้าง โดยที่ผู้บริหารมอบความรับผิดชอบให้กับผู้ช่วยหรือรองผู้บริหารให้ทำหน้าที่งานวิชาการ และแบ่งงานไปตามลักษณะงานในแต่ละกลุ่มวิชา

3. ขั้นการจัดดำเนินการ เป็นขั้นดำเนินงานตามแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่วางไว้ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ในขั้นตอนของการวางแผนและการจัดองค์การ ผู้บริหารทำหน้าที่คอยกำกับ ให้คำปรึกษา ติดตาม ประเมิน ให้ขวัญกำลังใจ ส่งเสริมการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ขั้นการนิเทศภายใน เป็นกระบวนการตรวจสอบติดตามของผู้บริหาร โดยการควบคุมกำกับ ติดตามและประเมินผล พร้อมทั้งให้ขวัญกำลังใจ และกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ขั้นการประเมินผล เป็นขั้นการตรวจสอบความก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนางานวิชาการเป็นระยะ ๆ เป็นการตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การวางแผนงานด้านวิชาการ เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการรวบรวม และจัดระเบียบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานวิชาการ การทำแผนงานวิชาการ การวางแผนงานวิชาการ ในสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การประกันคุณภาพภายในและมาตรฐาน การศึกษาการพัฒนา และใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งด้านวิชาการ

3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา

การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา เป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยกระบวนการเรียนรู้ ด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ ด้วยวิธีการที่หลากหลายในการจัดการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ดังนี้

ทิตนา แคมมณี (2547) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา องค์ประกอบด้านการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้นั้นว่าเป็นองค์ประกอบหลักที่แสดงถึงการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายที่แท้จริงของการเรียนรู้ บทบาทของครูและบทบาทของผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นสำคัญจะทำได้สำเร็จเมื่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ ครูและผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกัน เกี่ยวกับความหมายของการเรียนรู้ ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นงานเฉพาะบุคคลทำแทนกันไม่ได้ ครูที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง

2. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่ต้องมีการใช้กระบวนการคิด สร้างความเข้าใจ ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นครูจึงควรกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ

3. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคมเพราะในเรื่องเดียวกัน อาจคิดได้หลากหลาย ทำให้เกิดการขยายเติมเต็มข้อความรู้ ตรวจสอบความถูกต้องของการเรียนรู้ตามที่สังคมยอมรับ ดังนั้นครูที่ปรารถนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่น หรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

4. การเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน เป็นความรู้ที่เบิกบาน เพราะหลุดพ้นจากความไม่รู้ นำไปสู่ความใฝ่รู้ อยากรู้อีกเพราะเป็นเรื่องน่าสนุก ครูจึงควรสร้างภาวะที่กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้หรือคับข้องใจบ้าง ผู้เรียนจะหาคำตอบเพื่อให้หลุดพ้นจากความข้องใจ และเกิดความสุขขึ้นจากการได้เรียนรู้ เมื่อพบคำตอบด้วยตนเอง

5. การเรียนรู้เป็นงานต่อเนื่องตลอดชีวิต ขยายพรมแดนความรู้ได้ไม่มีที่สิ้นสุด ครูจึงควรสร้างกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้ไม่รู้จบ

6. การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลง เพราะได้รู้มากขึ้นทำให้เกิดการนำความรู้ไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ เป็นการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลการพัฒนาของตัวเอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษามีแนวทางการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. จัดทำแผนการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
2. จัดการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ทุกช่วงชั้นตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาคุณธรรมนำความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. ใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งการเรียนรู้
4. จัดกิจกรรมพัฒนาห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้
5. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้
6. ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นเลิศของนักเรียนและช่วยเหลือนักเรียนพิการ ด้อยโอกาสและมีความสามารถพิเศษ

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้วยวิธีที่หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียน จัดทำแผนการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งการเรียนรู้ พัฒนาห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึงส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอน

4. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อความเป็นไทยพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขึ้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและให้สถานศึกษาพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษา โดยมีแนวปฏิบัติดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ไว้ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศ เกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคมชุมชนและท้องถิ่น
2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสถานะภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย รวมทั้ง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษา ที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระ ทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม
4. นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการ การใช้หลักสูตร ให้เหมาะสม
5. นิเทศการใช้หลักสูตร

6. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

7. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

แฮร์ริส (Harris, 1985) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้าง ปรับขยาย หลักสูตรที่จะนำมาใช้ในโรงเรียนให้เหมาะสมกับสภาพบุคลากร สถานที่ รวมไปถึงการสร้างคู่มือ แนวการใช้หลักสูตร และการกำหนดระดับการใช้หลักสูตร

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เป็นการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร จัดทำ หลักสูตรสถานศึกษา วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสภาพแวดล้อม จัดทำโครงสร้างหลักสูตร และสาระต่าง ๆ การนำหลักสูตรไปใช้ในการเรียนการสอนและการบริหารหลักสูตร ติดตาม ประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา และรายงานผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบ

5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นหน้าที่หลักและสำคัญยิ่งของบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งความสำคัญของการเรียนรู้ไม่ได้อยู่ที่ตัวเนื้อหาแต่อยู่ที่กระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้วิธี ที่เรียนและคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่เป็นผลผลิตจากกระบวนการ ซึ่งการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ ได้มีนักวิชาการกล่าวไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดไว้ว่า ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้นั้น มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัย เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดาและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

7. ศึกษาค้นคว้าพัฒนารูปแบบหรือการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ก้าวหน้า เพื่อเป็นผู้นำการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นต้นแบบให้สถานศึกษาอื่น

สุกนิดา ปุสุรินทร์คำ (2553) ได้กล่าวถึง แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ว่า ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนั้น ครูผู้สอนจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะจะช่วยในการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งบทบาทของครูจะเปลี่ยนไปจากเดิม โดยมีบทบาทใหม่ ดังนี้

1. เป็นผู้จัดการ (Manager) เป็นผู้กำหนดบทบาทให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน
2. เป็นผู้ช่วยเหลือและแหล่งเรียนรู้ (Helper and resource) เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการในยามที่ผู้เรียนต้องการ อันจะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนมีคุณภาพ
3. เป็นผู้อำนวยความสะดวกและสนับสนุนกระบวนการเรียนการสอน (Facilitator) ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนด้านสื่อ อุปกรณ์ กิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำเนินกิจกรรมไปได้ อย่างราบรื่น

4. เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) คอยตรวจสอบกระบวนการทำงาน ผลงานของผู้เรียน รวมทั้งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเพื่อนำผลมาปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

สรุปได้ว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ความสนใจความถนัดของผู้เรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตลอดจนการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่ายผู้ปกครองชุมชน และท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

6. การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน

การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนเป็นกระบวนการหรือกิจกรรมทางวิชาการที่จะทำให้ทราบว่าการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุผลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด มีข้อบกพร่องและมีข้อจำกัดในเรื่องใดอย่างไร อันจะเป็นแนวทางไปสู่การปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งได้มีนักวิชาการกล่าวถึงการวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ไว้ดังนี้

แนวการบริหารการประเมินผลการเรียนในสถานศึกษา มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

1. สถานศึกษาโดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดรูปแบบ ระบบและระเบียบประเมินผลของสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติในการประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา

2. สถานศึกษาโดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษา กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี / รายภาคของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยการวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น เพื่อใช้เป็นเป้าหมายในการวัดและประเมินผลการเรียนรายปี/รายภาค

3. คณะอนุกรรมการระดับกลุ่มวิชา ให้ความเห็นชอบในรูปแบบ วิธีการเครื่องมือเกณฑ์การประเมินและผลการตัดสินการประเมินผลการเรียนรายวิชาของผู้สอน

4. ผู้สอนจัดการเรียนการสอน ตรวจสอบพัฒนาการของผู้เรียนและประเมินสรุปผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ด้วยวิธีการหลากหลายตามสภาพจริง โดยนำผลการเรียนรู้ระหว่างเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 ไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับตัดสินผลการเรียนรายวิชา

5. หัวหน้าสถานศึกษา อนุมัติผลการเรียนปลายปี /ปลายภาคและผ่านช่วงชั้น

6. สถานศึกษา จัดทำรายงานผลการดำเนินการประเมินผลการเรียนประจำปี โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษาเสนอต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดไว้ว่า การวัดผล การประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน บทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. กำหนดระเบียบการวัดผลและประเมินผลของสถานศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาโดยให้สอดคล้องกับนโยบายระดับประเทศ

2. จัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษาให้เป็นไปตามระเบียบการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษา

3. วัดผล ประเมินผล เทียบโอนประสบการณ์ ผลการเรียนรู้และอนุมัติผลการเรียน

4. จัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ทุกช่วงชั้นและจัดให้มีการซ่อมเสริมกรณีที่ไม่ผ่านการประเมิน

5. จัดให้มีการพัฒนาเครื่องมือในการวัดและประเมินผล

6. จัดระบบสารสนเทศด้านการวัดผลประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน เพื่อใช้ในการอ้างอิง ตรวจสอบและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน

7. ผู้บริหารสถานศึกษาอนุมัติผลการประเมินการเรียนด้านต่าง ๆ รายปี/รายภาค และตัดสินผลการเรียนการผ่านช่วงชั้นและจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

8. การเทียบโอนผลการเรียนเป็นอำนาจของสถานศึกษาที่จะแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ ได้แก่ คณะกรรมการเทียบระดับการศึกษาทั้งในระบบนอกระบบและตามอัธยาศัย คณะกรรมการเทียบโอนผลการเรียน และเสนอคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการพร้อมทั้งให้ผู้บริหารสถานศึกษาอนุมัติการเทียบโอน

สรุปได้ว่า การวัดผล ประเมินผลและดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน คือ การกำหนดระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและการประเมินผลของสถานศึกษา ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลประเมินผล ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลประเมินผลแต่ละรายวิชาแล้วดำเนินการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์

7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา

การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา มีความสำคัญและความจำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรในสถานศึกษาจะต้องมีความรู้เรื่องการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ครูผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพได้กล่าวถึงการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดให้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในสถานศึกษามีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแนวทางการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการทำงานของนักเรียน ครูและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. พัฒนาครูและนักเรียนให้มีความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติการเรียนรู้โดยใช้ กระบวนการวิจัยเป็นสำคัญในการเรียนรู้ที่ซับซ้อนขึ้นทำให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิด การจัดการ การหา เหตุผลในการตอบปัญหา การผสมผสานความรู้แบบสหวิทยาการและการเรียนรู้ในปัญหาที่ตนสนใจ
3. พัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยระบบการวิจัย
4. รวบรวม เผยแพร่ผลการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้ง สนับสนุนให้ครูนำผลการวิจัยมาใช้เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม (2554) ได้กล่าวถึงความสำคัญของงานวิจัยเพื่อพัฒนา คุณภาพการศึกษาไว้ว่า การทำวิจัยในชั้นเรียนนั้นจะช่วยให้ครูมีวิถีชีวิตของการทำงานครูอย่างเป็น ระบบเห็นภาพของงานตลอดแนวมีการตัดสินใจที่มีคุณภาพ เพราะจะมองเห็นทางเลือกต่าง ๆ ได้ กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้น แล้วจะตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ ครูนักวิจัย จะมีโอกาสมากขึ้นในการคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับเหตุผลของการปฏิบัติงานและครูจะสามารถบอกได้ว่า งานการจัดการเรียนการสอนที่ปฏิบัติไปนั้นได้ผลหรือไม่ เพราะอะไร นอกจากนี้ครูที่ใช้ กระบวนการวิจัยในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนนี้จะสามารถควบคุม กำกับและพัฒนาการ ปฏิบัติงานของตนเองได้อย่างดีเพราะการทำงาน และผลของการทำงานนั้นล้วนมีความหมายและ คุณค่าสำหรับครูในการพัฒนานักเรียน ผลจากการทำวิจัยในชั้นเรียนจะช่วยให้ครู ได้ตัวบ่งชี้ที่เป็น รูปธรรมของผลสำเร็จในการปฏิบัติงานของครูอันจะนำมาซึ่งความรู้ในงานและความปิติสุขในการ ปฏิบัติงานที่ถูกต้องของครูเป็นที่คาดหวังว่าเมื่อครูผู้สอนได้ทำการวิจัยในชั้นเรียนควบคู่ไปกับการ ปฏิบัติงานสอนอย่างเหมาะสมแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการศึกษาและวิชาชีพครู 3 ประการ คือ

1. นักเรียนจะมีการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. วงวิชาการการศึกษาจะมีข้อความรู้และ/หรือนวัตกรรมทางการจัดการเรียน การสอนที่เป็นจริงเกิดมากขึ้นอันจะเป็นประโยชน์ต่อครูและเพื่อนครูในการพัฒนาการจัดการเรียน การสอนเป็นอย่างมาก

3. วิถีชีวิตของครูหรือวัฒนธรรมในการทำงานของครูจะพัฒนาไปสู่ความเป็น ครูมืออาชีพ (Professional teacher) มากยิ่งขึ้นทั้งนี้เพราะครูนักวิจัยจะมีคุณสมบัติของการเป็น ผู้แสวงหาความรู้หรือผู้เรียน (Learner) ในศาสตร์แห่งการสอนอย่างต่อเนื่องและมีชีวิตชีวาจนในที่สุด ก็จะเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจที่กว้างขวาง และลึกซึ้งในศาสตร์และศิลป์แห่งการสอนเป็นครูที่มี วิทยายุทธ์แกร่งกล้าในการสอน สามารถที่จะสอนนักเรียนให้พัฒนาก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ในหลายบริบทหรือที่เรียกว่าเป็นครูผู้รอบรู้หรือครูปรมาจารย์ (Master teacher) ซึ่งถ้ามีปริมาณ ครูนักวิจัยดังกล่าวมากขึ้นจะช่วยให้การพัฒนาวิชาชีพครูเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมั่นคง

สรุปได้ว่า การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นการส่งเสริมบุคลากรในสถานศึกษา ให้ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ และประสานความร่วมมือในการศึกษา

ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัย หรือการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถานศึกษาอื่น

8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้

การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพิ่มเติมและศึกษาด้วยตนเองได้สะดวก การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้จึงมีความจำเป็น โดยส่งเสริมให้มี การจัดแหล่งเรียนรู้ ทั้งภายในสถานศึกษาและชุมชนภายนอกโรงเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในและนอกโรงเรียน และส่งเสริมให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาและการส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งนักวิชาการกล่าวถึงการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดให้ การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. จัดให้มีแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ให้พอเพียงเพื่อสนับสนุนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองกับการจัดกระบวนการเรียนรู้
2. จัดระบบแหล่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น พัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ จัดให้มีห้องสมุดหมวดวิชาห้องสมุดเคลื่อนที่มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์วิทยบริการ (Resource center) สวนสุขภาพ สวนวรรณคดี สวนหนังสือ สวนธรรมะ เป็นต้น
3. จัดระบบข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนของสถานศึกษาของตนเอง เช่น จัดเส้นทาง/แผนที่และระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดสถาบันการศึกษาพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งใน และนอกสถานศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อะนิตศ ก้ากัติดตาม ประเมิน และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
5. ส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนใช้แหล่งเรียนรู้ในต่างประเทศ

สรุปได้ว่า การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ เป็นการสำรวจแหล่งเรียนรู้ จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งใน และนอกสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนรู้อยู่จัดให้มีแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ให้พอเพียงเพื่อสนับสนุนการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ และนิตศ ก้ากัติดตาม ประเมิน และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

9. การนิตศการศึกษา

การนิตศการศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีความจำเป็นในการการช่วยพัฒนา งานวิชาการ เพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา ซึ่งหลักสูตรและวิธีดำเนินการสอน มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งได้มีนักวิชาการกล่าวถึงการนิตศการศึกษา ไว้ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) ได้กล่าวถึง แนวคิดในการนิเทศการศึกษาไว้ 10 ด้าน ดังนี้

1. งานนิเทศเกี่ยวกับหลักสูตร เป็นงานเกี่ยวกับการออกแบบปรับปรุงพัฒนา เพื่อการเรียนการสอน งานหลักสูตรอาชีวศึกษา ควรได้รับการพิจารณาถึงตลาดแรงงานด้วย
2. การนิเทศเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดทำแผนการเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ การแปลความหมายของหลักสูตรเป็นพฤติกรรมการเรียนการสอน การแนะนำ การใช้หลักสูตรที่ถูกต้องเหมาะสม
3. การนิเทศเกี่ยวกับการเลือกสรรบุคลากร เป็นการจัดให้มีคณะบุคคลรับผิดชอบ ในกิจกรรมต่าง ๆ ของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน รวมทั้งการคัดเลือกบุคลากร การบรรจุ การทดสอบและพัฒนาบุคลากร
4. การนิเทศเกี่ยวกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ การจัดให้มีวัสดุหรือ สื่อการเรียน การสอนให้พอเพียงต่อความจำเป็นต่อการใช้ในการเรียนรู้เพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
5. การนิเทศเกี่ยวกับการจัดทำวัสดุอุปกรณ์ ได้แก่ การจัดซื้อและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ที่เหมาะสมในการเรียนการสอน
6. การจัดอบรมบุคลากรประจำการ จัดฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรให้มีความก้าวหน้า และก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
7. การจัดอบรมบุคลากรประจำการ จัดฝึกอบรมเพื่อส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรให้มีความก้าวหน้า และก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี
8. งานเทศการบริการพิเศษ เป็นการจัดการบริการพิเศษ เป็นการจัดบริการอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการสอน รวมทั้งงานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักการณ์นโยบายแนวปฏิบัติในการทำงาน ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในสถานศึกษา
9. งานนิเทศเกี่ยวกับความสัมพันธ์ชุมชน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์กับชุมชนให้มีความเข้าใจ รวมทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับการบริการการศึกษาให้กับชุมชน
10. งานประเมินผล เป็นการประเมินผลการสอนทั้งก่อนและระหว่างหลังเรียน เพื่อนำมาปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น

กลิคแมน (Glickman, 2004) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการนิเทศไว้ว่า การนิเทศ การศึกษาเป็นการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนการสอนในด้านหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดและประเมินผล การจัดครูเข้าสอน สิ่งอำนวยความสะดวก และการพัฒนาครูในการดำเนินงานดังกล่าวประกอบด้วย 5 งาน คือ การให้ความช่วยเหลือแก่ครู โดยตรง (Direct assistance) การพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม (Group development) การเสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ (Professional development) การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum development) การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน (Action research)

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดไว้ว่า การนิเทศการศึกษามีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. สร้างความตระหนักให้แก่ครู และผู้เกี่ยวข้องให้เข้าใจกระบวนการนิเทศภายในว่าเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันที่ใช้เหตุผลการนิเทศเป็นการพัฒนาปรับปรุงวิธีการทำงานของแต่ละบุคคลให้มีคุณภาพ การนิเทศเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารเพื่อให้ทุกคนเกิดความเชื่อมั่นว่า ได้ปฏิบัติถูกต้อง ก้าวหน้าและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนและตัวครูเอง
2. จัดการนิเทศภายในสถานศึกษาให้มีคุณภาพทั่วถึงและต่อเนื่องเป็นระบบและกระบวนการ
3. จัดระบบนิเทศภายในสถานศึกษาให้เชื่อมโยงกับระบบนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาคือเป็นการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมให้คำแนะนำ ปรับปรุง พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ในด้านกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยสร้างความตระหนักให้แก่ครู และผู้เกี่ยวข้องให้เข้าใจกระบวนการนิเทศภายในเพื่อปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ

10. การแนะแนว

การแนะแนวเป็นหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง และเพื่อให้การดำเนินการแนะแนวในโรงเรียนประสบผลสำเร็จและบรรลุผลตามที่ได้ตั้งไว้ การแนะแนวจึงเป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยพัฒนาการจัดการศึกษา ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการแนะแนว ไว้ดังนี้

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ได้กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมแนะแนวไว้ว่า กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิตทั้งในด้านการเรียนและอาชีพสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน โดยการจัดกิจกรรมแนะแนวต้องส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้นำไปสู่สมรรถนะที่สำคัญ 5 ประการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ โดยนำไปบูรณาการในการจัดกิจกรรมตามลักษณะของกิจกรรมแนะแนวที่ระบุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยมีครูแนะแนวเป็นพี่เลี้ยงและประสานงาน ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ธรรมชาติของผู้เรียน
2. วิเคราะห์สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ วิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลของผู้เรียนเป็นรายบุคคล
3. กำหนดสัดส่วนของกิจกรรมแนะแนวให้ครอบคลุมด้านการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านส่วนตัวและสังคม โดยยึดสภาพปัญหา ความต้องการ ความสนใจ ตลอดจนธรรมชาติของผู้เรียนและเป้าหมายของสถานศึกษา โดยครู ผู้ปกครอง และผู้เรียนมีส่วนร่วม

4. กำหนดวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมแนะแนวของสถานศึกษา ในระดับการศึกษา และชั้นปี

5. ออกแบบการจัดกิจกรรมแนะแนว ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ การจัดกิจกรรม เวลาจัดกิจกรรม หลักฐานการทำกิจกรรม และการประเมินผล

6. จัดทำแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวรายชั่วโมง ประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม จุดประสงค์ เวลา เนื้อหา/สาระ วิธีดำเนินกิจกรรม สื่อ/อุปกรณ์ และการประเมินผล

7. จัดกิจกรรมแนะแนวตามแผนการจัดกิจกรรมแนะแนวและประเมินผลการจัดกิจกรรม

8. ประเมินเพื่อตัดสินผล และสรุปรายงาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดไว้ว่า การแนะแนวมีแนวทางการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดนโยบายการจัดการศึกษาที่มีการแนะแนวเป็นองค์ประกอบสำคัญ โดยให้ทุกคนในสถานศึกษาตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการแนะแนวและการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. จัดระบบงานและโครงสร้างองค์กรแนะแนวและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ชัดเจน

3. สร้างความตระหนักให้ครูทุกคนเห็นคุณค่าของการแนะแนวและการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

4. ส่งเสริมและพัฒนาให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องจิตวิทยาและการแนะแนว และดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้สามารถบูรณาการในการจัดการเรียนรู้และเชื่อมโยงสู่การดำรงชีวิตประจำวัน

5. คัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถและบุคลิกภาพที่เหมาะสมทำหน้าที่ครูแนะแนวครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น และคณะอนุกรรมการแนะแนว

6. ดูแล กำกับ นิเทศ ติดตามและสนับสนุนการดำเนินงานแนะแนวและดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ

7. ส่งเสริมความร่วมมือและความเข้าใจอันดีระหว่างครู ผู้ปกครองและชุมชน

8. ประสานงานด้านการแนะแนวระหว่างสถานศึกษา องค์กรภาครัฐและเอกชน ศาสนสถาน ชุมชน ในลักษณะเครือข่ายการแนะแนว

9. เชื่อมโยงระบบแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สรุปได้ว่า การแนะแนวเป็นการจัดระบบงานและโครงสร้างแนะแนวและการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาให้ชัดเจน สร้างความตระหนักให้ครูทุกคนเห็นคุณค่าของการแนะแนวและการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ส่งเสริมและพัฒนาให้ครูได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องจิตวิทยาและการแนะแนว คัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทำหน้าที่ครูแนะแนวครูที่ปรึกษา การดูแล กำกับ นิเทศ ติดตามและสนับสนุนการดำเนินงานแนะแนวส่งเสริมความร่วมมือ

และความเข้าใจอันดีระหว่างครู ผู้ปกครองและชุมชน ประสานงานด้านการแนะแนวระหว่าง เชื่อมโยงระบบแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

11. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา

การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา โดยสถานศึกษาจัดทำ ระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ นำไปสู่ การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งมี นักวิชาการได้กล่าวถึงการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติในการพัฒนา ระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา มีดังนี้

1. กำหนดมาตรฐานการศึกษาเพิ่มเติมของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐาน การศึกษาชาติ มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและ ความต้องการของชุมชน

2. จัดระบบบริหารและสารสนเทศโดยจัดโครงสร้างการบริหารที่เอื้อต่อการ พัฒนางาน และการสร้างระบบประกันคุณภาพภายใน จัดระบบสารสนเทศให้เป็นหมวดหมู่ข้อมูล มีความสมบูรณ์เรียกใช้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

3. จัดทำแผนสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา (แผนกลยุทธ์ / แผนยุทธศาสตร์)

4. ดำเนินการตามแผนพัฒนาสถานศึกษาในการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม สถานศึกษาต้องสร้างระบบการทำงานที่เข้มแข็งเน้นการมีส่วนร่วมและวงจรการพัฒนาคุณภาพ ของเดมมิง (Deming cycle) หรือที่รู้จักกันว่าวงจร PDCA

5. ตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษาโดยดำเนินการอย่างจริงจังต่อเนื่อง สนับสนุนให้ครู ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

6. ประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาตามมาตรฐานที่กำหนดเพื่อรองรับ การประเมินภายนอก

7. จัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี (SAR) และสรุปรายงานประจำปี โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด และเผยแพร่ต่อสาธารณชน

เซง และแทม (Cheng & Tam, 1997) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาระบบ ประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษาโดยใช้กรอบความคิดของวิธีการเชิงระบบ แนวคิด เกี่ยวกับการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์การว่า คุณภาพการศึกษาเป็นคุณลักษณะของกลุ่ม องค์ประกอบของปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตของระบบการศึกษา โดยดำเนินการให้บรรลุ ตามความคาดหวังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก แต่คุณภาพการศึกษาถือเป็นแนวคิด ที่มีหลายมิติ และไม่สามารถที่จะประเมินโดยใช้ตัวชี้วัดเพียงตัวเดียว ทั้งนี้เพราะความคาดหวังของ ผู้เกี่ยวข้องซึ่งมีหลากหลาย จะมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากสำหรับสถาบันการศึกษา ที่จะทำให้บรรลุความคาดหวังของทุกฝ่ายในเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ เซง และแทม (Cheng & Tam) ได้นำเสนอรูปแบบของคุณภาพการศึกษา 7 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบที่คำนึงถึงเป้าหมาย และข้อกำหนด 2) รูปแบบที่คำนึงถึงทรัพยากร และปัจจัยนำเข้า 3) รูปแบบที่คำนึงถึงกระบวนการ

4) รูปแบบที่คำนึงถึงความพึงพอใจ 5) รูปแบบที่คำนึงถึงความถูกต้องตามกฎหมาย 6) รูปแบบที่คำนึงถึงความปราศจากปัญหา และ 7) รูปแบบที่คำนึงถึงการเรียนรู้ขององค์กร อย่างไรก็ตาม รูปแบบทั้ง 7 นี้ จะสะท้อนถึงจุดเน้นที่แตกต่างกันของสถาบันในการสร้างคุณภาพการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณภาพทั่วทั้งองค์กร และเป็นการพัฒนาการศึกษาในระยะยาว จำเป็นที่จะต้องใช้รูปแบบทั้ง 7 รูปแบบ ซึ่งอาจนำมาบูรณาการเข้าด้วยกันโดยเน้นให้เกิดรูปแบบที่คำนึงถึงการเรียนรู้ขององค์กร รูปแบบที่คำนึงถึงความพึงพอใจ และรูปแบบที่คำนึงถึงกระบวนการ

สรุปได้ว่า การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา เป็นการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ การจัดระบบบริหารและสารสนเทศ จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษาและดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาที่มุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา ตลอดจนการตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา รวมถึงการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาและการจัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี (SAR) และสรุปรายงานประจำปี

12. การส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทางวิชาการ

การส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งด้านวิชาการเป็นสิ่งที่สถานศึกษาควรที่จะประสานให้ความร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ เนื่องจากการเรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด การเรียนรู้ไม่ได้อยู่เพียงในห้องเรียนและไม่จำกัดเพศและวัย เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการให้ความรู้แก่คนในชุมชน อันเป็นแนวทางที่จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทางวิชาการ ดังนี้

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์ (2540) ได้กล่าวถึง หน้าที่ของสถานศึกษาในชุมชนว่ามีหน้าที่ ดังนี้

1. สถานศึกษาในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสู่ชุมชน โดยโรงเรียนมีบทบาทในการเป็น ผู้ริเริ่มการเปลี่ยนแปลง และการเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่ชุมชน
2. สถานศึกษาในฐานะสถาบันฝึกวิชาชีพ บทบาทของสถานศึกษาคือ บทบาทที่เกี่ยวข้องตามหลักสูตรและบทบาทในการให้บริการชุมชน
3. สถานศึกษาในฐานะเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชนโดยสถานศึกษาควรมีบทบาทดังต่อไปนี้

- 3.1 ศูนย์ของข่าวสาร
- 3.2 ศูนย์รวมเกี่ยวกับความรู้ด้านอาชีพ
- 3.3 ตัวอย่างการดำเนินงาน
- 3.4 ศูนย์รวมวัฒนธรรม

สงบ ประเสริฐพันธุ์ (2543) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับโรงเรียนซึ่งเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ในอนาคตหรือแหล่งวิชาการของชุมชนไว้ว่า โลกแห่งการเรียนรู้อันไม่สิ้นสุดนี้ คนทุกเพศทุกวัย ทุกวิชาชีพต่างก็ต้องหาข้อมูลความรู้ใหม่ ๆ ใส่ตัวตลอดเวลา สำหรับเด็กนั้นการศึกษาหาความรู้คือการเตรียมอนาคตที่ดีสำหรับตนเองสำหรับผู้ใหญ่นั้น การศึกษาหาความรู้อยู่เสมออันทำให้คุณภาพชีวิตและหน้าที่การงานดีขึ้น ส่วนคนชรา นั้นการศึกษาหาความรู้ ทำให้การดำรงชีวิต

อยู่อย่างมีชีวิตชีวาและมีคุณค่า ประเด็นอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะทำให้โรงเรียนในฐานะฟันเฟืองทางการศึกษาของสังคม จะมีส่วนช่วยให้คนในสังคมได้มีโอกาสที่จะเรียนรู้เสริมเพิ่มเติมไปพร้อมกับการดำรงชีวิต คำตอบก็คือการที่โรงเรียนเพิ่มบทบาทขยายภารกิจในการเป็น “ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้” ให้แก่ชุมชนรอบ ๆ โรงเรียน เพราะในสภาพที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ มีความเจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงจนยากที่ชาวบ้านธรรมดาจะติดตามได้ทัน ดังนั้นบุคคลที่พ้นจากการศึกษาในระบบโรงเรียนมาแล้วก็ยังคงต้องขวนขวายหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อพัฒนางาน พัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต และเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ปัจจุบันชาวบ้าน ชาวไร่ ตลอดจนพ่อค้า นักธุรกิจ ได้เริ่มมีการรวมตัวกันคิดและจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยชุมชนมากขึ้น หากโรงเรียนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในภาพของการร่วมกันคิดและเรียนรู้ก็จะเป็นขุมพลังใหม่ในการพัฒนาชุมชนให้เจริญก้าวหน้าและก้าวหน้าทันโลกอยู่ตลอดเวลา

สรุปได้ว่า การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ เป็นการสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชนโดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน เพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนแสวงหาความรู้ตามความต้องการและพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ

13. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

การร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่นทำให้นักเรียนและบุคลากรในสถานศึกษาได้รับความรู้ที่กว้างขวางขึ้น เพราะการร่วมมือทางวิชาการเป็นการแบ่งปันสื่อและองค์ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น ดังนี้

สงบ ประเสริฐพันธุ์ (2543) กล่าวถึง สถานศึกษาซึ่งสามารถส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว หน่วยงานอื่น ๆ โดยร่วมพัฒนาแหล่งวิทยาการในชุมชน ซึ่งถือเป็นแหล่งการศึกษาหาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต ควรประกอบด้วย

1. สถาบันครอบครัว ทุกครอบครัวต้องเป็นสถาบันการเรียนรู้ ครอบครัวเป็นรากฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทุกคน พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา ญาติผู้ใหญ่ ล้วนมีส่วนสนับสนุนให้ครอบครัวเป็นฐานของการเรียนรู้ ถ้าสังคมสามารถส่งเสริมสนับสนุนให้ครอบครัวเป็นสถาบันการเรียนรู้ได้สำเร็จ ประเทศก็จะมีฐานการเรียนรู้ที่ใหญ่มากสำหรับทุกคน

2. ชุมชนที่เข้มแข็งสามารถเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้แก่สมาชิกทุกคน เป็นที่พึ่งในยามมีปัญหา ยามเกิดยามป่วย ตลอดจนยามตาย แต่ชุมชนจะเข้มแข็งจนกลายเป็นแหล่งการศึกษาให้นักเรียนได้หาความรู้ได้นั้นจะต้องได้รับการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรแห่งการเรียนรู้

3. วัดหรือสถาบันทางศาสนา วัดทุกวัด สถาบันทางศาสนาทุกศาสนา เป็นแหล่งการเรียนรู้ของพระ นักบวช สามเณร ตลอดจนบุคลากรทางศาสนา วัดเคยเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของสังคมในอดีตที่ยังมีศักยภาพอย่างสูงในการเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ การส่งเสริมสนับสนุนให้วัดกลับมาเป็นศูนย์กลางหรือแหล่งการเรียนรู้ของประชาชน จึงเป็นนโยบายที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง

4. ห้องสมุดประชาชนและที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน เป็นศูนย์รวมความรู้ทุกสาขาที่พร้อมจะให้บริการการศึกษาแก่ชุมชน ถ้าจัดการให้ดีมีประสิทธิภาพ มีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าไปช่วยในการบริการ แหล่งวิทยากรแหล่งนี้ก็จะกลายเป็นศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่สมาชิกทุกคนในชุมชน

5. สถานีนอนามัยประจำตำบล โรงพยาบาลประจำอำเภอ สถาบันบริการด้านสุขภาพ ทั้งสองรูปแบบ อาจปรับให้กลายเป็นศูนย์รวมแห่งการเรียนรู้ของนักเรียนและของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเสริมโลกทัศน์ในการเป็นสถานบริการให้เป็นไปได้เพื่อประชาชนโดยแท้จริง เช่น การพัฒนาสถานีนอนามัยให้กลายเป็นรีสอร์ทที่มีภูมิทัศน์ที่สวยงามน่ารื่นรมย์ มีสวนสุขภาพ มีมุมให้ความรู้ในเรื่องสุขภาพนอมนามัยเป็นแหล่งรวมผู้คนในชุมชนเพื่อบุคลากรทางการแพทย์จะได้ใช้เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพได้ทุกวัน

6. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เป็นกำลังสำคัญอย่างยิ่งของชุมชนในการบริการด้านการศึกษาต่าง ๆ รวมทั้งการฝึกทักษะเพื่อประกอบอาชีพ

7. มีทรัพยากรมากทั้งทรัพยากรบุคคลและทรัพยากร วัสดุที่มีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งให้การศึกษา และเป็นแหล่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน

8. องค์การภาครัฐ/หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ สามารถส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนในเรื่องของการศึกษาได้เป็นอย่างดีเช่นกัน

9. องค์การภาคธุรกิจและเอกชน ปัจจุบันองค์กรธุรกิจและเอกชนเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง มีศักยภาพและความพร้อมสูงยิ่งในการเป็นแหล่งส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในสถานศึกษา และมีแนวโน้มที่จะมีบทบาทสูงมาก ในการเป็นองค์กรทางการศึกษาเพื่อชุมชน

สรุปได้ว่า การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น เป็นการช่วยเหลือในการพัฒนางานวิชาการระหว่างสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้บริการด้านวิชาการที่สามารถเชื่อมโยงหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับแหล่งวิชาการในที่อื่น ๆ ตลอดจนจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อส่งเสริมและพัฒนางานวิชาการให้ตรงตามจุดมุ่งหมายของการจัดการเรียนการสอน

14. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษา

การส่งเสริม สนับสนุนงานด้านวิชาการแก่ บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา เป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่ส่งเสริม สนับสนุนงานด้านวิชาการ หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา เพื่อให้ความช่วยเหลือชุมชนและสถานศึกษาอื่น และปัจจัยหลักแห่งการช่วยเหลือเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชน และสถานศึกษาอื่นในการพัฒนาครูและบุคลากรร่วมและสนับสนุน ส่งเสริมกิจกรรมชุมชน ส่งเสริมสถานศึกษาอื่น พัฒนาการจัดการศึกษา ซึ่งนักวิชาการได้กล่าวถึงการส่งเสริมสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดว่า การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ แก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน สถานประกอบการและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. ประชาสัมพันธ์สร้าง ความเข้าใจต่อบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน องค์กรชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษา

2. จัดให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ การเพิ่มความพร้อมให้กับบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่ร่วมจัดการศึกษา

3. ร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ร่วมกันจัดการศึกษาและใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

4. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการตามความเหมาะสมและจำเป็น

6. ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ในจัดการศึกษาและใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ชุมชนได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการตามความเหมาะสม และส่งเสริมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ

15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา

การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา เพื่อกำหนดข้อปฏิบัติหรือแนวทางการปฏิบัติงาน ร่วมกันอย่างชัดเจนและให้เป็นไปในทางเดียวกัน ในการปฏิบัติงานวิชาการให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามระเบียบและแนวปฏิบัติที่ได้ร่วมกันวางไว้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กล่าวถึง การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษา และวิเคราะห์ระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับรู้และถือปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน

2. จัดทำร่างระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับรู้และถือปฏิบัติเป็นแนวเดียวกัน
3. ตรวจสอบร่างระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาและแก้ไขปรับปรุง
4. นำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาไปสู่การปฏิบัติ
5. ตรวจสอบและประเมินผลการใช้ระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาและนำไปแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม

สรุปได้ว่า การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษาเป็นการจัดทำร่างระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา โดยส่งเสริมและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ จัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา ตรวจสอบร่างระเบียบและแนวปฏิบัติ นำไปสู่การปฏิบัติ ตรวจสอบและประเมินผลการใช้ระเบียบและแนวปฏิบัติ

16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา

การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากหนังสือ แบบเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาควรดำเนินการตามขั้นตอนและจัดซื้อหนังสือที่มีคุณภาพเพื่อให้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการ การเรียนการสอน ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) กำหนดให้สถานศึกษาจัดซื้อหนังสือเรียน โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การคัดเลือกหนังสือ

1.1 ครูผู้สอนเป็นผู้เลือกหนังสือ เสนอให้คณะกรรมการวิชาการ และผ่านความเห็นชอบ จากคณะกรรมการภาคี 4 ฝ่ายและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และผู้แทนกรรมการนักเรียน) โดยพิจารณาคัดเลือกหนังสือที่สอดคล้องกับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการและมีเนื้อหาสาระตรงตามความต้องการของครูผู้สอน ซึ่งสามารถเลือกได้ จากทุกสำนักพิมพ์ตามบัญชีกำหนดสื่อการเรียนรู้สำหรับเลือกใช้ในสถานศึกษา ปีการศึกษา

1.2 การคัดเลือกหนังสือเรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อจัดซื้อทดแทน ให้สถานศึกษาคัดเลือกรายการเดิมที่จัดซื้อไว้ในปีการศึกษา 2553 เพื่อทดแทนหนังสือเรียนที่ชำรุด เว้นแต่หนังสือดังกล่าวสำนักพิมพ์ ไม่มีแผนการผลิตเพิ่ม (ศึกษาข้อมูลจากบัญชีกำหนดสื่อการเรียนรู้สำหรับเลือกใช้ในสถานศึกษา) สถานศึกษา สามารถเปลี่ยนรายการใหม่ได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดการคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา มีแนวทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ คัดเลือกหนังสือเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อเป็นหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน
2. จัดทำหนังสือเรียน หนังสือประสบการณ์หนังสืออ่านประกอบ แบบฝึกหัด ใบงาน ใบความรู้ เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน
3. ตรวจสอบพิจารณาคุณภาพหนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ หนังสืออ่านประกอบแบบฝึกหัด ใบงาน ใบความรู้เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา เป็นการศึกษา วิเคราะห์ หาหนังสือเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการเรียนการสอน การแต่งตั้งคณะกรรมการหาหนังสือเรียน และเอกสารอื่น ๆ เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน ตรวจสอบพิจารณาคุณภาพของหนังสือเรียน

17. การพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

สื่อและเทคโนโลยีการสอนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยให้ ผู้เรียนเกิดความสนใจ และเกิดการเรียนรู้ในบทเรียนได้รวดเร็วยิ่งขึ้น การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการสอนเป็นการปรับปรุง และพัฒนาให้สื่อและเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจมากกว่าเดิม

เอกรินทร์ สีมหาศาล (2551) ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือส่งเสริม สนับสนุนการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับพัฒนาการ และรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน ผู้สอนสามารถจัดทำ หรือเลือกใช้สื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ ผู้สอนต้องคำนึงถึงความสอดคล้อง กับหลักสูตร วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ เป้าหมายการจัดการเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ความถูกต้องของเนื้อหา การใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอ ที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน และไม่ขัดต่อศีลธรรมความมั่นคงของชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดให้ สื่อการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการ พัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ ตามความมุ่งหวังของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัดทำ พัฒนา และเลือกใช้สื่อการเรียนรู้ที่ดี และมีประสิทธิภาพเหมาะสมตามความแตกต่างของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้ สถานศึกษาควรให้การส่งเสริม สนับสนุนให้มีการนำสื่อไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้ที่ส่งผลต่อผู้เรียนอย่างหลากหลายและเพียงพอ โดยจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในสถานศึกษา และชุมชน รวมทั้งการศึกษา ค้นคว้าวิจัย พัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ กระบวนการเรียนรู้ตามศักยภาพของผู้เรียน

สรุปได้ว่า การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เป็นการส่งเสริมและพัฒนาเครื่องมือที่จะช่วยให้ นักเรียนเกิดความสนใจ และเกิดการเรียนรู้ในบทเรียนได้รวดเร็วยิ่งขึ้น จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศและเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในสถานศึกษา และนอกสถานศึกษา รวมทั้งการศึกษา ค้นคว้าวิจัย พัฒนาสื่อการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ตามศักยภาพของผู้เรียน

การบริหารงานวิชาการนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรญา ภูเสตวงษ์ และสุรีย์มาศ สุขกลี (2558) เรื่อง รูปแบบการบริหารวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด ผลการวิจัย พบว่า

1. การพัฒนาหรือดำเนินการเกี่ยวกับการให้ความเห็นการพัฒนาสาระหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย การสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรขึ้นจากสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่น การเรียนรู้จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้

2. การวางแผนงานด้านวิชาการ ประกอบด้วย กำหนดโครงสร้างหลักสูตรของสถานศึกษา จัดทำรายวิชาและคำอธิบายรายวิชา จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา จัดทำแผนงานวิชาการอย่างเป็นระบบภายในสถานศึกษา

3. การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ประกอบด้วย การจัดการกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีที่หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียน การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งการเรียนรู้ให้เอื้อต่อบรรยากาศการเรียนรู้ การส่งเสริมการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

4. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 เพื่อจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสภาพแวดล้อม การจัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ การนำหลักสูตรไปใช้ในการเรียนการสอน ติดตาม ประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา และรายงานผลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบ

5. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี ส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

6. การวัดผล ประเมินผล และดำเนินการเทียบโอนผลการเรียน ประกอบด้วย การกำหนดระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผล และการประเมินผลของสถานศึกษา การส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลประเมินผล การส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลประเมินผลแต่ละรายวิชาแล้ว ดำเนินการวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน การเทียบโอนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์

7. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา ประกอบด้วย จัดการอบรมวิจัยในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ศึกษา วิเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพงานวิชาการของสถานศึกษา ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยกับสถานศึกษาอื่น เผยแพร่ผลงานวิจัยกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่น

8. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย มีการสำรวจแหล่งเรียนรู้ จัดทำ เอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนและผู้เรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้ประกอบการ เรียนรู้ มีการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้อย่างหลากหลาย มีการประเมินการใช้ แหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

9. การนิเทศการศึกษา ประกอบด้วย ดำเนินการนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอน ในรูปแบบที่หลากหลาย พัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนใน รูปแบบที่หลากหลาย ให้คำชี้แนะ แนะนำ และให้ความช่วยเหลือแก่ครู สร้างความตระหนักและ ความเข้าใจในกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษาแก่ครู

10. การแนะแนว ประกอบด้วย จัดระบบการแนะแนวอย่างเป็นระบบภายในสถานศึกษา ประเมินผลกระบวนการแนะแนวการศึกษา แลกเปลี่ยนความรู้การแนะแนวการศึกษา กับ สถานศึกษาอื่น ๆ พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือแก่นักเรียนภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ

11. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา ประกอบด้วย การ กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาชาติ การจัดระบบ บริหารและสารสนเทศของสถานศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาที่ มุ่งเน้นตามนโยบายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา จัดทำรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี (SAR) และสรุปรายงานประจำปี

12. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ ประกอบด้วย ศึกษาความต้องการใน การให้สถานศึกษาสนับสนุนด้านวิชาการแก่ชุมชน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคคล ครอบครัวยุ และชุมชน ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมวิชาการของสถานศึกษา ส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

13. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น ประกอบด้วย ประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น ประสานความร่วมมือใน การพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่าง ๆ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนา งานวิชาการกับ สถานศึกษา และองค์กรต่าง ๆ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับแหล่งวิชาการ ในหน่วยงานอื่น ๆ

14. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุ องค์กร หน่วยงาน สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา ประกอบด้วย มีการให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจ ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ในการจัดการศึกษา มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันให้เกิดประโยชน์ สูงสุดแก่ผู้เรียน มีการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน มีการให้ความ ช่วยเหลือทางด้านวิชาการตามความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ แก่บุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

15. การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา ประกอบด้วย จัดทำเอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา จัดทำเอกสารเกี่ยวกับการวัดผลและ ประเมินผลการเรียน จัดทำคู่มือการพัฒนาการเรียนการสอน รวมถึงพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ตรวจสอบ รูปแบบ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการของสถานศึกษา

16. การคัดเลือกหนังสือ แบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา ประกอบด้วย มีการวิเคราะห์หนังสือ กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม มีการคัดเลือกหนังสือแบบเรียนได้อย่างเหมาะสมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการคัดเลือกหนังสือเรียนและเอกสารอื่น ๆ มีการตรวจพิจารณาคุณภาพของหนังสือเรียน

17. การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย จัดหาสื่อและเทคโนโลยี เพื่อใช้ในการเรียนการสอน ศึกษาการใช้สื่อ และเทคโนโลยี เพื่อการเรียนการสอน ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดทำ พัฒนาการใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีกับสถานศึกษา และหน่วยงานอื่น ส่งเสริมให้ครูผลิตสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

2.2 ขนาดของชั้นเรียน

การจัดเรียนโดยการจัดตามจำนวนนักเรียนในแต่ละชั้นเป็นเรื่องที่สำคัญส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู นอกจากนี้ยังส่งผลต่องบประมาณที่ต้องใช้ในการจ้างครูมาทำการสอน ดังนั้นคุณภาพการเรียนการสอนของชั้นเรียนที่มีนักเรียนจำนวนเหมาะสมหรือค่อนข้างน้อยย่อมมีคุณภาพในการจัดการเรียนการสอนดีกว่าห้องเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมาก แต่ในด้านค่าใช้จ่ายในโรงเรียนที่จัดชั้นเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมากย่อมประหยัดงบประมาณได้มากกว่า ส่วนครูผู้สอนและผู้ปกครองมักไม่ชอบห้องเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมากเพราะจะทำให้การดูแลนักเรียนได้อย่างไม่ทั่วถึงซึ่งส่งผลถึงคุณภาพการเรียนการสอนด้วย ในการแบ่งขนาดของชั้นเรียนแบ่งตามระดับได้ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550)

ขนาดของชั้นเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

ชั้นเรียนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาโดยทั่วไปแล้วหากชั้นเรียนมีนักเรียนมากกว่า 25 คน ขึ้นไปถือว่าเป็นชั้นเรียนขนาดใหญ่ ถ้านักเรียนในระดับชั้นนี้เพิ่มขึ้นเป็น 30 คน หรือมากกว่า ก็จะทำให้การสอนของครูเกิดปัญหาขึ้นได้ เนื่องจากนักเรียนในระดับประถมศึกษานั้นครูคือผู้ที่ต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด สำหรับโรงเรียนที่สอนชั้นอนุบาลหรือชั้นเตรียมอนุบาลหรือชั้นเด็กเล็กครูต้องคอยดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดหรือต้องทำทุกอย่างให้กับนักเรียน สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 นั้นยังเป็นภาระแก่ครูเช่นกัน ส่วนนักเรียนชั้นที่สูงขึ้นไปก็จะสามารถช่วยตัวเองได้มากขึ้น ดังนั้นการที่โรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาเรื่องงบประมาณ ทำให้จำเป็นต้องเพิ่มจำนวนนักเรียนตามชั้นต่าง ๆ ควรพิจารณาชั้นประถมปลายก่อน ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพการสอนและการควบคุมดูแลชั้นเรียน

ขนาดของชั้นเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา

โรงเรียนทั่วไปมักจัดนักเรียนโดยคำนึงถึงบริบทของโรงเรียนและสภาพการเรียนการสอน เช่นเดียวกับโรงเรียนประถมศึกษา สำหรับการจัดการเรียนการสอนในภาคปฏิบัตินั้นโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยทั่วไปจะจัดชั้นเรียนแต่ละชั้นมีขนาดเท่ากันประมาณ 25-35 คน ในปัจจุบันในแต่ละชั้นมีนักเรียนประมาณ 50-60 คน ซึ่งมีความจำเป็นในการจัดชั้นเรียนขนาดใหญ่ขึ้น ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ แต่ละวิชาซึ่งสอนแยกกันในระดับนี้ ดังนั้นโรงเรียนควรใช้วิธีการสอนสื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์ต่าง ๆ ห้องเรียนและห้องทดลอง การดูแลเอาใจใส่เรื่องการเรียนอย่างใกล้ชิด การฝึกทักษะในบางวิชาที่แตกต่างกันไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนในระดับนี้

เป็นการยากที่จะกล่าวให้แน่นอนว่าควรจัดขนาดใดเพราะการเรียนการสอนในแต่ละวิชาย่อมมีลักษณะแตกต่างกัน สำหรับในกรณีที่โรงเรียนไม่สามารถจัดชั้นเรียนขนาดเล็กได้นั้น การใช้วิธีจ้างผู้ช่วยครู นอกจากนั้นการใช้สื่อการเรียนการสอนบางชนิด เช่น ชุดการสอน ใบงาน หนังสืออ่านประกอบ สื่อเทคโนโลยีก็สามารถนำมาช่วยในการลดภาระการสอนของครูได้

สรุปได้ว่า ขนาดของชั้นเรียนในการจัดชั้นเรียนนั้นชั้นเรียนขนาดเล็กย่อมมีปัญหา น้อยกว่าชั้นเรียนขนาดใหญ่โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา เนื่องจากครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนและดูแลนักเรียนได้อย่างทั่วถึง

2.3 ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ขนาดชั้นเรียนที่มีนักเรียนจำนวนน้อยจะทำให้คุณภาพของการศึกษาโดยรวมดีขึ้นนั้นอาจไม่แน่นอนเพราะการสรางกระบวนการเรียนรู้ที่ดีในห้องเรียนนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการไม่ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนนักเรียนต่อครูในชั้นเพียงอย่างเดียว ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้เหมาะสมกับวัยผู้เรียน การตกแต่งสถานที่ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ สภาพภายในห้องเรียน ปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน เทคนิคการสอนของครูผู้สอน เป็นต้น ซึ่งขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประกอบด้วย (สุมาลี ชีโนกุล, 2549)

ชั้นเรียนเป็นห้องสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีในสถาบันทุกประเภท ทั้งในโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชน หน่วยงาน องค์กรทางศาสนา และผู้ช่วยเหลือทางด้านมนุษยธรรม ชั้นเรียนต้องเป็นสถานที่ปลอดจากการรบกวนจากสิ่งต่าง ๆ ในขณะการเรียนการสอน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นเป็นความสามารถ ความสำเร็จและสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนที่ได้จากการเรียนรู้ เป็นผลมาจากการเรียนการสอน การฝึกฝน ประสบการณ์ของแต่ละบุคคลสามารถวัดได้จากการทดสอบด้วยวิธีการต่าง ๆ

นอกจากนั้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังเป็นความสามารถหรือผลสำเร็จที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์เรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยจำแนกผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ตามลักษณะของวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

ความสำคัญของขนาดชั้นเรียนนั้นพบว่า ขนาดของชั้นเรียนเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาในระดับประถมต้นมากที่สุด รวมถึงเด็กที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ (LD) และเด็กปัญญาเลิศ นอกจากนี้ยังพบว่าขนาดของชั้นเรียนมีผลต่อคุณภาพการศึกษาในวิชาคณิตศาสตร์และการอ่านในระดับประถมศึกษา และขนาดของห้องเรียนในระดับมัธยมศึกษามีผลกระทบทางบวกไม่มากนักต่อคุณภาพการศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ ยกเว้นรายวิชาที่ต้องใช้ทักษะการปฏิบัติ

การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนขนาดใหญ่

การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนขนาดใหญ่ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นจำนวนมาก (มากกว่า 20 คน)

ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนขนาดใหญ่

1. ประโยชน์ต่อครูผู้สอนเป็นการลดภาระงานหรือจำนวนห้องที่ครูต้องสอน ไม่เกิดความเครียดในวิชาชีพมากเกินไป จนเกิดความท้อแท้ ขาดงาน และหมดศรัทธาในวิชาชีพครู

2. ประโยชน์ต่อสถานศึกษา ในการใช้ชั้นเรียนขนาดใหญ่ นั้น มีค่าใช้จ่ายถูกกว่าห้องเรียนขนาดเล็ก เนื่องจากไม่ต้องเพิ่มจำนวนของชั้นเรียนและจำนวนครูเพิ่มเติม

ข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนขนาดใหญ่

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การควบคุมชั้นเรียน การขาดเรียน รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการบรรยาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนน้อย

2. แนวทางในการฝึกปฏิบัติ การใช้สถานที่บางที่อาจไกลเกินไปไม่ได้ยิน ไม่เห็นวิธีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู เสียงรบกวน เวลาในการนำเสนอผลงานของผู้เรียน การจัดทำเอกสารต่าง ๆ

3. ด้านอารมณ์ สังคม ในการสร้างความคุ้นเคยกับผู้เรียน ทำให้เกิดความห่างเหินกับผู้เรียน ไม่รู้จักผู้เรียน ผู้เรียนไม่รู้สึกร่วมเป็นส่วนร่วม เป็นกลุ่ม การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ การรู้จักผู้เรียน การจำชื่อผู้เรียน

4. ด้านปฏิสัมพันธ์ ครูกับผู้เรียนมีโอกาสพูดคุยกันน้อย การให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล การฝึกปฏิบัติที่น้อยลง ทำให้บทเรียนมีความน่าสนใจน้อยลง

5. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการประเมินผล การติดตามผลและช่วยในการเรียน การให้ข้อมูลย้อนกลับ การวัดและประเมินผล มีภาระมากในการตรวจงานและประเมินผลงาน

แนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนขนาดใหญ่

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ระเบียบ กฎ เกณฑ์ การจัดตั้งผู้นำกลุ่ม การจัดลำดับกิจกรรม

2. การฝึกปฏิบัติ โดยการใช้กิจกรรมกลุ่ม การจัดที่นั่งที่เหมาะสมต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3. ด้านอารมณ์ สังคม โดยการใช้เทคนิคการจำชื่อผู้เรียน จำจุดเด่นหรือความสามารถ

4. ด้านปฏิสัมพันธ์ โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนตอบ การใช้กิจกรรมกลุ่มหรือกิจกรรมคู่

5. การให้ข้อมูลย้อนกลับและการประเมินผล ประกอบด้วย

5.1 การติดตามและช่วยเหลือ

5.1.1 ใช้กระบวนการติดตามช่วยเหลือโดยเพื่อน/กลุ่มเพื่อน

5.1.2 จัดให้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

5.1.3 ใช้การประเมินตนเองและการประเมินโดยเพื่อน

5.2 ภาระการตรวจและประเมินผลงาน

5.2.1 ใช้แฟ้มสะสมงาน

5.2.2 ให้คำปรึกษาแนะนำการแก้ไขในเฉพาะส่วนสำคัญที่จำเป็น

5.2.3 ใช้คอมพิวเตอร์ในการตรวจ

5.2.4 ใช้ระบบหัวหน้ากลุ่มผู้เรียน

5.2.5 ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนขนาดเล็ก

การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนขนาดเล็กเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นจำนวนน้อย (น้อยกว่า 20 คน)

ประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนขนาดเล็ก

1. ประโยชน์ต่อครูผู้สอน

1.1 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การควบคุมชั้นเรียน การขาดเรียน การจัดรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างสะดวกมีประสิทธิภาพ

1.2 การฝึกปฏิบัติ ด้านการใช้สถานที่ ความสะดวกสบาย ผู้เรียนสามารถเห็นและได้ยินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน สามารถควบคุมเวลาได้ สะดวกในการนำเสนอผลงานของผู้เรียน การจัดทำเอกสาร

1.3 ด้านอารมณ์ สังคม สามารถสร้างความคุ้นเคยเป็นกันเองกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเปิดใจและรับฟังผู้สอนเป็นอย่างดี ผู้เรียนเองก็สามารถสร้างความคุ้นเคยกับเพื่อนได้

1.4 ด้านปฏิสัมพันธ์ มีโอกาสพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างทั่วถึง การให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลได้เพิ่มขึ้น ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

1.5 การให้ข้อมูลป้อนกลับและการประเมินผล การติดตามผลการเรียนเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว

ข้อจำกัดในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนขนาดเล็ก

ครูผู้สอนมีผลกระทบคือ การลดชั้นเรียนให้มีขนาดเล็กลงโดยไม่เพิ่มจำนวนครูให้เพียงพอจะทำให้ครูผู้สอนมีภาระงานสอนเพิ่มขึ้น อาจเกิดความเครียดในวิชาชีพ ทั้งนี้ครูอาจหยุดงานบ่อยขึ้นหรือไม่ก็ลาออกจางานก่อนเกษียณอายุราชการ อย่างไรก็ตามการลดขนาดชั้นเรียนให้เล็กลงจะต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ทั้งการจ้างครูผู้สอน การดูแลอาคารเรียน

แนวทางแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ซึ่งได้กำหนดให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาขนาดเล็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจึงได้กำหนดกิจกรรมในการดำเนินงาน ดังนี้

ประชาสัมพันธ์เชิงรุก

หน่วยงานทุกระดับในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงถึงกลุ่มเป้าหมายและทางอ้อมโดยผ่านสื่อในหลายลักษณะ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุท้องถิ่น เว็บไซต์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สังคมโดยเฉพาะชุมชนที่มีโรงเรียนขนาดเล็กอยู่ในพื้นที่เกิดความตระหนักในการที่จะช่วยกันสนับสนุนเพื่อยกระดับคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กในท้องถิ่นของตนเอง

สำรวจข้อมูลพื้นฐาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องมีข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวนนักเรียน บุคลากร ซึ่งรวมไปถึงครุภัณฑ์ที่จำเป็น ซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้ต้องถูกนำมาวิเคราะห์ให้เป็นสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

จัดทำแผนที่ทางการศึกษา (Education mapping)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต้องนำข้อมูลและสารสนเทศที่ได้มาจัดทำแผนที่ทางการศึกษา ซึ่งจะแสดงที่ตั้งของโรงเรียน เส้นทางคมนาคม แหล่งทรัพยากร สนับสนุนตัวบ่อนที่เป็นทั้งนักเรียนและทรัพยากรบุคคลอื่น ซึ่งจะนำไปสู่การวางแผนจัดสรรโอกาสทางการศึกษา และปรับปรุงคุณภาพ

จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะนำข้อมูลและสารสนเทศที่สำรวจได้ข้างต้นมาจัดทำเป็นเป้าหมายพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยจำแนกโรงเรียนขนาดเล็กออกเป็น 3 กลุ่ม คือ โรงเรียนที่มีคุณภาพและชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี โรงเรียนที่พร้อมรับการพัฒนาให้มีคุณภาพและประเภสุดท้ายคือ โรงเรียนที่ไม่มีคุณภาพและชุมชนไม่ให้ความร่วมมือในการพัฒนา ซึ่งต้องยุบรวม เลิกล้มเพราะประชาชนขาดศรัทธา ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนและมีทางเลือกในการบริหารจัดการแบบอื่นที่ดีกว่า

แผนดังกล่าวมีทั้งแผนระยะยาวและระยะสั้น มีตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจน รวมทั้งมีงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากรอื่น ให้แก่สถานศึกษาขนาดเล็กอย่างเพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา การจัดสรรงบประมาณ บุคลากรและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษาขนาดเล็ก อาจจัดโดยใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างไปจากสถานศึกษาอื่นโดยทั่วไปก็ได้ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความจำเป็นและความขาดแคลนของสถานศึกษาขนาดเล็ก

จัดซื้อหนังสือเรียนหรือแบบฝึกหัด

ปัจจัยหลักที่สำคัญยิ่งคือหนังสือเรียนเดิมจะได้รับแจกให้ยืมเรียนไม่เพียงพอ ต่อมาสำนักงานงบประมาณได้จัดสรรงบประมาณสำหรับหนังสือเรียนและแบบฝึกหัดรวมไว้ในค่าใช้จ่ายรายหัวนักเรียน ซึ่งตามปกติโรงเรียนขนาดเล็กจะได้รับเงินอุดหนุนที่เป็นค่าใช้จ่ายรายหัวน้อย ทั้งนี้เนื่องจากมีจำนวนนักเรียนน้อย หากงบประมาณรายหัวนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กถูกนำไปเป็นค่าหนังสือหรือแบบฝึกหัดก็จะทำให้มีงบประมาณสำหรับนำไปพัฒนาโรงเรียนน้อยลงไปอีก

ดังนั้น จึงได้จัดสรรงบประมาณสำหรับค่าหนังสือหรือแบบฝึกหัดเพิ่มเติมให้แก่นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดสรรให้สำหรับประถมศึกษาปีที่ 1,2,4 และ 5 ทุกคนใน 5 กลุ่มสาระหลักคือ คณิตศาสตร์ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ สังคมและภาษาอังกฤษ ส่วนอีก 3 กลุ่มสาระ จะซื้อร้อยละ 30 ของนักเรียน สำหรับหนังสือเรียนในชั้น ป.3 และ ป.6 กำลังอยู่ในช่วงของการปรับปรุงจึงยังไม่แจกในปี

หน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (Computer mobile unit)

ในการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนนั้น จำนวนนักเรียนจะเป็นเกณฑ์ ๑ หนึ่งในการจัดสรร ดังนั้นโรงเรียนขนาดเล็กจะไม่ได้รับจัดสรรครุภัณฑ์ที่มีราคาสูง เช่น คอมพิวเตอร์ จึงทำให้นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กจะไม่มีโอกาสได้เรียนคอมพิวเตอร์ นอกจากจะได้รับการสนับสนุนจากท้องถิ่นเป็นกรณีพิเศษ ด้วยเหตุนี้จึงมีแนวคิดที่จะนำคอมพิวเตอร์เข้าไปหานักเรียนตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยจัดเป็นหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ t

ลักษณะของหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่นั้น จะมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับว่าจะนำหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ดังกล่าวไปใช้ในสภาพภูมิศาสตร์เช่นไร เช่น ถ้าโรงเรียนอยู่ที่พื้นราบก็จะใช้รถบัสหรือรถตู้ แต่ถ้าอยู่ในถิ่นทุรกันดารก็จะใช้รถ 6 ล้อที่มีสภาพดี

ในบางพื้นที่อาจมีสภาพไม่เหมาะที่จะใช้หน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ อย่างไรก็ตามต้องมีวิธีการที่จะให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนคอมพิวเตอร์โดยใช้วิธีเลือกโรงเรียนหนึ่งที่โรงเรียนอื่น ๆ สามารถเดินทางมาได้สะดวก โรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกเป็นศูนย์กลางดังกล่าวจะเป็นที่ตั้งห้องคอมพิวเตอร์ซึ่งได้ค่าใช้จ่ายใกล้เคียงกับรถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ที่เพียงแต่เปลี่ยนค่าน้ำมันเป็นค่าพาหนะให้ครูและนักเรียนเดินทางมาเรียนคอมพิวเตอร์ที่โรงเรียนศูนย์คอมพิวเตอร์

จัดหาสื่อการเรียนการสอนหรือหนังสือห้องสมุด

สื่อการเรียนการสอนนับเป็นสิ่งที่ช่วยให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นห้องสมุดยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่ ซึ่งต้องการให้นักเรียนมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ปัจจุบันงบประมาณเรื่องสื่อการเรียนการสอนและหนังสือห้องสมุดอยู่ในขอบเขตของนักเรียน ดังนั้นจึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็กมีสื่อการเรียนการสอนและหนังสือห้องสมุดน้อยทั้ง ๆ ที่นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กก็จำเป็นต้องเรียนรู้เรื่องต่าง ๆ เหมือนโรงเรียนขนาดอื่น ๆ

การหมุนเวียนครู

โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดแคลนครูที่มีความสามารถเฉพาะทาง จึงทำให้นักเรียนขาดโอกาสที่จะได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่ครูที่มีประสบการณ์จัดขึ้นอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องหาบุคลากรเพิ่มเติมให้กับโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งบุคลากรอาจมาจากโรงเรียนที่มีครูเกินเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรืออาจเป็นนักศึกษาฝึกสอนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนขนาดเล็กต้องบริหารจัดการเรื่องเวลาสำหรับบุคคลภายนอกอย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

รูปแบบการหมุนเวียนครู

1. ครูจากโรงเรียนที่ครูเกินหมุนเวียนมาสอนที่โรงเรียนขนาดเล็กสัปดาห์ละ 1 - 2 วัน
2. ครูเพียงพอแต่วุฒิไม่ตรง ให้สลับโรงเรียนกันสอน
3. กรณีครูขาดแคลน
 - 3.1 จ้างครู 1 คน หมุนเวียนสอน 2 - 3 ชั่วโมง
 - 3.2 จ้างครู 1 คน ปฏิบัติงานแทนครูแกนนำหรือครูต้นแบบ แล้วให้ครูแกนนำหรือครูต้นแบบไปช่วยเหลือด้านวิชาการแก่โรงเรียนขนาดเล็ก
 - 3.3 ขอครูนักศึกษาฝึกสอน
 - 3.4 ใช้วิทยากรท้องถิ่นมาช่วยสอน
 - 3.5 ใช้นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายช่วยจัดกิจกรรม

การพัฒนาครู

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนขนาดเล็ก ต้องมีลักษณะต่างจากโรงเรียนทั่วๆ ไปในบางเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่จะขาดแคลนปัจจัยด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาครูไม่ครบชั้น เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปอย่างมี

ประสิทธิภาพตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งพัฒนาครูในโรงเรียนขนาดเล็กเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างไรก็ตามรูปแบบในการพัฒนาครูนั้นคงต้องพยายามไม่ให้ครูทิ้งห้องเรียนไปเข้ารับการอบรม สัมมนา ทั้งนี้เนื่องจากมีโรงเรียนขนาดเล็กจะมีปัญหาครูไม่ครบชั้นเรียนอยู่แล้ว

การนิเทศ ติดตามผล

สืบเนื่องจากการที่โรงเรียนขนาดเล็กได้รับงบประมาณค่อนข้างจำกัดโดยเฉพาะงบประมาณที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง ซ่อมแซมเพราะเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณได้คำนึงความคุ้มค่าเอาไว้เป็นเกณฑ์หนึ่ง ดังนั้นโรงเรียนขนาดเล็กจึงได้รับงบประมาณด้านนี้น้อย หรือไม่ได้รับเลยในบางปี ซึ่งทำให้โรงเรียนขนาดเล็กบางแห่งขาดจำเป็นต้องซ่อมแซมอย่างเร่งด่วน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนขนาดเล็กให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ครูจะต้องปรับปรุงคุณภาพของข้อมูล และวัตถุดิบที่จะนำมาสอนเด็กให้ทันสมัยอยู่เสมอ อีกทั้งยังต้องช่วยฝึกทักษะในการคิดของเด็ก ครูควรจัดการทดสอบบ่อย ๆ เพื่อให้เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเนื้อหาสาระ มากกว่าทดสอบเพื่อเอาคะแนน รวมถึงกระตุ้นให้เด็กทุกคนได้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนหรือแสดงออกให้มากที่สุดและโดยทั่วถึง นอกจากนี้ ได้กำหนดให้สถานศึกษาส่วนใหญ่ครูไม่ครบชั้นเรียนและรับผิดชอบคนละ 2 ชั้นเรียน และบางแห่งครูต้องรับผิดชอบคนละ 1 ช่วงชั้น และในขณะนี้สถานศึกษาได้แก้ไขปัญหาครูไม่ครบชั้นเรียนโดย

1. ครูเด็กเล็กช่วยสอนนักเรียนชั้นอนุบาล 1 และ 2
2. จัดชั้นเรียนแบบเรียนร่วม ห้องหนึ่งอาจมีนักเรียน 2- 3 ชั้นเรียนร่วมกัน
3. ผู้บริหารสถานศึกษา รับผิดชอบในการสอน 1 ชั้นเรียนหรือสอน 1 วิชาทุกชั้น
4. ใช้สื่อการสอนทางไกลผ่านสัญญาณดาวเทียมไทยคม ช่วยแบ่งเบาภาระครู

2.4 สรุป

สรุปได้ว่า ขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น สร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน ส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างความสนใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น ส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนและการมาโรงเรียน จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนและร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีครูเป็นผู้วางแผนและกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ ทำให้ต้องการพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทำให้ครูต้องสังเกตว่านักเรียนมีความต้องการพื้นฐานในระดับใดและช่วยเหลือตอบสนองความต้องการของนักเรียนให้ความเป็นอิสระและเสรี รวมทั้งจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฝึกหัดบทที่ 2

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับความหมายของการบริหารวิชาการ
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับผลที่ได้รับจากขนาดชั้นเรียนที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

พร้อมยกตัวอย่างประกอบ



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- _____. (2546). แนวคิดและนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- _____. (2551). แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้
คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎกระทรวง
กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา
พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2552). แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย จำกัด.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษา. (2551). การบริหารงานวิชาการและการนิเทศภายในสถานศึกษา.
พิมพ์ครั้งที่ 5. ปัตตานี : ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ทีศนา แชมมณี. (2547). ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา คัมภีร์ปกรณ. (2540). การวางแผนด้านบุคลากร. นนทบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2553). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- วรรณ ภูเสตวงษ์ และสุรีย์มาศ สุขกลี. (2558). รูปแบบการบริหารวิชาการของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด. จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี.
- สงบ ประเสริฐพันธุ์. (2543). ร่วมกันสร้างคุณภาพผู้เรียน. กรุงเทพฯ : สุริยาสาสน.
- สันติ บุญภิรมย์. (2552). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพฯ : บั๊ค พอยท์.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 (2555). แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
พ.ศ. 2555 - 2558. จันทบุรี : สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550). แนวทางการบริหารโรงเรียน. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553).
แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุภณิดา ปุสุรินทร์คำ. (2553). การเรียนการสอน “เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” ดีที่สุดต่อผู้เรียน
หรือไม่. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

- สุมาลี ชีโนกุล. (2549). **การบริหารจัดการห้องเรียนและสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สุวัฒนา สุวรรณเขตนิกม. (2554). **แนวคิดและรูปแบบเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน**.
กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- เอกรินทร์ สีมหาศาล. (2551). **เรื่องนำสู่การใช้หลักสูตรแกนกลางฯ 51**. กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์.
- Cheng, Y.C. and Tam, W.M. (1997). “Multi - models of quality in education,”
Quality assurance in education. 5 (1) : 27.
- Glickman, C.D. (2004). **Supervision and instructional leadership : A
developmental approach**. Boston : Allyn & Bacon.
- Harris, B.M. (1985). **Supervisory behavior in education**. 2 nd ed. Englewood
Cliff, New Jersey : Prentice-Hall.
- Massie, J.L. and Douglas J. (1981). **Managing : A contemporary introduction**.
3 rd ed. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 3

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 3 การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน

- 3.1 ความหมายของวินัย
- 3.2 ความหมายของวินัยในตนเอง
- 3.3 ความสำคัญของวินัย
- 3.4 ประเภทของวินัย
- 3.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน
- 3.6 วิธีการเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน
- 3.7 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 3 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของวินัย
2. อธิบายความหมายของวินัยในตนเอง
3. อธิบายความสำคัญของวินัย
4. อธิบายเกี่ยวกับประเภทของวินัย
5. อธิบายทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน
6. อธิบายเกี่ยวกับวิธีการเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการเสริมสร้างวินัยวิชาการในประเด็น ความหมายของวินัย ความหมายของวินัยในตนเอง ความสำคัญของวินัย ประเภทของวินัย ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน วิธีการเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน
2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 3 การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 3 การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน
5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 3 การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พ้อยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 3

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สังเกตจากการอภิปราย
3. สังเกตจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 3

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 3

การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน

วินัยเป็นประพจน์ปฏิบัติอยู่ในกฎ เกณฑ์ กติกา บรรทัดฐาน ระเบียบแบบแผนหรือข้อบังคับ ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามอย่างสม่ำเสมอด้วยตนเอง ทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่นโดยไม่หวั่นไหวต่อสิ่งยั่วยุภายนอกหรือความต้องการอื่นที่จะมาเบี่ยงเบนแบบแผนพฤติกรรมของตน การปฏิบัติตนในขอบเขตของกฎระเบียบของสถานศึกษาโดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ ยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ รวมทั้งการมีวินัยทั้งต่อตนเองและสังคม การพัฒนาให้นักเรียนให้มีวินัยนับว่าเป็นสิ่งจำเป็น ครอบคลุมถึง การส่งเสริมให้นักเรียน ประพฤติปฏิบัติอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับของโรงเรียน สังคมเพราะวินัยเป็นสิ่งสัมพันธ์กับชีวิต ความเป็นอยู่ทางสังคมในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โรงเรียนจึงจำเป็นต้องแนะนำแนวทางให้นักเรียนสามารถประพฤติตนให้เป็นผู้มีวินัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีวินัยในตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

3.1 ความหมายของวินัย

นักวิชาการได้ให้ความหมายของวินัยไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ให้ความหมายคำว่า ความมีวินัย หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อตกลงขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้บุคคลประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิตร่วมกัน เพื่อให้อยู่อย่างราบเรียบ มีความสุข ความสำเร็จ โดยอาศัยการฝึกให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง

ปราชญา กล้าผจญ และพอลตา บุตรสุทธีวงศ์ (2550) กล่าวว่า วินัย หมายถึง การควบคุมความประพฤติให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผน นอกจากนี้แล้ว วินัย หมายถึง ลักษณะเชิงพฤติกรรมที่แสดงออกมาว่า สามารถควบคุมตนเองให้อยู่ในกรอบของวินัยตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายด้วย

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2551) ได้กล่าวว่า วินัย หมายถึง คุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่ช่วยให้บุคคลนั้นสามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตนเองตามระเบียบกฎกติกาของสังคมเพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม

พนัส หันนาคินทร์ (2552) ให้ความหมายคำว่า วินัย หมายถึง การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบข้อบังคับ กติกาและกฎหมายตามที่สังคมได้วางไว้หรือกลุ่มได้ตกลงกันอันนำมาซึ่ง ความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงและความปลอดภัย

ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (2554) ได้กล่าวถึง วินัยไว้ 2 ลักษณะ คือ วินัยสังคม หมายถึง การมีความรู้ว่าการกระทำนั้นบุคคลในฐานะหนึ่ง ตำแหน่งหนึ่ง ควรปฏิบัติอย่างไร และวินัยแห่งตน หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการที่จะให้รางวัลเมื่อตนเองทำความดี และลงโทษเมื่อตนเองทำความชั่ว หมายถึงรวมถึงความสามารถในการควบคุมตน หรือความสามารถที่จะยับยั้งเป็นตัวของตัวเอง

รุจิรั ภูสาระ และคณะ (ม.ป.ป.) ให้ความหมายคำว่า ความมีวินัย หมายถึง กติกา กฎข้อบังคับ หรือกฎหมายที่กำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติของคนในสังคมเพื่อให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เช่น กฎของลูกเสือ เป็นต้น

วินัย พัฒนรัฐ (ม.ป.ป.) ให้ความหมายคำว่า ความมีวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ตามกฎ และกติกาต่างๆ ที่สังคมกำหนดขึ้นในสังคม เช่น คำสั่ง ประกาศ ระเบียบในโรงเรียน เป็นต้น

สรุปได้ว่า วินัย หมายถึง กฎ ระเบียบ ข้อตกลงที่ดีของสังคมกำหนดขึ้นอย่างมีแบบแผน ให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

3.2 ความหมายของวินัยในตนเอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้ให้ความหมายของวินัยในตนเองว่า หมายถึง การที่ บุคคลใดบุคคลหนึ่งประพฤติตามสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความเต็มใจ โดยไม่มีใครหรือมีอำนาจใดมาบังคับ เป็นการสมัครใจของตนเอง ซึ่งเกิดจากจิตสำนึกภายในให้ประพฤติปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ได้ให้ความหมายของวินัยในตนเอง ไว้ว่า หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อตกลงที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางให้บุคคลประพฤติปฏิบัติ ในการดำรงชีวิตร่วมกันเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น มีความสุข ความสำเร็จ โดยอาศัย การฝึกลบรรมให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง ประด้วยพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

1. ตรงต่อเวลา พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ ปฏิบัติงานทันตามกำหนดเวลา
2. วางแผนในการใช้เวลาในการทำงานและการดำเนินชีวิต พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ แบ่งเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน
3. ประพฤติ ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่คณะ และเคารพกฎ กติกาของสังคม พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ เคารพกฎระเบียบ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
4. รู้จักประเมินตนเอง พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ สามารถบอกข้อดีและข้อด้อยของ ตนเองได้
5. ประพฤติปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ แสดงมารยาทได้ ถูกต้องตามกาลเทศะอย่างสม่ำเสมอ
6. ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงออกได้แก่ ไม่นำของคนอื่นมาเป็นของ ตนเอง ไม่พูดเท็จ แอบอ้าง

สรุปได้ว่า ความมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์ หรือบังคับพฤติกรรมต่าง ๆ ของตนเอง ให้เชื่อฟังและประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบ แผนอันดีงามต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับ โดยตนเองมองเห็นคุณค่าที่จะกระทำเพื่อให้เกิดผลดีต่อตนเอง และสังคม

3.3 ความสำคัญของวินัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้ให้ความสำคัญของการมีวินัย ไว้ดังนี้

1. ทำให้เป็นคนดีเป็นเครื่องมือปกป้องความเสื่อมเสีย
2. เป็นเครื่องมือวัดความดีของคนใครจะเป็นคนดีหรือคนเลว ดีมาก ดีน้อยและไม่มีอะไร เป็นเครื่องมือวัดได้อย่างแม่นยำเท่ากับการสังเกตวินัย ของผู้นั้นว่าเคร่งครัดในวินัยของตนเอง เพียงใด

3. เป็นเครื่องแสดงความต่างระหว่างบุคคล

4. ช่วยให้ควบคุมดูแลตนเองและสังคมส่วนรวมได้ด้วยความสงบสุขเกิดสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงานการทำงานช่วยนำคนไปสู่การทำหน้าที่ความดีความเจริญ

เชาว์ มณีวงศ์ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของวินัยไว้ว่าช่วยให้บุคลากรควบคุมดูแลตนเองและสังคมส่วนรวมได้ด้วยความสงบสุข เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีในการทำงานการทำงาน ช่วยนำคนไปสู่การทำหน้าที่ความดีความเจริญ เว้นข้อห้ามทำตามคำสั่งบางประการมากกว่าส่วนตนสังคมเป็นสุขร่มเย็น วินัยช่วยให้คนมีระเบียบในตนเอง ลดความขัดแย้งเกิดความสามัคคีดำรงตนอยู่ในสังคมและทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข

พนัส หันนาคินทร์ (2552) กล่าวว่า วินัยช่วยเสริมสร้างให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความรู้สึกสำนึกและความเคยชินที่ประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ดีงามเป็นมาตรฐานระหว่างความประพฤติของกลุ่มบุคคล ผู้ปฏิบัติงานในองค์การช่วยเตรียมตัวบุคลากร สำหรับการดำเนินชีวิตในอนาคตจะได้ใช้สิทธิ เสรีภาพและความรับผิดชอบอย่างถูกต้องช่วยสร้างและรักษาไว้ซึ่งสภาพการณ์อันจำเป็นต่อความเจริญก้าวหน้าขององค์การ หากขาดระเบียบวินัยการดำเนินงานขององค์การจะเต็มไปด้วยอุปสรรค

สุชา ไอร่างศ์ (2552) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของวินัยไว้ ดังนี้

1. รู้จักการควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้สามารถทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดได้
2. รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
3. แสดงความสามารถของตนให้ผู้อื่นยอมรับได้
4. ป้องกันตนเองให้พ้นจากอันตรายและอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้น
5. ป้องกันตนเองให้รู้จักควบคุมอารมณ์ที่จะไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว
6. ป้องกันการก้าวร้าวเสียสิทธิของผู้อื่น

สรุปได้ว่า วินัยมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วยให้พฤติกรรมของบุคคลให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง สามารถควบคุมตนเองและสังคมส่วนรวมได้ด้วยความสงบสุขเกิดสภาพแวดล้อมที่ดี

3.4 ประเภทของวินัย

กระทรวงศึกษาธิการ (2549) ได้แบ่งวินัยออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียนโดยการที่นักเรียนสามารถควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผน มีเหตุผลและเป้าหมายในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง โดยการจัดตารางเวลาไว้สำหรับศึกษาเล่าเรียนและการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามตารางดังกล่าวได้ มีความตั้งใจเล่าเรียนอย่างสม่ำเสมอในทุก ๆ วิชา มีการเตรียมตัวอ่านบทเรียนมาก่อนที่จะถึงเวลาเรียนและทบทวนบทเรียนทุกครั้งภายหลังจากการเรียน เข้าเรียนตรงเวลา ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อน อีกทั้งต้องไม่เปิดโอกาสหรือยินยอมให้เพื่อนลอกคำตอบในเวลาสอบ มีการเตรียมอุปกรณ์การเรียนอย่างครบถ้วนและพร้อมสำหรับการใช้อยู่ตลอดเวลา

2. การมีระเบียบวินัยในที่อยู่อาศัยโดยการที่นักเรียนสามารถควบคุมตนเองในการประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มีการจัดตกแต่งที่อยู่อาศัยให้น่าอยู่ จัดแบ่งเนื้อที่ภายในบ้านให้เป็นสัดส่วนเหมาะสมต่อการทำกิจกรรมต่างๆ

3. การมีระเบียบวินัยในสังคมโดยการที่นักเรียนสามารถประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เคารพปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบังคับของสังคม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ ละเว้น การใช้สิทธิโดยรับบริการและให้ บริการที่เป็นไปตามลำดับ ก่อนหลัง อีกทั้งมีมารยาทในการใช้ถนน การขับขี่ยานพาหนะโดยการปฏิบัติตามกฎจราจร

อิติมา จักรเพชร (2550) ได้แบ่งวินัยเป็น 2 ประเภท คือ

1. วินัยในตนเอง (Self discipline) หมายถึง กระบวนการ หรือวิธีการปฏิบัติเพื่อบังคับตนเองจนปฏิบัติตาม ถ้านักเรียนมีวินัยในตนเองก็จะลดปัญหาในด้านปัญหาการปกครองนักเรียนได้เป็นอย่างมาก โรงเรียนไม่จำเป็นต้องออกข้อบังคับระเบียบ การควบคุมให้มากมาย และการปกครองก็สะดวกสบาย เพราะตนเองจะต้องรู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้บรรลุจุดหมายปลายทาง ได้อย่างสุขสบาย รู้จักรับผิดชอบ ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ

2. วินัยเพื่อส่วนรวมหรือวินัยสำหรับหมู่คณะ (External authority discipline) หมายถึง วินัยที่ออกมาจากอำนาจภายนอกเพื่อบังคับให้ส่วนรวมปฏิบัติตาม ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น วินัยส่วนรวมนี้อาจต้องตั้งกฎเกณฑ์เป็นแนวทางกลาง ๆ ให้ทุกคนสามารถปฏิบัติตามได้ เช่น วินัยในการแต่งกาย วินัยในเรื่องการทำความเคารพ

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2550) แบ่งประเภทของวินัยไว้ ดังนี้

1. วินัยในตนเอง หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่ปฏิบัติเพื่อบังคับตนเองให้ปฏิบัติตาม ถ้านักเรียนมีวินัยในตนเองแล้ว ก็จะลดปัญหาในการปกครองนักเรียนได้เป็นอย่างมาก โรงเรียนไม่จำเป็นต้องออกข้อบังคับ ระเบียบการควบคุมและการปกครองก็สะดวกสบาย รู้จักความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ วินัยในตนเองจะช่วยให้บุคคล มีลักษณะดังนี้

1.1 การรู้จักบังคับตนเอง และมีกำลังใจที่จะกระตุ้นเตือนให้ตนเองปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองปรารถนา

1.2 ปฏิบัติตามระเบียบที่ตนมีหน้าที่อยู่โดยไม่มีใครบังคับทำงานสำเร็จเรียบร้อยทันตามเวลาที่กำหนด

2. วินัยแบบดำเนินงานให้สอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน แนวคิดนี้ถือว่านักเรียนได้ทำในสิ่งที่ตนสนใจแล้ว ปัญหาเรื่องวินัยก็จะไม่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่นักเรียนจะใช้ในการแก้ปัญหาทางวินัยของนักเรียน

3. วินัยที่เกิดจากความรู้ความรับผิดชอบต่อตนเองและเกียรติของตน โดยมีจุดหมายให้นักเรียนมีความประพฤติดีโดยพยายามสร้างให้นักเรียนนับถือในเกียรติของตนและรู้จักรับผิดชอบต่อการรักษาเกียรตินั้น

การแบ่งประเภทของวินัยดังกล่าว ทำให้รู้จักและเข้าใจความหมายของวินัยชัดเจนขึ้น เพื่อความสะดวกแก่การนำไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อนักเรียน การพยายามปลูกฝังและการส่งเสริมการมีวินัยในตนเองกับนักเรียน โดยให้รู้จักรับผิดชอบและเกียรติของตนย่อมจะมีผลให้นักเรียนทำความดี เพราะรักที่จะทำความดี ไม่ใช่เพราะเกรงกลัวอำนาจภายนอก นักเรียนย่อมจะเป็นผู้รู้คุณค่าของตนเอง อันเป็นคุณธรรมขั้นสูงของความเป็นคน

สรุปได้ว่า ประเภทของวินัยแบ่งออกเป็น วินัยในตนเองเป็นวินัยที่เกิดจากจิตสำนึกของตนเองที่สามารถควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง ที่สามารถประพฤติปฏิบัติตามกฎกติกา โดยไม่มีความรู้สึกว่าคุณบังคับ และวินัยในสำหรับหมู่คณะเป็นวินัยที่เกิดจากภายนอกซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์กติกาเกิดจากคนสังคม

3.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน

ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน เป็นที่ยอมรับกันว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นพัฒนาขึ้นตามลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวัยทารกไปถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์จะมีการพัฒนาคุณธรรมในช่วงวัยที่แตกต่างกัน แต่การพัฒนาของบุคคลจะมีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนั้นต้นกำเนิดของแหล่งที่เกิดการพัฒนาทางคุณธรรมนั้นอยู่ที่ การรับรู้จากสังคมเป็นสิ่งสำคัญ ถึงแม้ว่านักทฤษฎีทางคุณธรรมทุกคนให้ความสำคัญแก่อิทธิพลของสังคม แต่ก็ยังมีความแตกต่างในด้านอื่น ๆ ซึ่งก่อให้เกิดให้เกิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมนี้มากมายดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของโคลเบอร์ก และเมเยอร์ (Kohlberg & Mayer)

โคลเบอร์ก และเมเยอร์ (Kohlberg & Mayer, 1980) ได้แบ่งทฤษฎีเกี่ยวกับการอบรมคุณธรรมไว้ 3 กลุ่ม ซึ่งทฤษฎีที่เป็นที่นิยมใช้ในการศึกษา ได้แก่ ทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่ม 2 และ 3 กลุ่ม ทฤษฎีต่าง ๆ มีรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีโรแมนติก (Romantic) ทฤษฎีในกลุ่มนี้ เห็นว่าเด็กจะมีพัฒนาการทางคุณธรรมของตนเอง ซึ่งพัฒนาการดังกล่าวมีลักษณะคล้ายการเติบโตของเมล็ดพืช ความดีงามของเด็ก เป็นสิ่งกำเนิดมาจากภายในตัวเด็กเอง หน้าที่ของผู้ใหญ่คือ การจัดสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยให้ความดีงามของเด็กได้แสดงออกอย่างไม่ถูกขัดขวาง และช่วยให้ความไม่ดีที่อยู่ภายในตัวเด็กอยู่ภายใต้ การควบคุม ทฤษฎีนี้เห็นว่าการสอนด้วยการบอกกล่าวว่าจะอะไรดี ไม่ดีนั้น ไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านคุณธรรมอย่างแท้จริง และยังจะเป็นการปิดกั้นความเจริญงอกงามของเด็กอีกด้วย ได้แก่ ทฤษฎีของฟรอยด์ (Freud)

2. ทฤษฎีการสืบทอดทางวัฒนธรรม (Cultural transmission) ซึ่งทฤษฎีในกลุ่มนี้เห็นว่า หน้าที่ในการอบรมสั่งสอนต่าง ๆ ล้วนเป็นเรื่องของการสืบทอดทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ทักษะคุณธรรมการเรียนรู้ต่างๆ ของเด็กอาศัยพื้นฐานของการเลียนแบบการให้รางวัลและการลงโทษจากผู้ใหญ่ หน้าที่ของผู้ใหญ่จึงเป็นเรื่องของการเป็นแบบอย่างที่ดี จัดหาแบบอย่างที่ดีให้รางวัลและลงโทษเด็กอย่างเหมาะสม ทฤษฎีการสืบทอดทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ ทฤษฎีของ สกินเนอร์ (Skinner) และแบนดูรา (Bandura)

3. ทฤษฎีก้าวหน้า (Progressivism) ทฤษฎีในกลุ่มนี้เห็นว่า พัฒนาการของเด็กขึ้นอยู่กับ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กและสิ่งแวดล้อม ทฤษฎีในกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีในกลุ่มโรแมนติก ทั้งหมด กล่าวคือ แม้พัฒนาการจะเป็นเรื่องของสิ่งที่อยู่ภายใน แต่ทฤษฎีก้าวหน้าก็เห็นว่า หน้าที ในการจัดสิ่งแวดล้อมนั้น มิใช่เพียงเพื่อให้สิ่งที่อยู่ภายในได้แสดงออกมาเท่านั้น แต่ยังต้องพัฒนา ก้าวหน้าไปอีกขั้น เนื่องจากทฤษฎีนี้ เชื่อในพัฒนาการที่มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจนและความก้าวหน้า ดังกล่าว จะเกิดขึ้นได้เมื่อกระตุ้นให้เด็กได้คิดเอง ทฤษฎีที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ ทฤษฎีของเพียเจท์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg)

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1976) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง กฎเกณฑ์ในการตัดสินใจ ความผิดถูกของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ที่เกิดขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โดยอาศัยแนวคิดของเพียเจท์ เป็นหลักในการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทาง จริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น 3 ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเข้าใจสังคมและประเพณี (Pre - conventional level) คือ เป็นระดับ ค่านิยมทางจริยธรรม ในระดับก่อนแบบแผน การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ในระดับนี้ประกอบด้วย ชั้นการใช้เหตุผลเชิง จริยธรรมอีก 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการลงโทษ ช่วงอายุ 0-7 ปี เป็นชั้นที่กระทำอะไรลงไป จะคิดถึง ตนเองเป็นหลัก เชื่อฟังคนอื่นที่มีอำนาจสูงกว่าความรู้สึกกลัวที่จะถูกลงโทษทางกายเป็นตัวกระตุ้น ให้ทำ หรือไม่กระทำลงไป ตนเองมองตนเอง เหมือนกับอยู่ที่อิทธิพลของคนอื่น ฉะนั้นการกระทำ ที่ถูกต้องจึงหมายถึง การเชื่อฟังผู้มีอำนาจเหนือกว่า เหตุผลในการกระทำ หรือไม่กระทำ ขึ้นอยู่กับ การไม่ถูกลงโทษเป็นสำคัญ

ชั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล ช่วงอายุ 7-10 ปี เป็นชั้นที่คนเราจะกระทำลงไป ก็เริ่มคิดถึง คนอื่นบ้างแต่ก็เป็นไปเพื่อหวังที่จะได้ประโยชน์ตอบแทนจากผู้อื่นที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย และจะไม่คิดถึงความต้องการของผู้อื่นเลย ถ้าตนไม่คิดว่าตนจะได้รับผลประโยชน์จากเขาในปริมาณที่ ตนพอใจ การตัดสินใจทางจริยธรรมจะคำนึงถึงวัตถุเป็นหลัก บุคคลจะทำในสิ่งที่เขาต้องการแม้ การกระทำนั้นจะขัดกับผู้อื่นก็ตาม โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคมชอบการแลกเปลี่ยน ที่เท่าเทียมกัน แสดงออกในลักษณะตาต่อตา หรือยื่นหมยยื่นแมว

ระดับที่ 2 ระดับทำตามสังคมและประเพณีนิยม (Conventional level) คือ เป็นระดับที่ มีค่านิยมทางจริยธรรม ในระดับที่เป็นแบบแผน มีการประพฤติที่ดี ปฏิบัติชอบ ในอันที่จะรักษา ระเบียบแบบแผน และในการสนองความคาดหวังของผู้อื่น สังคมเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติ ในระดับนี้ประกอบด้วยการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอีก 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 3 หลักการใฝ่หาการยอมรับและความพอใจ ช่วงอายุ 10-13 ปี จะมีความสำนึกใน การเป็นคนดี เป็นชั้นที่เราเริ่มนำเอาความรู้สึก หรือความคิดที่แท้จริงของผู้อื่นเข้ามาพิจารณา ก่อน ตัดสินใจทำอะไรลงไป ก็คิดแล้วว่าสิ่งนั้นไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน หากแต่นำเอาความชื่นชมมาให้ แรงจูงใจที่จะประพฤติทางจริยธรรมในขั้นนี้คือ การได้เป็นคนดี มีคนยอมรับแนวทางความ ประพฤติทางจริยธรรม พฤติกรรมของคนในขั้นนี้ จะเป็นไปตามข้อตกลงที่เหมาะสมของกลุ่ม จะ

ไม่มีอะไรที่ทำตามใจของตนเองโดยไม่คิดถึงคนอื่นเพราะเข้าใจว่าการกระทำตามเสียงส่วนใหญ่เป็นการกระทำของคนดี

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม ช่วงอายุ 13-16 ปี เป็นขั้นที่คนหันเข้าหากฎเกณฑ์กฎหมายหรือระเบียบแบบแผนของสังคม เป็นเครื่องชี้นำความประพฤติแทนที่จะทำอะไรตามคนหมู่มาก เพื่อให้เป็นที่ยอมรับ คนจะเริ่มคิดว่าความมีเกียรติยศและความเป็นที่น่าเคารพนับถือ เป็นสิ่งที่ได้รับมาจากการรักษาสังคมเป็นประการสำคัญ

ระดับที่ 3 ระดับทำตามจริยธรรมของสากล (Post-conventional level) คือ เป็นระดับจริยธรรมซึ่งได้มาจากหลักการต่าง ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั่ว ๆ ไปเป็นสากล จริยธรรมร่วมในระดับนี้ประกอบด้วย ขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอีก 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา อายุระหว่าง 16 ปีขึ้นไป เป็นขั้นที่โดยปกติแล้วหลักการต่าง ๆ จะถูกเขียนขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษร ในรูปกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งถูกมองว่าเป็นระบบของการปกครอง สิ่งใดที่ถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม สิ่งนั้นต้องเป็นสิ่งที่สังคมทั้งหมดกระทำ คนมีจริยธรรมถือว่า “ถูกต้อง” เป็นเรื่องของความคิดเห็นส่วนตัว และข้อตกลงระหว่างบุคคล คนที่อยู่ในขั้นนี้ มุ่งถือประโยชน์สุขของสังคม ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิความคิดของผู้อื่น

ขั้นที่ 6 หลักจิตสำนึกสากล เป็นขั้นที่เกี่ยวข้องกับหลักการต่าง ๆ ทางจริยธรรม ซึ่งเป็นอุดมคติสากล เป็นเรื่องของความสำนึกของแต่ละบุคคล ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ถูกต้อง หรือเหมาะสม การกระทำสามารถนำไปใช้ได้กับทุกคน ทุกชาติ ซึ่งเรียกว่าหลักจริยธรรม ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากกฎเกณฑ์ตรงที่ว่า กฎเกณฑ์เป็นสิ่งเฉพาะเจาะจง ส่วนหลักจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดจะเกี่ยวข้องกับเรื่องความยุติธรรม ความเสมอภาคและภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ทุกคน หลักการเหล่านี้อยู่ในระดับสูงกว่ากฎหมายทั้งหลายที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

ทฤษฎีการพัฒนาคูณธรรมของเพียเจท์ (Piaget)

เพียเจท์ (Piaget, 1969) ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ เรื่องพัฒนาการทางความรู้ ความคิด และสติปัญญา โดยเสนอทฤษฎีว่า ความรู้ ความคิด และปัญญาของมนุษย์ มีขั้นตอนของพัฒนาการจากเรื่องง่ายไปสู่เรื่องยากตามลำดับ จากรูปธรรม (Concrete) ไปสู่นามธรรม (Abstract) ทฤษฎีพัฒนาการทางความรู้ความคิดนี้มีประโยชน์ต่อการเข้าใจการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งเพียเจท์อธิบายว่าพัฒนาการของเชาวน์ปัญญา (Intelligence) มาจากการที่บุคคลปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมที่ละขั้นตอน การพัฒนาด้านเชาวน์ปัญญา ประกอบด้วย วิธีการที่สำคัญ 2 กระบวนการ คือ

1. การรับไว้ (Assimilation) คือ การที่มนุษย์รับสิ่งที่ตนมีประสบการณ์มาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างจิตใจของตน สร้างเป็นแผนผังความคิด (Schema)

2. การปรับตัว (Accommodation) คือ วิธีการที่มนุษย์เรียนรู้โดยปรับตัวเป็นการปรับแผนผังความคิด เมื่อพบประสบการณ์ใหม่ที่เราไม่สามารถรับสิ่งนั้นไว้ได้ เพราะสิ่งนั้นไม่เข้ากับความคิดรวบยอด (Concept) ที่เรามีอยู่เดิม คือ เมื่อไม่สามารถรับสิ่งนั้นไว้ได้ เราต้องเปลี่ยนหรือสร้างความคิดรวบยอดขึ้นมาใหม่ คือ มีการเรียนรู้ใหม่เกิดขึ้นนั่นเอง

นอกจากนี้ ยังมีความเห็นว่า การพัฒนาทางคุณธรรมของบุคคลขึ้นอยู่กับความฉลาดในการรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ คือ การพัฒนาทางคุณธรรมของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับ การพัฒนาทางสติปัญญา (Cognitive development) ของบุคคล ซึ่งพัฒนาการสติปัญญาของเพียเจท์ ได้แบ่งไว้เป็น 4 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 การรับรู้ทางประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensor - motor operation Period) คือ ระยะตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุประมาณ 2 ปี การรับรู้ทางประสาทสัมผัสง่าย ๆ ทำให้เกิดพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดขึ้น เด็กจะค่อย ๆ มีโครงสร้างความคิดต่อสิ่งที่ตนได้พบเห็น

ขั้นที่ 2 ความคิดก่อนปฏิบัติการ (Pre - operation period) ช่วงอายุ 2 - 7 ปีเด็กจะเริ่มใช้ภาพแทนวัตถุและเหตุการณ์สามารถเลียนแบบผู้อื่นได้และพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ 2- 4 ปี เด็กจะยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ลักษณะนี้จะลดลงในตอนปลาย คือ ช่วงอายุ 6 - 7 ปี ซึ่งเป็นตอนที่เด็กใช้ภาษาติดต่อทางสังคมอย่างกว้างขวางขึ้น เด็กเริ่มพัฒนาความคิดหาเหตุผลแบบตรรกศาสตร์ แต่ความคิดส่วนใหญ่ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของการรับรู้

ขั้นที่ 3 ปฏิบัติด้วยรูปธรรม (Concrete - operation period) ช่วงอายุ 7 - 11 ปี เป็นขั้นที่เกิดความคิดแบบตรรกศาสตร์ในแง่ที่มองเห็นและจับต้องได้ การพัฒนาทางด้านความคิดจะสูงขึ้นด้วยการค้นหาความจริงเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ

ขั้นที่ 4 ปฏิบัติการด้วยนามธรรม หรือขั้นคิดตามแบบตรรกวิทยา (Formal - operation period) อายุ 11 - 15 ปี เป็นช่วงที่พัฒนาด้านสติปัญญาและความคิดถึงขั้นสูงสุด คือ เด็กสามารถคิดหาเหตุผลนอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่ สามารถแก้ปัญหา ทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้โดยวิธีวิทยาศาสตร์

ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมของแบนดูรา (Bandura)

แบนดูรา (Bandura, 1977) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมตามแนวทางการเรียนรู้ทางสังคมไว้ ดังนี้

1. สิ่งที่เราเรียนรู้โดยการเรียนรู้ของบุคคลเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ซึ่งกลายเป็นความเชื่อที่มีผลต่อการควบคุมพฤติกรรม และเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นบุคคลก็จะมีคามคาดหวังล่วงหน้าเกี่ยวกับผลจากการกระทำนั้นได้ ทำให้ตัดสินใจได้ว่าควรทำ หรือไม่ควรทำ

2. วิธีการเรียนรู้ คือการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ มีทั้งประสบการณ์ตรง และประสบการณ์ ทางอ้อมโดยการสังเกต อ่าน ฟัง การบอกเล่าที่เกิดขึ้นกับผู้อื่นทำให้บุคคลมีการเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง

3. ความเชื่อ ผลจากการเรียนรู้ที่อยู่ในรูปของความเชื่อว่า สิ่งหนึ่งจะสัมพันธ์กับอีกสิ่งหนึ่ง ทั้งนี้เกิดจากการสังเกตและการคิดของบุคคล รวมทั้งการบอกเล่าจากบุคคลอื่น ความเชื่อนี้สามารถกำหนดพฤติกรรมของบุคคลได้

4. การควบคุมพฤติกรรมด้วยความรู้และความเข้าใจ บุคคลนั้นจะมีความรู้ความเข้าใจได้ และสามารถถ่ายทอดสิ่งที่ตนรู้ได้ รวมทั้งมองเห็นผลของการกระทำที่จะเกิดตามมา ซึ่งอาจดีหรือเลว ทำให้สามารถตัดสินใจได้ว่าควรทำ หรือไม่ควรทำ

5. จริยธรรม เป็นหลักเกณฑ์ กฎเกณฑ์ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติโดยบุคคลสามารถประเมินได้ถึงความผิดถูกของการกระทำ

6. การบังคับตนเอง คือ บุคคลสามารถบังคับตนเองที่จะประพฤติหรือละเว้นการประพฤติได้ตามมาตรฐานของตนเอง ตามการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและอ้อมของตนความสามารถในการบังคับตนเองนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคม หากการเสริมแรงเป็นไปในทางบวก ก็มีแนวโน้มที่จะละเว้นไม่ปฏิบัติในสิ่งไม่ดีและประพฤติในสิ่งดีงาม

สรุปได้ว่า การพัฒนาคุณธรรมเพื่อพัฒนาวินัยผู้เรียนตามทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้กล่าวข้างต้น ต้องอาศัยความรู้ ความคิดนี้มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้ทางสังคม เพราะสังคมเป็นตัวควบคุมความประพฤติ และการเรียนรู้ต่าง ๆ ของผู้เรียนอาศัยพื้นฐานการเลียนแบบจากผู้ใหญ่ ดังนั้นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจ และตั้งใจของผู้เกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย โดยการกระตุ้นและเสริมแรงให้เกิดกำลังใจจะได้ผลในทุก ๆ ด้านอย่างมีประสิทธิภาพ

3.6 วิธีการเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2549) ได้กำหนดไว้ว่า การเสริมสร้างวินัยให้กับผู้เรียนประกอบด้วย

1. การเสริมสร้างวินัยเชิงลบหรือเชิงรับ เป็นกระบวนการเสริมสร้างวินัยที่มุ่งจะควบคุมไม่ให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ผิดกฎระเบียบที่โรงเรียนกำหนด โดยส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการสร้างวินัยโดยวิธีนี้เป็นวิธีการที่ได้ผลรวดเร็ว สามารถหยุดพฤติกรรมของนักเรียนได้ทันทีทันใดและนิยมใช้การลงโทษ

2. การเสริมสร้างวินัยเชิงบวกหรือเชิงรุก เป็นกระบวนการเสริมสร้างวินัยนักเรียนที่มุ่งจะพัฒนาและปลูกฝังพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้กับนักเรียน เป็นวิธีการที่ต้องใช้เวลากว่าจะเห็นผล ซึ่งการเสริมสร้างวินัยเชิงบวกจะให้ผลที่มั่นคงถาวรกว่าและเป็นวิธีการป้องกันก่อนที่จะเกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์กับนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ได้กำหนดวิธีการเสริมสร้างวินัยผู้เรียนไว้ว่า เป็นการส่งเสริมให้มีความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการสร้างสรรค์วินัยนักเรียน ด้านความรับผิดชอบ โดยการอบรมสัมมนาในกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากร ผู้ปกครองและนักเรียน ในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยในตนเอง ความรับผิดชอบของนักเรียนวินัยด้านความรับผิดชอบเป็นการประพฤติปฏิบัติตนในการรับผิดชอบ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรับผิดชอบต่อหน้าที่การเป็นนักเรียนคือมีความขยันตั้งใจเรียน ส่งการบ้านตามที่ครูมอบหมาย การแต่งกายสะอาดเรียบร้อย

2. ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หมายถึง ความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาความสะอาดของโรงเรียน ดูแลรักษาทรัพย์สินของโรงเรียน การทำความสะอาดห้องเรียน การทำความสะอาดเขตพื้นที่รับผิดชอบ การประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของโรงเรียน

วิภาวี วิชัยวงศ์ (2551) ได้กำหนดวิธีการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างการมีวินัยวิชาการให้กับผู้เรียนโดยดำเนินการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ดังนี้

1. การสอนสอดแทรกความรับผิดชอบในวิชาเรียนโดยการจัดกิจกรรมการสอนที่แทรกความรู้เกี่ยวกับวินัยด้านความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวมในวิชาที่เรียนเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นความสำคัญของการมีวินัยต่อตนเองและต่อส่วนรวมในด้านความรับผิดชอบ

2. การจัดกิจกรรมเสริมโดยการจัดทำโครงการประกวดห้องเรียนดีเด่นเป็นกิจกรรมที่จัดประกวดห้องเรียนที่นักเรียนทุกคนในห้องมีความรับผิดชอบ ขยันตั้งใจเรียน ตั้งใจทำงานที่โรงเรียน

มอบหมาย เช่น เขตพื้นที่รับผิดชอบ การทำความสะอาดห้องเรียน ยกย่องนักเรียนที่เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับนักเรียนอื่น ๆ ผลการประกวดได้รับการประกาศให้เป็นห้องเรียนดีเด่น

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียนนั้นเพื่อให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบนั้น ดำเนินการได้โดยจัดอบรม สัมมนา การสอนสอดแทรกในขณะจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริม เพื่อให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

ดังนั้น การเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียนเพื่อให้สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้ นั้น ปันดดา ชนเศรษฐกร และปิยวลี ชนเศรษฐกร (2552) ได้กล่าวไว้ว่า การเสริมสร้างวินัยดังกล่าวสิ่งที่สำคัญคือ เทคนิคการสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและเป็นมิตรในห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย และเชื่อใจครู มีความมั่นคงทางอารมณ์ รู้จักห่วงใยความรู้สึกของผู้อื่น มีสมาธิในการเรียนและให้ความร่วมมือกับครู เทคนิคการป้องกัน และการจัดการกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมโดยการปลุกฝังให้ผู้เรียนมีวินัยในตัวเอง มีความรับผิดชอบ เคารพสิทธิของผู้อื่น มีความสามารถในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ถ้าผู้เรียนมีวินัยในตนเองแล้วก็จะสามารถพัฒนาไปสู่ความมีวินัยในด้านอื่น ๆ ด้วย

3.7 สรุป

ระเบียบวินัยมีความสำคัญต่อการพัฒนาการของเด็ก ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่มีผลกระทบต่อเด็ก ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขแต่เริ่มแรกโอกาสที่จะประสบปัญหาชีวิตเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคตสูงมาก ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องตระหนักในภาระหน้าที่ ในการอบรมสั่งสอนนักเรียนโดยจะต้องศึกษารูปแบบและวิธีการในการปลูกจิตสำนึกให้แก่เด็กในด้านความมีวินัยเพราะหากนักเรียนขาดความมีวินัยจะทำให้เกิดปัญหาด้านการเรียน การดำรงชีวิตในสังคมหากไม่ได้รับการแก้ไขก็จะเป็นภาระของสังคมได้ในที่สุด ซึ่งวินัยในตนเองเป็นกระบวนการ วิธีการปฏิบัติเพื่อบังคับตนเองจนปฏิบัติตาม ถ้านักเรียนมีวินัยในตนเองก็จะลดปัญหาในด้านปัญหาการปกครองนักเรียนได้เป็นอย่างมาก เพราะตนเองจะต้องรู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้บรรลุจุดหมายปลายทางได้อย่างสุขสบาย รู้จักรับผิดชอบ ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบและวินัยสำหรับหมู่คณะเป็น วินัยที่ออกมาจากอำนาจภายนอกเพื่อบังคับให้ส่วนรวมปฏิบัติตาม ให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้น ต้องตั้งกฎเกณฑ์เป็นแนวทางกลาง ๆ ให้ทุกคนสามารถปฏิบัติตามได้

แบบฝึกหัดบทที่ 3

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของการมีวินัย
2. ให้อธิบายทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้เรียนมา 1 ทฤษฎี
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการเสริมสร้างวินัยวิชาการให้กับผู้นักเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **การเรียนรู้แบบบูรณาการ**. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- _____. (2546). **คู่มือส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน**. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- _____. (2549). **8 คุณธรรมพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (2544). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เชาว์ มณีนวดี. (ม.ป.ป.). **การบริหารกิจการนักเรียน**. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.
- จิตติมา จักรเพชร. (2550). **ความมีวินัยของนักเรียน**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2550). **จิตวิทยาพัฒนาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ปนัดดา ชนเศรษฐกร และปิยวลี ชนเศรษฐกร. (2552). **101 เคล็ดลับสร้างเด็กดี มีความสุข**. กรุงเทพฯ : ฐานการพิมพ์.
- ปราชญา กล้าผจญ และพอดดา บุตรสุทธิวงศ์. (2550). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ : ก.พลกาพิมพ์.
- พนัส ทันทนารินทร์. (2552). **การสอนค่านิยมและจริยธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.
- รุจิรี ภูสาระ และคณะ. (ม.ป.ป.). **แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการหลักสูตรใหม่ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย 6**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2541). **การบริหารคน**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- วินัย พัฒนรัฐ. (ม.ป.ป.). **คู่มือและแนวการสอน วิชากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5**. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร.
- วิภาวี วิชัยวงศ์. (2551). **พัฒนาการเสริมสร้างวินัยให้กับผู้เรียน**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). **แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุชา ไอร่างค์. (2552). **การเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- Bandura, A. (1977). **Social learning theory**. New Jersey : Prentice Hall.
- Kohlberg, L. (1976). "Development of moral character and moral ideology review of child," **Development research**. New York : Russell Sage Foundation.
- Kohlberg, L. and Mayer. (1980). **Development as the aim of education**. Chicago : Dryden Press.
- Piaget. (1969). **The mechanisms of perception**. New York : Basic Book.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 4

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 4 การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

- 4.1 ความหมายของบรรยากาศชั้นเรียน
- 4.2 ความสำคัญของบรรยากาศชั้นเรียน
- 4.3 ประเภทของบรรยากาศชั้นเรียน
- 4.4 บรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้
- 4.5 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 4 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของบรรยากาศชั้นเรียน
2. อธิบายความสำคัญของบรรยากาศชั้นเรียน
3. อธิบายประเภทของบรรยากาศชั้นเรียน
4. อธิบายเกี่ยวกับบรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในประเด็น ความหมายของการจัดบรรยากาศชั้นเรียน ความสำคัญของการจัดบรรยากาศชั้นเรียน ประเภทของการจัดบรรยากาศชั้นเรียน บรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้
2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 4 การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 4 การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้
5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 4 การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พอยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 4

การวัดและการประเมินผล

1. สัมผัสจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สัมผัสจากการอภิปราย
3. สัมผัสจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 4

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 4

การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้

บรรยากาศในชั้นเรียนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสนใจใคร่รู้ใคร่เรียนให้แก่ผู้เรียน ชั้นเรียนที่มีบรรยากาศเต็มไปด้วยความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน และกัน ย่อมเป็นแรงจูงใจภายนอกที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรักการเรียน รักการอยู่ร่วมกันในชั้นเรียน และช่วยปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติอันดีงามให้แก่แก่นักเรียน นอกจากนี้การมีห้องเรียนที่มีบรรยากาศแจ่มใส สะอาด สว่าง กว้างขวางพอเหมาะ มีโต๊ะเก้าอี้ที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีมุมวิชาการส่งเสริมความรู้ มีการตกแต่งห้องให้สดใส ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ส่งผลทำให้ผู้เรียนพอใจมาโรงเรียน เข้าห้องเรียนและพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้เป็นครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญ ประเภทของบรรยากาศ หลักการจัดบรรยากาศในชั้นเรียนและการจัดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้

4.1 ความหมายของการจัดบรรยากาศชั้นเรียน

สุรงค์ โค้วตระกูล (2548) ได้ให้ความหมายของการจัดบรรยากาศชั้นเรียนว่า หมายถึง การสร้างและการรักษาสิ่งแวดล้อมของห้องเรียนเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน หรือ กิจกรรมทุกอย่างที่ครูจัดเพื่อจะช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพและนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2549) ได้ให้ความหมายของการจัดบรรยากาศชั้นเรียนว่า การจัดบรรยากาศชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการเรียน การสอน เพื่อช่วยส่งเสริมให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยสร้างความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ตลอดจนช่วยสร้างเสริมความมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน

มอร์ (Moore, 2001) ได้ให้ความหมายของการจัดบรรยากาศชั้นเรียนว่า หมายถึง กระบวนการของการจัดระบบระเบียบและกิจกรรมในห้องเรียนให้เกิดการเรียนรู้ รวมทั้งการรักษา ระเบียบวินัยและควบคุมชั้นเรียน

ซูซาน (Susan, 2004) ได้ให้ความหมายของการจัดบรรยากาศชั้นเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการสอนที่ครูสร้างและคงสภาพเงื่อนไขของการเรียนรู้เพื่อช่วยให้การเรียนการสอน มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลขึ้นในชั้นเรียน

สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศชั้นเรียน หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนเพื่อส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข

4.2 ความสำคัญของบรรยากาศชั้นเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2548) ได้กำหนดให้บรรยากาศชั้นเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนและเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น การสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นที่ครูให้ความเอื้ออาทรต่อนักเรียน นักเรียนกับนักเรียนมีความสัมพันธ์ฉันท์มิตรต่อกันที่มีระเบียบ มีความสะอาด เหล่านี้เป็นบรรยากาศที่นักเรียนต้องการ ทำให้นักเรียนมีความสุขที่ได้มาโรงเรียนและในการเรียนร่วมกับเพื่อน ๆ ถ้าครูผู้สอนสามารถสร้างความรู้สึกลึกซึ้งให้เกิดขึ้นต่อนักเรียนได้ ก็นับว่าครูได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาเยาวชนของประเทศชาติให้เติบโตขึ้นอย่างสมบูรณ์ทั้งทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมโดยแท้จริง ดังนั้นการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น เช่น ห้องเรียนที่ไม่คับแคบจนเกินไป ทำให้นักเรียนเกิดความคล่องตัวในการทำกิจกรรม
2. ช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามและควมมีระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน เช่น ห้องเรียนที่สะอาดที่จัดโต๊ะเก้าอี้ไว้อย่างเป็นระเบียบ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน นักเรียนจะซึมซับสิ่งเหล่านี้ไว้โดยไม่รู้ตัว
3. ช่วยส่งเสริมสุขภาพที่ดีให้แก่ผู้เรียน เช่น มีแสงสว่างที่เหมาะสม มีที่นั่งไม่ใกล้กระดานดำมากเกินไป มีขนาดโต๊ะและเก้าอี้ที่เหมาะสมกับวัย รูปร่างของนักเรียน
4. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และสร้างความสนใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น เช่น การจัดมุมวิชาการต่าง ๆ การจัดป้ายนิเทศ การตกแต่งห้องเรียนด้วยผลงานของนักเรียน
5. ช่วยส่งเสริมการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การฝึกให้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การฝึกให้มีอัธยาศัยไมตรีในการอยู่ร่วมกัน
6. ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนและการมาโรงเรียน เพราะในชั้นเรียนมีครูที่เข้าใจนักเรียน ให้ความเมตตาเอื้ออาทรต่อนักเรียน และนักเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้ให้ความสำคัญของบรรยากาศในชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. การเรียนรู้ของนักเรียนจะไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ถ้ามีสิ่งรบกวนอยู่ตลอดเวลา
2. นักเรียนที่อยู่ในชั้นเรียนที่ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย สิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนมีเสียงดัง มีสิ่งรบกวน หรือการจัดที่นั่งไม่เหมาะสม อาจเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาที่นำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
3. การกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนไว้ล่วงหน้าจะมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดบรรยากาศชั้นเรียน เพราะจะทำให้ให้นักเรียนมีแนวทางในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองโดยไม่แสดงอาการหรือพฤติกรรมในการรบกวนผู้อื่น
4. การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมทำให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การจัดบรรยากาศชั้นเรียนให้นักเรียนมีวินัยในการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรโดยคำนึงถึงกฎ ระเบียบของชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้จะมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้แล้วยังเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีของนักเรียนอีกด้วย

จินตนา ณ สงขลา (2550) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของบรรยากาศชั้นเรียนว่า บรรยากาศชั้นเรียนที่ดีนั้นเป็นสิ่งที่เอื้ออำนวยและส่งเสริมประสิทธิภาพในการเรียนรู้และการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้เรียน ครูจึงควรพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

1. ด้านพัฒนาการเรียนรู้ การที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของครูผู้สอนว่าจะสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นไปในลักษณะใด ครูผู้สอนจะเป็นผู้มีส่วนส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปในภาวะที่พึงประสงค์ได้ก็ต่อเมื่อครูได้ตระหนักในความสำคัญของการใช้ห้องเรียนให้เป็นสถานที่ปฏิบัติการทดลอง พัฒนาความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ค่านิยมของผู้เรียน พยายามสนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมให้กิจกรรมของกระบวนการเรียนการสอนอย่างเต็มที่ สนุกสนานกับการเรียน มีชีวิตชีวาในการเรียนมากกว่าที่จะเป็นผู้คอยรับคำสั่ง ฟังและจดตามเท่านั้น ซึ่งนอกจากจะเป็นบรรยากาศที่ไม่ทำลายแล้ว ยังก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย ไม่น่าสนใจ

2. ด้านตัวผู้เรียน บรรยากาศในชั้นเรียนที่ดีจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จักตนเอง ด้านความสนใจ ความถนัด ความสามารถ เป็นโอกาสให้ได้ฝึกปฏิบัติ การควบคุมตนเอง การมีความสามารถ พิจารณาเลือกสรรวิธีการในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม การที่ครูยอมรับนับถือให้เกียรติผู้เรียนในฐานะบุคคล มีเจตคติที่ดีและมีความจริงใจต่อผู้เรียน ย่อมส่งผลให้ผู้เรียนยอมรับนับถือในตัวครูผู้สอนด้วยเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะของครูผู้สอนไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ค่านิยม ปรัชญา อุดมคติของครูที่แตกต่างกัน จะมีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อผู้เรียนให้แตกต่างกันด้วย เช่น ผู้สอนที่ชอบวางอำนาจ ก้าวร้าว ชอบลงโทษ ตีเตือน วิพากษ์วิจารณ์ผู้เรียน บรรยากาศในชั้นเรียนก็จะไปในทางลบ และจะนำมาซึ่งความล้มเหลวในการเรียนการสอนและการพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สรุปได้ว่า การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนมีความสำคัญในการช่วยส่งเสริมและสร้างเสริมนักเรียนในด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคมได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสุข รักการเรียน และเป็นคนใฝ่เรียนใฝ่รู้ในที่สุด

4.3 ประเภทของบรรยากาศชั้นเรียน

สุนน อมรวิวัฒน์ (2549) ได้กล่าวถึง บรรยากาศเรียนไว้ว่า บรรยากาศชั้นเรียนต้องมีลักษณะทางกายภาพที่อำนวยความสะดวกต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สร้างความสนใจใฝ่รู้และศรัทธาต่อการเรียน นอกจากนี้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มนักเรียนและระหว่างครูกับนักเรียน ความรักและศรัทธาที่ครูและนักเรียนมีต่อกัน การเรียนที่รื่นรมย์ปราศจากความกลัวและวิตกกังวล สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนได้ดี

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2549) ได้แบ่งประเภทของบรรยากาศชั้นเรียนได้ 2 ประเภท ดังนี้

1. บรรยากาศทางกายภาพ (Physical atmosphere) หรือบรรยากาศทางด้านวัตถุเป็นการจัดสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย น่าดู มีความสะอาด มีเครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนของนักเรียนสะดวกขึ้น เช่น ห้องเรียนมีขนาดเหมาะสม แสงเข้าถูกทาง และมีแสงสว่างเพียงพอ กระดานดำมีขนาดเหมาะสม โต๊ะเก้าอี้มีขนาดเหมาะสมกับวัยนักเรียน เป็นต้น

2. บรรยากาศทางจิตวิทยา (Psychological atmosphere) เป็นบรรยากาศทางด้านจิตใจที่นักเรียนรู้สึกสบายใจ มีความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันและมีความรักความศรัทธาต่อผู้สอน ตลอดจนมีอิสระในความกล้าแสดงออกอย่างมีระเบียบวินัยในชั้นเรียน

สิริเกษ แสนสุข (2550) ได้กล่าวถึง ประเภทของบรรยากาศชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. บรรยากาศทางวัตถุ ประกอบด้วย
 - 1.1 โต๊ะครู ควรวางในตำแหน่งที่นักเรียนมองเห็นทั่วถึงและไม่เกะกะ
 - 1.2 โต๊ะเก้าอี้ ควรเป็นโต๊ะเดี่ยวและไม่หนักเกินไปเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม
 - 1.3 กระดานดำ ควรมีขนาดกว้างพอสมควร
 - 1.4 ป้ายนิเทศ มีไว้เพื่อติดข่าวสารและผลงานของนักเรียน
2. บรรยากาศทางสังคม ประกอบด้วย
 - 2.1 สร้างบรรยากาศให้เป็นประชาธิปไตย ให้นักเรียนสามารถสอบถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้
 - 2.2 สร้างบรรยากาศแบบบังคับ แบบนี้ครูจะเข้มงวดนักเรียนไม่มีโอกาสคิดทำอะไรที่ต้องการ
 - 2.3 สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนตามสบาย บรรยากาศที่ครูผู้สอนมุ่งให้จบหลักสูตรโดยไม่คำนึงว่าผู้เรียนจะสนใจหรือไม่
3. บรรยากาศทางวิชาการเพื่อการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ครูควรนำสื่อมาใช้ในห้องเรียน ประกอบด้วย
 - 3.1 บัตรคำ แผนภูมิและแผนผัง
 - 3.2 ภาพ ภาพถ่าย ภาพพิมพ์และภาพเกี่ยวกับทางวิชาการ
 - 3.3 การจัดป้ายนิเทศ
 - 3.4 นำผลงานดีเด่นของนักเรียนมาแสดง

สรุปได้ว่า ประเภทของบรรยากาศชั้นเรียนประกอบด้วย บรรยากาศทางกายภาพเป็นการจัดสภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีเครื่องใช้ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้การเรียนของนักเรียน และบรรยากาศทางจิตวิทยาเป็นบรรยากาศที่นักเรียนรู้สึกสบายใจ มีความอบอุ่น มีความเป็นกันเอง มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.4 บรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2549) ได้กล่าวถึง การจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ ว่า มีดังนี้

1. การจัดบรรยากาศทางด้านกายภาพ เป็นการจัดวัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมตลอดไปถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เสริมความรู้ เช่น ป้ายนิเทศ มุมวิชาการ ชั้นวางหนังสือ โต๊ะวางสื่อการเรียนการสอน ฯลฯ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความสบายตา สบายใจ แก่ผู้พบเห็น ประกอบด้วย

1.1 การจัดโต๊ะเรียนและเก้าอี้ของนักเรียน

1.1.1 ให้มีขนาดเหมาะสมกับรูปร่างและวัยของนักเรียน

1.1.2 ให้มีช่องว่างระหว่างแถวที่นักเรียนจะลุกนั่งได้สะดวก และทำกิจกรรมได้

คล่องตัว

1.1.3 ให้มีความสะดวกต่อการทำความสะอาดและเคลื่อนย้ายเปลี่ยนแปลงที่

นั่งเรียน

1.1.4 ให้มีรูปแบบที่ไม่จำเจ เช่น อาจเปลี่ยนเป็นรูปตัวที ตัวยู รูปครึ่งวงกลม

หรือ เข้ากลุ่มเป็นวงกลม ได้อย่างเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน

1.1.5 ให้นักเรียนที่นั่งทุกจุดอ่านกระดานดำได้ชัดเจน

1.1.6 แถวหน้าของโต๊ะเรียนควรอยู่ห่างจากกระดานดำพอสมควร ไม่น้อยกว่า 3 เมตร ไม่ควรจัดโต๊ะติดกระดานดำมากเกินไป ทำให้นักเรียนต้องแหงนมองกระดานดำและหายใจเอาฝุ่นขอลึกเข้าไปมาก ทำให้เสียสุขภาพ

1.2 การจัดโต๊ะครู

1.2.1 ให้อยู่ในจุดที่เหมาะสม อาจจัดไว้หน้าห้อง ข้างห้อง หรือหลังห้องก็ได้ งานวิจัยบางเรื่องเสนอแนะให้จัดโต๊ะครูไว้ด้านหลังห้องเพื่อให้มองเห็นนักเรียนได้อย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม การจัดโต๊ะครูนั้นขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดที่นั่งของนักเรียนด้วย

1.2.2 ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ทั้งบนโต๊ะและในลิ้นชักโต๊ะเพื่อสะดวกต่อการทำงานของครู และการวางสมุดงานของนักเรียน ตลอดจนเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่นักเรียน

1.3 การจัดป้ายนิเทศ ป้ายนิเทศไว้ที่ฝาผนังของห้องเรียน ส่วนใหญ่จะติดไว้ที่ข้างกระดานดำทั้ง 2 ข้าง ครูควรใช้ป้ายนิเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน โดย

1.3.1 จัดตกแต่งออกแบบให้สวยงาม น่าดู สร้างความสนใจให้แก่ นักเรียน

1.3.2 จัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับบทเรียน อาจใช้ติดสรุปบทเรียน ทบทวนบทเรียน หรือเสริมความรู้ให้แก่ นักเรียน

1.3.3 จัดให้ใหม่อยู่เสมอ สอดคล้องกับเหตุการณ์สำคัญหรือวันสำคัญต่าง ๆ ที่นักเรียนเรียนและควรรู้

1.3.4 จัดติดผลงานของนักเรียนและแผนภูมิแสดงความก้าวหน้าในการเรียนของนักเรียนจะเป็นการให้แรงจูงใจที่น่าสนใจวิธีหนึ่ง

แนวการจัดป้ายนิเทศเพื่อให้การจัดป้ายนิเทศได้ประโยชน์คุ้มค่า ครูควรคำนึงถึงแนวการจัดป้ายนิเทศ ดังนี้

1. กำหนดเนื้อหาที่จะจัด ศึกษาเนื้อหาที่จะจัดโดยละเอียด เพื่อให้ได้แนวความคิดหลักหรือสาระสำคัญ เขียนสรุป หรือจำแนกไว้เป็นข้อ ๆ

2. กำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดโดยคำนึงถึงแนวความคิดหลักสาระสำคัญของเรื่องและคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายว่าต้องการเขารู้อะไร แคไหน อย่างไร

3. กำหนดชื่อเรื่อง นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ดู ชื่อเรื่องที่ดีต้องเป็นใจความสั้น ๆ ให้ความหมายชัดเจน ท้าทาย อาจมีลักษณะเป็นคำถามและชี้ให้เห็นวัตถุประสงค์ในการจัดแผ่นป้าย

4. วางแผนการจัดกล่าว ๆ ไว้ในใจว่าจะใช้วัสดุอะไรบ้าง แล้วจึงช่วยกันจัดหาสิ่งเหล่านั้น อาจเป็นรูปภาพ แผนภาพ ภาพสเก็ทซ์ ของจริงหรือจำลอง การ์ตูน เท่าที่พอจะหาได้

5. ออกแบบการจัดที่แน่นอน โดยคำนึงถึงสิ่งที่มีอยู่ โดยร่างรูปแบบการจัดลงบนกระดาษรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายแผ่นป้ายว่าจะวางหัวเรื่อง รูปภาพและสิ่งต่าง ๆ ในตำแหน่งใด คำบรรยายอยู่ตรงไหน ใช้เส้นโยงอย่างไรจึงจะน่าสนใจ

6. ลงมือจัดเตรียมชิ้นส่วนต่าง ๆ ให้มีขนาดและอยู่ในสภาพพร้อมที่จะขึ้นแสดงบนแผ่นป้ายได้อย่างเหมาะสม หัวเรื่องจะใช้วิธีใด ภาพต้องฉีกใหม่ คำบรรยายจะอย่างไร เตรียมให้พร้อม

7. ลงมือจัดจริงบนแผ่นป้ายตามรูปแบบที่วางไว้ อาจทดลองวางบนพื้นราบในพื้นที่เท่าแผ่นป้ายก่อนเพื่อระยะเวลาที่เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง

1.4 การจัดสภาพห้องเรียนต้องให้ถูกสุขลักษณะ ดังนี้

1.4.1 มีอากาศถ่ายเทได้ดี มีหน้าต่างพอเพียง และมีประตูเข้าออกได้สะดวก

1.4.2 มีแสงสว่างพอเหมาะ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนอ่านหนังสือได้ชัดเจน เพื่อเป็นการถนอมสายตา ควรใช้ไฟฟ้าช่วย ถ้ามีแสงสว่างน้อยเกินไป

1.4.3 ปราศจากสิ่งรบกวนต่าง ๆ เช่น เสียง กลิ่น คว้น ฝุ่น ฯลฯ

1.4.4 มีความสะอาด โดยฝึกให้นักเรียนรับผิดชอบช่วยกันเก็บกวาด เช็ดถู เป็นการปลูกฝังนิสัยรักความสะอาดและฝึกการทำงานร่วมกัน

1.5 การจัดมุมต่าง ๆ ในห้องเรียน ได้แก่

1.5.1 มุมหนังสือ ควรมีไว้เพื่อฝึกนิสัยรักการอ่าน ส่งเสริมให้นักเรียนอ่านคล่อง ส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้และการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ครูควรหาหนังสือหลาย ๆ ประเภทที่มีความยากง่าย เหมาะสมกับวัยของนักเรียนมาให้อ่านและควรหาหนังสือชุดใหม่มาเปลี่ยนบ่อย ๆ การจัดมุมหนังสือควรจัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อสะดวกต่อการหยิบอ่าน

1.5.2 มุมเสริมความรู้กลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ ควรจัดไว้ที่น่าสนใจ ช่วยเสริมความรู้ ทบทวนความรู้ เช่น มุมภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา มุมความรู้ ข่าวเหตุการณ์ ฯลฯ

1.5.3 มุมแสดงผลงานของนักเรียน ครูควรติดบนป้ายนิเทศ แขนงหรือจัดวางไว้บนโต๊ะเพื่อให้นักเรียนเกิดความภูมิใจในความสำเร็จ และมีกำลังใจในการเรียนต่อไป อีกทั้งยังสามารถแก้ไขพัฒนาผลงานของนักเรียนให้ดีขึ้นโดยลำดับได้อีกด้วย

1.5.4 ผู้เก็บสื่อการเรียนการสอน เช่น บัตรคำ แผนภูมิ ภาพพลิก กระจดาช สี กาว ฯลฯ ควรจัดไว้ให้เป็นระเบียบเป็นสัดส่วน สะดวกต่อการหยิบใช้ อุปกรณ์ชิ้นใดที่เก่าเกินไปหรือไม่ใช้แล้วไม่ควรเก็บไว้ในตู้ให้ดูรุงรัง

1.5.5 การประดับตกแต่งห้องเรียน ครูส่วนใหญ่มักนิยมประดับตกแต่งห้องเรียนด้วยสิ่งต่าง ๆ เช่น ม่าน มู่ลี่ ภาพ ดอกไม้ คำขวัญ สุภาชิต ควรตกแต่งพอเหมาะไม่ให้อูกรุงรัง สีสนที่ใช่ไม่ควรฉูดฉาดหรือใช้สีสะท้อนแสง อาจทำให้นักเรียนเสียสายตาได้ การประดับตกแต่งห้องเรียนควรคำนึงถึงหลักความเรียบง่าย เป็นระเบียบ ประหยัด มุ่งประโยชน์ และสวยงาม

1.5.6 มุมเก็บอุปกรณ์ทำความสะอาด ตลอดจนชั้นวางเครื่องมือเครื่องใช้ของนักเรียน เช่น แปรงสีฟัน ยาสีฟัน แก้วน้ำ กล่องอาหาร ปิ่นโต ฯลฯ ควรจัดวางไว้อย่างเป็นระเบียบ และหมั่นเช็ดถูให้สะอาดเสมอ

2. การจัดบรรยากาศทางด้านจิตวิทยาหรือทางด้านจิตใจ จะช่วยสร้างความรู้สึกรักให้นักเรียนเกิดความสบายใจในการเรียน ปราศจากความกลัวและวิตกกังวล มีบรรยากาศของการสร้างสรรค์เร้าความสนใจ ให้นักเรียนร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยความสุข นักเรียนจะเกิดความรู้เช่นนี้ ขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ ประกอบด้วย

2.1 บุคลิกภาพของครู สภาพบรรยากาศของห้องเรียนมีส่วนสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของครู ครูที่มีบุคลิกภาพดี เช่น การแต่งกาย การยืน การเดิน ท่าทาง น้ำเสียง การใช้คำพูด การแสดงออกทางสีหน้า แววตา ฯลฯ เหมาะสมกับการเป็นครูจะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ได้ดี

2.2 พฤติกรรมการสอนของครูมีบทบาทในการสร้างความรู้สึกรักที่ดีให้แก่ นักเรียน เช่นเดียวกับบุคลิกภาพของครู ในการสอนครูต้องใช้เทคนิคและทักษะการสอนที่สอดคล้องเหมาะสมกับนักเรียนและบทเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ เจตคติ และทักษะตามที่หลักสูตรกำหนด พฤติกรรมของครู ประกอบด้วย

2.2.1 ตอบสนองพฤติกรรมของนักเรียนโดยใช้เทคนิคการเสริมแรงที่เหมาะสม เช่น ใช้วาจา ใช้ท่าทาง ให้รางวัลและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตลอดจนให้ทำกิจกรรมที่นักเรียนชอบ ครูควรเริ่มแรงให้ทั่วถึงและเหมาะสม

2.2.2 เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น และยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน แสดงให้นักเรียนเห็นว่าความคิดของเขามีประโยชน์ พยายามนำความคิดเห็นเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้

2.2.3 ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม การให้ทำงานเป็นกลุ่มจะช่วยให้ นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ใช้ความรู้ความคิดความสามารถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ฝึกการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและได้ผลงานนำมาสู่ความภาคภูมิใจในกลุ่มและตนเอง ในการมอบหมายงานให้กลุ่มทำนั้น ครูควรคำนึงถึงความยากง่ายของงาน ความรู้และความสามารถของนักเรียนในกลุ่ม เพื่อให้งานกลุ่มประสบความสำเร็จ เป็นการสร้างความรู้สึกรักทางบวกให้แก่ นักเรียน งานใดที่ครูเห็นว่ายาก ครูควรเข้าไปดูแลกระตุ้นให้นักเรียนช่วยกันคิดแก้ปัญหาในกลุ่มของตน ครูจะต้องมีความอดทน

ที่จะไม่รีบชี้แนะ หรือบอกวิธีการแก้ปัญหา ต้องฝึกให้นักเรียนใช้วิธีการต่าง ๆ หลายรูปแบบจนสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ

2.2.4 ใช้เทคนิคและวิธีสอนที่ไม่ทำให้นักเรียนเบื่อหน่ายในการเรียน ครูควรคิดค้นคว้าและแสวงหาแนวทางวิธีการใหม่ ๆ มาใช้จัดการเรียนการสอน วิธีการสอนควรเป็นวิธีที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางหรือนักเรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม เช่น วิธีการสอนแบบทดลอง แบบแก้ปัญหา แบบแสดงบทบาทสมมติ แบบสืบสวนสอบสวน แบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม แบบอภิปรายแบบศูนย์การเรียน ตลอดจนนวัตกรรมการสอนที่น่าสนใจ การจะใช้วิธีสอนแบบใดนั้นครูต้องเลือกให้เหมาะสมกับบทเรียน ระยะเวลา สติปัญญา และวัยของนักเรียน

พันธ์ประภา พูนสิน (2550) ได้กล่าวถึง บรรยากาศชั้นเรียนและสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ เช่น บริเวณสถานศึกษาสะอาด มีต้นไม้ร่มรื่น มีซุ้มหรือมุมสงบ ห้องเรียนสะอาด มีสีและแสงที่อ่อนโยนนุ่มนวล มีรูปภาพตกแต่งผนังอย่างเหมาะสม มีโรงอาหารและห้องน้ำที่สะอาดถูกหลักอนามัย จะช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นมากยิ่งขึ้นเกิดความรักและไม่ต้องการให้สถานศึกษาหรือห้องเรียนของตนสกปรก เกิดความเคยชินกับความสะอาด ความสวยงาม ความเป็นระเบียบจนซึมซับสิ่งดี ๆ ที่ได้รับ ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบ และมีวินัยในตนเองและสามารถรับความรู้ได้เต็มที่ จากกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นแนวทางการจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ มีดังนี้

1. สะอาด บริเวณพื้นห้องและครุภัณฑ์ต่างๆ รวมทั้งสื่อต่าง ๆ สามารถใช้พื้นห้องเป็นที่อ่านหนังสือหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ชั้นหนังสือ ตู้หนังสือ ตู้บัตรรายการ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องรับโทรทัศน์ หนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ต้องหมั่นเช็ดถูปิดฝุ่นทุกวันและมีการทำความสะอาดใหญ่ในช่วงปิดเทอม รวมทั้งดูแลปิดกวาดหยากไย่ บริเวณเพดานและมุมต่าง ๆ ในห้อง และเปิดหน้าต่างให้ถ่ายเทเพื่อให้อากาศไม่อับชื้น ปราศจากโรค

2. สงบ มีบรรยากาศที่สงบเพียงพอที่จะไม่รบกวนสมาชิกที่เข้าไปศึกษาค้นคว้า ดังนั้นสถานที่ตั้งจึงไม่ควรอยู่ใกล้ชุมชนมากเกินไปเพื่อหลีกเลี่ยงเสียงดังรบกวน

3. สะดวก ควรตั้งอยู่ในที่ที่สามารถเข้าใช้ได้สะดวก เป็นอาคารอยู่บริเวณศูนย์กลางของสถานศึกษา มีทางเดินเข้าถึงสะดวก มีครุภัณฑ์อุปกรณ์ครบถ้วน มีการจัดระบบที่ดี สามารถค้นหาและหยิบใช้สื่อต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

4. สบาย ควรได้รับความสบาย ทั้งความสบายกาย สบายใจ โดยจัดโต๊ะเก้าอี้ให้เหมาะแก่ผู้ใช้ มีมุมอ่านหนังสือพิมพ์และนิตยสารเพื่อให้เกิดความสบายกาย และจัดตกแต่งสถานที่ให้สวยงามด้วยดอกไม้หรือศิลปะต่างๆ เพื่อให้เกิดความสบายตา

5. สอดคล้อง สื่อต่าง ๆ เช่น ซีดีรอม คอมพิวเตอร์ช่วยสอน แถบบันทึกเสียง เป็นต้น จะสอดคล้องกับหลักสูตร หลักธรรม หลักประชาธิปไตย หลักประกันสุขภาพ และหลักการปฏิรูปการศึกษา

6. ส่งเสริม มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการใฝ่รู้ ส่งเสริมให้รู้จักค้นคว้าด้วยตนเอง ส่งเสริมให้มีนิสัยรักการอ่านซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาจิตใจให้มีความสุข ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีสื่อที่มีเนื้อหาสาระหลากหลาย ไม่ใช่แต่เฉพาะหนังสือทางวิชาการเท่านั้น

หนังสืออื่น ๆ เช่น นวนิยาย หนังสือธรรมะ หนังสือเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ฯลฯ เป็นสื่อที่ต้องจัดหาไว้ให้บริการพร้อมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศให้ผู้เรียนใฝ่รู้และรักการอ่าน

7. สังคม จัดบรรยากาศของสังคมแห่งการเรียนรู้ให้กระจายทั่วถึง ทำสถานศึกษาให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้ทุกคนในสถานศึกษาคือ ครูและนักเรียน ผู้บริหาร ภารโรง มีความสนใจใฝ่รู้ และขยายสังคมแห่งการเรียนรู้ไปสู่ท้องถิ่น ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นใช้ประโยชน์จากสื่อต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิตที่ดี

สรุปได้ว่า บรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้นั้น เป็นการจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้สอดคล้องเหมาะสมกับการเรียนการสอนเพื่อสร้างบรรยากาศในการเรียนที่น่าสนใจ จูงใจให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเรียน มีความกระตือรือร้นสนใจในสิ่งที่เรียน ซึ่งจะทำให้ นักเรียนมีความสุขในการเรียนและเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนที่เหมาะสมนั้นสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2555) ได้กำหนดให้ครูผู้สอนต้องจัดการเรียนการสอนโดยต้องมีเทคนิควิธีการในการถ่ายทอดที่น่าสนใจ หลากหลาย มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่ควรสอนแบบเดียวกันนานเกินไปเพราะจะทำให้เด็กเบื่อ การสอนบรรยาย ควรมีการสอดแทรกกิจกรรมการทดลอง การอภิปราย การแบ่งกลุ่มทำงานเพื่อเพิ่มความสนใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้ ให้นักเรียนมีความรู้เจตคติและทักษะตามที่หลักสูตรกำหนด ซึ่งพฤติกรรมของครูควรตอบสนองพฤติกรรมของนักเรียนโดยใช้เทคนิคการเสริมแรงที่เหมาะสม เช่น ใช้วาจา ท่าทาง สัญลักษณ์ต่าง ๆ ตลอดจนให้ทำกิจกรรมที่นักเรียนชอบ ครูควรเสริมแรงอย่างทั่วถึงและเหมาะสม เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน แสดงให้นักเรียนเห็นว่าความคิดของเขามีประโยชน์ นำความคิดของเขามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ฝึกการทำงานเป็นกลุ่มทำให้นักเรียนรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ใช้ความรู้ ความคิดความสามารถที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ ฝึกการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและกลุ่ม การมอบหมายงานให้กลุ่มครูควรคำนึงถึงความยากง่ายของงาน ความรู้ ความสามารถของนักเรียน เพื่อให้งานกลุ่มประสบความสำเร็จ เป็นการสร้างวินัยเชิงบวกให้กับนักเรียน ถ้างานใดที่ครูเห็นว่ายากควรเข้าไปดูแลและกระตุ้นให้นักเรียนช่วยกันคิด ช่วยกันแก้ปัญหา ครูต้องมีความอดทนที่จะไม่รีบชี้แนะหรือบอกวิธีแก้ปัญหา ต้องฝึกให้นักเรียนใช้วิธีการที่หลากหลายมาแก้ปัญหา ครูต้องใช้เทคนิคและวิธีสอนที่เหมาะสม ไม่ทำให้นักเรียนเบื่อหน่าย ครูควรคิดค้นแสวงหาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน วิธีการสอนนั้นให้ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนการใช้นวัตกรรมที่น่าสนใจ ซึ่งจะใช่วิธีสอนแบบใดครูต้องเลือกให้เหมาะสมกับบทเรียน ระยะเวลา สติปัญญา และวัยของนักเรียน

4.5 สรุป

การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน เป็นสิ่งสำคัญในการช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถรับผิดชอบควบคุมดูแลตนเองได้ในอนาคต การจัดบรรยากาศมีทั้งด้านกายภาพ เป็นการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนทั้งการจัดตกแต่งในห้องเรียน จัดที่นั่ง จัดมุมเสริมความรู้ต่างๆ ให้สะดวกต่อการเรียนการสอน ทางด้านจิตวิทยา เป็นการสร้างความอบอุ่น ความสุขสบายใจให้กับผู้เรียน ผู้สอนควรจัดบรรยากาศทั้ง 2 ด้านนี้ให้เหมาะสม นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้เกิดความสุขแก่ผู้เรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งที่จะสร้างคุณลักษณะนิสัยของการใฝ่เรียนรู้ การมีนิสัยรักการเรียนรู้ การเป็นคนดี และการมีสุขภาพจิตที่ดีสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคตต่อไป ซึ่งบุคคลสำคัญที่จะสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างมีความสุขให้เกิดขึ้นได้คือ ครูผู้นำทางแห่งการเรียนรู้นั่นเอง

แบบฝึกหัดบทที่ 4

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของบรรยากาศชั้นเรียน
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับประเภทของบรรยากาศในชั้นเรียน
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการจัดบรรยากาศชั้นเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- จินตนา ณ สงขลา. (2550). **การจัดการชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2549). **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พัลลิเกชั่น.
- พันธ์ประภา พูนสิน. (2550). **การบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพฯ : โปรออฟเซ็ต.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). **การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2548). **แนวทางการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ
- _____. (2555). **นโยบายการจัดการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ
- สิริเกษ แสนสุข. (2550). **การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2549). **การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2548). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Moore, K. L. (2001). **Schooling for tomorrow**. New Jersey : Prentice-Hall.
- Susan, N.M. (2004). **An introduction to school administration**. New York : McMillan.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 5

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 5 เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ

- 5.1 ความหมายของการปกครองชั้นเรียน
- 5.2 ความสำคัญของการปกครองชั้นเรียน
- 5.3 หลักในการปกครองชั้นเรียน
- 5.4 แนวทางในการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ
- 5.5 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 5 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของการปกครองชั้นเรียน
2. อธิบายความสำคัญของการปกครองชั้นเรียน
3. อธิบายหลักในการปกครองชั้นเรียน
4. อธิบายเกี่ยวกับแนวทางในการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับเทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพในประเด็น ความหมายของการปกครองชั้นเรียน ความสำคัญของการปกครองชั้นเรียน หลักในการปกครองชั้นเรียน แนวทางในการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ
2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 5 เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 5 เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ
5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 5 เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พ้อยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 5

การวัดและการประเมินผล

1. สืบเนื่องจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สืบเนื่องจากการอภิปราย
3. สืบเนื่องจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 5

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 5

เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น “ครู” กับ “นักเรียน” คงเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ เมื่อมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนก็ต้องมีครูและนักเรียน ครูมักจะพบปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือระหว่างที่ให้นักเรียนทำกิจกรรมอยู่เสมอคือ นักเรียนไม่ตั้งใจเรียน ลูกจากที่โดยไม่ขออนุญาต พูดคุยเสียงดัง แกล้งเพื่อน ไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรม ขัดคำสั่งของครู ไม่รับผิดชอบ ไม่สนใจ เมื่อครูพบปัญหาดังกล่าวนี้บ่อย ๆ จะทำให้ครูเกิดความเบื่อหน่ายหรือท้อแท้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การที่ครูไม่ประสบความสำเร็จในการสอนทั้ง ๆ ที่ครูเตรียมการสอนมาอย่างดี มีเทคนิคและวิธีการสอนที่หลากหลาย แต่ครูไม่สามารถปกครองชั้นเรียน ควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนได้ เนื่องจากครูขาดความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติของนักเรียน ขาดการนำหลักจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ดังนั้นเทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5.1 ความหมายของการปกครองชั้นเรียน

วิโรจน์ สารัตนะ (2549) ได้ให้ความหมายของการปกครองชั้นเรียนว่า หมายถึง การที่ครูสามารถใช้กฎ ระเบียบเพื่อช่วยให้มีแนวทางปฏิบัติเพื่อนำไปสู่พฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้กำหนดความหมายของการปกครองชั้นเรียนว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมของครูที่สามารถควบคุมชั้นเรียนให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมตามที่ครูกำหนด โดยใช้ กฎ ระเบียบ ที่ให้นักเรียนปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ไม่เป็นการบังคับ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้ให้ความหมายของการปกครองชั้นเรียนว่า หมายถึง การที่ครูสามารถควบคุมสถานการณ์ในชั้นเรียนได้เรียบร้อย แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ครูใช้อำนาจในการปกครอง เช่น การชู้ การลงโทษ แต่ตรงกันข้ามครูมีความสามารถในการเสริมสร้างให้นักเรียนมีระเบียบวินัยในตนเองพร้อมทั้งเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตัวครู

สรุปได้ว่า การปกครองชั้นเรียน หมายถึง การเสริมสร้างความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบให้กับนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนด โดยนักเรียนปฏิบัติด้วยตามกฎ ระเบียบที่กำหนดขึ้นด้วยความเต็มใจ

5.2 ความสำคัญของการปกครองชั้นเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2549) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการปกครองชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัย
2. ทำให้มีความสามัคคีปรองดองกันในกลุ่มผู้เรียน

3. ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ
4. ทำให้รู้จักควบคุมดูแลและปกครองตนเองตามหลักประชาธิปไตย
5. ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) ได้ให้ความสำคัญของการปกครองชั้นเรียนไว้ว่า ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศในห้องเรียน การจัดวินัยนักเรียนในห้องเรียน มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เกิดสัมคมการเรียนรู้ การพัฒนาทีมงาน การสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรแก่นักเรียน

รัตนภรณ์ สุขใจ (2551) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการปกครองชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. ทำให้เกิดความประสานสอดคล้องระหว่างกิจกรรมการเรียนการสอนกับวินัยในชั้นเรียนและบรรยากาศห้องเรียน
2. การใช้วินัยเชิงบวกและความรู้สึกเชิงบวกต่อการปกครองชั้นเรียน
3. การสร้างแรงจูงใจและพลังขับเคลื่อนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่จำเป็นในการปกครองชั้นเรียน

สรุปได้ว่า การปกครองชั้นเรียนมีความสำคัญ เนื่องจากทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้เรียนมีความรับผิดชอบ มีความสามัคคีและทำให้ผู้สอนและผู้เรียนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

5.3 หลักในการปกครองชั้นเรียน

สุจิตรา แสนเจริญ (2549) ได้กล่าวถึง หลักในการปกครองชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. หลักประชาธิปไตย ครูควรให้ความสำคัญต่อนักเรียนเท่าเทียมกัน ให้ความเสมอภาคให้อิสระ ให้ออกแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันครูต้องใจกว้าง ยินดีรับฟังความเห็นของทุกคนและควรฝึกให้นักเรียนปฏิบัติตนตามสิทธิหน้าที่ รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่นให้รู้จักการอยู่ร่วมกันอย่างประชาธิปไตย

2. หลักความยุติธรรม ครูควรปกครองโดยใช้หลักความยุติธรรมแก่นักเรียนทุกคนโดยทั่วถึง นักเรียนจะเคารพศรัทธาครู และยินดีปฏิบัติตามกฎระเบียบของครู ยินดีปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอนของครู ตลอดจนไม่สร้างปัญหาในชั้นเรียน

3. หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

เมตตา หมายถึง ความรักและเอ็นดู ความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข

กรุณา หมายถึง ความสงสาร คิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

มุทิตา หมายถึง ความยินดีด้วยผู้อื่นได้ลาภยศ สุข สรรเสริญ

อุเบกขา หมายถึง ความเที่ยงธรรม การวางตัวเป็นกลาง การวางเฉย

ถ้าครูทุกคนยึดหลักพรหมวิหาร 4 ในการปกครองชั้นเรียน นอกจากการทำให้นักเรียนมีความเคารพศรัทธาครู และมีความสุขในการเรียนแล้วยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียนด้วย

4. หลักความใกล้ชิด การที่ครูแสดงความเอาใจใส่ ความสนใจ ให้ความใกล้ชิดกับนักเรียน เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา วิธีการแสดงความสนใจนักเรียนทำได้หลายวิธี ดังนี้

4.1 ครูจะต้องรู้จักนักเรียนในชั้นทุกคน รู้จักชื่อจริง ชื่อเล่น ความสนใจของเด็กแต่ละคน เป็นต้นว่า งานอดิเรก มีพี่น้องกี่คน จุดเด่น จุดด้อย ของนักเรียนแต่ละคน

4.2 ครูจะต้องแสดงความสนใจในสารทุกข์สุกดิบของเด็กแต่ละคน เช่น หมั่นถามความเป็นไปของพี่น้อง ความคืบหน้าของการสะสมแต้มปี คือ ไม่เพียงรู้แต่ว่าเด็กเป็นอะไรในข้อ 1 แต่รู้ข่าวคราวเคลื่อนไหวของสิ่งเหล่านั้นด้วย

4.3 ครูจะมอบเวลาของตนเพื่อเด็ก เวลาค้นนอกเหนือจากงานสอน ได้แก่ เวลาเย็นหลังเลิกเรียน ช่วงพักระหว่างการเรียนเพื่อช่วยเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ว่าต้องการขอคำปรึกษา ต้องการขอคำแนะนำในการหารายได้พิเศษ ครูจะต้องพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเด็กได้ตลอดเวลา

4.4 ครูจะต้องใกล้ชิด สัมผัสทั้งร่างกายและจิตใจ คำสั่งสอนและการกระทำของครูจะต้องสอดคล้องกัน เป็นต้นว่า ถ้าครูจะอบรมสั่งสอนเด็กเรื่องความซื่อสัตย์ ครูจะต้องปฏิบัติตนเป็นคนซื่อสัตย์ด้วยเช่นกัน ภายสัมผัสก็เป็นสิ่งจำเป็น การจับต้องตัวบ้าง จะเป็นสื่อ นำให้เด็กรู้สึกของความใกล้ชิดสนิทสนม

วิทยา แสนสุข (2550) ได้กล่าวถึง หลักในการปกครองชั้นเรียนของครูผู้สอนไว้ ดังนี้

1. ให้ความสำคัญต่อการรู้จักเด็กเป็นรายบุคคล จัดกิจกรรมการเรียนการสอนจากพื้นฐานความรู้ของนักเรียนเป็นรายบุคคลที่แตกต่างกันด้วยความสามารถและความสนใจ

2. สร้างความรู้สึกการเป็นหนึ่งเดียวกันของกลุ่ม และการมีส่วนร่วมกับประสบการณ์ที่มีความหมายของนักเรียนเป็นรายบุคคล

3. จัดกิจกรรมในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มที่จัดโดยครูหรือเด็กสร้างเองเพื่อให้เกิดความสามัคคีต่อกัน

4. นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา พร้อมทั้งสร้างความรู้สึกร่วมกันของการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและการได้รับการยอมรับ

วันดี เจริญนาน (2552) ได้กล่าวถึง หลักในการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพไว้ ดังนี้

1. สร้างความเป็นกันเอง การสร้างความเป็นกันเองทำให้สามารถเข้ากับบุคคลอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี หากเป็นกันเองกับบุคคลอื่น ๆ ก็มีความรู้สึกเป็นกันเอง การสร้างความเป็นกันเองได้นั้นจะต้องปลูกความรู้สึกอย่างแรงกล้าในการที่ต้องการติดต่อสัมพันธ์ มีทัศนคติที่ดีต่อเขา สร้างความเชื่อมั่นในตนเอง กำจัดความละอาย ปมด้อย และความเคลือบแคลงใจไปให้หมดไป ต้องคิดว่าเขาเป็นคนสำคัญ

2. พุดจาด้วยความสุภาพอ่อนโยน การที่เข้าใจบุคคลอื่น การพูดเป็นมิตร การไม่ทำให้ใคร ๆ มีความทุกข์ การทำให้ผู้อื่นเกิดความรู้สึกเป็นคนสำคัญ ดังนั้นการพูดสุภาพอ่อนโยนต่างกับการพูดตำหนิเพราะการตำหนิเตือนเป็นการทำลายจิตใจอันอ่อนโยน

3. อารมณ์ขัน ทำให้มีความสุข ใคร ๆ ก็ชอบคบหากับบุคคลที่มีอารมณ์ขันรื่นเริง การมีอารมณ์ขันทำให้หัวเราะหรือมองผู้อื่นในแง่ดีทำให้ยิ้มแย้มร่าเริงเป็นที่พึงพอใจ

4. ร่าเริงแจ่มใสเป็นคุณลักษณะคล้ายคลึงกับอารมณ์ขันเพราะความร่าเริงแจ่มใสจะทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลอื่น

5. ยิ้มเป็นลักษณะของการร่าเริงแจ่มใส เป็นเสน่ห์ที่ทำให้ผู้อื่นนิยมชมชอบ การยิ้มจะช่วยแก้ไขปัญหาทุกร้อนไต่กเศร้ำได้ การยิ้มจะช่วยขจัดปัญหาได้เพราะทำให้มีความสุขขึ้นแก้ปัญหได้ง่ายขึ้น

สรุปได้ว่า หลักในการปกครองชั้นเรียนนั้นครูต้องมีความยุติธรรมต่อนักเรียน ให้โอกาสแก่นักเรียนในการแสดงความคิดเห็น ให้นักเรียนปฏิบัติตนตามสิทธิหน้าที่ รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น ใช้หลักธรรมในการปกครองชั้นเรียน ทำให้นักเรียนมีความเคารพศรัทธาครู และมีความสุขในการเรียน การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ นักเรียน ความใกล้ชิด และครูต้องอุทิศเวลาให้แก่ นักเรียนด้วย

5.4 แนวทางในการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ

สุทิน บุญชูวงศ์ (2550) ได้กล่าวถึง แนวทางในการปกครองชั้นเรียนโดยการปรับพฤติกรรมว่า ประกอบด้วย

1. การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน ในการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมนั้ดเรียนที่สำคัญอย่างหนึ่ง เช่นการจัดบริเวณโรงเรียนให้สวยงาม ไม่มีระเบียบก็จะไม่ช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพให้เป็นที่พึงปรารถนาได้ หากจัดสภาพแวดล้อมให้โรงเรียนน่าอยู่ สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และให้มีสภาพเหมือนกับบ้านของนักเรียน ก็จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีประสบการณ์ที่เจริญงอกงามต่อไปโดยต้องให้นักเรียนมีส่วนในการจัดสภาพแวดล้อมด้วย บรรยากาศในชั้นเรียนจะดีหรือไม่ดีขึ้นอยู่กับขนาดของชั้นเรียนหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับครูและนักเรียนด้วย บรรยากาศในชั้นเรียนจึงต้องเกี่ยวกับสภาพจิตใจ และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนด้วย

2. การใช้เทคนิคทางจิตวิทยาในการควบคุมพฤติกรรม เทคนิคทางจิตวิทยาที่สามารถนำมาใช้ในการควบคุมพฤติกรรมมี ดังนี้

2.1 การเสริมแรง หมายถึง การแสดงพฤติกรรมของครูที่แสดงออก เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมตอบสนองการเรียนการสอนที่ครูต้องการและพฤติกรรมของครู ดังกล่าวทำให้นักเรียนเกิดความพึงพอใจแล้วมีผลทำให้ความถี่ของพฤติกรรมนักเรียนที่ครูต้องการนั้น ๆ เพิ่มขึ้น เช่น เมื่อนักเรียนทำพฤติกรรมที่ครูสั่งถูกต้อง ครูให้คำชมเชย ให้การยอมรับหรือให้รางวัล เป็นต้น

พฤติกรรมที่เป็นการเสริมแรงของครูนั้นทำได้หลายวิธี ดังนี้

1. การเสริมแรงทางสังคม เช่น ให้ความรัก ความสนใจ ให้คำชมเชย ยกย่อง การปรบมือ การพยักหน้า การยิ้ม การแตะตัว การแตะไหล่ เป็นต้น ในการเสริมแรงทางสังคม อาจแบ่งเป็นลักษณะใหญ่ ๆ ได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นภาษาพูดและลักษณะที่เป็นภาษาท่าทาง การใช้การเสริมแรงทางสังคมนั้นครูจะต้องระวัง ดังนี้

1.1 ลักษณะที่เป็นภาษาพูด

1.1.1 ผู้ใช้ต้องแสดงความจริงใจโดยไม่พูดในสิ่งที่ตนไม่ได้หมายถึง เช่น ครูเห็นนักเรียนวาดภาพอยู่แล้วพูดว่า “ฉันชอบภาพวาดของเธอมากเลย” กับสายตาไปมองที่อื่นจะทำให้ นักเรียนทราบ ว่า ครูไม่ได้ชมอย่างจริงใจ ซึ่งไม่เป็นผลดีและไม่เป็นการเสริมแรงด้วย

1.1.2 ใช้คำพูดที่มีลักษณะเป็นส่วนตัว เช่น พูดว่า “ครูภูมิใจในตัวเธอมากที่เธอทำงานมาส่งครูทุกครั้ง” แทนที่จะพูดว่า “มีความพยายามทำงานส่งดีมาก น่าเลื่อมใส”

1.1.3 ใช้คำพูดที่เจาะจงถึงพฤติกรรมมากกว่าที่บุคคล เพราะจะทำให้ นักเรียนรู้ว่า ตนได้รับการเสริมแรงเพราะอะไร เช่น “เธอทำงานมาส่งทุกครั้งดีมาก” แทนที่จะพูดว่า “เธอมีความรับผิดชอบดีมาก” เป็นต้น

1.2 ลักษณะที่เป็นภาษาท่าทาง

1.2.1 ผู้แสดงจะต้องมีความจริงใจไม่ใช่หน้ายิ้มแต่มีท่าทางแข็ง เป็นต้น

1.2.2 จะต้องทำสม่ำเสมอ นอกจากนี้ท่าทางที่ครูใช้ในการเสริมแรงก็จะต้องไม่นำมาใช้ในการลงโทษ เช่น การที่ครูยิ้มยอมรับพฤติกรรมของนักเรียนครูจะต้องไม่ใช้การยิ้มนั้นไปเกี่ยวข้องกับการลงโทษนักเรียนเพราะจะทำให้ นักเรียนปรับตัวไม่ได้

2.2 การลงโทษและการให้รางวัล การให้รางวัลเป็นการเสริมแรงพฤติกรรมอย่างหนึ่ง แต่การให้รางวัลนักเรียน การกระทำใน 3 กรณีต่อไปนี้

2.2.1 บอกให้นักเรียนทราบเสียก่อนว่า เขาทำอะไรดีตามที่ครูต้องการแล้วจึงให้รางวัล

2.2.2 ครูอาจให้รางวัลทันทีภายหลัง นักเรียนกระทำการสิ่งที่ดีงามโดยครูไม่ต้องพูดอะไร

2.2.3 อาจให้รางวัลโดยไม่ต้องเกี่ยวข้องกับการพฤติกรรมพิเศษใด ๆ เพียงแต่ครูเห็นว่านักเรียนทำดีอยู่เสมอๆ ครูชมเชยพฤติกรรมนี้ก็ได้รางวัล

ในกรณีแรกนั้นครูจะกระทำเมื่อนักเรียนไม่ค่อยทำตนดีนักและการที่เขาไม่ได้ทำความดีสาเหตุอาจมาจากการเสริมแรง ขาดแรงใจ เช่น นักเรียนบางคนอาจพูดว่า “ทำความดีไปก็เท่านั้นแหละ ครูไม่เห็นความดีหรอก” ดังนั้นเมื่อไรที่เขาทำความดีมีพฤติกรรมที่ครูพอใจ เห็นครูให้รางวัลก็จะเป็นการเสริมแรงช่วยจูงใจให้เขาทำความดีอีกเรื่อยๆ ในกรณีที่สองจะใช้ได้ผลดี ถ้าครูปรารถนาจะเห็นนักเรียนประพฤติเช่นนั้นมากขึ้นเพราะนักเรียนปฏิบัติเช่นนั้นอยู่บ้างแล้ว กรณีที่สามนั้นจะใช้ได้ดีที่สุด เมื่อครูต้องการแสดงการเห็นชอบและซาบซึ้งในการกระทำของนักเรียน

ส่วนการลงโทษนั้นเป็นการกระทำเพื่อยับยั้งพฤติกรรมที่ครูไม่ต้องการ แต่การลงโทษนั้นควรทำก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นที่สุดเพราะจากการศึกษาจิตวิทยานักเรียนทราบว่า การลงโทษมิใช่วิธีการที่ใช้แก้ไขพฤติกรรมที่ถาวรเพียงยับยั้งพฤติกรรมชั่วขณะเท่านั้นเอง การลงโทษนักเรียนควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1. ควรเป็นการลงโทษสถานเบา และลงโทษด้วยเหตุด้วยผล และด้วยความคิดความเข้าใจมากกว่าการลงโทษด้วยอารมณ์

2. การลงโทษควรให้เหมาะสมกับความผิด และก่อนลงโทษต้องชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจและยอมรับเสียก่อน

3. เมื่อนักเรียนถูกลงโทษแล้ว ครูไม่ควรซ้ำเติมด้วยคำพูดหรือการวิพากษ์วิจารณ์ให้เสียหน้าใจ เช่น ครูภายหลังทำโทษนักเรียนแล้วก็จะประจานต่อว่าเป็นนักเรียนที่เลวใช้ไม่ได้ ไม่ควรเอาเป็นตัวอย่าง แต่ทางที่ดีที่สุดเมื่อทำโทษนักเรียนแล้วควรกระตุ้นด้วยคำพูดให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการที่เขาถูกลงโทษ เช่น ครูอาจกระตุ้นด้วยคำพูดที่ว่า “ถึงเขาจะถูกลงโทษแต่เขาก็กล้าที่จะรับผิดชอบในสิ่งที่เขาได้กระทำลงไป” หรือ “เขาอาจจะทำผิดไปเพราะความประมาท ความพลั้งเผลอไม่ได้ตั้งใจทำเช่นนั้นจริง ๆ” อย่างนี้เป็นต้น

4. ในการลงโทษแต่ละครั้ง อย่านำสาเหตุอื่น ๆ ที่ครูไม่พอใจ ไม่ใช่สาเหตุแห่งการทำผิดครั้งนั้นมาเป็นข้ออ้างในการทำโทษนักเรียน

2.3 การทำสัญญาเงื่อนไข คือการทำตามที่ตกลงกันไว้ ทำได้คือ มีข้อความที่ครูเขียนตกลงเกี่ยวกับการเสริมแรง ซึ่งเป็นแบบฟอร์มที่ได้ตกลงทั้งสองฝ่ายคือ นักเรียนกับครูหรือพ่อแม่ แต่บางครั้งอาจเป็นการตกลงด้วยวาจา ถ้านักเรียนทำตามสัญญาเงื่อนไขก็จะได้รับรางวัล ถ้าไม่ทำตามสัญญาเงื่อนไขอาจจะได้รับโทษ ถ้าหากเป็นการเขียนใบสัญญาเงื่อนไขนั้นต้องมีการเซ็นชื่อครูและนักเรียนไว้ด้วย จากงานวิจัยพบว่าการทำสัญญาเงื่อนไขกับนักเรียนวัยรุ่นดีกว่าการทำสัญญาเงื่อนไขกับนักเรียนรุ่นอื่น ๆ นอกจากนี้การทำสัญญา เหมาะสมกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหา บางพฤติกรรม เช่น การลักขโมย การมาโรงเรียนสาย หนีโรงเรียน เป็นต้น

2.4 รายงานประจำวัน มีลักษณะเป็นการเสริมแรงแลกเปลี่ยนที่ได้รับจากครูเป็นข้อความสั้น ๆ ง่าย ๆ เป็นลักษณะของรายงานประจำวัน รายงานประจำสัปดาห์ ครูรายงานพฤติกรรมทางการเรียนหรือพฤติกรรมทางสังคมให้ผู้ปกครองว่าดีขึ้นอย่างไร เมื่อผู้ปกครองทราบก็จะเป็นผู้ให้การเสริมแรงเองโดยครูอาจจะกำหนดการเสริมแรงให้หรือผู้ปกครองกำหนดเองหรือนักเรียนเป็นผู้เลือกก็ได้ โดยมากจะให้เป็นที่พิเศษหรือกิจกรรมที่นักเรียนชอบ แต่สิ่งที่น่าสนใจคือนักเรียนจะได้รับรางวัล เป็นการเสริมแรงแลกเปลี่ยนที่โรงเรียนแล้วจึงได้รับการเสริมแรงที่ได้รับจริง ๆ ที่บ้าน จากงานวิจัยพบว่านักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีจากที่บ้าน เมื่อได้รับข้อความรายงานพฤติกรรมการเรียนจากครู จะเห็นว่าพฤติกรรมการเรียนพัฒนาขึ้นอย่างเห็นได้ชัดแม้ว่าการให้การเสริมแรงแบบนี้ที่นักเรียนจะไม่ได้รางวัลทันทีตามหลักการให้การเสริมแรงก็ตามวิธีการนี้ก็ใช้ได้ผลมาก

รายงานประจำวันจะไม่ได้ผลก็ต่อเมื่อนักเรียนที่มีปัญหา ได้รับรายงานที่ดีเกินความเป็นจริงโดยไม่คำนึงถึงพฤติกรรม อาจเป็นไปได้ในแง่ที่ครูต้องการเอาอกเอาใจผู้ปกครอง เพื่อผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง อีกประการหนึ่งเมื่อนักเรียนได้นับสิ่งแลกเปลี่ยนจากพ่อแม่โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพของรายงานนั้นคือ การได้รับรางวัลเกินค่าของพฤติกรรม เช่น พฤติกรรมดีขึ้นเพียง 5 เปอร์เซ็นต์แต่พ่อแม่ให้รางวัลมากกว่าเดิมถึง 50 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตามการรายงานประจำวันประจำสัปดาห์ แล้วให้นักเรียนได้รับการเสริมแรงที่บ้านมีประโยชน์ต่อครูมากและได้ผลมาก แม้ช่วงเวลาที่เกิดพฤติกรรมกับการให้การเสริมแรงเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานดังกล่าวแล้วก็ตามประการสำคัญโปรแกรมการให้รางวัลเช่นนี้ต้องสม่ำเสมอ มิฉะนั้นพ่อแม่อาจไม่ให้ความร่วมมือก็ได้

2.5 การเสริมแรงปรับพฤติกรรมทีละขั้นตอน มีบ่อยครั้งที่ครูต้องให้รางวัลหรือพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกับพฤติกรรมที่ต้องการเพราะพฤติกรรมบางอย่างซับซ้อน การจะให้การเสริมแรงแก่พฤติกรรมนั้นคงยาก ครูจึงเลือกให้การเสริมแรงแก่พฤติกรรมที่ใกล้เคียงเรียกว่า “การ

ปรับพฤติกรรมที่ละขั้นตอน” วิธีการนี้เหมาะสำหรับฝึก นักเรียนอนุบาล เมื่อพฤติกรรมที่ต้องการเกิดขึ้นก็ให้การเสริมแรงเฉพาะพฤติกรรมที่ต้องการ ส่วนพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกับพฤติกรรมที่ต้องการจะไม่ให้การเสริมแรงอีกต่อไป

2.6 การใช้เวลานอกหรือวิธีการแยกตัว (Time out) คือ การนำตัวนักเรียนออกจากสิ่งแวดล้อมที่น่าพึงพอใจ หมายถึง การนำเอานักเรียนออกไปจากชั้นเรียนที่มีบรรยากาศสนุกสนานหรือกิจกรรมที่นักเรียนชอบ เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยนำไปไว้ในที่ซึ่งนักเรียนไม่ได้รับความสนใจจากครูและเพื่อนคือนักเรียนจะไม่เห็นใครเลย อาจจะเป็นหลังชั้นเรียนวิธีการนี้เป็นวิธีการแยกตัวนักเรียนออกจากสังคมและนักเรียนหมดโอกาสที่จะได้รับการเสริมแรงหรืออาจจะพูดได้ว่าการแยกตัวมาจากการเสริมแรง ซึ่งหมายถึงการแยกตัวออกจากสังคมซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดี

2.7 วิธีการเรียกเสริมแรงคืน (Response cost) เป็นแบบหนึ่งของการลงโทษตอน แลกครูให้การเสริมแรงแลกเปลี่ยนแก่นักเรียน เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงปรารถนาทุกครั้ง ต่อมาเมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาครูจะดึงการเสริมแรงแลกเปลี่ยนจากนักเรียนในช่วงเวลาที่แน่นอน ตัวอย่างการเสริมแรงเรียกคืน ได้แก่ ครูให้นักเรียนสมองซ้ำได้รับท่อนเหล็ก เมื่อนักเรียนอ่านคำศัพท์ถูกต้องทุก ๆ 15 นาที แล้วนักเรียนจะนำท่อนเหล็กนี้ไปปรับรางวัลในร้านหรือที่ที่จัดไว้เป็นพิเศษ ตอนเลิกเรียนแต่เมื่อนักเรียนอ่านคำศัพท์ผิด ครูจะเรียกท่อนเหล็กคืน ๆ 15 นาที ผลจากการวิจัยพบว่า การเรียกการเสริมแรงคืน ใช้ได้ผลกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวทำลาย

2.8 การตำหนิ (Reprimand) การตำหนิเป็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ มีข้อคิดอยู่ว่าการตำหนิควรใช้กับนักเรียนที่สามารถได้ยินเท่านั้น ไม่ควรใช้กับนักเรียนที่หูตึง การตำหนิที่ใช้คำพูดควรเป็นการตำหนิเบา ๆ ให้ได้ยินเฉพาะนักเรียนที่โดนตำหนิเท่านั้น ถ้าใช้การตำหนินักเรียนที่ละคน การตำหนิเบา ๆ ใช้ได้ผลกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวทำลายมากกว่าการตำหนิด้วยเสียงดังที่ทำให้นักเรียนได้ยินทั่วห้อง เพราะนักเรียนยังได้รับการตำหนิด้วยเสียงอันดังจะทำให้มีพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาเพิ่มขึ้น

2.9 การใช้เครื่องมือชี้แนะและคำแนะนำ (Prompting) การปรับพฤติกรรมทางการเรียนมีความสำคัญเท่า ๆ กับพฤติกรรมทางสังคม เช่น นักเรียนที่ชอบชกต่อยตีเพื่อนเมื่อได้รับคำชม ในขณะที่มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา พฤติกรรมชกต่อยตีเพื่อนจะลดลง นักเรียนจะหันมาสนใจเรียนมากขึ้น นักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมทางการเรียนแก้ไขได้โดยตรง ด้วยการอาศัยเครื่องมือชี้แนะหรือเครื่องช่วยในการเรียนการสอน เช่น “บทเรียนแบบโปรแกรม” เครื่องช่วยในการเรียนได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ บทเรียนโปรแกรม เครื่องคอมพิวเตอร์ ย่อมได้ผลดีกว่าคำแนะนำที่เป็นคำพูดของครูแต่คำแนะนำของครูก็ได้ผลกว่าการปล่อยให้เรียนตามลำพังโดยไม่มีใครให้คำแนะนำโดยเฉพาะบทเรียนแบบโปรแกรมนั้น ประหยัดเวลามากและเครื่องช่วยในการเรียนนี้จะช่วยได้ดีสำหรับนักเรียนสมองซ้ำ

2.10 การวางกฎระเบียบในชั้นเรียน การวางกฎระเบียบในชั้นเรียนเป็นวิธีการควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนที่ได้ผลอย่างหนึ่งคือ การกำหนดเป็นระเบียบหรือวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนแล้วให้นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันดูแลควบคุมให้ประพฤติปฏิบัติกันตามระเบียบ

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดขั้นตอนการวางกฎระเบียบในชั้นเรียน ดังนี้

1. เตรียมวางกฎระเบียบและวิธีการปฏิบัติ กฎระเบียบและวิธีการปฏิบัติในชั้นเรียน แบ่งได้ 2 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นประเภทที่จะช่วยให้นักเรียนประพฤติตนได้ดีขึ้น (เกี่ยวกับการจัดการ) และประเภทที่สองเป็นประเภทที่จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น (เกี่ยวกับการสอน) ครูควรเตรียมไว้สองประเภทโดย

การให้รางวัล

1. อาจให้รางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ยิ้ม ชมเชย เขียนให้กำลังใจหรือชมเชยสั้น ๆ เมื่อตรวจงานหรือการบ้าน ให้นักเรียนได้พักกลางวันหรือรับประทานอาหารก่อนให้เข้าคิวเป็นคนแรก

2. อาจให้รางวัลระดับปานกลาง เช่น ให้ภาพใบหน้าที่ยิ้มแย้มหรือให้ดาว เขียนโน้ตสั้น ๆ ชมเชยไปยังผู้ปกครอง

3. อาจให้รางวัลพิเศษ เช่น พาไปทัศนศึกษานอกสถานที่ จัดงานเลี้ยงให้ ให้รางวัลหรือสิ่งของบางอย่าง

การลงโทษ

1. อาจลงโทษเพียงเล็กน้อยโดยใช้สายตา ให้นักเรียนทบทวนกฎที่นักเรียนได้ละเมิด ให้เปลี่ยนที่นั่ง ให้เข้าคิวเป็นคนสุดท้าย

2. อาจลงโทษระดับปานกลาง เช่น ให้เลิกเรียนช้ากว่าคนอื่น เสียสิทธิบางประการ แจ้งให้ผู้ปกครองทราบ ให้อยู่คนเดียว

3. อาจต้องลงโทษค่อนข้างหนัก เช่น นำไปพบอาจารย์ใหญ่ ห้ามเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษของชั้น

2. สอนกฎระเบียบและวิธีการปฏิบัติ ถ้าจะให้นักเรียนเข้าใจวิธีการปฏิบัติตนและกฎระเบียบของชั้น และปฏิบัติตามได้ถูกต้อง ครูจะต้องใช้เวลาสอนสิ่งเหล่านี้แก่นักเรียนครูควรทำตั้งแต่วันแรกและในสัปดาห์แรกของการเรียนการสอนนักเรียนต้องการวิธีการที่ปฏิบัติได้ ครูควรสอนให้ชัดเจน อธิบายแก่นักเรียนบ่อยครั้งในสัปดาห์แรก ก่อนการสอนวิธีการหรือกฎใหม่ครูต้องอธิบายเสียก่อนว่าจะทำได้อย่างไร ตรวจสอบให้แน่ใจว่านักเรียนเข้าใจหรือไม่ซักถามนักเรียนหลังจากปฏิบัติแล้ว เพื่อพิจารณาว่าทั้งหมดดำเนินไปด้วยดีเพียงไร พยายามบอกนักเรียนให้เข้าใจว่าความร่วมมือของนักเรียนจะมีประโยชน์เพียงไร ควรมีกฎระเบียบจำนวนน้อยและมีความเกี่ยวข้องเหมาะสมและเป็นกฎที่ให้ผลในทางบวก กล่าวคือ ครูอาจมีกฎระเบียบที่นักเรียนยอมรับเพียง 3 หรือ 4 ข้อ และสอนนักเรียนให้เข้าใจอย่างดี ครูจะต้องให้แน่ใจว่านักเรียนเข้าใจว่าทำไมกฎระเบียบเหล่านั้นจึงสำคัญ

3. การเสนอวิธีการปฏิบัติตนและกฎระเบียบ สอนกฎระเบียบและวิธีการปฏิบัติตนอย่างมีระบบโดยใช้วิธีการต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การอธิบาย การให้ความหมายอย่างชัดเจน เน้นรูปธรรม อภิปรายถึงเหตุผลเบื้องหลังการมีกฎและวิธีการปฏิบัติสาคิต

3.2 จัดลำดับการสอนกฎระเบียบและวิธีการปฏิบัติตนเพื่อที่จะสอนได้เหมาะสมกับความจำเป็น

3.3 ทบทวนกฎระเบียบและนโยบายของโรงเรียนเกี่ยวกับด้านอื่น ๆ ก่อนนักเรียนใช้สิ่งเหล่านี้ให้ข้อติชมพฤติกรรมนักเรียนกลับมารวมทั้งการแก้ไขพฤติกรรม

3.4 ส่วนที่สำคัญและจำเป็นในการสอนกฎระเบียบและวิธีการปฏิบัติตนคือ การใช้กฎและวิธีการเหล่านั้นอย่างสม่ำเสมอและให้เห็นผลจริงจัง

4. การรักษาสภาวะแวดล้อมในการเรียนรู้ที่ดี (การจัดการในชั้นเรียน) ในแต่ละวันนั้นมีสถานการณ์นานาชนิดเกิดขึ้นในชั้นเรียน ที่ครูจำเป็นต้องตัดสินใจอย่างรวดเร็ว ถ้าครูได้วางแผนไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับการแก้สถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและทำให้ชั้นเรียนไม่มีระเบียบ ครูก็จะตัดสินใจได้ง่ายขึ้นกว่าจะทำอะไร เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ครูควรมีสิ่งสำคัญ 2 สิ่งที่ต้องคำนึงขณะที่สอน คือ

คำแนะนำในการควบคุมดูแลการเรียนของนักเรียน

1. ในระหว่างการทำการเรียนสอนให้มองนักเรียนทั้งชั้นยืนในตำแหน่งที่สามารถมองเห็นนักเรียนทุกคน

2. เคลื่อนที่ไปรอบ ๆ ห้อง

3. ขณะควบคุมชั้นให้จับตามองสิ่งเหล่านี้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ความสนใจวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมบนโต๊ะนักเรียนการไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจง ความคับข้องใจของนักเรียน

4. อย่าใช้เวลาอยู่กับนักเรียนคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนานเกินไปจนขาดการเอาใจใส่คนอื่นหรือกลุ่มอื่น ควรตรวจสอบและดูแลนักเรียนทั้งชั้นบ่อยๆ

5. อย่าปล่อยให้ให้นักเรียนมารุมล้อมโต๊ะครู ซึ่งจะทำให้มองไม่เห็นนักเรียนคนอื่นๆในชั้น

6. จงเริ่มให้นักเรียนทำงานด้วยตนเองเป็นกลุ่มหรืออย่างน้อยภายใต้การนิเทศโดยใกล้ชิด

7. ตรวจสอบและให้เกรดหรือคะแนนอย่างสม่ำเสมอ

8. พยายามหาโอกาสชมเชยนักเรียนที่ประพฤติดี

คำแนะนำในการเปลี่ยนแปลงกิจกรรม

1. หลีกเลี่ยงการกระทำใด ๆ ที่จะขัดขวางการควบคุมและการแนะนำนักเรียนในระหว่างการเปลี่ยนกิจกรรม เตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อมก่อนการเปลี่ยนกิจกรรมอย่าปล่อยให้เหตุการณ์ที่ไม่ได้วางแผนไว้ก่อนเกิดขึ้น

2. บอกนักเรียนว่าพฤติกรรมใดบ้างที่ครูหวังในระหว่างเปลี่ยนกิจกรรมใหม่ เช่น การใช้เสียง การตีม้า การใช้อ่างล้างมือ การใช้เครื่องเหลาดินสอ การใช้ห้องน้ำ

3. จำกัดการเคลื่อนไหวและการโยกย้ายที่ไม่เป็นระเบียบของนักเรียนในระหว่างการเปลี่ยนกิจกรรม

4. ยึดการปฏิบัติตามกฎระเบียบให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

5. ชมเชยหรือให้รางวัลแก่นักเรียนที่ปฏิบัติตามคำชี้แจงได้เร็วที่สุดและเงียบที่สุด

6. ใช้นาฬิกาจับเวลาเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนทำให้เสร็จทันเวลา

วิธีแก้ปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

1. ประสานสายตาหรือเข้าไปใกล้ผู้ที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมใช้สัญญาณยับยั้งการแสดงพฤติกรรมนั้น ควบคุมนักเรียนผู้นั้นเพื่อให้แน่ใจว่าเขาหยุดพฤติกรรมที่เป็นการละเมิดกฎ และเริ่มมีพฤติกรรมที่ถูกต้องแล้ว

2. ถ้านักเรียนไม่ทำตามวิธีการอย่างถูกต้องนั้นต้องเตือนนักเรียนให้ปฏิบัติให้ถูกต้อง และให้นักเรียนแสดงวิธีการที่ถูกต้องเพราะเขาอาจไม่เข้าใจวิธีการในตอนแรก

3. ขอให้นักเรียนท่องกฎระเบียบหรือวิธีการปฏิบัติตนที่ถูกต้องและปฏิบัติตาม

4. บอกนักเรียนหยุดการละเมิดกฎระเบียบควบคุมนักเรียนจนกระทั่งสามารถสังเกตได้ว่าเขามีพฤติกรรมที่ถูกต้องแล้ว

2.11 การฝึกให้นักเรียน รู้จักวิธีการทำงานร่วมกับผู้อื่น การฝึกให้นักเรียนรู้จักวิธีการทำงานร่วมกับคนอื่นมีพื้นฐานจากทฤษฎีที่ว่าความรู้มาจากการปฏิบัติใหญ่ 3 ประการ คือ ปฏิบัติทางการผลิต ปฏิบัติการทางสังคมและปฏิบัติทดลองทางการวิทยาศาสตร์ การให้นักเรียนทำงานร่วมกับคนอื่นก็คือ การให้นักเรียนได้ปฏิบัติการทางสังคม ได้ปะทะสังสรรค์กันระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้จากกันและกัน

เทคนิคการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพนั้น ครูผู้สอนนับได้ว่าเป็นมีความสำคัญที่สุด ซึ่งรัตนาภรณ์ สุขใจ (2551) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนสำหรับใช้ในการสำรวจตนเอง ประกอบด้วย

1. พิจารณาว่าตนเองเข้าใจเด็กดีแล้วหรือยัง ผู้เรียนจัดอยู่ในกลุ่มวัยใด

2. ครูที่ดีต้องอดทน อดกลั้น บางครั้งพฤติกรรมของผู้เรียนก็ทำให้ครูเหลืออด วาจาที่ค่อนข้างก้าวร้าวเราพบได้จากผู้เรียน แต่บางครั้งก็ต้องอดทนอย่าลืมว่าการที่ครูใช้อารมณ์โต้ตอบผู้เรียนก็เท่ากับเราลดวุฒิภาวะทางอารมณ์ให้เท่ากับเขา หากเราโต้ตอบด้วยความรุนแรงก็ย่อมได้ความรุนแรงกลับมา

3. พัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ทั้งวิชาการและจิตวิทยาการเรียนการสอน ครูควรหมั่นติดตามข่าวสารรอบตัวอยู่เสมอโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์โลกปัจจุบันเพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวเสริมสร้างบุคลิกภาพของครูให้ผู้เรียนเกิดการยอมรับ นอกจากนี้ครูยังต้องตามให้ทันวัยรุ่นว่าเขาสนใจอะไรชอบอะไรเพื่อให้ได้รู้ลึกกว่าเราก็เป็นครูทันสมัย

4. หาเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ในห้องเรียน จริงอยู่ที่ว่าการสอนวิชาทฤษฎียังจำเป็นต้องใช้การสอนแบบบรรยายอยู่ แต่การสอนแบบบรรยายก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อได้ง่าย ดังนั้นครูจึงควรมีเทคนิควิธีอื่นเข้ามาแทรกในการสอน เช่น เมื่อให้เนื้อหาไปประมาณ 20 - 30 นาที ครูควรเปลี่ยนมาใช้ในการถามตอบเพื่อทบทวนความเข้าใจของผู้เรียน นอกจากนี้ยังมีเทคนิคอื่น ๆ ที่ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนอีก ได้แก่ การนำผู้เรียนออกไปเรียนนอกชั้นเรียน การใช้เกมหรือกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกาย ทำบรรยากาศการเรียนให้เป็นเรื่องสนุกแม้เนื้อหาจะเคร่งเครียด

5. ทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายบางครั้งภาษาวิชาการก็เป็นเรื่องที่ไกลตัวทำให้ผู้เรียนเข้าใจยากพาลเบื่อไม่สนใจเรียน การสร้างบรรยากาศการเรียนที่ดีจะต้องเริ่มจากการเตรียมตัวของครู ครูต้องมีการวางแผนการสอน ทำความเข้าใจกับเนื้อหาสาระและหาวิธีการถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาง่าย ๆ ประการหนึ่งคือพยายามนำเรื่องที่เป็นสถานการณ์ใกล้ตัวหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของผู้เรียนมาบูรณาการให้เข้ากับเนื้อหาวิชา เช่น ถ้าเรียนเรื่องระบบนิเวศเราก็ให้ผู้เรียนสำรวจระบบที่มีอยู่รอบโรงเรียน ถ้าสอนพุทธศาสนาก็อาจหยิบยกปัญหาของวัยรุ่นมาให้ผู้เรียนวิพากษ์วิจารณ์แล้วค่อยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม

6. สร้างแรงจูงใจในการเรียนแก่ผู้เรียน เช่น การให้คำชมหรือให้คะแนนเสริมเมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ขณะเดียวกันก็อาจเสริมแรงในทางลบโดยการกล่าวตักเตือน ตำหนิบ้างเมื่อเขาทำไม่ถูกต้อง แต่ต้องไม่ลืมว่าการตำหนิต้องทำโดยปราศจากอารมณ์

7. ให้ความยุติธรรมกับผู้เรียนอย่าสนใจเฉพาะคนที่เรียนเก่ง ครูควรมีความเมตตาที่จะถ่ายทอดความรู้แก่ศิษย์ การทำให้ผู้ไม่รู้กลายเป็นผู้รู้นอกจากครูจะได้ความภูมิใจอันประมาณค่าไม่ได้แล้ว สิ่งที่ตามมาคือคำชมและการยอมรับจากเด็ก

8. ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เช่น การวางระเบียบปฏิบัติในการเรียน การกำหนดวิธีการวัดผล สิ่งใดที่เกิดจากการตัดสินใจของเขาเมื่อเกิดกรณีทำผิด หรือได้คะแนนน้อยเด็กจะยอมรับความผิดเพราะกฎเกิดจากการตัดสินใจของตนเอง

9. แต่งตัวให้เหมาะสมกับความเป็นครู ถ้าเป็นผู้หญิงก็อาจมีความสวยงามบ้างแต่อย่าลืมว่าท่านคือครูไม่ใช่ดารา

5.5 สรุป

เทคนิคในการปกครองชั้นเรียน สามารถทำได้ 2 แนวทางคือ 1) การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน 2) การใช้เทคนิคทางจิตวิทยาในการควบคุมพฤติกรรม การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน หมายรวมถึงบรรยากาศทางกายภาพและทางจิตภาพ ส่วนการใช้แนวทางในการปกครองชั้นเรียนโดยการปรับพฤติกรรมในชั้นเรียน ประกอบด้วย เทคนิคการเสริมแรง การลงโทษและการให้รางวัล รายงานประจำวัน การทำสัญญาเงื่อนไข การเสริมแรงปรับพฤติกรรมทีละขั้นตอน วิธีการแยกตัว วิธีการเรียกเสริมแรงคืน การตำหนิ การใช้เครื่องชี้แนะและคำแนะนำ การวางกฎระเบียบในชั้นเรียน การฝึกให้นักเรียนรู้จักวิธีทำงานร่วมกับผู้อื่น และครูควรยึดหลักในการปกครองชั้นเรียน 4 ข้อคือ 1) หลักประชาธิปไตย 2) หลักความยุติธรรม 3) หลักพรหมวิหาร 4 และ 4) หลักความใกล้ชิด เพื่อให้การปกครองชั้นเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แบบฝึกหัดบทที่ 5

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับหลักการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของการปกครองชั้นเรียนที่มีประสิทธิภาพ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการปรับพฤติกรรมในชั้นเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **แนวทางดำเนินการในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2551). **การบริหารจัดการสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2549). **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พลับลีเกชั่น.
- รัตนภรณ์ สุขใจ. (2551). **แนวทางการปกครองนักเรียน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วิทยา แสนสุข. (2550). **การบริหารชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ : ธนกรการพิมพ์
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2549). **การบริหาร : หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **การบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุจิตรา แสนเจริญ. (2549). **การปรับพฤติกรรมผู้เรียน**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.,
- สุทิน บุญชูวงศ์. (2550). **หลักการสอน**. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 6

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 6 การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน

- 6.1 ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียน
- 6.2 ความสำคัญของความปลอดภัยในชั้นเรียน
- 6.3 กระบวนการสร้างความปลอดภัยในชั้นเรียน
- 6.4 วิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน
- 6.5 แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในโรงเรียน
- 6.6 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 6 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียน
2. อธิบายความสำคัญของความปลอดภัยในชั้นเรียน
3. อธิบายกระบวนการสร้างความปลอดภัยในชั้นเรียน
4. อธิบายเกี่ยวกับวิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน
5. อธิบายเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในโรงเรียน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียนในประเด็น ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียน ความสำคัญของความปลอดภัยในชั้นเรียน กระบวนการสร้างความปลอดภัยในชั้นเรียน วิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน และแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในโรงเรียน

2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 6 การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 6 การจัดการความปลอดภัย

ในชั้นเรียน

5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 6 การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พอยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 6

การวัดและการประเมินผล

1. สืบเกิดจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สืบเกิดจากการอภิปราย
3. สืบเกิดจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 6

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 6

การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน

การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียนมีความหมายรวมถึงความปลอดภัยในโรงเรียนด้วย เนื่องจากเป็นกระบวนการพัฒนางานด้านความปลอดภัยของโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสริมความปลอดภัย ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมภายในโรงเรียนและตระหนักถึงความปลอดภัยของนักเรียน ปัญหาการบาดเจ็บของนักเรียนทำให้โรงเรียนต้องให้ความสำคัญในการพัฒนางานด้านความปลอดภัยของโรงเรียนและขยายความรู้สู่ครอบครัวและชุมชน แต่ในการปฏิบัติ นั้นบางครั้งถูกละเลยโดยผู้ปฏิบัติในระดับโรงเรียนที่ให้เหตุผลหลายประการ เช่น บุคลากรไม่เพียงพอ ภารกิจมาก ขาดงบประมาณ ถ้าได้กำหนดผู้รับผิดชอบแล้ว ควรมีการวางแผน การดำเนินงานสร้างความปลอดภัย เพื่อให้ทราบทิศทางและรูปแบบการดำเนินงานโดยการจัดทำ แผนการดำเนินงานหรือโครงการสร้างความปลอดภัย แผนการดำเนินงานสร้างความปลอดภัย กำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของแผนการ/โครงการดำเนินงาน ระบุผู้รับผิดชอบในแต่ละ แผนงาน/โครงการ กำหนดวิธีการดำเนินงานต่าง ๆ ระบุกิจกรรมให้เด่นชัด กำหนดระยะเวลา ดำเนินงาน กำหนดงบประมาณดำเนินงาน ระบุวิธีการประเมินและติดตามผล

6.1 ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียน

นภาพรธณ อุณากุล (2549) ให้ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียนว่า หมายถึง การป้องกัน การฝึกหัดและการบริการที่มุ่งถึงความปลอดภัยในร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สินของ นักเรียนโดยดำเนินงานทุกวิถีทางที่จะทำให้เด็กปลอดภัยทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ไปและกลับ ระหว่างบ้านและโรงเรียนอย่างปลอดภัย

ธีระ รุญเจริญ (2547) ได้ให้ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียนไว้ว่า หมายถึง การส่งเสริมและพัฒนาในจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญาและสังคม มีกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อสังคม มีความประพฤติกรรม ที่เหมาะสมพร้อมทั้งสร้างบรรยากาศและความสัมพันธ์อันดีระหว่างเด็ก ผู้ปกครองและครู

ธงชัย สันติวงศ์ (2548) ได้ให้ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียนไว้ว่า หมายถึง การดูแลและคุ้มครองเด็กโรงเรียนควรมีระบบที่สามารถให้การช่วยเหลือและคุ้มครองเด็กนักเรียน ได้แก่ ระบบการคัดกรองเด็ก การประเมินสภาวะปัญหา ระบบการให้คำปรึกษา รวมถึงการช่วยเหลือและแก้ปัญหาให้เด็กอย่างเหมาะสม

บรรยงค์ โตจินดา (2549) ได้ให้ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียนว่า หมายถึง การป้องกันและเฝ้าระวัง สร้างระบบความปลอดภัยโดยสำรวจ จุดเสี่ยงต่าง ๆ พร้อมทั้งหามาตรการ กฎเกณฑ์ในการป้องกันและแก้ไขบริเวณที่เสี่ยงอันตราย

ฮิลด์แบรนต์ (Hildebrand, 1984) ได้ให้ความหมายของความปลอดภัยในชั้นเรียนว่า หมายถึง ความปลอดภัยในชั้นเรียนรวมถึงความปลอดภัยในโรงเรียนจะต้องพิจารณาถึงอัตราส่วนครูและเด็ก ให้การดูแลเด็กอย่างใกล้ชิดและได้เน้นถึงความจำเป็นและค่าสำคัญของการประกันภัยสำหรับเด็กที่สถานศึกษาจะต้องจัดให้แก่เด็ก

สรุปได้ว่า ความปลอดภัยในชั้นเรียน หมายถึง การสร้างระบบความปลอดภัยในโรงเรียน และในชั้นเรียนที่เน้นเกี่ยวกับความปลอดภัยของนักเรียนเมื่อมาอยู่ในโรงเรียน และขยายผลให้นักเรียนสามารถนำไปใช้กับครอบครัวและชุมชนได้

6.2 ความสำคัญของการจัดการความปลอดภัยในโรงเรียน

ซัด แก้วมณี (2545) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการความปลอดภัยว่า เป็นการดำเนินการที่จัดขึ้นเพื่อการป้องกันและหลีกเลี่ยงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กได้ทุกขณะ ตั้งแต่ขณะเดินทางสู่โรงเรียน อยู่โรงเรียนและกลับจากโรงเรียนสู่บ้านอย่างถูกต้องเหมาะสมและสม่ำเสมอ

นภาพรรณ อุนากุล (2549) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการจัดการความปลอดภัยในโรงเรียนว่า เป็นการบริการเพื่อตรวจหา ป้องกันและแก้ไขสถานการณ์ใดก็ตามซึ่งก่อให้เกิดอันตรายในสถานศึกษา ประกอบด้วย

1. ตรวจสอบสิ่งต่าง ๆ สภาพแวดล้อมที่อาจทำให้เด็กเกิดอุบัติเหตุ และอันตรายอยู่ในสภาพและสถานการณ์ปกติ
2. ป้องกันภัยอันตรายที่เกิดขึ้น หรืออาจเกิดขึ้นต่อเด็ก บุคลากรในสถานศึกษา
3. รักษาความปลอดภัยให้แก่เด็ก บุคลากรขณะที่อยู่ในสถานศึกษาขณะเดินทางไปกลับระหว่างบ้านและสถานศึกษา
4. ให้ความรู้ในการป้องกันรักษาความปลอดภัยให้แก่ตนเองและผู้อื่น
5. ปลุกฝังนิสัยในเรื่องการดูแลรักษาความปลอดภัยให้แก่ทรัพย์สินตนเอง และผู้อื่นให้ เกิดเป็นนิสัยที่ดี และมีเจตคติที่ดีในเรื่องการดูแลรักษาความปลอดภัย
6. สร้างความมั่นใจ และความสบายใจให้แก่ผู้ปกครอง ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแล

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการจัดการความปลอดภัยเป็นการจัดการเพื่อให้เกิดความปลอดภัยสำหรับนักเรียนเพื่อไม่ให้เกิดอันตรายทั้งในขณะที่อยู่ในชั้นเรียน โรงเรียน ขณะไปกลับระหว่างบ้านและโรงเรียน

6.3 กระบวนการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน

ธีระ รุญเจริญ (2547) ได้กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างความปลอดภัยในชั้นเรียนโดยการวางกฎระเบียบในชั้นเรียนเป็นวิธีการควบคุมพฤติกรรมของนักเรียนที่ได้ผลอย่างหนึ่งคือ กำหนดเป็นระเบียบหรือวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจนแล้วให้นักเรียนทั้งชั้นร่วมกันดูแลควบคุมให้ปฏิบัติกันตามระเบียบ กฎระเบียบในการควบคุมพฤติกรรมควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นระเบียบที่เกิดขึ้นจากการยอมรับและความเห็นชอบของนักเรียนทั้งชั้น เช่น ครูอาจปรึกษานักเรียนทั้งชั้นว่า ถ้าหากใครไม่ส่งการบ้านควรให้ปฏิบัติอย่างไร ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดระเบียบเหล่านั้น

2. กฎระเบียบต้องให้ชัดเจนเจาะจง

3. เป็นกฎระเบียบที่ชอบด้วยเหตุผลและถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์และควรมีลำดับความหนักเบาของการกระทำผิด

4. การใช้กฎระเบียบต้องทำอย่างสม่ำเสมอหรือทั่วถึงกับนักเรียนทุกคน

บรรยงค์ ไตจินดา (2549) ได้กล่าวถึง กระบวนการสร้างเสริมความปลอดภัยในโรงเรียน มีดังนี้

1. พัฒนากลุ่มและกระบวนการตรวจสอบและป้องกันความเสี่ยง กระบวนการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน จะต้องเป็นกระบวนการผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม มีการจัดตั้งกลุ่มความปลอดภัยเก็บข้อมูลความเสี่ยง ดังนี้

1.1 การเดินสำรวจจุดเสี่ยง จะต้องทำการเดินสำรวจและบันทึกความเสี่ยงโดยบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน นักเรียน ชุมชนและผู้ปกครอง จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง

1.2 การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมเสี่ยง เป็นการเฝ้าดูพฤติกรรมเด็กตามจุดที่มีความเสี่ยงหรือจุดที่มีการใช้บริการจำนวนมาก เช่น สนามเด็กเล่น ถนนหน้าโรงเรียน บันได เป็นต้น

1.3 การบันทึกการบาดเจ็บ เป็นการบันทึกเหตุการณ์อย่างละเอียดเมื่อเกิดเหตุแล้ว เพื่อนำมาวิเคราะห์แยกแยะความเสี่ยงว่าเกิดจากสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมเด็กหรือระบบการดูแล

2. สร้างความปลอดภัยในโรงเรียน ประกอบด้วย

2.1 สิ่งแวดล้อม

2.2 ระบบคุ้มครอง

2.3 การเดินทางกลับไปโรงเรียน

2.4 การจัดกิจกรรมการศึกษา

2.5 การสอนหลักสูตรความปลอดภัย

2.6 แผนฉุกเฉินในโรงเรียน

3. ขยายผลสู่ครอบครัว โรงเรียนเป็นบ้านแหล่งที่สองของเด็ก นอกจากนั้นโรงเรียนยังเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และเป็นสถาบันทางสังคมหนึ่งที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ รวมทั้งเป็นสถานที่ที่จะให้การศึกษาแก่ประชาชนและชุมชนในระยะยาว ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นความคาดหวังของสังคมในการเป็นองค์การนำในด้านการสร้างเสริมความปลอดภัยเพื่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยในบ้านที่สองของเด็ก เกิดพฤติกรรมและจิตสำนึกความปลอดภัยติดตัวเด็กไปจนโตและเชื่อมโยงความรู้เรื่องความปลอดภัยสู่ครอบครัวและชุมชน

สรุปได้ว่า กระบวนการเสริมสร้างความปลอดภัยในโรงเรียนเป็นการกำหนดกฎ ระเบียบ สำหรับควบคุมพฤติกรรมของนักเรียน โดยเป็นระเบียบที่เกิดขึ้นจากการยอมรับและความเห็นชอบของนักเรียน เป็นกฎ ระเบียบที่ชอบด้วยเหตุผลและถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ มีการใช้กฎ ระเบียบอย่างยุติธรรม

6.4 วิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน

บรยองค์ โทจินดา (2549) ได้กล่าวถึง วิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียนไว้ว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ที่นักเรียนต้องใช้ชีวิตอยู่ตลอดทั้งวัน ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นสถานที่ที่ต้องมีความปลอดภัยต่อชีวิตไม่น้อยไปกว่าบ้าน ซึ่งสามารถแบ่งวิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียนออกเป็น 3 ด้าน คือ การจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ปลอดภัย การจัดบริการความปลอดภัยในโรงเรียน และการจัดการเรียนการสอนสวัสดิศึกษาในโรงเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้นักเรียน ครู และบุคลากรในโรงเรียน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุ ตระหนักถึงความสำคัญของความปลอดภัย มีจิตสำนึกที่ดีและสวัสดินิสัยในการป้องกันตนเอง และผู้อื่นให้พ้นภัยหรือลดอัตราการเกิดอุบัติเหตุได้ จึงควรให้ความสำคัญต่อวิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน ประกอบด้วย

1. ลักษณะของอุบัติเหตุในโรงเรียน ประกอบด้วย การพลัดตกหกล้ม ลื่นล้ม ตกหลุม ตกบ่อ เช่น การพลัดตกจากที่สูง จากบันได ลื่นล้มจากกระเบื้อง หรือบนตึก หรือตกหลุมบริเวณสนาม เป็นต้น การชนหรือปะทะ ได้แก่ การวิ่งชนกันเอง วิ่งปะทะหรือชนวัตถุต่าง ๆ ชนเสา ชนฝาผนัง วิ่งชนของแหลมคม การผลัดกันชนและกัน การต่อสู้ระหว่างเด็กนักเรียน การถูกของแหลมคม เช่น การถูกมีดบาด เศษแก้ว เศษไม้ เศษอิฐ กระเบื้อง ฯลฯ การได้รับอุบัติเหตุจากเครื่องมือ เครื่องใช้ และอุปกรณ์ต่างๆ ได้แก่ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ จากห้องทดลองวิทยาศาสตร์ โรงฝึกงาน โรงอาหาร ห้องเรียน ห้องน้ำ ห้องส้วม และโรงฝึกพลศึกษา หากชำรุดหรือผู้ใช้ขาดความระมัดระวัง ย่อมเกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ การเกิดเพลิงไหม้เนื่องจากไฟฟ้าช็อตหรือไฟไหม้จากการทดลองในห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์

2. สถานที่เกิดอุบัติเหตุในโรงเรียน อุบัติเหตุในโรงเรียนอาจเกิดจากสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

- 2.1 สถานที่ตั้งโรงเรียน
- 2.2 สนามและบริเวณรอบโรงเรียน
- 2.3 อาคารเรียน
- 2.4 ห้องเรียน ห้องทดลอง
- 2.5 ห้องพยาบาล
- 2.6 ห้องประชุม
- 2.7 ห้องน้ำ ห้องส้วม
- 2.8 ห้องสมุด ห้องทำงาน
- 2.9 ห้องพัสดุเก็บอุปกรณ์
- 2.10 โรงพลศึกษา
- 2.11 โรงฝึกงาน
- 2.12 โรงอาหาร

3. สาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุในโรงเรียน

3.1 ตัวบุคคล อุบัติเหตุในโรงเรียนส่วนใหญ่มักเกิดจากตัวบุคคลเป็นสำคัญ ดังนี้

- 3.1.1 ขาดความรู้และประสบการณ์
- 3.1.2 มีความบกพร่องทางร่างกายและจิตใจ

3.1.3 ความรู้เท่าไม่ถึงการณ์

3.1.4 ขาดความรับผิดชอบ

3.1.5 ความประมาทเลินเล่อ ไม่รู้จักระมัดระวัง

3.1.6 ฝ่าฝืนกฎระเบียบ

3.2 สิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน เช่น อาคารสถานที่ อาคารเรียน อาคารประกอบ สนาม แสงสว่าง และการถ่ายเทอากาศ หากโรงเรียนจัดสภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย บริเวณโรงเรียนสกปรกรกรุงรัง เป็นหลุมเป็นบ่อ อาคารห้องเรียนหรืออุปกรณ์การเรียนชำรุดทรุดโทรมไม่ได้รับการดูแลปรับปรุงซ่อมแซม ให้อยู่ในสภาพที่ตึย้อมเป็นสาเหตุให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นได้

4. การป้องกันอุบัติเหตุ การป้องกันที่สาเหตุจากตัวบุคคลและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญที่จะช่วยลดอุบัติเหตุลงได้ ดังนั้นการจัดโครงการความปลอดภัยในโรงเรียนหรือโครงการสวัสดิภาพในโรงเรียน (School safety program) จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งโดยดำเนินงาน 3 ด้าน คือ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ปลอดภัย การจัดบริการความปลอดภัยในโรงเรียน และการจัดการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา

4.1 การจัดสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัย

4.1.1 สถานที่ตั้งโรงเรียน มีความสะดวกในการเดินทาง แต่อยู่ห่างจากถนน รถไฟ แม่น้ำลำคลอง สิ่งรบกวน แหล่งสกปรก หรือบริเวณที่อาจเกิดภัยธรรมชาติได้ พื้นที่ตั้งของโรงเรียนเป็นพื้นที่ดินดอน ไม่เป็นหลุมเป็นบ่อ เนื้อที่กว้างขวางได้สัดส่วนกับจำนวนนักเรียน มีรั้วรอบขอบชิดที่ปลอดภัย

4.1.2 อาคารเรียนที่ปลอดภัยขึ้นอยู่กับกรอบและก่อสร้างอย่างเหมาะสม และถูกต้องสูงกว่าระดับน้ำ ควรทำบันไดขึ้นลง 2 ทาง บันไดมีราวบันไดมั่นคงและไม่ลาดหรือชันเกินไป มีชานพักและเครื่องหมายแสดงการขึ้น-ลง ระเบียบอาคารที่กว้างพอให้เดินสวนกันได้ สะดวก มีลูกกรงที่แข็งแรง โดยตลอด มีแสงสว่าง

4.1.3 ห้องเรียน มีขนาดตามความต้องการของเด็ก รับแสงสว่างและลมได้เพียงพอ โต๊ะเรียนและม้านั่ง มีขนาดเหมาะสม มั่นคงแข็งแรง กระดานชอล์กควรใช้สีเขียวที่ไม่สะท้อนแสง อุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ ได้รับการจัดเก็บและวางให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

4.1.4 ห้องปฏิบัติการหรือโรงฝึกงาน แยกประเภท และจัดเก็บเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ในตู้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ภาชนะที่บรรจุสารเคมีต่าง ๆ จะต้องมีชื่อติดไว้ มีการวางระเบียบ และข้อบังคับในการใช้ห้องปฏิบัติการอย่างรัดกุม มีเครื่องมือป้องกันอันตรายตามชนิดของงาน มีแสงสว่างเพียงพอ มีการระบายถ่ายเทอากาศ มีอุปกรณ์ดับเพลิงขั้นต้นติดไว้ และโรงฝึกงานควรสร้างด้วยวัสดุทนไฟ

4.1.5 ห้องสมุดให้มีแสงสว่างอย่างทั่วถึงและเพียงพอกับการใช้สายตา เพดานสูงโปร่งและมีทางระบายลมหรือระบายอากาศได้ดี โต๊ะเก้าอี้ต้องอยู่ในสภาพที่แข็งแรงมั่นคง ควรจัดเก้าอี้หรือบันไดเตี้ย ๆ สำหรับใช้ยื่นหยิบหนังสือที่วางอยู่สูงเกินกว่ามือจะเอื้อมถึงได้

4.1.6 ห้องประชุมควรจัดให้มีอุปกรณ์ดับเพลิง เก้าอี้แข็งแรงมั่นคง ควรจัดให้นักเรียนเดินเป็นแถวอย่างมีระเบียบ

4.1.7 ห้องพยาบาลควรอยู่ในบริเวณที่สงบเงียบ ใกล้ห้องพักรู้อากาศระบายถ่ายเทได้สะดวก มีเตียงพักผู้ป่วยที่แข็งแรงสะอาดและถูกสุขลักษณะ ยาและอุปกรณ์ต่าง ๆ ต้องเก็บไว้อย่างเป็นระเบียบและปลอดภัย ห้ามนักเรียนหยิบยามาใช้เองเด็ดขาด

4.1.8 ห้องน้ำห้องส้วม แยกห้องน้ำชาย-หญิง มีสัดส่วนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน มีแสงสว่างเพียงพอ มีขนาดพอเหมาะกับผู้ใช้ พื้นต้องถูเพื่อไม่ให้ลื่นหกล้ม

4.1.9 โรงฝึกพลศึกษา มีขนาดกว้างขวางพอกับจำนวนนักเรียน มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก และแสงสว่างส่องได้ทั่วถึง ไม่มีเศษวัสดุหรือสิ่งที่เป็นอันตรายแก่ผู้ใช้ จัดวางอุปกรณ์กีฬาให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีการดูแล ควบคุมดูแล และซ่อมแซมให้มั่นคงใช้งานได้เสมอ มีครูหรือผู้ควบคุมการเล่นของนักเรียนตลอดเวลา ไม่อนุญาตให้นักเรียนเล่นตามลำพังในโรงฝึกพลศึกษา

4.1.10 โรงอาหารมีแสงสว่างเพียงพอและอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีโต๊ะอาหารและที่นั่งที่มั่นคงแข็งแรง และเพียงพอกับจำนวนนักเรียน ดูแลเรื่องความสะอาดอยู่เสมอ มีที่ทิ้งขยะมูลฝอย หรือที่รองรับเศษอาหารที่ถูกสุขลักษณะให้เพียงพอ จัดให้มีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและใช้

4.1.11 สนามบริเวณโรงเรียน มีความสะอาด ปราศจากสิ่งที่เป็นอันตรายควรแยกสนามเล่นของเด็กเล็กและเด็กโต ของเล่นมีการดูแลตรวจตราให้ใช้ได้ปลอดภัยอยู่เสมอ มีกฎระเบียบที่เด่นชัดในการเล่นและใช้สนามเล่น จัดให้มีที่รับส่ง ที่จอดรถที่เป็นสัดส่วนและปลอดภัย

4.2 การจัดการความปลอดภัยในโรงเรียน เป็นสิ่งสำคัญ ประกอบด้วย

4.2.1 การสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียน จะช่วยลดความสูญเสียทรัพย์สินและส่งเสริมความปลอดภัย ทำให้สมาชิกทุกคนในโรงเรียนจะต้องร่วมมือกันและมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดูแล เอาใจใส่ สังเกต ตรวจตรา เพื่อความปลอดภัย ซึ่งในการสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียน ประกอบด้วย การสำรวจด้านสิ่งแวดล้อม การสำรวจด้านบริการความปลอดภัย การสำรวจเรื่องการเรียนรู้การสอนสวัสดิศึกษา วิธีการสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียน อาจทำได้โดยการสังเกต พฤติกรรม การตรวจตราความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การตรวจสอบสภาพของสิ่งของ การตรวจตราสอดส่องการนำวัตถุ หรือสิ่งของที่อาจก่อให้เกิดอันตรายเข้ามาในโรงเรียน การสอบถามโดยใช้แบบสอบถาม

4.2.2 การรายงานอุบัติเหตุในโรงเรียนเพื่อทราบข้อมูลการเกิดอุบัติเหตุและหาแนวทางแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุได้ โดยถือเป็นการรับผิดชอบของทุกคนในโรงเรียน รายงานทันทีหรือไม่เกิน 24 ชั่วโมง บันทึกลงในแบบรายงาน อุบัติเหตุ จัดรวบรวมรายงานเป็นแบบรายเดือนหรือรายเทอมและเก็บไว้ที่คณะกรรมการความปลอดภัย ประจำโรงเรียน จัดทำสรุปรายงานและแจ้งให้นักเรียนทุกคนทราบ

4.2.3 การแนะแนวสวัสดิภาพ เป็นการให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษาทางด้านความปลอดภัย เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้ รู้จักระมัดระวัง เรื่องอุบัติเหตุ ปฏิบัติตนได้อย่างปลอดภัย และมีสวัสดินิสัยที่ดีในการป้องกันอุบัติเหตุ ซึ่งจะช่วยป้องกันและลดปัญหา อุบัติเหตุลงได้ โดยทั่วไปผู้แนะแนวสวัสดิภาพ ได้แก่ ครูประจำชั้น ครูสุศึกษา

4.2.4 การจัดทำประกันอุบัติเหตุ เป็นการคุ้มครองเรื่องความปลอดภัยเมื่อประสบอุบัติเหตุขึ้นจะมีสิทธิได้รับค่าชดเชยความสูญเสียหรือการบาดเจ็บที่เกิดขึ้น ตามปกติโรงเรียนควรจัดทำประกันอุบัติเหตุให้กับทุกคนในโรงเรียน ซึ่งเป็นลักษณะการประกันหมู่หรือกลุ่ม

4.2.5 การจัดบริการเครื่องอำนวยความสะดวกที่โรงเรียนจัดบริการให้ทุกคนในโรงเรียนต้องมีความปลอดภัย ได้แก่ บริการน้ำดื่ม น้ำใช้ การจัดทำทางระบายน้ำ การจัดระบบไฟฟ้าที่ปลอดภัย

4.2.6 การบริการความปลอดภัยในการเดินทางไป-กลับโรงเรียน การจัดบริการความปลอดภัยในการเดินทางไป-กลับโรงเรียน ที่ควรพิจารณา คือ

4.2.6.1 การจัดบริการเรื่องการเดินทางไป-กลับโรงเรียน สามารถดำเนินการได้โดยการจัดทำเส้นทางเดินทางที่ปลอดภัยที่สุด การใช้รถนำกลุ่มนักเรียน การใช้ธงข้ามถนน

4.2.6.2 การจัดบริการเรื่องการใช้รถเดินทางไป-กลับโรงเรียน

4.2.7 การจัดบริการฝึกซ้อมเพื่อความปลอดภัย จัดบริการฝึกซ้อมการหนีไฟ การฝึกปฏิบัติเพื่อความปลอดภัยเมื่อเกิดเหตุภัยธรรมชาติ

4.2.8 การบริการปฐมพยาบาล เมื่อเกิดอุบัติเหตุและอันตรายในโรงเรียน ควรมีการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้น ก่อนการนำส่งแพทย์ หรือโรงพยาบาล ดังนั้นโรงเรียนควรจัดบริการการปฐมพยาบาล โดยจัดให้มีห้องพยาบาลและครูประจำห้องพยาบาล มีอุปกรณ์การปฐมพยาบาล และยาชนิดต่าง ๆ พร้อมให้บริการทุกเมื่อ มีระเบียบการใช้ห้องพยาบาลแจ้งให้ทุกคนทราบอย่างชัดเจน

4.2.9 การจัดसारวัตรนักเรียน ด้านความปลอดภัยหรืออาสาสมัครสวัสดิภาพ จัดให้มีสารวัตรนักเรียนด้านความปลอดภัย (School safety patrols) หรืออาสาสมัครสวัสดิภาพ (Safety volunteers) เพื่อให้นักเรียนได้รับความปลอดภัยและมีบทบาทในการบริการความปลอดภัยให้แก่ทุกคนในโรงเรียน

4.3 การจัดการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา (Safety education) เป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ มีทัศนคติหรือจิตสำนึกของความปลอดภัย และรู้จักปฏิบัติตนให้พ้นภัย ทั้งนี้เพื่อลดอัตราเสี่ยงของการเกิดอุบัติเหตุให้น้อยลงมากที่สุด ในการจัดการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา สิ่งสำคัญและจำเป็นมากก็คือ การวางแผนการจัดและดำเนินงาน การเรียนการสอนให้เหมาะสม ซึ่งการวางแผนงานที่จะมีประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอนนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับข้อกำหนดเป้าหมาย การดำเนินงานที่เด่นชัด ให้บุคลากรในโรงเรียนมีความเข้าใจ สอดคล้องกันและอาศัย ความร่วมมือกัน ปฏิบัติงานอย่างจริงจัง ของผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน พ่อ-แม่ ผู้ปกครองนักเรียน ตลอดจน หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน องค์กรประกอบสำคัญของการรับการจัดดำเนินงาน การเรียนการสอนสวัสดิศึกษา ควรคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ ด้านการจัดและบริหารงานการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา ด้านหลักสูตรและด้านการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา ประกอบด้วย

4.3.1 องค์ประกอบที่เกี่ยวกับการจัดและบริหารงานการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา ทำได้โดยกำหนดนโยบายและวิธีดำเนินงานจัดการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา คัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ จัดทำแผนการเรียนการสอนที่เหมาะสม จัดสรรงบประมาณ เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้สอน จัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย จัดทำรายงานอุบัติเหตุ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดให้บ้านและชุมชนมีส่วนร่วม

4.3.2 องค์ประกอบที่เกี่ยวกับหลักสูตร สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ นโยบายการศึกษา ระดับชาติ การจัดลำดับ พฤติกรรมสวัสดิภาพ เนื้อหาของหลักสูตรและการจัดเนื้อหาสวัสดิศึกษา

4.3.3 องค์ประกอบที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา ควรพิจารณาถึง องค์ประกอบด้านรูปแบบของการจัดสอนสวัสดิศึกษา การจัดการเรียนการสอนสวัสดิศึกษาในแต่ละระดับชั้นเรียน วิธีการสอนสวัสดิศึกษา สื่อการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา การประเมินผลการเรียน การสอนสวัสดิศึกษาและกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัย

รูปแบบของการจัดสอนสวัสดิศึกษา แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การจัดสอนแบบสอนโดยตรง (Direct teaching)
2. การจัดสอนแบบบูรณาการ (Integration)
3. การจัดสอนแบบสัมพันธ์ (Correlation)

การจัดการเรียนการสอนสวัสดิศึกษาในแต่ละระดับชั้นเรียน แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับชั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา
2. อาชีวศึกษา
3. อุดมศึกษา

วิธีการสอนสวัสดิศึกษา แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ

1. วิธีสอนที่ใช้ครูตามลำพัง ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต การเล่าเรื่อง การเล่านิทาน การเชิญวิทยากร การใช้โสตทัศนูปกรณ์ ฯลฯ
2. วิธีสอนที่มีการปะทะสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนหรือระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง ได้แก่ การโต้เถียง การอภิปรายแบบถาม-ตอบ การระดมสมองการประชุมกลุ่มย่อย การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกม การศึกษานอกสถานที่ การสร้างสถานการณ์จำลอง และการแสดงหุ่น
3. วิธีสอนที่ให้นักเรียนกระทำตามลำพัง ได้แก่ การฝึกหัด การอ่าน การค้นคว้า การสำรวจ การศึกษาด้วยตนเองจากบทเรียนสำเร็จรูป การเขียนการทำรายงาน การจัดทำโครงการ ส่งเสริมความปลอดภัย

การสอนที่ให้นักเรียนนำไปปฏิบัติได้จริงนั้นจะต้องสอนโดยวิธีปฏิบัติโดยให้กระทำบ่อยๆ สอนโดยใช้กิจกรรม ให้ได้กระทำด้วยตนเอง และสอนโดยการสาธิต ช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นจริง และสามารถปฏิบัติตามได้ สื่อการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา ควรจะเป็นสื่อที่ดีและเหมาะสมกับเนื้อหา นั้น ๆ และอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ สื่อบุคคล และสื่อที่ไม่ใช่บุคคล การประเมินผลการเรียน การสอนสวัสดิศึกษา เป็นการประเมินผลการสอนของครูและการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการ ประเมินผลจะเป็นการวัดผลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้ นอกจากนั้นยังช่วยให้ ทราบถึงปัญหา ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง หลักสูตรและวิธีจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอีกด้วย

4.4 การจัดและบริหารงานโครงการสวัสดิภาพในโรงเรียน ควรพิจารณาดำเนินการดังต่อไปนี้

4.4.1. การวางแผนดำเนินการโดย

4.4.1.1 การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการการสวัสดิภาพโรงเรียน

4.4.1.2 กำหนดจุดประสงค์ นโยบาย และแผนการดำเนินงานความ

ปลอดภัยในโรงเรียน

4.4.1.3 จัดทำแผนปฏิบัติงานตามโครงการสวัสดิภาพในโรงเรียน

4.4.1.4 จัดสรรงบประมาณ

4.4.1.5 จัดทำแผนปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุในโรงเรียน

4.4.2 การจัดและดำเนินงานตามแผนโดย

4.4.2.1 ผู้บริหารโรงเรียนชี้แจงนโยบายและแผนการดำเนินงานโครงการสวัสดิภาพในโรงเรียน ให้บุคลากรทุกคนได้ทราบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญของโครงการฯ เพื่อความร่วมมือ ในการปฏิบัติงาน

4.4.2.2 จัดและดำเนินงานตามโครงการสวัสดิภาพด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการจัดบริการความปลอดภัย และด้านการจัดการเรียนการสอน

4.4.2.3 เพิ่มพูนความรู้ หรืออบรม/สัมมนาให้แก่บุคลากรทุกคนในโรงเรียน

4.4.2.4 ขอความร่วมมือจากผู้ปกครองและหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชน

4.4.2.5 จัดดำเนินงานตามแผนปฏิบัติงานแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุในโรงเรียน

4.4.3 การประเมินโครงการสวัสดิภาพในโรงเรียน ควรจัดให้มีการประเมินผลโครงการสวัสดิภาพในโรงเรียนโดยประเมินผลการจัดสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัย การจัดบริการความปลอดภัย และการจัดการเรียนการสอนสวัสดิศึกษา จากรายงานสำรวจความปลอดภัย การรายงานอุบัติเหตุ การรายงานผลการให้บริการความปลอดภัย และการแสดงพฤติกรรมด้านความปลอดภัยของนักเรียน

4.5 กิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือกิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัย โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมความปลอดภัยได้ ดังนี้

4.5.1 การจัดตั้งชมรมหรือชุมนุมเกี่ยวกับความปลอดภัย

4.5.2 การจัดให้มีสถานักเรียน เพื่อทำหน้าที่ดูแลความปลอดภัยต่าง ๆ ใน

โรงเรียน

4.5.3 การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับความปลอดภัย

4.5.4 การจัดโครงการที่แนะนำน้องหรือเพื่อนแนะนำเพื่อน

4.5.5 การจัดสัปดาห์ความปลอดภัย

4.5.6 การจัดกิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัยในวันสำคัญ ๆ

4.5.7 การจัดทัศนศึกษา

6. แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานส่งเสริมความปลอดภัยในสถานศึกษา การดำเนินงานส่งเสริมความปลอดภัยในสถานศึกษาในทศวรรษหน้า จากการรวบรวมแนวคิดของนักวิชาการของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่เข้าร่วมสัมมนาเพื่อหาแนวทางส่งเสริม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในทศวรรษหน้า สรุปได้ดังนี้

6.1 ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมให้ปลอดภัย สะอาด เรียบร้อย ปลอดภัย จัดการจราจรภายในโรงเรียน สร้างระเบียบวินัยเรื่องการทิ้งขยะมูลฝอย จัดให้มีมาตรการเรื่องการตรวจสอบบำรุงรักษาและปรับปรุงอาคาร วัสดุอุปกรณ์ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ภายในโรงเรียนให้ปลอดภัย

6.2 ด้านการจัดบริการความปลอดภัย ได้แก่ รถบริการรับ-ส่งนักเรียน บริการรักษาพยาบาล มีมาตรฐานขั้นต่ำการสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียน มีการประสานงานกับโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาลต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาลกรณีเกิดอุบัติเหตุขึ้น มีอุปกรณ์ป้องกันอุบัติเหตุ

6.3 ด้านการจัดการเรียนการสอนสวัสดีศึกษา มีการเรียนการสอนเนื้อหาสวัสดีศึกษาทุกระดับชั้น หลักสูตรสอดคล้องกับสถานการณ์หรืออุบัติเหตุที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต ควรเพิ่มเนื้อหาการขับซิ่งรถยนต์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษา ในระดับอุดมศึกษาควรจัดให้มีวิชาเอกด้านความปลอดภัยในการประกอบอาชีพ ผู้สอนควรมีความรู้หรือมีคุณวุฒิด้านสวัสดีศึกษาโดยตรงและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี สื่อการเรียนการสอนที่ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกความปลอดภัย ควรปรับปรุงวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น

6.4 ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมความปลอดภัย ควรจัดให้มีนักเรียนอาสาสมัครทำงานด้านความปลอดภัย ควรจัดตั้งชมรมส่งเสริมความปลอดภัยในสถานศึกษาเพื่อจัดกิจกรรมต่าง ๆ ควรจัดให้มีการฝึกปฏิบัติ ด้านความปลอดภัย

6.5 ด้านการบริหารและดำเนินงานด้านความปลอดภัย ควรแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา จัดทำแผนป้องกันภัยในสถานศึกษา จัดให้มีผู้ดูแลด้านความปลอดภัยในสถานศึกษา จัดฝึกอบรมหรือสัมมนาผู้บริหารและครูเกี่ยวกับความปลอดภัย จัดตั้งโครงการนำร่อง “การจัดความปลอดภัยในสถานศึกษา” ในโรงเรียน

6.5 แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในโรงเรียน ดังนี้

1. สำรวจ อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องน้ำ ห้องส้วม โรงอาหาร โรงรถ สนาม อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง หากพบว่า ประตู่ หน้าต่าง กระจกชำรุด ให้แจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อทำการซ่อมแซม

2. สำรวจ อุปกรณ์สนามเด็กเล่นทุกชิ้น ได้แก่ ชิงช้า ม้าหมุน กระดานลื่น ฯลฯ

3. ให้ครูเวรดูแลเด็กที่มาโรงเรียนในตอนเช้าตรวจสอบความผิดปกติของนักเรียน หากพบปัญหาให้ประสานงานเพื่อทำการแก้ไข

4. ให้ครูประจำชั้นทำหน้าที่ครูแนะแนว โดยการจัดทำระเบียบสละสนม ศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคล ให้ความรัก เอาใจใส่ เอื้ออาทร สังเกตความผิดปกติ และการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน โดยการสนทนา ซักถามหรือใช้แบบสอบถาม หากผิดปกติให้ความช่วยเหลือแก้ไขทันที

5. ส่งเสริมให้นักเรียนได้บันทึกเหตุการณ์สำคัญในชีวิตประจำวัน อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง สำหรับทำให้ทราบข้อมูล พฤติกรรมต่างๆของนักเรียน เพื่อที่จะได้รับการแก้ไขช่วยเหลือ

6. ให้ครูเวรประจำวันดูแลในการทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนนักเรียนได้ฝึกปฏิบัติในการทำงานกลุ่มสีให้ทั่วถึง ครอบคลุมทุกพื้นที่ภายในบริเวณโรงเรียน ให้มีความสะอาด และปลอดภัย

7. ตรวจสอบ สายไฟในอาคารเรียน อาคารประกอบ รวมทั้งเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด หากพบข้อบกพร่อง ชำรุด เสียหาย ให้แจ้งให้ผู้บริหารโรงเรียนหรือครูเวรทราบ และแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและทำการแก้ไขปรับปรุงโดยเร็ว

8. ครูประจำชั้น ครูเวรได้ติดตาม ดูแล เอาใจใส่ต่อพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อสารเสพติดของนักเรียนอย่างใกล้ชิด ทั้งประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงาน องค์กรภาครัฐและเอกชน ในการป้องกัน คัดกรอง ดูแล ป้องกัน ให้ความรู้ และความเข้าใจ ในการปฏิบัติตนให้ห่างไกลจากสารเสพติด อบรมฯ การถูกรังแก การทะเลาะวิวาทและสื่อที่ไม่เหมาะสม

9. ครูเวรอาหารกลางวันได้ตรวจตราการประกอบอาหารกลางวัน การจำหน่ายสินค้าของโรงเรียนให้มีประโยชน์ และมีความปลอดภัยในการบริโภค

10. ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งในการอยู่เวรรักษาการณ์ประจำสถานที่ราชการได้ปฏิบัติหน้าที่ในการตรวจตรา ความปลอดภัยของบุคลากรในโรงเรียน และทรัพย์สินของทางราชการ รวมทั้งการระงับอุบัติภัยทางธรรมชาติ เมื่อเกิดขึ้นให้รายงานผู้บริหารโรงเรียนหรือหน่วยงานต้นสังกัดให้ทราบโดยเร็ว

11. มีการเฝ้าระวังการป้องกันและแก้ไข ในเรื่องมลภาวะ เพื่อไม่ให้โรงเรียนได้รับผลกระทบกับมลพิษต่าง ๆ ภายนอกโรงเรียนให้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานของโรงเรียน ถ้ากรณีมีมลภาวะเกิดขึ้นให้เข้ามาดูแลเรื่องมลภาวะของโรงเรียนโดยเร็ว

12. คณะครู ลูกจ้างประจำ ได้คุ้มครองความปลอดภัยของนักเรียน จากการถูกล่วงละเมิดทั้งร่างกายและจิตใจ ในการป้องกันและให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่ถูกล่วงละเมิดสิทธิ

การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียนนั้น บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถนำเทคนิคต่าง ๆ ไปปรับประยุกต์ใช้ตามบริบทของโรงเรียน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556)

1. เทคนิคการปลูกจิตสำนึกความปลอดภัย ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกหรืออบรมสั่งสอนให้ปฏิบัติอย่างปลอดภัยโดยเริ่มตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ ในบ้าน โรงเรียนและชุมชน มีการปลูกฝัง กระตุ้นเตือน และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานป้องกันอุบัติเหตุ

2. เทคนิคการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพื้นฐานความปลอดภัย ได้แก่ การนำทฤษฎีพื้นฐานความปลอดภัยมาเลือกใช้ตามความเหมาะสม เช่น ทฤษฎีโดมิโนของการเกิดอุบัติเหตุ ทฤษฎีการขาดดุลยภาพ ทฤษฎีมูลเหตุ เชิงซ้อน ทฤษฎีความเอนเอียงในการเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น

3. เทคนิคการปรับพฤติกรรมความปลอดภัย ได้แก่ การนำทฤษฎีของสกินเนอร์มาประยุกต์ใช้เมื่อมีการตอบสนอง จึงจะได้สิ่งเร้าหรือแรงเสริมคือ เมื่อปฏิบัติตนถูกต้องในเรื่องความปลอดภัยก็จะได้รับรางวัล

4. เทคนิคการใช้จิตวิทยาแรงจูงใจ ได้แก่ การใช้แรงจูงใจต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการสร้างความปลอดภัย เช่น คำชม คำยกย่อง การทราบผลการปฏิบัติงาน การให้เกียรติ การให้รางวัล การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

5. เทคนิคการให้ความรู้ ได้แก่ การให้ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การพูดคุย การปฐมนิเทศ การจัด ฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การติดยาคำเตือน คำขวัญ การทำเอกสารความรู้ เผยแพร่ การเรียนการสอน การจัดทำคู่มือความปลอดภัย การจัดนิทรรศการ ฯลฯ

6. เทคนิคการประสานความร่วมมือ ได้แก่ การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอุบัติเหตุ ทั้งนี้เพื่อประสานประโยชน์ในการร่วมมือและให้การสนับสนุนในการ ดำเนินงาน สร้างความปลอดภัย

7. เทคนิคการใช้สื่อมวลชน ได้แก่ การรู้จักนำสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ มาช่วยเร่งเร้า กระตุ้นเตือน ให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกที่ดีในเรื่องการป้องกันอุบัติเหตุ

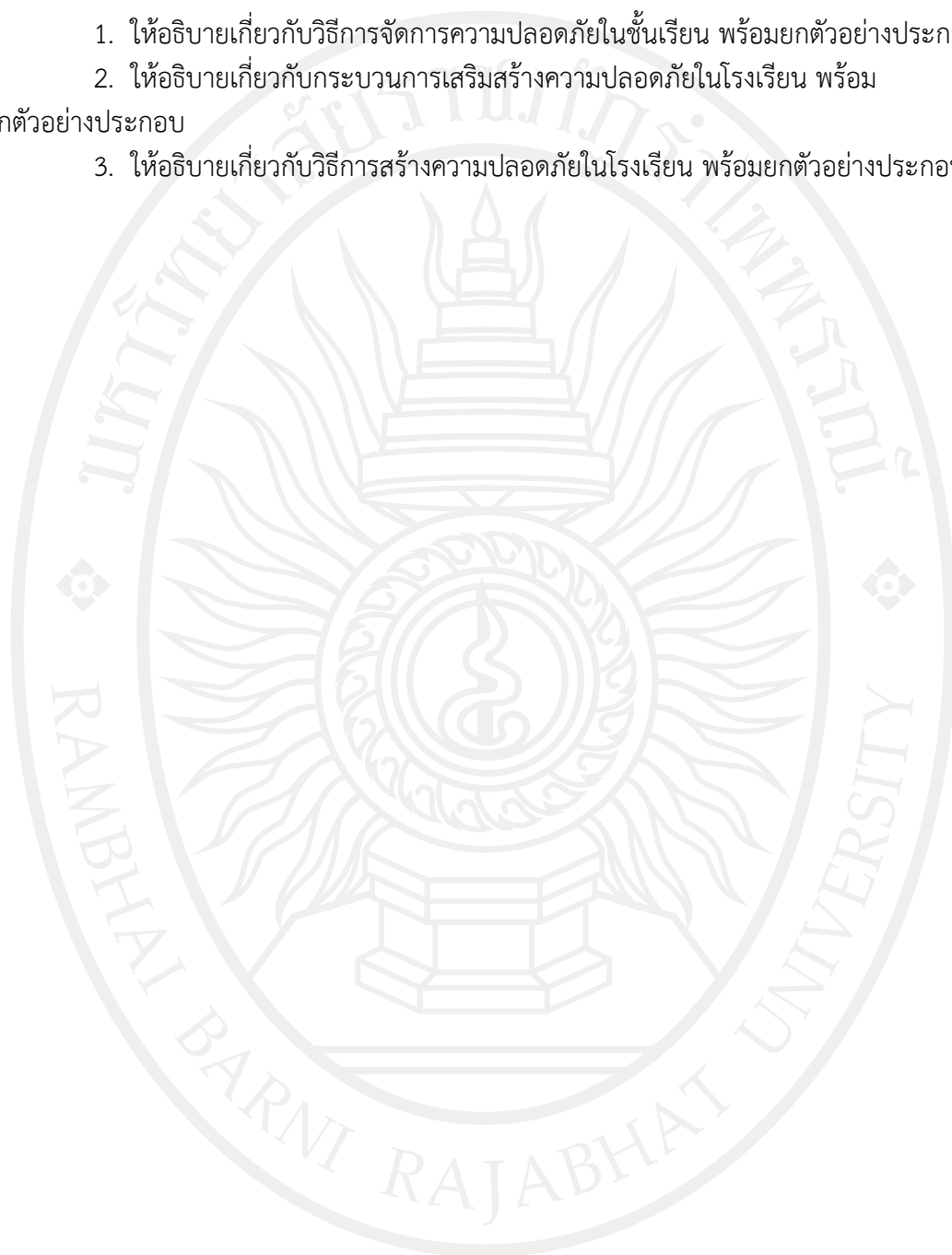
8. เทคนิคการใช้กฎระเบียบหรือมาตรการทางกฎหมาย ได้แก่ การสร้างกฎเกณฑ์ ข้อบังคับหรือกฎหมายในการป้องกันอุบัติเหตุ ซึ่งกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับจะต้องระบุโทษหรือผลเสียที่จะต้องได้รับให้ชัดเจนด้วยไม่เช่นนั้นการบังคับก็อาจไม่เกิดผลแต่ประการใด อย่างไรก็ตามจะต้องมีการชี้แจงแสดงเหตุผลให้ทราบมีการตกลงตามเงื่อนไขหรือปรับเปลี่ยนข้อกำหนดได้ตามความเหมาะสมให้ทุกคนหรือทุกฝ่ายยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด

6.6 สรุป

การจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียนซึ่งรวมถึงความปลอดภัยในโรงเรียนนั้น ต้องกำหนดนโยบายในการจัดการความปลอดภัยที่ชัดเจน จัดตั้งกลุ่มเสริมสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน โดยครู และบุคลากร ที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะ มีระบบการเฝ้าระวังความเสี่ยงต่อความปลอดภัย กำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทและทรัพยากรของตนโดยครอบคลุม ในการสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียน จะช่วยลดความสูญเสียทรัพย์สินและช่วยส่งเสริมความปลอดภัย ในชีวิตของทุกคนในโรงเรียน ซึ่งสมาชิกทุกคนในโรงเรียนจะต้องร่วมมือกันรับผิดชอบในการดูแลความปลอดภัย การเอาใจใส่ สังเกต ตรวจตราและแจ้งถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้น ในการสำรวจความปลอดภัยในโรงเรียนนั้น ประกอบด้วย การสำรวจสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การสำรวจการจัด บริการความปลอดภัยในโรงเรียนและการสำรวจเรื่องการเรียนการสอน สวัสดิศึกษา

แบบฝึกหัดบทที่ 6

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการจัดการความปลอดภัยในชั้นเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการสร้างความปลอดภัยในโรงเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **การบริหารจัดการสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ซัด แก้วมณี. (2545). **ความปลอดภัยในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์
- ธงชัย สันติวงษ์. (2548). **หลักการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธีระ รุณเจริญ. (2547). **หลักการจัดการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- นภาพรรณ อุณาภูล. (2549). **การจัดบริการความปลอดภัยในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บรรยงค์ โตจินดา. (2549). **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรรการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2556). **คู่มือการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- Hildebrand, L.D. (1984). **Management in school**. New York: John Wiley & Sons.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 7

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 7 การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน

- 7.1 ความหมายของความขัดแย้ง
- 7.2 ประเภทของความขัดแย้ง
- 7.3 สาเหตุของความขัดแย้ง
- 7.4 กระบวนการบริหารความขัดแย้ง
- 7.5 ทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้งในชั้นเรียน
- 7.6 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 7 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของความขัดแย้ง
2. อธิบายประเภทของความขัดแย้ง
3. อธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของความขัดแย้ง
4. อธิบายกระบวนการบริหารความขัดแย้ง
5. อธิบายเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้งในชั้นเรียน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียนในประเด็น ความหมายของความขัดแย้ง ประเภทของความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้ง กระบวนการบริหารความขัดแย้ง ทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้งในชั้นเรียน

2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 7 การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 7 การจัดการความขัดแย้ง

ในชั้นเรียน

5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 7 การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พอยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 7

การวัดและการประเมินผล

1. สืบเกิดจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สืบเกิดจากการอภิปราย
3. สืบเกิดจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 7

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 7 การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน

ความขัดแย้งเกิดจากการโต้แย้งกันในเรื่องของความต้องการ แรงผลักดัน ความพึงประสงค์ ความขัดแย้งด้วยตัวมันเองไม่เป็นทั้งทางบวกและลบ มีการใช้ความขัดแย้งไปในทิศทางต่าง ๆ กัน เป็นไปเพื่อการแข่งขัน การสร้างประสบการณ์ การท้าทายในการสร้างโอกาสเติบโต และความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การเรียนรู้ที่จะอยู่ในโลกที่มีความขัดแย้งจึงมีความจำเป็น เมื่อพิจารณาถึงความต้องการพบว่า มีความเป็นเจ้าของ เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งบรรลุด้วยการมอบความรักความแบ่งปัน มีอำนาจ บรรลุด้วยการสร้างความสำเร็จ การยอมรับ มีอิสระ บรรลุด้วยการมีทางเลือก มีความสุข สนุกสนาน บรรลุด้วยการหัวเราะ การเล่น ซึ่งความขัดแย้งอาจเกิดจากการที่คน 2 คน มีแนวคิดต่างกัน อีกคนอาจสนใจที่การสร้างความสัมพันธ์ แต่อีกคนต้องการอิสระ เมื่อมีความขัดแย้ง แต่ละคนจะมีทางเลือก 2 ทาง คือจะให้มีความขัดแย้งต่อไปหรือแก้ไขปัญหา มาตรการแก้ไขปัญหาต้องมีความต้องการและสร้างโอกาสสำหรับผู้ที่ต้องการความพอใจ เมื่อบางคนต้องการมีความขัดแย้งต่อไปก็จะไม่มีการบรรลุความต้องการของผู้ใดเลย

7.1 ความหมายของความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง (Conflict) มาจากรากศัพท์ในภาษาลาตินคือ *Configere* ซึ่งหมายถึง การต่อสู้ โดยความหมายที่แท้จริงของความขัดแย้งจึงควรจะหมายถึงการต่อสู้ระหว่างสองฝ่ายเพื่อตัดสินว่าจะเลือกอย่างไรอย่างหนึ่งหรือเลือกหลายอย่าง ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ ดังนี้

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า หมายถึง เหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นเมื่อ เมื่อบุคคลหรือทีม มีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ความขัดแย้งถือเป็นเหตุการณ์ธรรมดาที่เกิดขึ้น ในการอยู่ร่วมกันหรือทำงานร่วมกัน คนโดยทั่วไปมักนึกถึงความขัดแย้งในเชิงทำลาย แต่เป็นที่ยอมรับกันว่า หากความขัดแย้งเกิดขึ้นในปริมาณที่พอเหมาะ ความขัดแย้งนั้น จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สร้างสรรค์

สมยศ นาวิการ (2551) ได้ให้ความหมายว่า ความขัดแย้งหมายถึงบุคคล 2 ฝ่ายหรือมากกว่า มีข้อมูล ค่านิยม ความคิดเห็นและความรู้สึกที่แตกต่างกัน ความขัดแย้งคือการต่อสู้ ชะนะแพ้ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ หรือขัดกันระหว่างผลประโยชน์ที่ต่างกัน

จร สุนทรายุทธ (2552) ได้ให้ความหมายของความขัดแย้งว่า หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ที่มีลักษณะของความไม่เป็นมิตรหรือตรงกันข้ามหรือไม่ลงรอยกันหรือความไม่สอดคล้องกัน ลักษณะของความไม่ลงรอยกันหรือไม่สอดคล้องกันนี้จะเกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ หลายประเด็น เช่น เป้าหมาย ความคิด ทศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม ความสนใจ ความสัมพันธ์ เป็นต้น

ดูบริน (Dubrin, 1984) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง การขัดขวางของบุคคลอื่นหรือการใช้กำลังขัดขวางของบุคคลอื่นหรือการใช้กำลังที่ก่อให้เกิดภาวะความตึงเครียดขึ้นมา ซึ่งภาวะนี้

เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มคน 2 กลุ่มหรือมากกว่าต่างก็รับรู้ถึงเป้าหมาย คุณค่าหรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถจะร่วมกันได้

สรุปได้ว่า ความขัดแย้ง หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่มีความคิดเห็นหรือความเข้าใจว่าเป้าหมายหรือผลประโยชน์ของตนเองนั้นถูกขัดขวางสกัดกั้น หรือไม่ลงรอยกันกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น

7.2 ประเภทของความขัดแย้ง

ริงส์เวิร์ค ประเสริฐศรี (2544) ได้แบ่งประเภทของความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (Intrapersonal conflict)
2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal conflict)
3. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (Intragroup conflict)
4. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup conflict)
5. ความขัดแย้งในองค์การ (Intraorganizational conflict)
6. ความขัดแย้งระหว่างองค์การ (Interorganizational conflict)

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้แบ่งความขัดแย้งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ความขัดแย้งของบุคคล อาจเป็นความขัดแย้งภายในตัวบุคคล เป็นสภาวะที่บุคคลรับรู้ถึงความขัดแย้งในจิตใจตนเองเมื่อเผชิญเป้าหมาย ค่านิยม ความเชื่อ ความต้องการหลาย ๆ อย่างที่แตกต่างในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะที่ตนเองชอบทั้งคู่หรือต้องเลือกเพียงอย่างเดียวหรือสิ่งที่จะต้องเลือกมีทั้งข้อดีข้อเสียที่ตนเองชอบและข้อเสียที่ตนเองไม่ชอบ ทำให้ตัดสินใจเลือกลำบากว่าจะเลือกหรือไม่ ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากบุคลิกภาพที่ค่อนข้างก้าวร้าวย่อมจะเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่นได้ง่าย โดยเฉพาะกับผู้ที่มีความรู้สึกไวและความขัดแย้งของบุคคลย่อมมีผลต่อความขัดแย้งขององค์กรโดยส่วนรวมด้วยเพราะบุคคลเป็นองค์ประกอบขององค์กร

2. ความขัดแย้งขององค์กร ความขัดแย้งขององค์กรเป็นการต่อสู้ดิ้นรนที่แสดงออกจนเป็นที่สังเกตเห็นด้วยกันทั้ง 2 ฝ่ายและความขัดแย้งขององค์กรจะเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมหรือระบบองค์การที่บุคคลต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้วความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเกิดขึ้นเสมอในหน่วยงานแต่จะแสดงออกมาให้เห็นได้เด่นชัดในลักษณะต่าง ๆ หรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับสาเหตุและผลกระทบว่าจะรุนแรงมากน้อยแค่ไหน การเกิดกรณีความขัดแย้งนั้นมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องโดยต้องมีจุดเริ่มต้นหรือสาเหตุหรือจุดก่อตัวก่อนแล้วจึงพัฒนาขึ้นเป็นสายโซ่ที่ต่อเนื่องกัน

แรปปาพอร์ต (Rappaport, 1975) ได้แบ่งประเภทของความขัดแย้งว่า เป็นการต่อสู้เกมและการโต้เถียงหรืออาจแบ่งความขัดแย้งเป็นเชิงลบและเชิงบวกก็ได้ แต่ในที่นี้จะแบ่งประเภทความขัดแย้งโดยนำเอาบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามาเป็นเกณฑ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 5 ประเภทด้วยกัน

1. ความขัดแย้งภายในตัวบุคคลซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อพบทางเลือกหลาย ๆ ทางและต้องเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง
2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเห็นไม่สอดคล้องกัน
3. ความขัดแย้งระหว่างปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม เกิดขึ้นเมื่อมีสมาชิกกลุ่มไม่ทำตามข้อตกลง

ของกลุ่ม

4. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหรือทีม เกิดเมื่อแต่ละทีมมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน และต้องขึ้นอยู่กับกันและกันในการทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

5. ความขัดแย้งระหว่างองค์การ เกิดขึ้นจากระบบการแข่งขันเสรีและจากการแข่งขันก็นำไปสู่ความขัดแย้ง

สรุปได้ว่า ประเภทของความขัดแย้งแบ่งออกเป็นความขัดแย้งของบุคคล ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากบุคลิกภาพที่ค่อนข้างก้าวร้าวย่อมจะเกิดความขัดแย้งกับผู้อื่นได้ง่ายโดยเฉพาะกับผู้ที่มีความรู้สึกไวและความขัดแย้งของบุคคลย่อมมีผลต่อความขัดแย้งขององค์การโดยรวมด้วยเพราะบุคคลเป็นองค์ประกอบขององค์การ และความขัดแย้งขององค์การเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมหรือระบบองค์การที่บุคคลต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติงาน

7.3 สาเหตุของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมดาที่เกิดขึ้นกับบุคคลโดยเฉพาะเมื่อต้องทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ในการทำงานเป็นทีมอาจเห็นได้ว่า สมาชิกของทีมขัดแย้งกันด้วยการใช้วาจาหรือท่าทางจนคนอื่น ๆ สังเกตเห็นได้ สมาชิกของทีมจะขัดแย้งกันได้ง่ายเมื่อได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน เพราะในระหว่างนั้นความคิด ความสนใจ ความรู้สึกและผลประโยชน์ของฝ่ายหนึ่งอาจไม่สอดคล้องกับอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้ต่างฝ่ายต่างต่อต้านกันและเกิดสภาพการณ์ซึ่งทำให้ไม่สามารถหาข้อยุติได้ สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งอาจมาจากการตกอยู่ในสภาพแวดล้อมต่างกัน สิ่งแวดล้อมที่ล้อมรอบตัวสมาชิกแต่ละคนเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นมาได้ เนื่องจากสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนที่ทำให้สมาชิก มีลักษณะต่างกันออกไป แม้ไม่มีผลการวิจัยที่ยืนยันถึงเรื่องนี้แต่มีข้อสังเกตว่า การจำแนกงานออกเป็นแผนกย่อย ๆ หลายแผนกมีผลต่อการเพิ่มปริมาณความขัดแย้งของคณงานในแผนกต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่อยู่ในองค์การเดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะคณงานเหล่านั้นใช้เวลา เงินและทรัพยากรต่างกัน อาจกล่าวได้ว่า ตกอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน ซึ่งมีผลก่อให้เกิดลักษณะประจำตัวที่ต่างกันขึ้นมาและความขัดแย้งระหว่างแผนกต่าง ๆ ขององค์การจะลดลงได้ หากลดข้อจำกัดเฉพาะแผนกลงมาให้มีลักษณะใกล้เคียงกัน นอกไปจากนั้นการกระทำเช่นดังกล่าว จะส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น ความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มเกิดขึ้นได้จากสาเหตุหรือแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2549)

1. ความไม่เข้าใจกัน
2. ความสัมพันธ์ที่เพิกเฉยและไม่เกื้อกูลกัน
3. ความล้มเหลวของการสื่อความหมายอย่างเปิดเผยและชัดเจน
4. บรรยากาศของการไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความมกดัน และการแข่งขัน
5. การรับรู้ของบุคคลที่อยู่ในสภาวะการณ์ของความขัดแย้งที่มีผลต่อบุคคลอื่นในสภาวะการณ์นั้น ซึ่งเป็นไปในทางส่งเสริมให้เกิดความขัดแย้ง
6. การแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งรางวัลที่มีอยู่จำกัดไม่ว่าจะเป็นสิ่งตอบแทนอื่น ๆ สถานภาพ ความรับผิดชอบและอำนาจ

7. องค์ประกอบส่วนบุคคล ความขัดแย้งอาจเกิดจากบุคลิกภาพส่วนบุคคล เช่น การมีสัญชาตญาณของความรุนแรง ก้าวร้าว ต้องการการแข่งขัน ฯลฯ ซึ่งแต่ละคนอาจจะมีมากขึ้นแตกต่างกัน

บุญศรี คำชาย (2542) ได้กล่าวถึงสาเหตุของความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. การมีผลประโยชน์ขัดกัน สาเหตุของความขัดแย้งนี้คือ ความไม่สอดคล้องกันระหว่างความต้องการของสมาชิกในทีม และแสดงออกเป็นพฤติกรรมให้เห็นอย่างเปิดเผย ความขัดแย้งชนิดนี้อาจเกิดขึ้นได้เนื่องจากสมาชิกมีความต้องการสิ่งเดียวกันในการทำงาน แต่อาจแบ่งปันกันไม่ได้ต่างฝ่ายต่างจึงพยายามกีดกัน มิให้อีกฝ่ายหนึ่งบรรลุถึงความต้องการ หรือให้ได้น้อยกว่าฝ่ายตน หรืออาจเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกมีความต้องการคนละอย่างในการทำงานร่วมกันก็ได้

2. การมีความคาดหวังในบทบาทต่างกัน เมื่อคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มนั้นตามธรรมชาติแล้วต่างคนต่างจะคาดหวังในพฤติกรรมซึ่งเป็นบทบาทของอีกฝ่ายหนึ่ง ความขัดแย้งของความคาดหวังในบทบาทนี้อาจเกิดขึ้นได้ใน 3 ลักษณะ

2.1 อาจเกิดจากการรับรู้บทบาทผิดทำให้มีพฤติกรรมต่างจากที่ควรจะเป็นจริง

2.2 เกิดจากการที่ต้องสวมบทบาทในขณะเดียวกันทำให้เกิดความสับสนในบทบาท

2.3 เกิดจากการที่มีบทบาทแย้งกันจนเป็นเหตุให้มีพฤติกรรมขัดแย้งกัน

ความขัดแย้งที่เกิดจากความคาดหวังในบทบาทคือ การที่ต่างฝ่ายต่างทำนายพฤติกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งไว้ แต่กลับประหม่นได้ว่าอีกฝ่ายหนึ่งมีพฤติกรรมไม่สอดคล้องกับที่ตนทำนายความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น

3. การมีอคติ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่คน ๆ หนึ่งแสดงออกมาต่อคนอื่น ๆ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกส่วนตัวของคนผู้นั้น ความขัดแย้งอันเกิดจากอคตินี้เป็นไปได้ที่ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกส่วนตัวที่ไม่ดีต่อกันและแสดงออกมาให้เห็นในขณะที่มีการติดต่อสื่อสารกันจนเป็นเหตุให้ก้าวร้าวกันสำหรับลักษณะที่จะลดอคติลงได้นั้นสรุปได้ว่า ขึ้นอยู่กับการมองโลกในแง่ดีเพราะการมองโลกในแง่ดีเป็นเหตุให้แต่ละคนเต็มใจที่จะค้นหาวิธีแก้ไขความขัดแย้ง และการไม่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางจะช่วยอำนวยความสะดวกต่อการยอมรับผู้อื่นได้ง่ายเข้า

4. การมีปทัสถาน ค่านิยมและการรับรู้ที่ต่างกันความขัดแย้งที่เกิดจากสาเหตุนี้เป็นความขัดแย้งที่หาข้อยุติได้ยาก หากทั้งสองฝ่ายยังคงยึดวิธีการเดิมในการมองสิ่งแวดล้อมและตัดสินใจตามเกณฑ์ที่ตนมีอยู่ ทั้งๆที่ตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างเดียวกัน คนแต่ละคนอาจมองสิ่งที่ปรากฏอยู่ไปคนละอย่างและต่างก็ยืนยันในความเห็นของตนโดยหาข้อตกลงร่วมกันไม่ได้ ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้

จันทรานี สงวนนาม (2552) ได้กล่าวเกี่ยวกับ สาเหตุทั่วไปที่ทำให้เกิดความขัดแย้งแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. องค์ประกอบด้านบุคคล ได้แก่ ความแตกต่างในภูมิหลัง คือ แบบฉบับ การรับรู้และความรู้สึก

2. ปัญหาของการปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ ปัญหาของการสื่อสาร

3. สภาพขององค์กร ได้แก่ การมีทรัพยากรที่จำกัด ความคลุมเครือ กฎเกณฑ์ที่เข้มงวด การแข่งขัน การมีข้อยกเว้น

ความขัดแย้งภายในบุคคลเกิดจากการที่บุคคลจะต้องเลือกตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อ การที่จะบรรลุเป้าหมาย ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเกิดจากสาเหตุหลายอย่างที่สำคัญคือ เกิดจาก การที่บุคคลมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ซึ่งมีสาเหตุ ดังนี้

1. การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างในอารมณ์ สภาพแวดล้อม ความจำกัดในการมอง เหตุผลเฉพาะหน้า การมองคนละมุม การมีข้อมูลคนละด้าน การมองไม่เต็มรูปประสบการณ์ การคาดคะเนและการรับรู้ที่แตกต่างกัน

2. การมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างในสไตล์ หลักการ สโลแกน ค่านิยม ความเชื่อ

3. การมีแบบของความคิดที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นผลมาจากความแตกต่างกันในพื้นฐานของ ความคิด หลักตรรกวิทยาที่แต่ละคนใช้ เป็นต้น

สรุปว่า สาเหตุของความขัดแย้งของบุคคลเกิดจาก การคิดไม่เหมือนกัน การทำ ไม่เหมือนกันและผลประโยชน์ขัดกัน หากทั้งสองฝ่ายยังคงยึดวิธีการเดิมในการมองสิ่งแวดล้อมและ ตัดสินตามเกณฑ์ที่มีอยู่ทั้ง ๆ ที่ตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างเดียวกัน คนแต่ละคนอาจมองสิ่งที่ปรากฏ อยู่ไปคนละอย่างและต่างก็ยืนยันในความเห็นของตน โดยหาข้อตกลงร่วมกันไม่ได้ ความขัดแย้ง ย่อมเกิดขึ้นได้

7.4 กระบวนการบริหารความขัดแย้ง

ทองหล่อ เดชไชย (2540) ได้กล่าวถึง กระบวนการในการบริหารความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. ถ้าความกังวลหรือความสนใจในผลลัพธ์ของทั้งตนเองและคู่กรณีต่ำ กลยุทธ์ที่มีความ เป็นไปได้สูงคือการหลีกเลี่ยง (Avoidance strategy)

2. ถ้ามีความกังวลหรือสนใจต่อผลลัพธ์ต่อตนเองสูง แต่ไม่สนใจในผลลัพธ์ของคู่กรณี กลยุทธ์ที่ใช้คือ การบังคับหรือกดดัน

3. ถ้าความกังวลหรือความสนใจในผลลัพธ์ต่อตนเองต่ำ แต่กังวลและสนใจผลลัพธ์ต่อคน อื่นสูง กลยุทธ์ที่นำมาใช้คือ ความปรองดอง (Accommodation) หรือการยินยอม

4. ถ้าความกังวลหรือความสนใจสูงทั้งต่อผู้ผลลัพธ์ของตนเองและคู่กรณี กลยุทธ์ ที่เหมาะสมก็คือ ความร่วมมือ (Collaborative)

5. ถ้าความกังวลหรือความสนใจต่อผลลัพธ์ทั้งต่อตนเองและในคู่กรณีอยู่ในระดับ ปานกลางคือ ไม่สูง ไม่ต่ำ กลยุทธ์ที่เหมาะสมคือ การประนีประนอม (Compromise)

เสรีศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2544) ได้กล่าวถึง กระบวนการบริหารความขัดแย้งแบ่งได้เป็น 4 ขั้น ดังนี้

1. การวินิจฉัยความขัดแย้ง เป็นขั้นแรกและขั้นสำคัญที่สุดในการบริหารความขัดแย้ง ซึ่งในขั้นนี้จะต้องพิจารณาให้ถ่องแท้และรอบคอบว่าความขัดแย้งมีสาเหตุมาจากอะไร ซึ่งความ ขัดแย้งอาจเกิดจากการมีเป้าหมายที่ต่างกัน การมีวิธีปฏิบัติงานที่ต่างกัน การทำงานที่ต้องพึ่งพา อาศัยกัน เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นควรควรเร่งรีบแก้ไขปัญหาและควรหาสาเหตุแห่งความขัดแย้ง ให้เจอเสียก่อนเพื่อที่จะได้แก้ปัญหาได้ถูกทาง

2. การนิยามปัญหาความขัดแย้ง เป็นขั้นที่ 2 ของกระบวนการในการบริหารความขัดแย้ง เป็นการพิจารณาว่าความขัดแย้งที่เกิดว่าเป็นความขัดแย้งระหว่างใครกับใคร ซึ่งอาจเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มกับกลุ่ม

3. การพิจารณาผลที่จะตามมาของความขัดแย้ง ความขัดแย้งอาจมีทั้งประโยชน์หรือมีโทษ ความขัดแย้งที่มีในระดับที่พอดีย่อมที่จะมีประโยชน์ ซึ่งความขัดแย้งนั้นจะมีประโยชน์หรือไม่จะเป็นบวกหรือลบก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์นั้น ๆ ความขัดแย้งระหว่างบุคคลหรือระหว่างกลุ่มจะมีประโยชน์ 3 ประการคือ

3.1 ความขัดแย้งจะกระตุ้นให้บุคคลสนใจในงานและเป็นแรงจูงใจให้บุคคลแก้ปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้ง

3.2 ความขัดแย้งทำให้เกิดความคิดใหม่และความคิดที่ดีกว่า เมื่อคนมีความคิดที่แตกต่างกันก็จำเป็นที่จะต้องเลือกความคิดที่ดีกว่า

3.3 ความขัดแย้งอาจนำไปสู่ผลประโยชน์ของทั้งสองฝ่าย ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอาจช่วยทำให้การสื่อสารระหว่างกลุ่มดีขึ้น

แต่ในขณะเดียวกันความขัดแย้งก็อาจมีผลในทางลบเช่นกัน เช่น

1. การรับรู้ที่มีต่ออีกฝ่ายหนึ่งจะถูกบิดเบือน ซึ่งคนส่วนมากมักจะมองเห็นว่างานของตนย่อมดีกว่าของคนอื่น

2. คนที่กลุ่มเลือกให้เป็นตัวแทนในการเจรจากับกลุ่มอื่นนั้นมักจะเป็นคนที่มีความคิดสุดโต่งจึงไม่ใช่คนที่จะเป็นตัวแทนที่ดีของกลุ่มและไม่ใช่ผู้ที่ช่วยในการแก้ปัญหา

3. ความขัดแย้งทำให้เกิดจุดบอด มองเห็นความผิดของคนอื่นแต่ไม่เห็นความผิดของตัวเอง

ดังนั้น ในการบริหารความขัดแย้งจึงจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ถึงผลที่จะตามมาของความขัดแย้ง พยายามหลีกเลี่ยงผลเสียที่จะตามมา มุ่งที่ผลดีจะตามมาจากความขัดแย้งดีกว่า

4. ยุทธศาสตร์ในการบริหารความขัดแย้งนั้น การบริหารความขัดแย้งกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งไม่เหมือนกัน การแก้ปัญหาคือความขัดแย้งนั้นเป็นวิธีการอย่างหนึ่งของการบริหารความขัดแย้ง ในการบริหารความขัดแย้งนั้นเราจะจำกัด จะแก้ไขหรือจะป้องกันก็ขึ้นอยู่กับวิธีการเป้าหมายและผลที่คาดว่าจะเกิดตามมา ยุทธศาสตร์ในการบริหารความขัดแย้งนั้นจะต้องยึดหลักที่ว่าเพิ่มความขัดแย้งที่มีอยู่น้อย ลดความขัดแย้งที่มีอยู่มาก ทำให้ความขัดแย้งมีในระดับที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กร

ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์ (2550) ได้กล่าวถึง แนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งไว้ดังนี้

วิธีที่ 1 วิธีการหลีกเลี่ยง (Avoiding) ใช้เมื่อความขัดแย้งไม่มากเล็กน้อย ปัญหาไม่สำคัญ ซึ่งทำได้โดยยอมเรื่องจะได้จบ ข้อดีคือ ผิดคนให้เป็นคนใจกว้าง

วิธีที่ 2 การประนีประนอม (Compromise) ใช้เมื่อเกิดการเผชิญหน้ากัน ซึ่งทำได้โดยรอให้สถานการณ์เย็นก่อนแล้วค่อยมาเจรจา ด้วยเหตุและผล ด้วยข้อมูลจริง ไม่เอาอารมณ์ความรู้สึก มาเกี่ยว ข้อดีคือ จะได้ผิดคนให้เป็นคนใจกว้างและใจเย็น

วิธีที่ 3 การแข่งขัน (Competitive) ใช้เมื่อสองฝ่ายที่ขัดแย้งกันแล้วไม่ทำอะไรเลย ซึ่งอาจเกิดการการเกี่ยงกันทำงานหรือความขี้เกียจ แก้ไขโดยจัดให้มีการแข่งขันกัน โดยให้รางวัลอย่างเหมาะสมกับผลลัพธ์ของงานนั้นระหว่างที่แข่งขันกันทำงานก็คอยประสานให้เกิดความสามัคคี

วิธีที่ 4 การยอมจำนน (Accommodation) ใช้กับฝ่ายที่ผิดหรือฝ่ายที่แพ้ ได้เปิดใจยอมรับ แล้วกล่าวคำว่า “ขอโทษ” แล้วยอมรับความคิดเห็นหรือแนวทางปฏิบัติของผู้ชนะ แพ้ก็ยอมรับ แต่ถ้าชนะก็อย่าไปซ้ำเติม ควรให้กำลังใจ สำหรับวิธีการนี้จะช่วยฝึกฝนให้เราเป็นคนมีน้ำใจ นักกีฬา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย

วิธีที่ 5 ร่วมมือ (Collaboration) ใช้เมื่อต้องการหาทางออกร่วมกันไม่รู้จะขัดแย้งกันไปทำไม เพราะถึงอย่างไรต้องทำงานด้วยกันอยู่ดี เสียเวลาเปล่า มาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ไข ปัญหาดีกว่า

นอกจากนั้น ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์ (2550) ได้กล่าวถึง หลักการสำคัญเกี่ยวกับการบริหารความขัดแย้งไว้ ดังนี้

1. การหลบหลีกความขัดแย้ง (Avoiding style) ผู้ที่เกี่ยวข้องจะใช้ความเพิกเฉยในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยจะไม่มีทำให้ความสนใจทั้งประโยชน์ของตนเองและประโยชน์ของผู้อื่น หรือไม่ให้ความร่วมมือกับฝ่ายตรงข้าม และพยายามหลบหลีกหรือหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง ซึ่งแม้วิธีการนี้จะเป็นการลดภาวะตึงเครียดได้ระยะหนึ่ง แต่จะไม่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ได้อย่างแท้จริง แต่หากความขัดแย้งเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ และเป็นความขัดแย้งที่ไม่รุนแรงและไม่มีความชัดเจน การบริหารความขัดแย้งโดยการวางเฉยจะมีความเหมาะสมอย่างมากหรือในกรณีที่สถานการณ์ที่รุนแรงและเป็นอันตรายหากเข้าไปเกี่ยวข้องการหลีกเลี่ยงก็เป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้

2. การให้ความช่วยเหลือ (Accommodating style) การจัดการความขัดแย้งวิธีนี้คือการให้ความช่วยเหลือฝ่ายตรงข้ามหรือการให้ความร่วมมือ โดยไม่สนใจว่าฝ่ายของตนเองจะได้รับผลประโยชน์อะไรบ้าง การใช้กลยุทธ์การให้ความช่วยเหลือจะเหมาะสมกับสถานการณ์ที่ความขัดแย้งค่อนข้างรุนแรงหรือวิกฤติ

3. การแข่งขัน (Competing style) การใช้กลยุทธ์การแข่งขันเป็นกลยุทธ์ที่ฝ่ายที่ใช้กลยุทธ์จะแสวงหาช่องทางที่จะได้รับประโยชน์สูงสุด หรือแสวงหาความได้เปรียบ นอกจากนี้ยังมีการให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาน้อยมาก เนื่องจากฝ่ายที่ใช้กลยุทธ์นี้จะยึดเป้าหมายและวิธีการของตนเองเป็นหลักและการแข่งขันจะนำไปสู่การแพ้ ชนะ การใช้วิธีนี้ผู้บริหารจะต้องมั่นใจว่าสุดท้ายจะทำให้เกิดการชนะ แพ้ และต้องมีข้อมูลที่มากพอและถูกต้อง และมีอำนาจมากพอ และการใช้วิธีนี้ในการแก้ปัญหความขัดแย้งจะทำให้ไม่มีการติดต่อสัมพันธ์กับฝ่ายตรงข้ามอีกในอนาคต

4. การให้ความร่วมมือ (Collaborating style) การใช้กลยุทธ์ในการให้ความร่วมมือจะทำให้ทั้งสองฝ่ายได้รับประโยชน์สูงสุดมากกว่าวิธีที่กล่าวมา เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่ทำให้ต่างฝ่ายต่างมีความพอใจในผลที่ได้รับจากการแก้ปัญหา และทั้งสองฝ่ายต่างให้ความร่วมมือซึ่งกันและกัน ซึ่งค่อนข้างเป็นกลยุทธ์ที่เป็นอุดมคติ เนื่องจากต่างฝ่ายต่างเห็นว่าการแก้ปัญหความขัดแย้งจะทำให้เกิดการชนะทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้แต่ละฝ่ายจะต้องรู้ข้อมูลของอีกฝ่ายเป็นอย่างดีและความ

ขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นความขัดแย้งที่ไม่รุนแรง แต่การแก้ปัญหาโดยวิธีนี้จะมีการใช้ระยะเวลาพอสมควร

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารความขัดแย้งสามารถนำมาใช้ได้หลายวิธีที่จะทำให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ประกอบด้วย การหลีกเลี่ยงโดยยอม ฝึกให้เป็นคนใจกว้าง การประนีประนอมเจรจาด้วยเหตุและผล ด้วยข้อมูลจริง การแข่งขันโดยให้รางวัลอย่างเหมาะสมกับผลลัพธ์ของงาน การยอมจำนนใช้กับฝ่ายที่ผิดหรือฝ่ายที่แพ้ ได้เปิดใจยอมรับ ร่วมมือ ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันแก้ไขปัญหา

7.5 ทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้งในชั้นเรียน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2544) ได้กล่าวเกี่ยวกับ ความสำเร็จในการบริหารความขัดแย้งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งผู้บริหารจำเป็นจะต้องรู้จักและมีทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้งเพื่อที่จะช่วยให้การบริหารความขัดแย้งนั้นมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้ง ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ ความสามารถที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นศักยภาพของความขัดแย้งเป็นทักษะที่จำเป็นยิ่งสำหรับผู้บริหารทุกคน วิธีการหนึ่งที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ที่เป็นศักยภาพของความขัดแย้งก็คือการวิเคราะห์และประเมินความแตกต่างของความคิดเห็นหรือการมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันของบุคคลต่างๆซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องเข้าใจถึงธรรมชาติ สาเหตุและขั้นตอนของการเกิดความขัดแย้งให้ดีเสียก่อนจึงจะสามารถบริหารความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การเจรจา การบริหารความขัดแย้งในปัจจุบันนี้จำเป็นต้องใช้การเจรจา สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการเจรจาคือการสื่อความหมายโดยการพูด ซึ่งมีปัญหาพื้นฐานอยู่ 4 ประการในการพูดเพื่อการเจรจา คือ

- 2.1 สิ่งที่เราพูด ผู้ฟังอาจไม่ได้ยิน เกิดจากการที่ผู้ฟังอาจไม่ได้ยินสิ่งที่ผู้พูดได้พูดไป สาเหตุอาจมาจากผู้พูดพูดด้วยเสียงเบาเกินไป ผู้ฟังไม่มีสมาธิในการฟัง อาจหูตึงหรือมีเสียงรบกวนในขณะที่พูด

- 2.2 สิ่งที่เราพูด ผู้ฟังอาจไม่เข้าใจ ผู้ฟังอาจได้ยินแต่ไม่เข้าใจ สาเหตุอาจมาจากระดับการศึกษาหรือประสบการณ์ของผู้ฟัง ศัพท์ที่ใช้ อาจยากเกินไปหรือสติปัญญาของผู้ฟังอาจยังไม่ถึงระดับ

- 2.3 สิ่งที่เราพูด ผู้ฟังอาจไม่ยอมรับ-เกิดจากผู้ฟังเข้าใจสิ่งที่พูดแต่ไม่ยอมรับ สาเหตุอาจมาจากลักษณะเฉพาะของผู้ฟัง เช่น ทศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก อารมณ์ ประสบการณ์เดิมของตน เป็นต้น

- 2.4 ผู้พูดอาจไม่รู้ว่า ผู้ฟังนั้นได้ยิน เข้าใจหรือยอมรับในสิ่งที่ตนเองพูด-เกิดจากการที่ผู้พูดมักจะสรุปเอาเองว่าผู้ฟังได้ยิน เข้าใจและยอมรับ โดยไม่ได้ตรวจสอบประสิทธิภาพของการสื่อความหมาย ซึ่งผู้ฟังอาจยอมรับในสิ่งที่ตนเองฟังมาผิด ๆ หรือคนละอย่างกับสิ่งที่ผู้พูดได้พูดออกไปก็ได้

3. การกระจายความเป็นธรรม ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของความขัดแย้งก็คือวิธีที่เป็นธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งวิธีที่เป็นธรรมคือวิธีที่แต่ละฝ่ายได้รับในสิ่งที่เขาควรจะได้ ความเป็นธรรมต้องพิจารณาจากความพอใจของคนและการรับรู้ว่าคุณค่าที่เขาได้รับนั้นยุติธรรมแล้ว

4. การใช้อำนาจ ในการบริหารความขัดแย้งนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเลี่ยงการใช้อำนาจ ซึ่งอำนาจในที่นี้หมายถึงความสามารถที่จะควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่นหรืออำนาจที่จะสั่งผู้อื่นให้กระทำตามที่ตนเองต้องการ ความแตกต่างระหว่างอำนาจมีขึ้นเมื่อคนหนึ่งมีอำนาจที่จะบังคับหรือมีอิทธิพลเหนืออีกคนหนึ่ง เมื่อความแตกต่างระหว่างอำนาจไม่มีการใช้อำนาจก็ไม่ได้ผล หรือถ้าได้ผลก็จะนำไปสู่ความขุ่นเคืองและการไม่ร่วมมือ ยกเว้นการใช้อำนาจเพื่อระงับเหตุการณ์ฉุกเฉินรุนแรงแต่ต้องมั่นใจว่าอำนาจที่ใช้นั้นจะต้องถูกต้องตามกฎหมายและเป็นอำนาจที่ตนเองมีอยู่จริง

ผู้บริหารจำเป็นจะต้องพัฒนาทักษะเพื่อให้การบริหารความขัดแย้งประสบความสำเร็จดังต่อไปนี้

1. การฟัง เป็นทักษะที่จำเป็นอย่างหนึ่งในการบริหารความขัดแย้ง ในการฟังนั้นเราต้องแยกให้ออกระหว่างสิ่งที่เขาพูดกับสิ่งที่เขาไม่ได้พูด การสังเกตการสื่อสารทั้งเป็นคำพูดและไม่เป็นคำพูดจะทำให้เราเข้าใจความหมายของข้อมูลดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็ต้องสนใจและสังเกตอารมณ์และเนื้อหาสาระของสิ่งที่เขาพูดด้วยซึ่งอารมณ์ที่เขาแสดงออกอาจจะช่วยให้เข้าใจความหมายของสิ่งที่เขาพูดดีขึ้นก็ได้

2. การให้ข้อมูลย้อนกลับ การให้ข้อมูลย้อนกลับทางบวกจะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพิ่มความไว้วางใจระหว่างคู่ขัดแย้งและช่วยสร้างพฤติกรรมที่ร่วมมือกันในการเจรจาต่อรอง การให้ข้อมูลย้อนกลับทางบวกจะมีประสิทธิภาพเมื่อให้เฉพาะเจาะจง ในเวลาที่เหมาะสม และด้วยความรู้สึกของการยอมรับและยกย่องและในบางครั้งการให้ข้อมูลย้อนกลับในทางลบก็มีความจำเป็นเพราะจะช่วยในการแก้ไขพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง ถ้าหากผู้รับไม่เปลี่ยนพฤติกรรม ข้อมูลย้อนกลับก็ไม่มี ความหมายซึ่งการการให้ข้อมูลย้อนกลับในทางลบจะบังเกิดผลก็ต่อเมื่อผู้รับยอมรับข้อมูลนั้นและยอมรับในตัวผู้ให้ข้อมูลด้วย

3. ความสามารถในการมองเห็นภาพรวมของความขัดแย้ง ความสามารถนี้จะช่วยให้มองเห็นความขัดแย้งได้ทะลุปรุโปร่งและสามารถมองเห็นความขัดแย้งเป็นตัวแทนตนขึ้นมาได้ เช่นมองเห็นความต้องการของคน ความคาดหวังขององค์กร เป็นต้น ซึ่งการเข้าใจความขัดแย้งจะทำให้ทราบว่าจะต้องจัดการกับทรัพยากรอะไร ใช้ยุทธศาสตร์อะไรตลอดจนจะใช้เวลาในการบริหารความขัดแย้งอย่างไร

4. ความสามารถในการเผชิญหน้ากับผู้อื่น คือความสามารถที่จะเข้าใจประเด็นปัญหาและทราบสาเหตุที่แท้จริงของความขัดแย้ง การเผชิญหน้าตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่าการทำงานประเด็นขัดแย้งให้กระจ่างเป็นวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ความสามารถที่จำเป็นต้องใช้ในการเผชิญหน้าคือการควบคุมตัวเองให้ได้ ไม่หวาดกลัว มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถในการทำประเด็นปัญหาให้กระจ่าง

5. การมีความยืดหยุ่น คือการไม่ยึดมั่นหรือผูกติดกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือความคิดใดความคิดหนึ่ง ความยืดหยุ่นจะช่วยให้คู่ขัดแย้งมีโอกาสแสวงหาทางเลือกหรือทางออกตลอดจน

วิธีการที่จะแก้ประเด็นขัดแย้ง ช่วยให้ทั้งสองฝ่ายผ่อนปรนเข้าหากันซึ่งอาจทำให้เกิดความร่วมมือในการคิดแก้ปัญหามากกว่าที่จะแสดงความต้องการแพ้หรือชนะ

6. การเป็นแหล่งวิชาการ เนื่องจากไม่มีวิธีใดวิธีหนึ่งที่ดีที่สุดในการแก้ไขความขัดแย้ง ดังนั้นหน้าที่ของผู้บริหารคือการเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นการแก้ปัญหาโดยใช้การมุ่งแพ้หรือชนะ ซึ่งผู้บริหารจำเป็นจะต้องยอมรับข้อโต้แย้งของแต่ละฝ่ายแล้วพิจารณาข้อโต้แย้งนั้นว่าแต่ละฝ่ายมองความขัดแย้งในลักษณะใด ต้องทำความเข้าใจความขัดแย้งจากจุดยืนหรือความเห็น ดังนั้นการเป็นแหล่งวิชาการจึงเป็นทักษะอย่างหนึ่งในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นของความขัดแย้งของนักเรียนเกี่ยวข้องกับนักเรียน โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนซึ่งมักจะเป็นผลมาจากการมีความคาดหวังที่แตกต่างกัน การมีความคับข้องใจซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการของตนไม่ได้รับการตอบสนองตามที่ต้องการ การมีการรับรู้ที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นธรรม ความขัดแย้งมักเกิดจากบุคคลซึ่งความปรารถนาของตนไม่ได้รับการตอบสนองและพยายามหาวิธีทางหรือกระทำการต่าง ๆ นานาเพื่อที่จะให้ความต้องการของตนได้รับการตอบสนองโดยเร็ว ซึ่งมักจะปรากฏให้เห็นในรูปของการบังคับขู่เข็ญ

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียน

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียนอาจไม่ได้มีจุดเริ่มต้นจากโรงเรียนเท่านั้น แต่อาจจะมีจุดเริ่มต้นมาจากภายนอกโรงเรียนก็ได้ ซึ่งความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียนไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งไม่พึงปรารถนาเสมอไปเพราะความขัดแย้งในบางลักษณะก็เป็นประโยชน์ ถ้าหากความขัดแย้งนั้นช่วยให้นักเรียนแสดงออกในการแข่งขันด้วยความเคารพ กฎ กติกาของสังคม มีประสบการณ์ต่อสิ่งใหม่ ๆ เรียนรู้ที่จะจัดการกับความกดดันของสิ่งแวดล้อม ความเข้มและผลกระทบของความขัดแย้งที่มีต่อความขัดแย้งและสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดว่าความขัดแย้งนั้นเป็นสิ่งพึงปรารถนาหรือไม่

สาเหตุ

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียนอาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียนเป็นผลมาจากความพยายามของนักเรียนที่จะบรรลุความต้องการของตน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของมโนภาพแห่งตนและความปรารถนาอยากจะเป็น อายจะได้ ความพยายามที่จะบรรลุความต้องการของตนเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพื่อที่จะตอบสนองต่อความต้องการของตน ซึ่งความพยายามที่จะสนองตอบความต้องการพื้นฐานของนักเรียนสามารถนำไปใช้อธิบายพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้ นักเรียนที่มีความรู้ ทักษะและความสามารถในการที่จะบรรลุความต้องการพื้นฐานย่อมแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

2. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียนอาจเป็นผลมาจากการแสดงออกของนักเรียนในด้านค่านิยม ความเชื่อ ความกลัวและปณิธานของตนต่อหน้านักเรียนคนอื่น นักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือสังคม เมื่อนักเรียนแสดงออกต่อหน้าคนอื่น ๆ ด้วยความเป็นตัวของตัวเองก็อาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้

3. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียนอาจเป็นผลมาจากการแข่งขันเพื่อตำแหน่ง บทบาท ความสัมพันธ์ บริการและรางวัล โดยที่สิ่งเหล่านี้มีอยู่อย่างจำกัด นักเรียนก็จะใช้วิธีการ

ต่างๆเพื่อที่จะได้สิ่งเหล่านี้ วิธีการที่นักเรียนใช้อาจเป็นศักดิ์ศรี อำนาจ อิทธิพล ต้องแข่งขันกัน เพื่อที่จะให้ได้สิ่งที่ต้องการ ซึ่งในกระบวนการแข่งขันย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งไปได้

4. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียนอาจเป็นผลมาจากการสนับสนุนของผู้ใหญ่ให้แข่งขันกัน ในระบบสังคมปัจจุบัน กิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษามักจะเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการแข่งขันกัน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งในบางครั้งก็นำไปสู่ความขัดแย้งกันระหว่างนักเรียน นอกจากนั้นความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียนมักจะมีครูอาจารย์หนุนหลังหรือให้การสนับสนุนซึ่งอาจเป็นการสนับสนุนทางตรงหรือทางอ้อม

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครอง

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองดูเหมือนจะเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติของสังคม ซึ่งความขัดแย้งนั้นจะแสดงให้เห็นถึงการมีความคิดเห็นและการมีค่านิยมที่แตกต่างกัน ถ้าพ่อแม่มีความรักให้ลูกแต่ขาดความเข้าใจในความเป็นวัยรุ่นของลูกก็ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ เพราะเด็กวัยรุ่นต้องการอิสระ ต้องการความเป็นผู้ใหญ่และต้องการการได้รับการยอมรับจากผู้อื่น โดยเฉพาะจากกลุ่มเพื่อนดังนั้นจึงเห็นเพื่อนเป็นสิ่งสำคัญจึงอาจเป็นสาเหตุของความขัดแย้งก็ได้

สาเหตุ

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองอาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูซึ่งรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูจะมีความสัมพันธ์กับความขัดแย้งของนักเรียนกับผู้ปกครอง
2. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองอาจเป็นผลมาจากการขาดความเชื่อมั่นในตัวเองของเด็ก
3. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองอาจเป็นผลมาจากการด้อยความสามารถในการปรับตัวของเด็ก
4. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับผู้ปกครองอาจเป็นผลมาจากการขาดการยอมรับจากพ่อแม่

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับโรงเรียน

ความขัดแย้งประเภทนี้จะแสดงให้เห็นถึงความคับข้องใจของนักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อระบบการศึกษาและแสดงให้เห็นถึงความไม่สมหวังของโรงเรียนที่มีต่อคุณลักษณะและคุณภาพของนักเรียน ซึ่งความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับโรงเรียนจะประกอบไปด้วยความขัดแย้งที่มีจุดเริ่มต้นมาจากตัวนักเรียนและความขัดแย้งที่มีจุดเริ่มต้นมาจากโรงเรียน

ความขัดแย้งที่มีจุดเริ่มต้นมาจากตัวนักเรียน ประกอบด้วย

1. นักเรียนมีความคาดหวังที่แตกต่างกันต่อจุดประสงค์ของโรงเรียน
2. ความคาดหวังต่างๆของนักเรียนเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยและการบรรลุเป้าหมายของตัวนักเรียนเอง
3. ความขัดแย้งที่มีจุดเริ่มต้นมาจากนักเรียนมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการรับรู้ของนักเรียนที่มีต่อความจริงใจหรือความสามารถของโรงเรียนที่จะช่วยให้นักเรียนสมหวังหรือบรรลุเป้าหมายได้

ความขัดแย้งที่มีจุดเริ่มต้นมาจากโรงเรียน ประกอบด้วย

1. บุคลากรของโรงเรียนมีความคาดหวังที่แตกต่างกันต่อจุดประสงค์ของโรงเรียน
2. ความคาดหวังต่าง ๆ ของบุคลากรในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับบทบาทของนักเรียนในการให้การศึกษาและเตรียมตัวนักเรียนเพื่อเป็นสมาชิกของสังคมในอนาคต
3. ความขัดแย้งที่มีจุดเริ่มต้นมาจากโรงเรียนมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการรับรู้ของโรงเรียนที่มีต่อความจริงใจและความสามารถของนักเรียนที่จะยอมรับและแนวปฏิบัติของโรงเรียน

สาเหตุ

ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับโรงเรียนอาจมีสาเหตุมาจากสิ่งต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับโรงเรียนอาจเป็นผลมาจากการใช้อำนาจ และการควบคุมของโรงเรียน ในการกระทำระหว่างนักเรียนกับครูอาจารย์และผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งนักเรียนพยายามอ้างสิทธิการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสิ่งที่จะมีผลกระทบต่อตัวนักเรียนเองโดยโรงเรียนก็พยายามใช้อำนาจเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตามนโยบายและแนวปฏิบัติของโรงเรียน
2. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับโรงเรียนอาจเป็นผลมาจากความพยายามของโรงเรียนที่จะให้นักเรียนยอมรับเป้าหมายของการสอน วิธีการสอนและบทบาทของนักเรียน
3. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับโรงเรียนอาจเป็นผลมาจากวิธีการและกระบวนการที่โรงเรียนใช้เพื่อพัฒนานักเรียน
4. ความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับโรงเรียนอาจเป็นผลมาจากการสื่อสารที่หย่อนประสิทธิภาพ

สุริย์มาศ สุขกลี (2553) ได้กล่าวเกี่ยวกับ ทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้งในชั้นเรียนไว้ว่า ความขัดแย้งมีผลกระทบต่อการทำงานของโรงเรียน การขจัดความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ ถึงแม้ว่าความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แต่ก็มีขั้นตอนที่ผู้บริหารสามารถหลีกเลี่ยงได้ ผลที่เกิดขึ้นตามมาหลังจากเกิดความขัดแย้งนั้น มีข้อเสนอแนะที่จะช่วยหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ประกอบด้วย

1. ก่อนที่ความขัดแย้งจะเกิดขึ้นควรหาโอกาสพูดคุยกันก่อน
2. ต้องสร้างความมั่นใจ ต้องแน่ใจว่าทุก ๆ คนรู้ขอบเขตในความรับผิดชอบของตนเองว่ามีขอบเขตความรับผิดชอบจำกัดแค่ไหน อำนาจมีมากแค่ไหน การตรวจสอบว่ามีวงจำกัดแค่ไหน ทำให้สิ่งเหล่านี้โปร่งใสชัดเจน พยายามหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งที่ซ่อนเร้นอยู่
3. รู้จักยอมรับข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากระบบต่าง ๆ ขององค์กรมีข้อผิดพลาด เช่น ระบบการจ่ายเงิน การให้รางวัล เพราะฉะนั้นควรจะเปลี่ยนที่ระบบมากกว่าที่จะฝึกอบรมบุคลากร
4. ต้องรู้จักยอมรับปฏิกริยาด้านอารมณ์ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ข้อขัดแย้งจะไม่ยุติจนกว่าจะได้มีการพูดคุยกัน
5. ต้องหาวิธีหลีกเลี่ยงปัญหามากกว่าที่จะมีการตำหนิซึ่งกันและกัน เช่น แทนที่จะใช้คำถามว่า “ทำไมคุณจึงทำเช่นนั้น” ก็เปลี่ยนคำถามว่า “เราจะทำสิ่งเหล่านี้ให้มันดีขึ้นอย่างไร”
6. ความขัดแย้งจะไม่ลุกลามมากขึ้นโดยการสร้างความเชื่อมั่นว่ามีทางและพยายามหลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดในสิ่งที่คนอื่นไม่เข้าใจ
7. ความขัดแย้งอาจจะกระตุ้นให้คนได้เห็นคุณค่า ชื่นชมในตำแหน่งหรือฐานะทางสังคม

สูงขึ้น

8. ข้อขัดแย้งอาจจะกระตุ้นให้เกิดแนวความคิดใหม่ ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สะดวกและง่ายขึ้น

สรุปได้ว่า ทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้งในชั้นเรียนดำเนินได้โดยการวิเคราะห์สถานการณ์คือ การวิเคราะห์และประเมินความแตกต่างของความคิดเห็นหรือการมีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน การเจรจาคือการสื่อความหมายโดยการพูด การกระจายความเป็นธรรมในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การใช้อำนาจเป็นการควบคุมพฤติกรรมของผู้อื่นหรืออำนาจที่จะสั่งผู้อื่นให้กระทำตามที่ตนเองต้องการ

การจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียนนั้นสามารถนำผลของความขัดแย้งไปปรับใช้ในด้านบวก ดังนี้ (วุฒิเลิศ เทวกุล, 2554)

1. นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์ เกิดรูปแบบการทำงานใหม่ มีผลงานใหม่ ๆ
2. ทำให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานและพบแนวทางในการทำงานได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
3. ก่อให้เกิดความสามัคคีในกลุ่ม
4. ทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป้าหมายเดิมที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง
5. สมาชิกได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
6. มีการปรับตัวให้เข้ากับความปลอดภัยในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง
7. มีการเลือกตัวแทนที่เข้มแข็ง มีความรู้ ความสามารถเป็นผู้นำ
8. ได้มีการระบายข้อขัดแย้งซึ่งเก็บกดไว้
9. ทำให้เกิดแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์หรือทำให้เกิดคุณภาพในการตัดสินใจ
10. ทำให้ลดความตึงเครียดหรือทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลดีขึ้น
11. ทำให้เกิดการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล

7.6 สรุป

ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนาแต่ก็เป็นสิ่งที่ยากจะหลีกเลี่ยงพ้นตราบดีที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่และอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม เมื่อไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้จึงควรต้องรู้จักและทำความเข้าใจความขัดแย้ง แปลงสภาพความขัดแย้งให้เป็นประโยชน์ การจะสามารถบริหารความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพนั้น ต้องทำความเข้าใจในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเรื่องความขัดแย้ง สาเหตุ วิธีการหรือเทคนิคการจัดการกับความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การพร้อมที่จะเปิดใจรับฟังสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกตนเอง จะเกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงถึงปรากฏการณ์ของความขัดแย้งดังกล่าว และใช้หลักของการเอาใจเขามาใส่ใจเรา เคารพนับถือและให้เกียรติมนุษย์ และความจริงใจ ตามหลักการของการสร้างสัมพันธภาพ ตลอดจนนำหลักการธรรมมาใช้ เริ่มจากความรัก ความเข้าใจ ความปรารถนาที่จะช่วยเหลือเมื่อเขามีปัญหาและความทุกข์ ความปรารถนาดีและการพลอยยินดีต่อความสุขของเขา ตลอดจนความเข้าใจถึงเหตุปัจจัยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นโดยยอมรับและพยายามแก้ไขอย่างดีที่สุด

แบบฝึกหัดบทที่ 7

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการในการจัดการความขัดแย้งในชั้นเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับสาเหตุความขัดแย้งและวิธีการแก้ไข
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับทักษะที่จำเป็นในการบริหารความขัดแย้งในชั้นเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **การบริหารจัดการสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กฤษีร์ คำชาย. (2542). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- จันทรานี สงวนนาม. (2552). **การจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์. (2550). **การวางแผนด้านบุคลากร**. นนทบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทองหล่อ เดชไทย. (2540). **ภาวะผู้นำเพื่อการบริหารสู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพฯ : สามเจริญพาณิชย์.
- ธร สุนทรายุทธ. (2552). **การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป**. กรุงเทพฯ : เนติพงษ์การพิมพ์.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2549). **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พัลลิเกชั่น.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพฯ : ธนรัชการพิมพ์
- วุฒิเลิศ เทวกุล. (2554). **จริยธรรมสำหรับนักบริหาร**. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยปทุมธานี
- สมยศ นาวิการ. (2551). **หลักการบริหาร**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- สุรีย์มาศ สุขกลี. (2553). **เทคนิคการบริหารการศึกษา**. จันทบุรี : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. (2544). **ความขัดแย้งการบริหารเพื่อสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : ตะเกียง.
- DuBrin, A .J. (1984). **Leadership: research findings, practice and skills**. Boston : Houghton.
- Rappaport, T.S. (1975). **Modern organization**. Englewood Cliff, NJ : Prentice-Hall.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 8

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 8 การปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน

- 8.1 ความหมายของระเบียบวินัย
- 8.2 ความสำคัญของวินัยในชั้นเรียน
- 8.3 ประเภทของระเบียบวินัยในชั้นเรียน
- 8.4 การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียน
- 8.5 แนวทางการเสริมสร้างระเบียบวินัยของผู้เรียน
- 8.6 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 8 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของระเบียบวินัย
2. อธิบายความสำคัญของวินัยในชั้นเรียน
3. อธิบายเกี่ยวกับประเภทของระเบียบวินัยในชั้นเรียน
4. อธิบายเกี่ยวกับการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียน
5. อธิบายเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างระเบียบวินัยของผู้เรียน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียนในประเด็น ความหมายของระเบียบวินัย ความสำคัญของวินัยในชั้นเรียน ประเภทของระเบียบวินัยในชั้นเรียน การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียน แนวทางการเสริมสร้างระเบียบวินัยของผู้เรียน

2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 8 การปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 8 การปรับปรุงระเบียบวินัยของ

ผู้เรียน

5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 8 การปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พ้อยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 8

การวัดและการประเมินผล

1. สืบเกิดจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สืบเกิดจากการอภิปราย
3. สืบเกิดจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 8

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 8

การปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน

งานกิจการนักเรียนนับว่าเป็นงานที่เริ่มตั้งแต่เมื่อรับนักเรียนเข้าศึกษาในสถานศึกษาเรียบร้อยแล้ว สถานศึกษาแต่ละแห่งต้องรับหน้าที่ดูแลนักเรียนทั้งในและนอกโรงเรียนอย่างทั่วถึง ควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาให้ครบถ้วนตามกระบวนการเรียนรู้โดยกำหนดว่า ในการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลพร้อมกับฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น จนเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสร้างเสริมให้การปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและมีระเบียบที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของงานกิจการนักเรียนอย่างแท้จริง สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องกำหนดระเบียบวินัยของสถานศึกษาให้รัดกุม เป็นประโยชน์ สำหรับการปกครองและสร้างวินัยแก่นักเรียนให้ประพฤติและปฏิบัติตาม ทั้งนี้เพราะการปกครอง การสร้างวินัยที่ดีแก่นักเรียนก่อให้เกิดการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพและสมรรถภาพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมได้

8.1 ความหมายของระเบียบวินัย

หัตยา สารสิทธิ์ (2541) ได้ให้ความหมายของระเบียบวินัยว่า หมายถึง ความมีวินัยในตนเอง สามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามระบียบข้อตกลงของสังคมส่วนรวมด้วยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติเอง เพื่อความสงบสุขในชีวิตและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม

ลัดดา บุญทรง (2548) ได้ให้ความหมายของระเบียบวินัยว่า หมายถึง การเคารพในข้อตกลง การเชื่อฟังและปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนขององค์การ โดยต้องมีข้อตกลงที่ชัดเจนและมีความยุติธรรม มีการลงโทษอย่างยุติธรรมเสมอกัน

อำพร กาทอง (2549) ได้ให้ความหมายของระเบียบวินัยว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง ให้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง โดยเกิดจากการสำนึก ซึ่งต้องไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นผลทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ตนเองในอนาคต หากแต่ต้องเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองแก่ตนเองและผู้อื่นโดยไม่ขัดต่อระเบียบของสังคมและไม่ขัดต่อสิทธิของผู้อื่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดเกี่ยวกับความหมายของคำว่า ระเบียบ หมายถึง ข้อบังคับต่าง ๆ ที่โรงเรียนกำหนดขึ้นให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม และวินัย หมายถึง การรู้จักปกครองตนเอง การกระทำตามระเบียบหรือข้อบังคับต่าง ๆ อันเกิดจากความสมัครใจของผู้ปฏิบัติที่มองเห็นคุณค่าและการปฏิบัติจะดำรงไว้ซึ่งความสงบสุข ความเรียบร้อยและเสมอภาคแก่สมาชิกทุกคน รวมทั้งเป็นเครื่องยืนยันสิทธิและเสรีภาพของผู้เรียนทุกคนในชั้นเรียน ดังนั้นระเบียบวินัยเป็น

ข้อบังคับที่ครูผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้นเป็นแนวทางให้ผู้เรียนควบคุมความประพฤติของตนเอง ครูจึงมีความสำคัญในการสร้างระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน

สรุปได้ว่า ระเบียบวินัย หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ สำหรับควบคุมความประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงาม เป็นแบบอย่างอันหนึ่งอันเดียวกัน จะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขความสบาย

8.2 ความสำคัญของวินัยในชั้นเรียน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2540) ได้กล่าวเกี่ยวกับ การสร้างระเบียบวินัยในชั้นเรียน มีความสำคัญที่ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อตัวนักเรียนเอง ต่อครูผู้สอนและต่อโรงเรียน คือ

1. ผลดีต่อนักเรียน

1.1 ทำให้นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติดี มีลักษณะนิสัยที่ดี มีระเบียบวินัยเคารพต่อ กฎเกณฑ์ และระเบียบของโรงเรียน ทำให้เติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีวินัยในตนเองต่อไปในอนาคต

1.2 ทำให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียนและการทำงาน ผู้ที่มีระเบียบวินัยในตนเอง ย่อมบังคับตนให้ทำตามหน้าที่ ทำให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบ ซึ่งส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จในการทำงานทุกอย่าง

1.3 ทำให้เป็นผู้ที่สังคมยอมรับ ผู้ที่มีวินัยในตนเองย่อมเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง ครู และเพื่อน ๆ ถ้านักเรียนส่วนใหญ่มีวินัยในตนเอง ทุกคนจะยอมรับซึ่งกันและกันการปกครองชั้นเรียนก็ไม่มีปัญหา

2. ผลดีต่อผู้สอน

2.1 ทำให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยดี และสร้างเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ได้ดี ถ้านักเรียนมีระเบียบวินัยดี ครูจะไม่เสียเวลาดักเตือนนักเรียนที่ไม่มีระเบียบวินัย การเรียนการสอนไม่หยุดชะงักกลางคัน การเรียนการสอนจึงดำเนินไปอย่างราบรื่นทำให้ครูสอนได้บรรลุตามแผนที่วางไว้

2.2 เป็นการประหยัดเวลาการทำงานของครู ครูมีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติหลายด้าน เช่น ด้านวิชาการ ด้านการปกครอง ด้านธุรการ ด้านการแนะแนว ถ้านักเรียนไม่มีปัญหาเรื่องระเบียบวินัย ครูก็จะไม่เสียเวลากับเรื่องนี้ ทำให้ครูมีเวลาในการทำงานอื่น ๆ มากขึ้น

3. ผลดีต่อโรงเรียน

3.1 เป็นการลดภาระงานของฝ่ายปกครอง ทำให้ครูที่มีหน้าที่ดูแลด้านระเบียบวินัยของนักเรียน ไม่หนักใจในการทำงาน เพราะนักเรียนมีระเบียบวินัย จึงไม่ประพฤติผิดระเบียบของโรงเรียน ทำให้ฝ่ายปกครองมีเวลาในการพัฒนานักเรียนในด้านอื่นๆ มากขึ้น

3.2 ทำให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ของสังคม จะเห็นได้ว่า โรงเรียนใดที่มีนักเรียนอยู่ในระเบียบวินัย มีความประพฤติดี และเรียนดี เป็นจำนวนมาก ผู้ปกครองจะนิยมส่งลูกหลานเข้าเรียน เป็นที่ปรากฏชัดว่า นักเรียนที่มีความประพฤติดี มีวินัยในตนเองดี จะตั้งใจเรียน และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ไม่มีระเบียบวินัย ดังนั้น โรงเรียนที่ปกครองดูแลนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยได้ดี ก็จะเป็นที่ยอมรับของสังคม ชุมชน ทำให้เป็นโรงเรียนที่มีชื่อเสียงดีเด่น

อินทรีรา บุณยาทร (2545) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของวินัยในชั้นเรียน ประกอบด้วย

1. เสริมสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งชั้น
2. เตรียมนักเรียนให้สามารถรับผิดชอบและควบคุมดูแลตนเองได้ดีในอนาคต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ได้กำหนดความสำคัญของสร้างระเบียบวินัยในชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือที่จะช่วยปลูกฝังสิ่งที่ดีงามที่เหมาะสมที่ควรให้นักเรียนได้ประพฤติ ปฏิบัติ
 2. เป็นการเตรียมตัวนักเรียนให้เป็นพลเมืองดี ทำให้สามารถปกครองตนเองได้ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
 3. เป็นการรักษาชื่อเสียงและเกียรติภูมิของโรงเรียน ให้สมกับเป็นสถาบันการศึกษา
- สรุปได้ว่า ระเบียบวินัยในชั้นเรียนนั้นมีความสำคัญต่อนักเรียนทำให้นักเรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัยเคารพต่อกฎเกณฑ์ และระเบียบของโรงเรียน เป็นผู้ที่สังคมยอมรับ ต่อผู้สอนทำให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปได้ด้วยดี และสร้างเสริมให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้อย่างดีต่อโรงเรียน ทำให้โรงเรียนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ของสังคม

8.3 ประเภทของระเบียบวินัยในชั้นเรียน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2540) ได้กล่าวว่า วินัยในชั้นเรียนแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. วินัยที่ใช้อำนาจเฉียบขาดคือ การรักษาโดยใช้ความกลัวเป็นเครื่องมือเหมาะสำหรับผู้เรียนที่ยังเป็นเด็กและยังไม่รู้จักรับผิดชอบ จะเห็นได้ว่าผู้เรียนทำผิดเพราะกลัวจะถูกลงโทษ แต่อย่างไรก็ดีวิธีการเช่นนี้ผิดหลักประชาธิปไตย
2. วินัยที่ใช้เหตุผลด้านส่วนตัวคือ การรักษาวินัยโดยการพูดขอร้องให้ผู้เรียนเกิดความเห็นใจหรือเกิดความสนใจเป็นส่วนตัวแล้วปฏิบัติตาม ซึ่งถือว่าเป็นวิธีการแบบหวานพืชและหวังผล
3. วินัยที่ใช้การรู้จักรับผิดชอบต่อหมู่คณะคือ การรักษาวินัยโดยให้ผู้เรียนปกครองกันเอง มีการใช้ความคิดร่วมกันปรึกษาหารือกัน ทำงานร่วมกัน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน ส่วนผู้สอนเป็นที่ปรึกษาและคอยดูแลแนะแนวทางอย่างใกล้ชิด การแบ่งหมู่จัดกิจกรรมต่าง ๆ หมุนเวียนกันให้ผู้เรียนทุกคนได้มีโอกาสเป็นหัวหน้าและเป็นสมาชิกผู้ร่วมงานจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจปฏิบัติตนและสามารถควบคุมตนเองได้เพราะเกิดความรับผิดชอบต่อหมู่คณะนั่นเอง ซึ่งนับว่าเป็นวินัยที่ดีอย่างยิ่งและควรใช้ในชั้นเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2549) ได้แบ่งประเภทของระเบียบวินัยออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การมีระเบียบวินัยในการศึกษาเล่าเรียน หมายถึง การที่นักเรียนสามารถควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผน มีเหตุผลและเป้าหมายในการเพิ่มพูนความรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง โดยการจัดตารางเวลาไว้สำหรับศึกษาเล่าเรียนและการควบคุมตนเองให้ปฏิบัติตามตารางดังกล่าวได้ มีความตั้งใจเล่าเรียนอย่างสม่ำเสมอในทุก ๆ วิชา มีการเตรียมตัวอ่านบทเรียนมาก่อนที่จะถึงเวลาเรียนและทบทวนบทเรียนทุกครั้งภายหลังจากการเรียน เข้าเรียนตรงเวลา ไม่ลอกคำตอบจากเพื่อน อีกทั้งต้องไม่เปิดโอกาสหรือยินยอมให้เพื่อนลอกคำตอบในเวลาสอบ มีการเตรียมอุปกรณ์การเรียนอย่างครบถ้วนและพร้อมสำหรับการใช้อยู่ตลอดเวลา

2. การมีระเบียบวินัยในที่อยู่อาศัย หมายถึง การที่นักเรียนสามารถควบคุมตนเอง โดยการประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอในการรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีการจัดตกแต่งที่อยู่อาศัยให้น่าอยู่ ไม่รับประทานอาหารในห้องนอน จัดแบ่งเนื้อที่ภายในบ้านให้เป็นสัดส่วนเหมาะสมต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ อีกทั้งต้องไม่คุย หัวเราะ จัดงานสังสรรค์ ตลอดจนทั้งการเปิดโทรทัศน์เสียงดังรบกวนผู้อื่น

3. การมีระเบียบวินัยในสังคม หมายถึง การที่นักเรียนสามารถประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม เคารพปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบังคับของสังคม รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ ละเว้น การใช้อิทธิพลโดยรับบริการและให้บริการที่เป็นไปตามลำดับก่อนหลัง อีกทั้งมีมารยาทในการใช้ถนน การขับขี่ยานพาหนะ โดยการปฏิบัติตามกฎจราจร และมีการแจ้งต่อเจ้าหน้าที่เมื่อรู้เห็นการกระทำผิดระเบียบวินัยและกฎหมาย

สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม (2548) ได้จำแนกระเบียบวินัยออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ระเบียบวินัยในตนเอง หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการ เพื่อใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองโดยตนเองเป็น ผู้แนะนำตนเองให้ปฏิบัติตามแนวทางที่คิดแล้วว่าเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด

2. ระเบียบวินัยในหมู่คณะ หมายถึง การใช้ระเบียบข้อบังคับเป็นเครื่องมือในการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยโดยมุ่งถึงความสำเร็จอันดีในการปฏิบัติงานใด ๆ

มาลินี จุฑะรพ (2549) ได้กล่าวถึง ประเภทของระเบียบวินัยไว้ว่ามี 3 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทเฉียบขาด ซึ่งมีลักษณะคล้ายระเบียบวินัยของทหาร ข้อห้ามหรือข้อบังคับต่าง ๆ กำหนดขึ้นจากครูอาจารย์โดยเชื่อว่าเป็นความประพฤติมาตรฐานที่นักเรียนต้องประพฤติปฏิบัติตามจะได้นิสัยดีและประพฤติดีติดตัวไปในภายหน้า นักเรียนจะเห็นด้วยหรือไม่ใช้สิ่งสำคัญ หากฝ่าฝืนจะมีโทษโดยโรงเรียนจะวางระเบียบกฎเกณฑ์ไว้อย่างเคร่งครัด บังคับให้นักเรียนอยู่ในกรอบที่โรงเรียนหรือครูกำหนด

2. ประเภทที่สอดคล้องกับความรู้สึกของนักเรียน ระเบียบวินัยประเภทนี้ กำหนดขึ้นตามความรู้สึกและความสนใจของนักเรียนโดยครูอาจารย์มีความเชื่อว่า ถ้านักเรียนมีการประพฤติไป ตามความรู้สึกและสนใจของตนเองแล้วปัญหาจะไม่เกิด นั่นคือจะได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติจากนักเรียนอย่างสูง ซึ่งการค้นหาความรู้สึกและความสนใจของนักเรียนมาประกอบการกำหนดระเบียบวินัยนักเรียนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ แม้จะไม่นำเอาความรู้สึกทั้งหมดของนักเรียนมากำหนดก็ตาม การที่ครูอาจารย์มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ร่วมในการกำหนดระเบียบวินัยนักเรียน ซึ่งตัวของนักเรียนเองต้องปฏิบัติตามเชื่อว่าจะสามารถแก้ปัญหาบางประการได้

3. ประเภทที่สอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน ระเบียบวินัยประเภทนี้เกิดจากความรับผิดชอบของนักเรียนและด้วยเกียรติของนักเรียนเอง ซึ่งครูอาจารย์มีความเชื่อว่า ระเบียบวินัยจะมีคุณค่าถ้านักเรียนได้กำหนดความประพฤติที่ตนเองเชื่อว่า เมื่อกระทำแล้วจะช่วยให้ตนเองเป็นคนดีมีความรู้สึกเป็นเกียรติและรับผิดชอบในการประพฤติปฏิบัติของตนเองสูง วิธีนี้เป็นวิธีการรักษาวินัยที่ดีที่สุด กล่าวคือโรงเรียนดำเนินการปกครองโดยให้นักเรียนฝึกฝนตนเองให้ใช้ความคิดร่วมกัน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคน

กระทรวงศึกษาธิการ (2544) ได้กล่าวถึง ประเภทของระเบียบวินัยไว้ ดังนี้

1. ระเบียบวินัยภายนอก ได้แก่

1.1 การรักษาระเบียบวินัยในการบริโภค เช่น การรับประทานอาหารให้ถูกหลักอนามัยและสุขวิทยา รับประทานอาหารเป็นเวลา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร

1.2 การรักษาระเบียบวินัยในการอุปโภค เช่น การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย

1.3 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ เช่น การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการ และสาธารณะสถานต่าง ๆ โดยการประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับของสถานที่นั้น ๆ

1.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง เช่น การสร้างวินัยเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ เอาใจใส่กวดขันโดยปรับปรุงระเบียบต่าง ๆ ให้มีมาตรฐานและถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

2. ระเบียบวินัยภายใน ได้แก่

2.1 ระเบียบท่วงที เช่น การจัดทำทางท่วงทีให้มีความเหมาะสมทั้งแก่ฐานะและภูมิรู้ของตนเอง ไม่ดูหมิ่นผู้อื่นและไม่ทะนงตน

2.2 ระเบียบกิริยา เช่น การควบคุมอาการของร่างกายที่เคลื่อนไหวให้ปรากฏแก่คนทั่วไปโดยควบคุมและปรับปรุงกิริยาให้ตรงตาม มีความเป็นระเบียบ มีกิริยาดี สุภาพ อ่อนโยน มีการประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามกาลเทศะ

2.3 ระเบียบวาจา เช่น การพูดสมานไมตรี พูดไพเราะ พูดดีมีประโยชน์ ไม่พูดคำซึ่งเป็นที่จ้อง เสียด คำหยาบ และไม่พูดจาเพื่อเจ้า

2.4 ระเบียบใจ เช่น การรู้จักที่จะควบคุมอารมณ์และจิตใจให้อยู่ในกรอบที่ติงาม

ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2542) ได้กล่าวถึงวินัยในชั้นเรียนว่ามี 5 ประเภท คือ

1. อุตตาริปไตย เป็นลักษณะที่ครูเป็นผู้ออกคำสั่ง คอยบังคับดูแลให้เด็กปฏิบัติตามที่ครูเห็นว่าดี

2. การมอบหมายอำนาจ การควบคุมดูแลให้การปฏิบัติเป็นไปตามวินัยอยู่ที่นักเรียนกลุ่มหนึ่งซึ่งได้รับการมอบหมายจากครู

3. ความร่วมมือ เป็นการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับนักเรียน เพื่อให้การปฏิบัติตามวินัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

4. ความมีอิสระในการควบคุมตนเอง การปฏิบัติตามระเบียบวินัยของเด็กเป็นไปโดยอัตโนมัติ ในลักษณะของการมีวินัยในตนเอง

5. ประชาธิปไตย ประกอบด้วยหลัก 4 ประการ คือ

5.1 มีความเคารพซึ่งกันและกัน เคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5.2 มีการแบ่งสรร ร่วมงานและประสานงานกัน

5.3 เชื่อในวิธีการแห่งปัญญา ใช้ปัญญาในการตัดสินสิ่งต่าง ๆ

5.4 มีความคิดและใช้ปัญญาอย่างอิสระไม่อยู่ภายใต้อำนาจหรืออิทธิพลของสิ่งใด

สรุปได้ว่า ประเภทของระเบียบวินัยในชั้นเรียนจำแนกออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ประกอบด้วย ระเบียบวินัยที่เกิดขึ้นภายในซึ่งเป็นกระบวนการหรือวิธีการที่ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมของตนเองโดยการประพฤติปฏิบัติอย่างมีระเบียบแบบแผน มีเหตุผลและเป้าหมายในการเพิ่มพูนความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ส่วนระเบียบวินัยประเภทที่สองคือ ระเบียบวินัยที่เกิดขึ้นจากการได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก ในการตั้งใจฟังครูสอนโดยไม่ก่อกวนห้องเรียนเพราะกลัวถูกตำหนิ จากครู การเข้าแถวซื้ออาหารอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยเพราะกลัวการลงโทษ การส่งการบ้านตรงตามเวลาเพราะกลัวโดนลดคะแนน ซึ่งระเบียบวินัยประเภทนี้ถือได้ว่าเป็นระเบียบวินัยซึ่งไม่สามารถเกิดขึ้นอย่างถาวรได้

8.4 การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2549) ได้กำหนดแนวในการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียนไว้ว่าเป็นวิธีที่สนับสนุนหรือส่งเสริมให้เด็กรู้จักการควบคุมพฤติกรรมของตนเองหรือการช่วยสร้างความรับผิดชอบที่ดีแก่เด็ก เป็นสิ่งจำเป็นมากในการอบรมเด็กในสังคมในปัจจุบันอาจทำได้หลายวิธีด้วยกัน ทั้งที่บ้านและโรงเรียน ดังนี้

1. พ่อแม่จะต้องสร้างสัมพันธภาพอันดีกับลูกของตน ไม่ควรบังคับขู่เข็ญให้เด็กทำตามกฎบังคับที่วางไว้หรือปล่อยให้ลูกเจินเจินไป การให้เด็กทำอะไรสักอย่างหนึ่งควรจะให้คำแนะนำและชี้แจงแต่โดยดีเพื่อจะให้เด็กเข้าใจในสิ่งที่จะให้ทำนั้นอย่างชัดเจน
2. พ่อแม่ต้องยอมให้เด็กมีอิสระในการพัฒนาตัวเองไม่ควรจะควบคุมเด็กอยู่ตลอดเวลาควรให้โอกาสเด็กไปเล่นหรือเข้าสังคมกับเพื่อนบ้างเพื่อเขาจะได้รู้จักกับเด็กอื่น ๆ รู้จักการเป็นผู้ให้และผู้รับ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติของเด็กด้วย
3. ศึกษาเด็กว่ามีความสามารถทำอะไรได้บ้างและส่งเสริมให้เด็กทำสิ่งต่าง ๆ ที่สามารถทำได้ ไม่ควรมอบความรับผิดชอบให้แก่เด็กจนเกินกำลังของเด็ก
4. ช่วย让孩子เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ควรทำ
5. ต้องรู้จักอธิบายคำถามต่าง ๆ ที่เด็กสนใจ และมีความเต็มใจที่จะอภิปรายปัญหาหรือรับฟังเหตุผลต่าง ๆ ของเด็ก และนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะพิจารณาอีกครั้ง
6. มีความนับถือในตัวเด็กอย่าบังคับเขาจนเกินไป ควรปล่อยให้เด็กเป็นตัวของตัวเองบ้าง
7. ควรยกย่องให้คำชมเชยเด็กในโอกาสอันควรเพื่อเป็นการส่งเสริมกำลังใจและพอใจต่อการกระทำของเด็ก
8. เป็นคนมีเหตุผล และสามารถอธิบายเหตุผลต่าง ๆ ให้เด็กเกิดความเข้าใจก่อนที่จะให้เด็กเชื่อฟังและปฏิบัติตาม
9. เป็นคนคงเส้นคงวา อย่าแสดงอาการวันนี้ดีพรุ่งนี้ร้ายหรือวันนี้สั่งให้ทำอย่างนี้แต่พรุ่งนี้ให้ทำอีกอย่างหนึ่ง
10. อย่าทำการลงโทษเด็กเมื่อเวลาโกรธ
11. ควรยกคนที่ระเบียบวินัยดีมาให้เด็กดูเป็นตัวอย่าง
12. การให้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จะต้องใช้เวลาที่เหมาะสม

13. การทำโทษเด็กเมื่อทำผิด ควรจะเป็นการสั่งสอนไม่ควรทำอย่างดุร้ายรุนแรงหรือทารุณต่าง ๆ หรือทำเป็นเวลานาน การทำโทษควรทำอย่างคงเส้นคงวา และทันทีทันใดเพื่อให้เด็กรู้ว่าทำไมเขาจึงถูกลงโทษ

14. ควรเข้าใจว่าไม่มีใครในโลกนี้ที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ตามกฎที่ตั้งขึ้นแต่ควรจะสอนให้รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับเกณฑ์และการใช้อำนาจ เพื่อดำรงไว้ซึ่งสุขภาพอันสมบูรณ์ พ่อแม่ผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการเลี้ยงดูและสั่งสอนเด็กควรพยายามหาทางส่งเสริมให้เด็กรู้จักตนเอง รู้จักตัดสินใจด้วยตนเองอย่างดีที่สุด ต้องไม่ลืมนำระเบียบวินัยเป็นส่วนช่วยเด็กให้เรียนรู้ในสิ่งที่ซึ่งจะทำให้ชีวิตเขาสมบูรณ์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เด็กจะสะสมระเบียบวินัยและอุดมคติที่ละน้อยจนเข้าใจความหมายได้ด้วยพลังความคิดที่เจริญงอกงามขึ้นอันจะทำให้เขาโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถและช่วยตนเองได้ในที่สุด

ชาร์ล (Charles, 1995) ได้กล่าวเกี่ยวกับ การดำเนินการเพื่อปฏิบัติให้เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยในชั้นเรียนว่า ประกอบด้วย

1. การดูแล จัดการกับพฤติกรรมของนักเรียนเป็นส่วนที่มีความสำคัญส่วนหนึ่งของการสอน ซึ่งครูไม่ต้องการจัดการกับพฤติกรรมที่เป็นปัญหา แต่ในฐานะที่ทำงานในวิชาชีพชั้นสูงก็ต้องสามารถที่จะช่วยผู้มาขอรับบริการโดยหน้าที่ นั่นคือนักเรียน ดังนั้นครูควรจะต้องมองว่าเมื่อพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนเกิดขึ้นให้ถือว่าเป็นโอกาสทางวิชาชีพที่จะสอนหรือปรับปรุงพฤติกรรมนั้น ๆ ให้ดีขึ้น ให้นักเรียนมีความรับผิดชอบมากขึ้น ซึ่งครูควรทุ่มเทในการสอนพฤติกรรมที่ดีให้มากกว่ากับสอนเนื้อหาวิชา

2. การแก้ปัญหาเฉพาะหน้ามักจะเป็นความเสียหายในระยะยาว เทคนิคทางด้านระเบียบวินัยที่ครูส่วนมากใช้ เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ให้หยุดเพื่อที่จะทำการสอนต่อไปได้ แต่อย่างไรก็ตามเทคนิคเหล่านั้น เช่น การจดชื่อลงกระดาน การดูค่าว่ากล่าว การพูดจาถากถาง หรือแม้กระทั่งการกักตัว มักจะสร้างความเสียหายในระยะยาวได้ เพราะว่าเป็นการทำลายความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนลดความอยากที่จะเรียนลงและเพิ่มความตึงเครียดให้มากยิ่งขึ้น

3. ให้ปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยการให้เกียรติและศักดิ์ศรี ซึ่งเกียรติศักดิ์ศรีเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของชีวิตที่สมบูรณ์ โดยที่ความสำคัญของศักดิ์ศรีนั้นจะมองข้ามไปไม่ได้ การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยเกียรติและศักดิ์ศรีถือเป็นการเคารพในความเป็นปัจเจกบุคคล คำนึงถึงความต้องการและเข้าใจในความคิดของเขา ระเบียบวินัยที่มีประสิทธิภาพจึงต้องไม่ทำลายเกียรติและศักดิ์ศรี แต่ต้องสร้างความหวังให้เขาโดยที่ครูต้องตั้งคำถามเพื่อถามตนเองในการดำเนินการกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสมว่า “สิ่งที่ฉันทำไปนี้กระทบกระเทือนต่อเกียรติและศักดิ์ศรีของฉันอย่างไรถ้าฉันเป็นนักเรียนแล้วครูทำกับฉันอย่างนี้”

4. ระเบียบวินัยที่ดีต้องไม่ขัดขวางแรงจูงใจของนักเรียน เทคนิคในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาพฤติกรรมใด ๆ จะทำให้นักเรียนพ่ายแพ้ตัวเองถ้าเป็นการบั่นทอนแรงจูงใจของนักเรียนในการเรียน นักเรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนจะก่อปัญหาทางด้านพฤติกรรมค่อนข้างน้อย แต่นักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมโดยทั่วไปมักจะขาดแรงจูงใจ ซึ่งต้องการเหตุผลและกำลังใจในการเรียน

อย่างยิ่ง โดยแนะนำว่า เมื่อครูจะดำเนินการกับนักเรียนที่มีปัญหาทางด้านพฤติกรรมก็ให้ตั้งคำถามว่า “วิธีการที่จะใช้นี้ช่วยให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจอะไรบ้าง”

5. ความรับผิดชอบสำคัญกว่าการเชื่อฟัง ซึ่งครูจะต้องแยกแยะความแตกต่างระหว่างความรับผิดชอบกับการเชื่อฟังให้ได้ เนื่องเพราะการเชื่อฟัง หมายถึง การทำตามคำสั่งคำแนะนำหรือทำตามทีบอก ส่วนความรับผิดชอบ หมายถึง การตัดสินใจในสิ่งที่ดีที่สุด ซึ่งการเชื่อฟังมีความจำเป็นในเรื่องสุขภาพ ความปลอดภัย แต่เมื่อประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ซึ่งส่วนมากจะเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งนักเรียนมักจะต่อต้าน ดังนั้นความรับผิดชอบจะเจริญงอกงามอย่างช้าๆได้เมื่อนักเรียนมีโอกาสที่จะพิจารณาข้อเท็จจริงประกอบในการตัดสินใจ ครูจึงควรให้โอกาสนักเรียนในลักษณะนี้เป็นอย่างนี้เป็นประจำ

สรุปได้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับวินัยในชั้นเรียน เป็นการจัดการกับพฤติกรรมของนักเรียนนั้นเป็นส่วนที่มีความสำคัญส่วนหนึ่งของการสอนการแก้ปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนจะต้องคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวต้องปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยการให้เกียรติและศักดิ์ศรี การมีระเบียบวินัยที่ดีต้องไม่ขัดขวางแรงจูงใจของนักเรียนและต้องสร้างความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนให้ได้

8.5 แนวทางการเสริมสร้างระเบียบวินัยของผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540) ได้กำหนดแนวทางในการเสริมสร้างวินัยให้กับผู้เรียนไว้ 5 ประการ คือ

1. การกระทำให้เกิดพฤติกรรมเคยชินโดยให้บุคคลรู้เห็นและประพาสพฤติกรรมที่ดีเพื่อเป็นพื้นฐาน ปฏิบัติต่อเนื่องจนเกิดเป็นพฤติกรรมเคยชินที่ดี
2. การใช้วัฒนธรรมในสังคม เป็นแนวปฏิบัติผสมผสานกับหลักการทำให้เป็นพฤติกรรมเคยชิน เช่น การทำความเคารพด้วยการไหว้เมื่อพบผู้ใหญ่เป็นสิ่งที่เด็กทำได้โดยง่าย แต่การเข้าแถวไม่ใช่วัฒนธรรมไทย เด็กไม่เห็นแบบอย่างที่ดีเสมอ ดังเช่น การไหว้ของไทย ดังนั้นการไหว้จึงง่ายกับการปฏิบัติมากกว่าการเข้าแถว
3. การใช้ข้อคร่ำ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจิตใจพฤติกรรม และสติปัญญาซึ่งเป็นหลักการทางการศึกษา และหลักการพัฒนาจริยธรรม คือ มีความเข้าใจในสำคัญของสิ่งที่จะกระทำที่มีความพอใจ และยอมรับในสิ่งที่จะกระทำ ย่อมนำไปสู่ความพร้อมในการกระทำ
4. การใช้แรงหนุนสภาพจิต เป็นการตั้งความมุ่งมั่น หรืออุดมการณ์และพยายามปฏิบัติตามเป้าหมายที่มุ่งมั่นไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดการเปรียบเทียบแม้ความภาคภูมิใจในผลการปฏิบัติ หากใช้มากเกินไปจะกลายเป็นดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น อันเกิดจากการเปรียบเทียบและพึงพากำลังใจจากภายนอก
5. การใช้กฎเกณฑ์บังคับ เป็นวิธีหนึ่งทำให้เกิดวินัยได้ชั่วระยะหนึ่ง เมื่อไม่มีผู้ใดควบคุมวินัยก็จะหายไป จึงเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้อง

ทัทยา สารสิทธิ์ (2541) ได้กล่าวว่าการฝึกความมีระเบียบวินัยจะช่วยให้นักเรียนรู้จักใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็ก ควรจะต้องมีหลักเกณฑ์ในการฝึกและสร้างความมีระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นกับเด็กโดยการที่ทั้งพ่อแม่ผู้ปกครองและครูจะต้องกระทำตัวให้

เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ไม่เคร่งครัดหรือยึดติดกับระเบียบมากจนเกินไป และที่สำคัญทั้งครูและพ่อแม่จะต้องรู้วิธีการตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของเด็กจึงจะทำให้การส่งเสริมระเบียบวินัยจึงจะได้ผลดี ซึ่งแนวทางในการเสริมสร้างระเบียบวินัยของผู้เรียนมี ดังนี้

1. สอนให้มีความละเอียดต่อการกระทำชั่วและเกรงกลัวต่อความชั่ว
2. ให้มีความอดทนและความสงบเสถียร
3. ยึดมั่นในข้อห้าม 5 ประการ และข้อที่ควรประพฤติ 5 ประการ (เบญจศีล-เบญจธรรม)
4. มีคุณสมบัติของคนดีหรือของผู้ดี
5. มีคุณธรรมประจำใจอันประเสริฐ (อริยทรัพย์ 7)
6. มีจรรยาบรรณของวิชาชีพต่าง ๆ
7. มีการรักษาความสะอาด

ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2542) ได้เสนอหลักการเสริมสร้างวินัยให้กับผู้เรียนไว้ว่า ประกอบด้วย

1. ควรสร้างให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก โดยต้องพิจารณาถึงความต้องการของเด็กและวุฒิภาวะของเด็กด้วย
2. เป็นวินัยที่เด็กสามารถปฏิบัติตามได้ และเป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวเด็กเองและคนอื่น
3. ใช้วิธีการให้รางวัลและชมเชยในการสร้างวินัย จะได้ผลดีกว่าการตำหนิหรือลงโทษ
4. ครูอย่าใช้อารมณ์โกรธในการสร้างวินัย ควรปฏิบัติไปด้วยความสุ่มเยือกเย็น คำพูดหรือการกระทำควรเป็นไปด้วยความนิ่มนวล
5. ครูควรยอมรับนับถือและให้ความไว้วางใจเด็กเพื่อให้เด็กได้ใช้ความคิดพินิจพิจารณา วินัยต่าง ๆ ที่เขาต้องปฏิบัติตาม
6. ครูต้องเป็นกันเองกับเด็ก ให้ความเอาใจใส่ ให้ความรักความอบอุ่นแก่เด็ก
7. ครูควรทำหน้าที่เป็นผู้นำเด็กเกี่ยวกับการปฏิบัติตามวินัยต่าง ๆ
8. ครูต้องศึกษาเด็กแต่ละคนอย่างละเอียดเพื่อความเข้าใจในเด็กเหล่านั้นอันเป็นแนวทางที่จะช่วยให้การปลูกฝังวินัยในเด็กเป็นผลดียิ่งขึ้น
9. ครูต้องกระตือรือร้นในการมีวินัยและปฏิบัติตามวินัย ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนยึดถือเป็นแบบอย่าง
10. ครูต้องมีความเชื่อมั่นในตนเอง เพื่อเด็กจะได้เกิดความศรัทธาในการที่จะประพฤติปฏิบัติตามวินัยที่ครูปลูกฝัง

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้เสนอแนะมาตรการและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สถานศึกษาดำเนินการเพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ เร่งรัดดำเนินการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมค่านิยมที่มีความสำคัญยิ่งต่อเยาวชนและชาติบ้านเมืองอย่างน้อย 3 ประการ คือ ความมีระเบียบวินัย การประหยัดและออม และความรักชาติ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ความมีระเบียบวินัยเป็นหนึ่งในสามประการที่จะต้องเร่งส่งเสริม ปลูกฝังและเสริมสร้าง โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงเหตุผล ที่มาและคุณค่าคุณประโยชน์ของกฎระเบียบที่มีต่อบุคคลและส่วนรวม เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักในคุณค่าคุณประโยชน์ของการประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบ และเพื่อฝึกให้เยาวชน

ประพฤติกฎปฏิบัติตามกฎระเบียบ จนเกิดเป็นคุณลักษณะประจำตัวที่จะควบคุมตนเองให้ประพฤติกฎปฏิบัติตามกฎและระเบียบนั้น โดยได้เสนอแนะแนวทางใน 3 ประการ ดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนและกิจกรรมการศึกษาให้นักเรียนรู้ เข้าใจและตระหนักในเหตุผลที่มา คุณค่าคุณประโยชน์ของกฎระเบียบที่มีต่อบุคคล สังคมส่วนรวม และคุณค่าคุณประโยชน์ของการประพฤติกฎปฏิบัติตามกฎระเบียบ

2. ฝึกให้นักเรียนประพฤติกฎปฏิบัติตามกฎระเบียบต่าง ๆ จากหน่วยงานที่ง่ายหรือทั่วไป สู่ที่ยากละเอียดอ่อนมากขึ้น จนเกิดความเคยชินเป็นอุปนิสัยหรือคุณลักษณะประจำตัวที่จะควบคุมตนเองให้ประพฤติกฎปฏิบัติตามกฎระเบียบได้ด้วยตนเอง เป็นต้นว่า การแต่งกาย ระเบียบแถว การแสดงความเคารพครูอาจารย์ การตรงต่อเวลา การปฏิบัติตามคำสอน คำสั่งครูอาจารย์ การปฏิบัติตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย การกำหนดตารางการปฏิบัติงานหรือกิจกรรมประจำวัน การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบในห้องเรียนและบริเวณโรงเรียน การทิ้งขยะเป็นที่และการช่วยกันเก็บขยะในบริเวณโรงเรียนการปฏิบัติตามกฎจราจร การรักษา มารยาทในห้องสมุดและห้องประชุม

3. จัดให้มีการชมเชย ยกย่อง สรรเสริญนักเรียนเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มที่เป็นผู้ประพฤติกฎปฏิบัติตามกฎระเบียบได้เป็นอย่างดี การฝึกนักเรียนให้ประพฤติกฎปฏิบัติตามกฎระเบียบจนเกิดเป็นอุปนิสัย ซึ่งสามารถควบคุมความประพฤติของตนเองได้ด้วยตนเองจะต้องอาศัยการฝึกอย่างต่อเนื่อง ในระยะเวลาที่ยาวนานโดยอาศัยรูปแบบ วิธีการ หรือกระบวนการต่าง ๆ เข้ามาปรับใช้ให้มีความเหมาะสมกับปัจจัยที่แวดล้อมหรือเกี่ยวข้องอยู่อย่างสมดุล ดังนั้น ผู้ปกครอง ผู้บริหารและครูอาจารย์ทุกคนจะต้องร่วมมือกันฝึกฝนนักเรียนด้วยความเอาใจใส่ ด้วยความรัก และความปรารถนาดีตลอดเวลาผลที่ดีจึงจะเกิดขึ้นได้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้กำหนดไว้ว่า การที่ผู้เรียนจะมีวินัยในตนเองได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ได้แก่ บ้าน โรงเรียนและสังคม สำหรับโรงเรียนผู้สอนคือผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการช่วยสร้างให้ผู้เรียนเกิดวินัยในตนเอง โดยมีหลักในการจัดการดังนี้

1. การปกครองชั้นเรียนที่จะให้ผู้เรียนปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัยที่ตินั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนหรือโรงเรียนจะต้องออกระเบียบ ข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติมาใช้กับผู้เรียนนั้นต้องให้ผู้เรียนไม่รู้สึกรู้สึกว่าถูกบังคับ ควรให้ผู้เรียนได้เข้าใจเหตุผลและเห็นดีเห็นงามจากการปฏิบัติตนนั้น และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดก็ควรเป็นไปตามลักษณะพื้นฐานส่วนตัวของผู้นั้นเป็นราย ๆ ไป

2. ในการจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างเสริมความมีระเบียบวินัยให้กับผู้เรียนนั้น จะต้องคำนึงถึงวัยแต่ละวัยซึ่งจะมีผลต่อการปลูกฝังเป็นอย่างมาก เช่น เด็กทารกจนถึงอายุ 7 ขวบ ใช้การหลบเลี้ยงไม่ลงโทษทางกายเพราะเด็กวัยนี้จะต้องได้รับการควบคุมอย่างใกล้ชิดจากผู้ใหญ่ เด็กอายุ 8-12 ขวบ ใช้หลักการแสวงหารางวัลและการชมเชย เด็กอายุ 13 ปีขึ้นไป ใช้หลักการทำให้ผู้อื่นเห็นชอบ ชอบเลียนแบบการกระทำซึ่งเป็นที่นิยมชมชื่นของผู้อื่น

3. ผู้สอนควรถือโอกาสปลูกฝังค่านิยมให้กับผู้เรียนขณะดำเนินการสอนโดยแทรกลงไปเป็นบทเรียน เช่น ค่านิยมเรื่องความมีวินัย ควรปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง มีระเบียบ รู้จักบังคับใจและหักห้ามใจตนเอง โดยการสร้างสถานการณ์ที่จะปลูกฝังความมีระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่สอน

4. ผู้สอนใช้หลักประชาธิปไตยโดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างข้อกำหนด หรือกฎระเบียบต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยผู้สอนจะเป็นผู้คอยดูแลให้ข้อเสนอแนะให้เกิดความรัดกุม ถูกต้องเหมาะสมเท่านั้นเพราะข้อกำหนดหรือกฎระเบียบต่าง ๆ ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ใช้ปฏิบัติ วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนสร้างไว้ และเป็นการเตือนตัวของผู้เรียนเองอยู่เสมอให้เป็นผู้ปฏิบัติในสิ่งที่ตนเป็นผู้กำหนด เท่ากับการสอนให้ทุกคนได้เคารพตนเองก่อนที่จะให้ผู้อื่นเคารพ จัดเป็นวิธีการสร้างวินัยด้วยหลักประชาธิปไตย

ดังนั้นการสร้างระเบียบวินัยในชั้นเรียนต้องอาศัยความรักความเมตตาที่ผู้สอนมีต่อผู้เรียนอย่างจริงใจ ผสมกับความรัก ความศรัทธา ความเชื่อมั่นที่ผู้เรียนมีต่อผู้สอน ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับด้วยความรัก ความศรัทธา ความเชื่อถือที่ผู้เรียนมีต่อตัวผู้สอน

2. ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับด้วยความมีวินัยในตนเอง ซึ่งเกิดจากความรู้ความเข้าใจในความรับผิดชอบของตน

3. ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับด้วยวิธีการบังคับ ซึ่งทุกคนแม้ไม่ทำตามก็อาจถูกลงโทษหรือถูกคาดโทษ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างระเบียบวินัยนั้นจะต้องอาศัยเวลา อาศัยความใจเย็น และเมตตาธรรมของครู ตลอดจนต้องมีการดำเนินการที่เหมาะสม แนวทางการสร้างระเบียบวินัยแก่ผู้เรียน มีดังนี้

1. สร้างแนวทางปฏิบัติ ชั้นแรกของการสร้างวินัยในตนเอง คือให้ผู้เรียนรู้จักพฤติกรรมที่ดี ความสนใจตั้งใจของครูที่จะให้ผู้เรียนได้สังเกต แยกแยะพฤติกรรมที่เหมาะสมที่ควรเป็นทางนำไปสู่การพัฒนามาตรฐานความประพฤติของผู้เรียน วิธีการให้ผู้เรียนได้สร้างแนวทางปฏิบัติตั้งแต่เริ่มต้นเทอมใหม่ เป็นวิธีที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดวิธีหนึ่ง แต่ครูต้องทำหน้าที่หนักในการดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำ เพื่อมิให้กฎเกณฑ์นั้นเป็นการบังคับ หรือเน้นรายละเอียดปลีกย่อยมากเกินไป บางครั้งครูอาจจะแนะนำให้มีการพิจารณาทบทวนกฎข้อบังคับหลังจากทดลองใช้ไปสักสองสัปดาห์

2. ช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงตนเอง ซึ่งบ่อยครั้งที่มาตรฐานของนักเรียนไม่ได้เป็นไปตามความคาดหวังของครูบางครั้งเด็กอาศัยอยู่ในบ้านหรือในถิ่นที่เด็กมองไม่เห็นคุณค่าของกฎเกณฑ์ซึ่งใช้อยู่ภายในโรงเรียน เมื่อครูได้พบกรณีเช่นนี้ ถ้าครูใช้วิธีบังคับอย่างหักหาญ หรือวิพากษ์วิจารณ์การประพฤติปฏิบัติของทางบ้าน จะส่งผลในทางตรงข้าม ครูจะต้องใช้ความมีเหตุผลประกอบการแนะนำแนวทางแก่ผู้เรียนอย่างมาก ไม่ใช่ใช้อำนาจ อาจใช้วิธีให้ตัวอย่างคนอื่น ๆ ที่มีความสุขในการปฏิบัติตามแนวทางที่ตั้งไว้ หรือให้ผู้เรียนได้รับรู้ความรู้สึกของเพื่อน ของครูที่มีต่อการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม ในแนวทางเช่นนี้ ครูจะช่วยย้าให้ผู้เรียนมองเห็นมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีกว่า และทำให้เกิดการปรับปรุงตนเอง

3. ใช้กฎเกณฑ์เพื่อเป็นทางนำไปสู่วินัยในตนเอง เมื่อมีคนทำผิดกฎกระบวนการพิจารณา ร่วมกันระหว่างครูและผู้เรียน เป็นโอกาสที่จะช่วยสอนพื้นฐานทางวินัยในตนเอง ครูควรให้ผู้เรียน ได้พิจารณาว่า ความประพฤติใดที่และทำไมจึงว่าผิดและควรกระทำอย่างไรเพื่อการแก้ไข ใน บางโรงเรียนครูอาจให้ผู้เรียนดูแลรักษากฎระเบียบของห้องเรียน แต่การทำเช่นนั้นผู้เรียนควรมี ความพร้อมเพียงพอก่อนเพราะการโยนความรับผิดชอบมากเกินไปให้แก่ผู้เรียนที่เริ่มฝึก กระบวนการประชาธิปไตยอาจทำให้เกิดการล้มเหลวได้

นอกจากนั้น กรมวิชาการ (2542) ได้กำหนดเกี่ยวกับกิจกรรมการเสริมสร้างวินัยนักเรียน เป็นการกำหนดแนวปฏิบัติของโรงเรียนโดยที่ให้บุคลากรส่วนรวมกำหนด และเผยแพร่ให้เข้าใจแนว ปฏิบัติที่ชัดเจน เพื่อให้นักเรียนได้เล็งเห็นคุณค่าและถือปฏิบัติตามข้อบ่งชี้ ดังนี้

1. วินัยด้านความสะอาด ประกอบด้วย สะอาดกาย สะอาดใจ สะอาดวาจา ซึ่งหมายถึง ความดีงามหรือ ความไม่ทุจริตทางกาย ใจ วาจา ความสะอาดภายนอกได้แก่ ความสะอาดของ ร่างกาย เครื่องใช้ บ้านเรือน โรงเรียน เป็นต้น ความสะอาดภายใน ได้แก่ ความสะอาดภายในจิตใจ โรงเรียน เป็นสถานที่ให้การศึกษาและฝึกอบรมนักเรียนให้มีความรู้และเป็นคนดี นักเรียนทุกคน จึงมีหน้าที่ต้องช่วยกันรักษาความสะอาดโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนน่าอยู่ โดยนักเรียนร่วมกันรักษา ความสะอาด ได้ดังนี้

- 1.1 ช่วยกันทำหน้าที่เวรที่ได้รับมอบหมาย
- 1.2 ทิ้งขยะหรือเศษอาหารลงถังขยะให้เป็นที่
- 1.3 ช่วยกันรักษาทรัพย์สินของทางโรงเรียน ไม่ขีดเขียนหรือทำลายให้เกิดการเสียหาย
- 1.4 เมื่อเห็นสิ่งใดชำรุดเสียหายให้แจ้งครูหรือผู้รับผิดชอบทราบเพื่อดำเนินการแก้ไข
- 1.5 ช่วยกันประชาสัมพันธ์ ตักเตือน ให้ช่วยกันตักเตือนผู้ที่ทำผิด เพื่อสร้างควมมี

วินัยด้านความสะอาดให้กับนักเรียนทุก ๆ คน

อัญญา ประสานชาติ (2545) ได้กล่าวถึงแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อเสริมสร้างวินัย สำหรับนักเรียนไว้ ดังนี้

1. จัดทำข้อตกลงในการปฏิบัติตนในห้องเรียน เพื่อให้ได้ทราบถึงพฤติกรรมที่คาดหวัง ของนักเรียน ซึ่งข้อตกลงต้องร่วมกันเห็นชอบระหว่างครูกับนักเรียน เมื่อมีการกระทำผิดในข้อตกลง ก็มีการทบทวนด้วยวิธีใหม่ เพื่อที่ครูจะได้ไม่บ่น พุดซ้ำซาก พร่ำเพรื่อ ชวนให้เกิดความเบื่อหน่าย และมีอารมณ์อยากต่อต้าน

2. เมื่อมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกิดขึ้น ศึกษาสาเหตุให้ชัดเจน แล้วช่วยกันคิดหาแนว ทางแก้ไขที่หลากหลายโดยมุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกันคือ แก้ปัญหาเพื่อเป็นแนวทางให้เด็กคิด แก้ปัญหาได้ด้วยตนเองต่อไป พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาถ้ากิจกรรมในชั้นเรียนทำ สิ่งที่ไม่น่าสนใจ ต่ำกว่าความสามารถของเด็ก หรือสูงกว่าความสามารถของเด็กที่จะทำสำเร็จได้ เด็กก็จะหาทางออกอย่างอื่นที่ก่อให้เกิดปัญหาพฤติกรรมตามมา ดังนั้นจึงต้องหาสาเหตุของ พฤติกรรมที่พบก่อนจึงจะแก้ปัญหาได้ตรงจุด

3. ครูเป็นแบบอย่างให้กับเด็กได้ มีข้อตกลงกันอย่างไร ครูก็ควรทำเป็นตัวอย่างในเรื่องเหล่านั้นสำหรับเด็กไม่ใช่ครูแนะนำให้นักเรียนปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง แต่ครูก็ปฏิบัติอีกอย่างตรงข้าม เช่น ครูสอนให้เด็กพูดจาดี ๆ กับเพื่อน รู้จักควบคุมอารมณ์ไม่ให้โกรธเพื่อน ไม่ส่งเสียงดังไม่ทะเลาะกัน แต่เมื่อเด็กทำผิดครูเองจับเด็กเขย่า ตะคอก ชูเด็กเสียงดัง หรือครูมีปัญหาตัวเองทะเลาะกันเสียงดัง ชัดกับที่ครูแนะนำเด็กเกิดความสับสนว่าจะปฏิบัติอย่างไร

4. มีความสม่ำเสมอในการปฏิบัติต่อเด็กทุกคนโดยเท่าเทียมกัน มีความยุติธรรมในการวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ ด้วยเหตุผล และหลักการ ตามข้อตกลงเป็นจุดสำคัญ ไม่ว่าจะเป็ลลูกหลานของใคร เอาจริง ทำจริง ก็ได้ผลจริง ถ้าครูทำได้เด็กก็จะศรัทธาในตัวครู วินัยก็จะเกิดตามมา บางครั้งมีกรณีทำผิดเกิดขึ้น นักเรียนกลุ่มหนึ่งถูกลงโทษ อีกกลุ่มหนึ่งผิดในกรณีเดียวกันครูเพิกเฉยเพราะว่ากลุ่มนั้นล้วนแต่เป็นลูกของผู้มีอิทธิพลหรือมีพระคุณต่อตนเองหรือโรงเรียนถ้าทำเช่นนั้นเมื่อไรเด็กทั้งสองกลุ่มจะไม่เชื่อ และหมดศรัทธาในตัวครู กลุ่มแรกจะเกิดความมุงร้ายมองเห็นความไม่ยุติธรรม ความไม่สม่ำเสมอของครู ครูเลือกปฏิบัติ กลุ่มหลังจะได้ใจทำอีก และจะไม่เกิดการเรียนรู้ที่จะทำให้ตนมีวินัย เพราะเข้าใจในแนวปฏิบัติไม่ถูกต้อง เมื่อกรณีเด็กกระทำผิดไม่ว่าเรื่องใด ข้อเตือนใจสำหรับครู คือ ไม่ว่าเรื่องใดไม่ควรนำเด็กไปเปรียบเทียบกับกันว่า ทำไมเด็กคนนี้ทำไมเหมือนคนนี้ เพราะเป็นการสร้างความรู้สึกมุงร้ายเกิดขึ้นกับเด็ก ทั้งต่อตัว และเพื่อนที่ได้รับการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน บ่อยครั้งที่ครูผลอพุดว่า “เมื่อไรเธอจะทำตัวได้เรียบร้อยน่ารักเสียที เขาทำตัวได้ดีมากสม่ำเสมอ ครูชื่นชมทุกคนถ้าเธอทำตัวได้ครั้งหนึ่งของเขา ห้องก็จะสงบกว่านี้เธอไม่รู้อะไรน่าเบื่อ” ถ้ามีการพูดแบบนี้ซ้ำๆ ไม่นานกรณีปัญหาหระหว่างเด็กที่ถูกเปรียบเทียบกับกันก็จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กที่อยู่ในวัยที่เริ่มย่างเข้าสู่วัยรุ่น

5. ปรับเปลี่ยนเทคนิค ในการจัดการเรื่องวินัยให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ในแต่ละวัย มีความแตกต่างกัน เทคนิคที่เคยใช้มาแล้ว อาจจะใช้ไม่ได้อีกในวันหนึ่ง

6. ให้เด็กรู้แผนงานแต่ละวันแต่ละสัปดาห์ ช่วยเตรียมตัวเตรียมใจ รู้อะไรที่ครูมีต่อตัวเขาในการเรียนในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนงานที่กำหนดหรือตามข้อตกลงที่กำหนดมีป้ายประกาศแจ้งให้ทราบ ประกอบกับการมีสัญญาณ สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยในการดำเนินงานตามแผนงาน

7. เมื่อมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นที่เรียกร้องความสนใจจากครูตลอดเวลา ครูอาจใช้วิธีเมินเฉยไม่สนใจ การไม่ให้ความสนใจบางครั้งจะช่วยหยุดพฤติกรรมนั้น ๆ ได้ดีในทำนองเดียวกันถ้ามีพฤติกรรมอะไรที่ครูคิดว่าเป็นอันตรายต่อเด็ก ต่อบุคคลอื่นก็ต้องเข้าไปจัดการทันทีเพื่อหยุดพฤติกรรมนั้น เมื่อเด็กสงบแล้วจึงพูดด้วย สอบถามสาเหตุและช่วยคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหา นั้นๆ ในบางครั้งการกระทำต่าง ๆ ของเด็กสร้างความเดือดร้อนให้กับทุกคน ครูต้องสื่อสารให้ตรงกับเด็กให้ตรงประเด็น เปิดเผยความรู้สึกของครูของเพื่อนเพื่อยกระดับจิตสำนึกของเด็ก

8. สิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยในการจัดการกับวินัยได้ดี สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียนที่อบอุ่น เต็มไปด้วยความรัก ความเข้าใจ ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะช่วยทำให้เด็กมีจิตใจสงบทำงานต่างๆ ผ่านไปด้วยดี เมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่ต้องแก้ไข การใช้กลุ่มเพื่อนในห้องเรียนเด็กจะดูแลกันเอง ผลที่ได้ออกมาดีกว่าที่ผู้ใหญ่ไปคอยกำกับ

9. มีมุมสงบให้เด็กไปนั่งสงบจิต สงบใจ เมื่อเกิดอารมณ์เสีย ไม่พอใจ อันเป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดสับสนวุ่นวายในห้องเรียน โดยมุมนี้ไม่มีมุมทำโทษ แต่เป็นมุมที่เด็กเข้าไปนั่งทำใจให้สงบ โดยไม่มีใครไปรบกวนสมาธิ อาจจะทำเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ ในห้องเรียน เด็กโมโหจะได้เข้าไปนั่ง เป็นที่รู้กันว่าในห้องเรียนคนอื่น ๆ จะไม่ไปรบกวน พอเด็กสบายใจขึ้น เด็กก็จะเดินออกมาเองแล้วเข้าร่วมกิจกรรมของห้องเรียนต่อไป

นอกจากนี้ในการเด็กที่ควบคุมตนเองไม่ได้และไม่อยู่ในสภาพที่จะอธิบายเหตุผลได้การทำนอกเวลาจะช่วยเด็กได้ การให้เวลานอกนั้นจะต้องให้ประสบการณ์ทางบวกให้แก่เด็ก คือเวลานอกไม่ใช่การลงโทษ เด็กไม่ควรได้รับการขู่ให้เกิดความกลัวในเรื่องนี้ เวลานอกไม่ได้ทำให้ขยหน้าและ การให้เวลานอก ทำได้นานเท่าที่เด็กจะสงบ และช่วงเวลานี้ ผู้ใหญ่และเด็กควรจะได้คุยกันเกี่ยวกับความรู้สึก การให้เวลานอกเพื่อทำให้จิตสงบโรงเรียนบางแห่งให้เด็กนั่งเก้าอี้ที่มุมใดมุมหนึ่ง โดยไม่ต้องทำงาน แต่นั่งหันหน้าไปดูเพื่อน ๆ ที่กำลังทำงานอยู่ในห้อง นั่งนานเท่าที่ต้องการ เมื่อเห็นว่าตัวเองจะเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างสงบแล้วก็กลับเข้าร่วมกิจกรรมต่อไป การมองการทำงานของเพื่อน จะช่วยให้การเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง

กองวิจัยทางการศึกษา (2542) ได้เสนอแนวทางในการเสริมสร้างวินัยในตนเองว่าการสร้างวินัยไม่ควรมุ่งประเด็นอยู่ที่การลงโทษ แต่ควรจะเน้นการฝึกอบรมและให้ความรู้มากกว่าถ้าแก้ปัญหาโดยการลงโทษจะส่งผลทางลบทั้งสิ้น ซึ่งควรดำเนินการ ดังนี้

1. การตักเตือนด้วยวาจา คือ การเรียกผู้มีปัญหาเข้ามาพบเป็นการส่วนตัวเพื่ออภิปรายปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมุ่งที่จะโน้มน้าวให้เห็นด้วยกับการแก้ปัญหา นั้น ๆ ผู้มีปัญหาก็ได้รับการตักเตือนให้คิดถึงความรู้สึกที่ตนจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานขององค์กรเพื่อเป็นการให้ออกาสผู้มีปัญหาได้แก้ตัวและปรับปรุงตัวเสียก่อน

2. การตักเตือนด้วยการบันทึก ถ้าปัญหาเดิมยังคงอยู่ ผู้มีอำนาจเรียกเข้ามาพบเพื่อว่ากล่าวตักเตือน

อรรถพร อุ่นจะนำ (2541) ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างวินัยในโรงเรียนควรมีลักษณะ ดังนี้

1. การทำดีของนักเรียนเป็นไปเพราะคนเห็นดีเห็นงามที่ได้จากการกระทำความดีไม่ใช่เพราะอำนาจภายนอกมาบังคับให้กระทำดี การเชื่อฟัง และระเบียบเกิดขึ้นจากการเข้าใจเหตุผลของการกระทำตามระเบียบ ไม่ใช่กลัวอำนาจจากบุคคลอื่นที่ออกระเบียบนั้น จุดหมายปลายทางของวินัยโรงเรียน คือ ต้องการให้รู้จักควบคุมตนเอง

2. การออกคำสั่งให้นักเรียนปฏิบัติตาม ได้พิจารณาอย่างรอบคอบแล้วว่า จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนประพฤติดี ไม่ใช่ออกมาเพื่อเหตุส่วนตัวของผู้มีอำนาจที่ออกคำสั่งนั้น

3. การปฏิบัติต่อหน้าผู้กระทำความผิด ให้เป็นไปตามลักษณะพื้นฐานส่วนตัวของผู้กระทำความผิดเป็นราย ๆ ไป

4. กิจกรรมทั้งหลายของนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นส่วนให้นักเรียนสร้างความสำเร็จไปในวิถีทางอันเป็นที่ยอมรับของสังคม

สมบุรณ์ สุขสำราญ (2541) ได้กล่าวเกี่ยวกับโรงเรียนในประเทศญี่ปุ่นจะปลูกฝังให้นักเรียนเกิดคุณธรรมจริยธรรมไปพร้อม ๆ กัน นักเรียนจะมีระเบียบวินัยในห้องเรียนโดยมีการฝึกตั้งแต่เยาว์วัย ประเทศญี่ปุ่นเชื่อมั่นในความสำเร็จไม่ได้อยู่ที่โชคชะตาแต่อยู่ที่ความขยันอดทน มีวินัย

และทำงานอย่างเป็นขั้นตอนวิธีที่จะสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เด็กรู้จักการควบคุมพฤติกรรมของตนเองหรือการช่วยสร้างความรับผิดชอบที่ดีให้แก่เด็ก เป็นสิ่งที่จำเป็นมากในการอบรมเด็กในสังคมยุคปัจจุบันซึ่งอาจทำได้หลายวิธีด้วยกัน ทั้งที่บ้านและโรงเรียน คือ

1. พ่อแม่จะต้องสร้างสัมพันธภาพอันดีกับลูกของตน ไม่ควรบังคับขู่เข็ญให้เด็กทำตามกฎข้อบังคับที่วางเอาไว้ หรือปล่อยปละละเลยจนเกินไป การให้เด็กทำอะไรสักอย่างหนึ่งควรจะให้คำแนะนำและชี้แจงแต่โดยดี เพื่อช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในสิ่งที่ให้ทำนั้นอย่างชัดเจน

2. พ่อแม่จะต้องยอมให้เด็กมีอิสระในการพัฒนาตนเอง ไม่ควรจะควบคุมเด็กอยู่ตลอดเวลา ควรให้อากาศเด็กที่จะออกไปเล่น หรือสังคมกับเพื่อน ๆ บ้าง เพื่อเขาจะได้รู้จักอยู่ร่วมกับเด็กคนอื่น ๆ รู้จักการเป็นผู้ให้ผู้รับ ทั้งยังเป็นการส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นตามธรรมชาติของเด็กด้วย

3. จงพยายามศึกษาเด็กว่ามีความสามารถที่จะทำอะไรได้บ้าง และพยายามส่งเสริมให้เขาทำสิ่งต่าง ๆ ที่เขาสามารถทำได้

4. ไม่ควรมอบความรับผิดชอบให้แก่เด็กจนเกินกำลังของเด็ก ช่วยให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ควรกระทำ

5. ต้องรู้จักอธิบายคำถามต่าง ๆ ที่เด็กสนใจ และมีความเต็มใจที่จะอธิบายปัญหาหรือรับฟังเหตุผลต่าง ๆ ของเด็ก และนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาพิจารณาอีกครั้ง

6. จงมีความนับถือในตัวเด็ก อย่าบังคับเขามากจนเกินไป ควรปล่อยให้เด็กเป็นตัวของตัวเองเสียบ้าง

7. ควรยกย่องหรือให้คำชมเชยเด็กในโอกาสอันควร เพื่อเป็นการส่งเสริมกำลังใจและแสดงความพอใจต่อการกระทำของเด็ก

8. จงเป็นคนมีเหตุผล และสามารถแสดงเหตุผลต่าง ๆ ให้เด็กเกิดความเข้าใจก่อนที่จะให้เด็กเชื่อฟัง และกระทำตาม

9. จงเป็นคนคงเส้นคงวา อย่าแสดงอาการว่า วันนี้ดีพรุ่งนี้ร้ายหรือวันนี้สั่งให้ทำอย่างนี้ แต่พรุ่งนี้ให้ทำอีกอย่างหนึ่ง

10. อย่าทำการลงโทษเด็กเมื่อเวลาโกรธ

11. ควรยกบุคคลที่มีระเบียบวินัยดีมาให้เด็กดูเป็นตัวอย่าง

12. การให้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จะต้องให้ในเวลาอันเหมาะสม

13. การทำโทษเมื่อเด็กกระทำผิด ควรจะเป็นการสอนไม่ควรทำอย่างดุร้ายรุนแรง

14. การทำโทษควรกระทำอย่างคงเส้นคงวา และทันทีทันใดเพื่อเด็กจะได้รู้ว่าทำไมเขาจึงถูกลงโทษ

ถูกลงโทษ

15. ควรเข้าใจว่า ไม่มีใครในโลกนี้ที่สามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ตามกฎที่ตั้งขึ้นแต่ควรสอนให้รู้จักปรับตัวเข้ากับกฎเกณฑ์ และการใช้อำนาจเพื่อดำรงไว้เพื่อสุขภาพจิตอันสมบูรณ์พ่อแม่ผู้ใหญ่หรือครูที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูและสั่งสอนเด็ก ควรพยายามหาทางส่งเสริมให้เด็กรู้จักควบคุมตัวเอง รู้จักตัดสินใจด้วยตัวเองอย่างดีที่สุด ต้องไม่ลืมนำระเบียบวินัยเป็นส่วนช่วยเด็กให้เรียนรู้ในสิ่งที่ซึ่งจะทำให้ชีวิตเขาสมบูรณ์ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เด็กจะสะสมระเบียบ

วินัย และอุดมการณ์ที่ละน้อยๆ จนเข้าใจความหมายได้ด้วยพลังความคิดที่เจริญงอกงามขึ้น อันจะทำให้เขาเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถ และช่วยตัวเองได้ในที่สุด

สรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างระเบียบวินัยของผู้เรียนนั้นมีอยู่หลายแนวทางซึ่งแต่ละแนวทางนั้นล้วนแต่เป็นแนวทางที่ดี ผู้ใช้เองจะต้องพิจารณาเลือกใช้แนวทางที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงเพศ วัย สถานที่ สถานการณ์ โดยเริ่มตั้งแต่การอบรม สั่งสอนให้รู้จักปฏิบัติตามกฎระเบียบ ทำตัวเป็นแบบอย่างให้เด็กดู รวมทั้งการควบคุมความประพฤติด้วย นอกจากนี้กิจกรรมการเสริมสร้างวินัยบางครั้งครูเองจะต้องทำงานร่วมกันกับเด็ก ใกล้ชิดเอาใจใส่ดูแลอย่างสม่ำเสมอสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง ตลอดจนประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของระเบียบวินัยซึ่งจะเป็นการช่วยให้เด็กพัฒนาวินัยในตนเองได้ต่อไป

การปรับปรุงวินัยของผู้เรียนนั้น สุพัตรา เทียนอุดม (2556) ได้กล่าวถึงวิธีการในการที่จะเป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยว่าจะต้องมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. การตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มใจและรวดเร็ว พยายามทำงานโดยไม่เล่น ไม่คุย ทำงานตามหน้าที่โดยไม่ต้องเตือน จดงานที่ทำได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว ติดตามงานที่ได้รับมอบหมาย เตรียมอุปกรณ์การทำงานให้พร้อม ตรวจสอบการบ้านหรืองานที่ได้รับมอบหมาย ทำแบบฝึกหัดอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย

2. การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น โดยการเข้าแถวตามลำดับก่อนหลังในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อต้องการยืมสิ่งของผู้อื่นต้องขออนุญาตก่อน ไม่พูดสอดแทรกกลางคันเมื่อผู้อื่นกำลังพูด

3. การตรงต่อเวลา การทำกิจวัตรประจำวันส่วนตัวเป็นเวลา มาโรงเรียนและกลับบ้านตรงเวลา เข้าแถวทำกิจกรรมหน้าเสาธง หน้าห้องเรียน ตรงต่อเวลาในการส่งงานหรือส่งการบ้าน

4. การปฏิบัติตามระเบียบของสังคม การแต่งตัวถูกระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน มาโรงเรียนทุกวัน ทำงานหรือทำกิจกรรมตรงกับวิชาที่ครูกำลังสอน ทั้งขณะลงในถังขยะ จัดเก็บโต๊ะนักเรียน แก้วอย่างเป็นระเบียบ รักษาความสะอาดของสมุด หนังสือโดยไม่ฉีกหรือขีดเขียนเล่น

8.6 สรุป

การสร้างระเบียบวินัยในชั้นเรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูต้องดำเนินการเพื่อปลูกฝังความมีวินัยในตนเองให้กับผู้เรียนการรู้จักปกครองตนเอง เป็นการกระทำตามระเบียบหรือข้อบังคับต่าง ๆ อันเกิดจากความสมัครใจของผู้ปฏิบัติที่มองเห็นคุณค่า และการปฏิบัติจะดำรงไว้ซึ่งความสงบสุข ความเรียนร้อยและเสมอภาคแก่สมาชิกทุกคน รวมทั้งเป็นเครื่องยืนยันสิทธิและเสรีภาพของผู้เรียนทุกคนในชั้นเรียน ดังนั้นระเบียบวินัยเป็นข้อบังคับที่ครูผู้สอนและผู้เรียนกำหนดขึ้นเป็นแนวทางให้ผู้เรียนควบคุมความประพฤติของตนเอง ครูจึงมีความสำคัญในการสร้างระเบียบวินัยให้แก่ผู้เรียน การปกครองและการสร้างวินัยแก่นักเรียนเป็นกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มี ผลต่อนักเรียนโดยตรง ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่จะต้องอบรม สั่งสอน ดูแล ให้ความรู้เพื่อสร้างสรรคิให้นักเรียนกลายเป็นทรัพยากรบุคคลที่เป็นคนดีมีคุณค่าและคุณภาพด้วยเคารพและยึดมั่นในกฎ ระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน การส่งเสริมให้ผู้มีวินัยในตนเอง ประพฤติ

ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจและความสมัครใจของตนเองจะนำไปสู่ความสำเร็จทั้งส่วนตัวนักเรียนเองและโรงเรียน



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฝึกหัดบทที่ 8

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการในการปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับการป้องกันที่ทำผิดวินัยของผู้เรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของการปรับปรุงระเบียบวินัยของผู้เรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2542). **การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด : แนวทางสู่การปฏิบัติ**
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2549). **แนวทางการบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- _____. (2551). **การบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2552). **การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กองวิจัยทางการศึกษา. (2542). **คู่มือครูแนวการจัดทำแผนการสอนพัฒนาศักยภาพ
โครงการทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2542). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- มาลินี จุฑะธพร. (2549). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ลัดดา บุญทรง. (2548). **ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดบรรยากาศในห้องเรียนกับพฤติกรรม
ความมีระเบียบวินัยในห้องเรียนของนักเรียนประถมศึกษา**. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. (การประถมศึกษา). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2541). **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **แนวทางการนำมาตรฐานการศึกษา
ขั้นพื้นฐานสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร
แห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2540). **การรณรงค์วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุชา จันทร์เอม และสุรางค์ จันทร์เอม. (2548). **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สุพัตรา เทียนอุดม. (2556). **จิตวิทยาเด็ก**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพิน บุญชูวงศ์. (2540). **หลักการสอน**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ 2. อักษรการพิมพ์
- หทัยา สารสิทธิ์. (2541). **ผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียน
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารการศึกษา).
สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อรรณพ อุ้นจะน่า. (2541). **รายงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเสริมสร้าง
วินัยนักเรียน โรงเรียนเกาะคาวิทยาคม อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง**.
ลำปาง : โรงเรียนเกาะคา.

- อัญญา ประสานชาติ. (2545). ผลของการฝึกจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมวินัยในตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การประถมศึกษา).
ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อำพร กาทอง. (2549). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความมีระเบียบวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการสอนแบบซินดิเคตสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรม และสอนตามแนวคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อินทิรา บุญยาทร. (2545). หลักการสอน. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- Charles, S.A. (1995). A short measure of transformational leadership. *Journal of business and psychology*, 14 (3), 389-405.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 9

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 9 การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ

- 9.1 ความหมายของการปรับพฤติกรรม
- 9.2 ความหมายของเด็กที่มีปัญหา
- 9.3 ประเภทของเด็กที่มีปัญหา
- 9.4 ลักษณะของพฤติกรรมที่มีปัญหา
- 9.5 แนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ
- 9.6 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 9 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของการปรับพฤติกรรม
2. อธิบายความหมายของเด็กที่มีปัญหา
3. อธิบายเกี่ยวกับประเภทของเด็กที่มีปัญหา
4. อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของพฤติกรรมที่มีปัญหา
5. อธิบายเกี่ยวกับแนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษในประเด็น ความหมายของการปรับพฤติกรรม ความหมายของเด็กที่มีปัญหา ประเภทของเด็กที่มีปัญหา ลักษณะของพฤติกรรมที่มีปัญหา แนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ
2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 9 การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 9 การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ
5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 9 การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พอยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 9

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สังเกตจากการอภิปราย
3. สังเกตจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 9

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 9

การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ

การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษนั้นการใช้คุณธรรมเป็นหลักหรือเกณฑ์แห่งพฤติกรรมที่ดั่งามที่สังคมยอมรับและยึดถือปฏิบัติกันเป็นส่วนใหญ่เพื่อประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสันติเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน หากสังคมใดขาดคุณธรรม สังคมนั้นจะประสบปัญหาไม่มากก็น้อยอย่างแน่นอน การพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์เป็นสิ่งจำเป็นที่ควรกระทำควบคู่กันไปกับการบริหารการจัดการและโรงเรียนก็มีหน้าที่หลัก ในการพัฒนานักเรียนเยาวชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคม การพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความรู้คู่คุณธรรมและสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม นับเป็นภาระหน้าที่ของโรงเรียน ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ พัฒนาให้แก่เยาวชนไทย รวมทั้งการมีบุคลิกภาพที่ดี มีสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรง คนเก่ง คนดี และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข คุณธรรมเป็นเครื่องกำหนด ความเจริญและความเสื่อมของสังคม โดยสังคมที่มีความเจริญจะมีคนทรงคุณธรรมอยู่มาก มีคุณธรรมสูง ความประพฤติของคนดี มีการปฏิบัติตนที่ไม่เป็นการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นเป็นลักษณะของความมีจริยธรรมดี ทุกคนในสังคมมีความสุข สังคมนั้นจะผาสุกและสงบสุขจะประกอบการณ์ใดมีแต่ความสำเร็จและก้าวหน้าไปเสมอ

9.1 ความหมายของการปรับพฤติกรรม

ประเทือง ภูมิภักตราคม (2545) ได้ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมว่า หมายถึง การประยุกต์หลักการพฤติกรรมหรือหลักการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมโดยเน้นที่พฤติกรรมที่สามารถ สังเกตเห็นได้หรือวัดได้ เป็นสำคัญและมีความเชื่อพื้นฐานว่า พฤติกรรมปกติและไม่ปกติ พัฒนามาจากหลักการเรียนรู้

นวลศิริ เปาโลหิตย์ (2550) ได้ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมว่า หมายถึง การนำเอาแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบเพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพความสามารถ ความเป็นตัวของตัวเอง เพิ่มความสามารถในการควบคุมตนเอง การปรับพฤติกรรมนั้นสามารถทำได้ 2 ทางคือ บุคคลปรับพฤติกรรมของตนเองและบุคคลถูกบุคคลอื่นปรับพฤติกรรมทั้ง 2 วิธีนั้นใช้หลักและกระบวนการเดียวกัน เพียงแต่ว่าวิธีแรกนั้น บุคคลจะเป็นผู้ดำเนินการปรับพฤติกรรมด้วยตนเองทั้งหมด ในขณะที่วิธีที่สองบุคคลอื่นจะเป็นผู้ดำเนินการปรับพฤติกรรมให้

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมว่า หมายถึง การนำหลักการเรียนรู้และเทคนิคต่าง ๆ มาผสมผสานกันเพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาให้เป็นพฤติกรรมที่พึงปรารถนาตลอดจนพัฒนาให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนายิ่งขึ้นไป

มิคุลลาส (Mikulas, 1978) ให้ความหมายของการปรับพฤติกรรมไว้ว่า การปรับพฤติกรรม หมายถึง การประยุกต์หลักการพฤติกรรมที่ได้จากการทดลองเพื่อแก้ปัญหาพฤติกรรม

สรุปได้ว่า การปรับพฤติกรรม (Behavior modification) หมายถึง การนำเอาหลักการแห่งพฤติกรรม (Behavior principles) ประยุกต์ใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ โดยเน้นที่พฤติกรรมที่สามารถสังเกตและวัดได้เป็นสำคัญ

9.2 ความหมายของเด็กที่มีปัญหา

กรมสุขภาพจิต (2551) ได้ให้ความหมายของคำว่าเด็กที่มีปัญหาว่า หมายถึง เด็กที่มีสภาพความเป็นอยู่หรือสภาพแวดล้อมบางอย่างที่ก่อให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรม กลายเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากต่อตนเองและต่อกลุ่มเพื่อนหรือสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ มักจะพบมากในโรงเรียน เด็ก ๆ พวกนี้มักจะมีพัฒนาการทางอารมณ์และสังคมบกพร่อง จนทำให้ตนเองและเพื่อน ๆ ตลอดจนครูได้รับความเดือนร้อนรำคาญใจ นอกจากนี้เด็กที่มีปัญหามักจะมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำด้วย

สมยศ นาวิการ (2551) ได้ให้ความหมายของคำว่าเด็กที่มีปัญหา หมายถึง เด็กที่มีอารมณ์และพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปจากปกติเป็นอย่างมาก และปัญหาทางพฤติกรรมนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ไม่เป็นที่ยอมรับทางสังคมส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเด็กและผู้อื่น เป็นผลมาจากความขัดแย้งของเด็กกับสภาพแวดล้อม หรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตัวเด็กเองขาดสัมพันธภาพกับเพื่อนหรือผู้อื่น ความเก็บกดทางอารมณ์จะแสดงออกทางร่างกาย

คณะกายภาพบำบัด และวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหวประยุกต์ (2551) ได้ให้ความหมายเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ หมายถึง เด็กที่แสดงพฤติกรรมหรือ อารมณ์ที่เบี่ยงเบนไปจากเด็กทั่วไปในวัยเดียวกันเป็นอย่างมาก ซึ่งมีความบกพร่องทางพฤติกรรมหรืออารมณ์อยู่ในขั้นรุนแรงและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนนี้ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ และการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของเด็กและผู้อื่นทำให้เด็กไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของตนเอง มักแสดงออกดังนี้ ขาดปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างมีความเก็บกดทางอารมณ์ และแสดงออกทางพฤติกรรมในลักษณะที่รุนแรงไม่เหมาะสมไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมและวัฒนธรรม

ปัญญาพัฒน์ จันทร์สว่าง (2553) ได้ให้ความหมายของเด็กที่มีปัญหาไว้ว่า หมายถึง เด็กที่แสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสม (ต่อต้านตนเองหรือผู้อื่น) หรือมีความรู้สึกนึกคิดที่ผิดไปจากปกติ (แสดงออกถึงความต้องการทำร้ายตนเองหรือผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในตนเองต่ำ) ออกมาอย่างเนืองจนถึงระดับที่ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของเด็กไม่ว่าจะเพียงลักษณะเดียวหรือหลายลักษณะรวมกันก็ได้ ซึ่งปัจจุบันมีผู้ปกครองจำนวนไม่น้อยที่ต้องเผชิญกับปัญหาความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ของลูกครั้งแล้วครั้งเล่า ซึ่งปัญหาเหล่านั้นส่วนใหญ่มักสามารถได้รับการช่วยเหลือหรือแก้ไขได้ หากเด็กได้รับการรักษาที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตามปัญหาของเด็กในบางกรณีอาจมีความรุนแรง ซึ่งเป็นสัญญาณของปัญหาสำคัญที่เด็กกำลังเผชิญอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากปัญหาความบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ของเด็กเรื้อรังติดต่อกันเป็นเวลานานจนกระทั่งเด็กโตเป็นผู้ใหญ่แล้วผลเสียที่ตามมาอาจลุกลามไปถึงการสูญเสียของชีวิตก็เป็นได้

สรุปได้ว่า เด็กที่มีปัญหา หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างในกระบวนการพื้นฐาน ทางจิตวิทยาที่เกี่ยวกับความเข้าใจหรือการใช้ภาษา เด็กที่ประพฤติดนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ อาจจะเป็นไปในลักษณะก้าวร้าว เกเร ก่อวุ่น หรือเป็นไปในทาง ถดถอย หนีความจริง เงื่องหงอย เพื่อฝัน หรือเซื่องซึม พฤติกรรมที่จะถือว่ามีปัญหานั้น ได้แก่ พฤติกรรมทุกพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเกณฑ์ปกติ อันจะสร้างปัญหาให้แก่ตัวเด็กเองและผู้อื่น

9.3 ประเภทของเด็กที่มีปัญหา

ประเทือง ภูมิภัทราคม (2545) ได้กล่าวถึง เด็กที่มีปัญหาว่าสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. เด็กที่มีปัญหาทางด้านสังคม (Socially maladjusted child) เด็กที่มีปัญหาทางด้านสังคมเป็นเด็กที่ไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม มักทำผิดระเบียบ กฎเกณฑ์ มีความคิดเห็นขัดแย้งต่อต้าน ไม่ยอมรับความคิดเห็น และค่านิยมของผู้อื่น ขาดความรับผิดชอบ มักถือตนเองเป็นใหญ่ เด็กที่มีปัญหาทางสังคมแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท

1.1 เด็กที่ได้รับการอบรมครึ่ง ๆ กลาง ๆ (The semi-socialized child) เด็กประเภทนี้จะปรับตัวได้ดีเฉพาะกับคนในครอบครัวและกลุ่มเพื่อน แต่จะก้าวร้าวกับคนแปลกหน้า เด็กประเภทนี้อาจจะมากับครอบครัวที่เข้มงวดกวดขันจนเกินไปหรืออาจจะได้รับเจตคติจากพ่อแม่ให้เกลียดชังคนนอกกลุ่มเมื่อมาอยู่ในโรงเรียนก็ได้

1.2 เด็กที่ได้รับการอบรมในระดับต่ำ (Children arrester at a primitive level of socialization) เป็นเด็กที่ขาดการอบรมจากครอบครัวเพราะสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว ทั้งพ่อแม่ต้องทำงานจนไม่มีเวลาพอที่จะอบรมลูกหรือแม่เป็นนักสังคมสงเคราะห์จนลืมอบรมลูกตนเอง เด็กต้องช่วยตนเองโดยใช้ไหวพริบและความสามารถในการเอาตัวรอดในสังคม จึงขาดระเบียบกฎเกณฑ์ในการดำรงชีวิต

1.3 เด็กที่ยากต่อการอบรมขัดเกลา (Children lacking capacity to socialize) เป็นเด็กที่มีปัญหาทางสังคมร้ายแรงมากเพราะเด็กที่ขาดความสามารถในการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคม เด็กจะไม่รู้จักตนเองและความต้องการของผู้อื่น มักจะไม่ให้ความร่วมมือเพราะเด็กมาจากครอบครัวที่ขาดความรักและได้รับความเกลียดชังจากพ่อแม่ ได้รับการทอดทิ้งให้ต่อสู้กับโลกตามลำพังจนเด็กได้รับความคับแค้นใจ วิตกกังวลอยู่เสมอ จนทำให้เกิดความซาซิม ชีวิตไร้ความหมาย ไม่สามารถรับรู้อะไรได้ เด็กจะไม่สนใจสิ่งที่อยู่รอบข้าง จึงขาดความสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งที่อยู่รอบตัว

2. เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์ (Emotionally disturbed child) ซึ่งสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

2.1 เด็กที่มีความขัดแย้งอยู่ในใจ จะมีพฤติกรรมที่คล้ายกับเด็กที่มีปัญหาทางด้านสังคม เช่น ไม่เป็นมิตรกับผู้อื่น มีความคับข้องใจตลอดเวลาเพราะเกิดจากความสัมพันธ์ของตนกับพ่อแม่และคนในครอบครัว การปฏิบัติตนของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กทำให้เด็กคิดว่าตนไม่เป็นที่ต้องการ ไม่มีค่า สำหรับเด็กที่ได้รับการความทะนุถนอมจนเกินไป ทำให้เด็กขาดความมั่นใจที่จะเผชิญชีวิตในสังคมมีความไม่มั่นใจในตนเอง เช่นเดียวกับเด็กที่ได้การอบรมขัดเกลาให้มีคุณธรรมมากเกินไป

เด็กจะไม่กล้าทำอะไร จึงมักมีความขัดแย้งในใจตลอดเวลา สำหรับเด็กที่ประสบความล้มเหลวอยู่เสมอ ๆ เช่นเดียวกัน มักไม่กล้าแสดงออก กลัวถูกติเตียนเพราะทำผิดจึงปลีกตัวออกจากสังคม ชอบผีนกลางวัน ความคับข้องใจที่สะสมไว้ในใจตั้งนานๆอาจจะอยู่ใต้จิตสำนึก เด็กจึงไม่ทราบว่าตนเองมีปัญหา บางคนมีอาการเป็นโรคประสาทที่แสดงออกทางกาย

2.2 เด็กที่มีอาการของโรคจิต เป็นเด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์ขั้นรุนแรง เพราะเก็บกดไว้เป็นเวลานาน เด็กพวกนี้จะสร้างโลกของตนเองโดยการคิดฝัน ปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นจริงได้ยาก แม้จะพยายามปรับตัว แต่เด็กพยายามบิดเบือนบางอย่าง จึงทำให้เด็กอยู่สังคมอย่างไม่มีความสุข หนีสังคมไปอยู่ในโลกของตนเองและไม่สามารถติดต่อสื่อสารความหมายกับผู้อื่นได้ เด็กพวกนี้จึงขาดความสามารถในการรับรู้ เช่น การปฏิบัติตนไม่สมวัย ทำอะไรโดยไม่รู้สึกตัว เช่น เขียนหนังสือจนเลยไม่อยู่บนโต๊ะโดยไม่รู้ตัว ตोकชกตัวเอง พุดจาเลอะเลือน

กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้แบ่งประเภทของเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์ไว้ ดังนี้

1. การก้าวร้าว-ก่อกวน เด็กมักแสดงออกในทางก้าวร้าว ก่อกวนความสงบสุขของผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงออกในทางก้าวร้าวอาจรวมไปถึงการแสดงออกซึ่งความโหดร้าย ทารุณสัตว์ ชกต่อย ทำร้ายร่างกายตนเองและผู้อื่น ชู้ คุกคาม หิวรื่อง กระทบเท้า ไม่เคารพเชื่อฟังครูและพ่อแม่ ฝ่าฝืนคำสั่งของครูหรือพ่อแม่ เด็กที่มีพฤติกรรมในลักษณะนี้ มักมีความขัดแย้งกับคนใกล้เคียง พฤติกรรมอาจรุนแรงขึ้นหากไม่ได้รับการแก้ไข

2. การเคลื่อนไหวที่ผิดปกติ โดยการไม่อยู่นิ่ง เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาโดยปราศจากจุดหมายและไม่ได้รับอนุญาตจากครู เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม อาจมีพฤติกรรมในลักษณะนี้ นอกจากนี้ยังมีความสนใจสั้น สนใจบทเรียนได้ไม่นาน ขาดสมาธิในการเรียน หันเหความสนใจไปสู่สิ่งอื่นได้ง่าย เด็กที่มีการเคลื่อนไหวที่ผิดปกตินี้ อาจมีปัญหาการก้าวร้าวร่วมด้วยก็ได้

3. การปรับตัวทางสังคม เด็กมีการปรับตัวทางสังคมที่ไม่ถูกต้อง หมายถึง การฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับของสังคม แก๊งอันธพาล การทำลายสาธารณสมบัติ การลักขโมย การหนีโรงเรียน การต่อสู้ของนักเรียนระหว่างโรงเรียนคู่อริ การประทุษร้ายทางเพศ เป็นต้น พฤติกรรมลักษณะนี้มักเกิดขึ้นกับเด็กวัยรุ่นเป็นส่วนใหญ่

4. ความวิตกกังวลและปมด้อย เด็กอาจไม่กล้าพูดกล้าแสดงออกในชั้นเรียน บางคนมีความประหม่าอย่างเห็นได้ชัดเมื่อออกไปรายงานหน้าชั้น บางคนมีอาการตัวร้อนและเป็นไข้เมื่อถึงเวลาไปโรงเรียน บางคนขาดความมั่นใจในตนเองอย่างเห็นได้ชัด บางคนร้องไห้บ่อย พฤติกรรมเหล่านี้จัดเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความวิตกกังวลหรือเกิดจากปมด้อยของแต่ละบุคคล

5. การหนีสังคม หรือการปลีกตัวออกจากสังคม เป็นพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนอย่างหนึ่งของเด็ก สังเกตได้จากการที่เด็กไม่พูดคุย ไม่เล่นกับเพื่อน ไม่ร่วมกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น เด็กประเภทนี้มีลักษณะเป็นคนขี้อาย พูดไม่เก่ง ไม่กล้าพูดต่อหน้าสาธารณชน ไม่กล้าพูดในที่ประชุม บางคนเป็นคนเจ้าอารมณ์ เด็กเหล่านี้ขาดทักษะที่จำเป็นในการติดต่อกับผู้อื่น ขาดความเชื่อในตนเองในด้านการพูด เด็กจึงชอบอยู่คนเดียว ทำงานคนเดียว เด็กเหล่านี้อาจมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นได้ แต่มักเป็นไปในลักษณะแสดงอาการก้าวร้าว ไม่มีวุฒิภาวะ หรือไม่ก็แสดงพฤติกรรมทางสังคมที่ไม่เหมาะสม

6. ความผิดปกติในการเรียน สังคมมักกำหนดว่า หน้าที่สำคัญของเด็กคือการเรียน เด็กที่มีผลการเรียนดี มักเป็นที่ชื่นชอบของครู ผู้ปกครอง และเพื่อน เด็กที่เรียนไม่ดี อาจกลายเป็นเด็กที่มีปัญหา การศึกษาวิจัยเป็นจำนวนมาก ระบุว่าเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมมีผลการเรียนต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการอ่าน การสะกดคำ และคณิตศาสตร์การตัดสินใจว่า เด็กคนใดเป็นเด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรมนั้น ควรพิจารณาความรุนแรงและความสม่ำเสมอของพฤติกรรมควบคู่กันไปด้วย เด็กอาจมีพฤติกรรมเพียงข้อเดียวหรือหลายข้อตามที่กล่าวมาแล้ว ก็อาจจัดเป็นเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรม ได้การตัดสินใจควรใช้เกณฑ์เป็นหลักในการพิจารณาควบคู่กันไป

สรุปได้ว่า ประเภทของเด็กที่มีปัญหาทั้งทางด้านสังคมและอารมณ์ ลักษณะพฤติกรรมจะออกมาในลักษณะที่ไม่พึงปรารถนา โดยเฉพาะโรงเรียนมักเรียกว่าความประพฤติไม่ดี ซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ ได้แก่ ความประพฤติที่ทำให้บุคลิกภาพเสีย เช่น การไม่ทำความเคารพ โต้เถียง สะเพร่า ซุกซน ก้าวร้าว เจ้าอารมณ์ เกือบตัว แยกตัว เฉื่อยชา เจียบขริ่ม ฯลฯ และศีลธรรมเป็นการกระทำนั้นผิดศีลธรรม จริยธรรม เป็นที่เดือดร้อนแก่คนอื่นและตนเอง เช่น การเล่นไฟ พุดจาหยาบคาย พุดโกหก รังแก ชู้สาว ลักขโมย ตีแม่เหล้า ฯลฯ และเกี่ยวกับกฎหมายโดยแสดงพฤติกรรมที่ผิดระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ

9.4 ลักษณะของพฤติกรรมที่เป็นปัญหา

กรมสุขภาพจิต (2551) ได้กล่าวถึง ลักษณะของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของบุคคล สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มของลักษณะพฤติกรรมใหญ่ ๆ ได้ 6 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

1. พฤติกรรมที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพ พฤติกรรมที่เป็นปัญหาในลักษณะนี้จะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกวิตกกังวล ความกลัวหรือความท้อแท้สิ้นหวัง บุคคลพวกนี้จะไม่มีความสุข ไม่ค่อยจะแสดงออก ลักษณะของพฤติกรรมที่สามารถเห็นได้ชัดคือบุคคลพวกนี้จะมีลักษณะของพฤติกรรม ถอยหนี หลีกเลียง เฉื่อยชา ซ้ำอัย เคลื่อนไหวง่าย รู้สึกมีปมด้อย ท้อแท้ ซ้ำอัย ฝืนกลางวันและ วิตกกังวลมากจนเกินไป ลักษณะของพฤติกรรมประเภทนี้ คนส่วนใหญ่มักไม่ค่อยได้สังเกตหรือรู้มากนัก เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มักไม่ค่อยแสดงออกมากที่จะหลบหลีกมากกว่าที่จะแสดงออกด้วยอารมณ์ที่รุนแรง นอกจากนี้อารมณ์ของบุคคลประเภทนี้จะไม่ค่อยมีความมั่นคงเลย เช่น เมื่อเด็กอยู่ในชั้นเรียน เด็กที่มีปัญหาในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพนี้ มักจะแสดงอาการวิตกกังวลมากกว่า เหตุ หลีกเลียงที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมชั้นไม่ยอมพูดหรือถกเถียงในกลุ่ม ไม่ยอมที่จะไปเขียนกระดานดำหรือไม่ยอมที่จะอ่านหนังสือต่อหน้าเพื่อนร่วมชั้น เป็นต้น

2. พฤติกรรมที่เกี่ยวกับปัญหาการแสดงออก ลักษณะของพฤติกรรมประเภทนี้มักจะเกี่ยวข้องกับการแสดงออกในทางก้าวร้าว ต่อต้านสังคม เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งกับเพื่อน ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีอำนาจอื่น ๆ แม้กระทั่งผู้ปกครองของเขาเองก็ตาม พฤติกรรมเช่นนี้อาจเห็นได้จากการชกต่อย การไม่เชื่อฟัง การไม่รบกวนผู้อื่น การทำลายของ การเรียกร้องความสนใจ ขี้โอ้อวด ริษยา ใช้ภาษาที่หยาบคาย ตลอดจนชอบแสดงตัวเป็นเจ้านาย เด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมในลักษณะนี้ นอกจากจะแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหารบกวนผู้อื่นแล้ว ตนเองยัง 모르้อีกว่าพฤติกรรมที่ตนเอง กำลังทำอยู่นั้น มีผลกระทบต่อผู้อื่น อีกทั้งยังไม่รู้ว่าตนเองกระทำความผิดอีกด้วย

3. พฤติกรรมที่เกิดจากความแปรปรวนทางอารมณ์ พฤติกรรมที่เป็นปัญหาเนื่องมาจากความแปรปรวนทางอารมณ์นั้น มีลักษณะการแสดงออกให้เห็นหลายลักษณะ ซึ่งเป็นผลอันมาจากความผิดปกติทางอารมณ์ เช่น มีความคิดสับสนแสดงอาการเห็นภาพหลอนแสดงพฤติกรรมแปลกๆ ที่บุคคลปกติทั่วไปเขาไม่ทำ บางคนก็อาจแสดงพฤติกรรมเดินพูดคนเดียวคิดว่าตนเป็นผู้มีอำนาจไม่สามารถรับรู้ความเป็นจริงได้ เป็นต้น

4. พฤติกรรมที่แสดงถึงการขาดวุฒิภาวะ คือ พฤติกรรมที่แสดงออกไม่เหมาะสมกับวัยหรือขั้นพัฒนาการของมนุษย์แต่ละวัย ลักษณะของพฤติกรรมประเภทนี้ถ้าดูผิวเผินโดยไม่พิจารณาวัยและขั้นตอนของพัฒนาการแล้ว อาจจะเห็นว่าเป็นพฤติกรรมปกติ แต่เมื่อพิจารณาพฤติกรรมนั้นว่าเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัยหรือไม่ อาจพบว่าพฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น เด็กอายุ 6 ขวบไม่ยอมเข้าร่วมสังคมนักกับเพื่อน เด็กอายุเกิน 5 ขวบมีช่วงความสนใจไม่เกิน 5 นาที อายุเกิน 8 ขวบนอนปัสสาวะรดที่นอน ซึ่งเด็กปกติแล้วเมื่ออายุมากกว่า 4 ขวบ ปัญหาการปัสสาวะรดที่นอนจะลดน้อยลงหรือไม่เกิดขึ้น เป็นต้น บุคคลกลุ่มนี้ ถ้าเป็นเด็กมักจะแสดงพฤติกรรมบางอย่าง ที่ทำให้ครูและผู้ปกครองเข้าใจไขว้เขวได้ เช่น ชอบเล่นกับเด็กที่มีอายุน้อยกว่า การที่ชอบเล่นกับเด็กที่มีอายุน้อยกว่าก็เนื่องจากการที่เขาไม่มีทักษะเพียงพอที่จะปฏิสัมพันธ์กับเด็กที่ร่าเริงครวญครวดกับตน เด็กพวกนี้มักจะถูกเพื่อนวัยเดียวกันล้อเลียนหรือแหย่จิ้งแหย่แหย่ตัวออกจากเพื่อน

5. พฤติกรรมที่เกี่ยวกับความผิดพลาดในการรับรู้ทางสังคม ลักษณะพฤติกรรมที่เป็นปัญหาประเภทนี้เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการผิดพลาดในการรับรู้สิ่งเร้าในสังคม ลักษณะพฤติกรรมที่เป็นปัญหากรณีนี้จะเห็นได้จากการที่บุคคลไม่สามารถรับรู้และเข้าใจคำพูดหรือการสนทนากับผู้อื่นไม่รู้ว่เมื่อไรควรพูดหรือเมื่อไรควรหยุดพูด ไม่เข้าใจภาษาท่าทาง ตลอดจนไม่สามารถแสดงออกทางสังคมได้อย่างเหมาะสม

6. พฤติกรรมที่เกิดเนื่องจากการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ลักษณะพฤติกรรมที่เป็นปัญหาประเภทนี้ อาจเกิดในปัญหาบุคคลที่มีปัญหาพฤติกรรมที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพหรือการรับรู้ทางสังคม อีกทั้งไม่มีปัญหาทางอารมณ์อีกด้วย แต่เหตุที่บุคคลพวกนี้มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาก็เนื่องจากบุคคลเหล่านี้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น เด็กชอบอยู่ในครอบครัวยุ้ยยู่พ่อแม่ทะเลาะกัน ไม่ปรองดองกัน ด่าทอกันให้เด็กเห็นได้ยิน เด็กได้เห็นได้ยินการกระทำและถ้อยคำที่พ่อแม่ใช้มาตลอดตั้งแต่จำความได้ เด็กจึงอาจไม่รู้สึกลัวว่าพฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงให้เห็นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องก็ได้เพราะเขาอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นมาตลอดตั้งแต่เล็กจนโต

กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้แบ่งลักษณะของพฤติกรรม ความรุนแรงของพฤติกรรมไว้ ดังนี้

1. การก้าวร้าว-ก่อกวน ชกต่อย ทำร้ายร่างกาย โกรธจัด ฝ่าฝืนกฎ ระเบียบ ชู้ คุกคามผู้อื่นไม่เคารพยำเกรง ทำร้ายข้าวของ ทำร้ายตนเอง ทำร้ายร่างกายผู้อื่น ทำร้ายข้าวของเสียหาย
2. การเคลื่อนไหว ผิดปกติ อยู่นิ่งไม่ได้ ลุกลุกกล่น ขาดความสนใจในบทเรียนหรือสิ่งที่อยู่รอบตัวติดตามมาด้วย การก้าวร้าว และก่อกวนสมาธิของผู้อื่น มีการเคลื่อนไหวที่แปลก ๆ และซ้ำ ๆ ในลักษณะเดิม
3. ขาดการปรับตัวทางสังคมที่ถูกต้อง ลักขโมย ชกต่อย ทำลายสาธารณะสมบัติ ฝ่าฝืนกฎหมาย หนีเรียน กระทำผิดทางเพศ

4. ความวิตกกังวล ปมด้อย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง หลีกเลี้ยง สถานการณ์บางอย่าง ร้องไห้บ่อย ๆ มีความวิตกกังวลสูง ความสามารถด้านทักษะเสื่อมลง แสดงความผิดหวังอย่างรุนแรง ต่อการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย

5. การหนีสังคม ไม่พูดคุยกับเพื่อนหรือผู้ใกล้ชิด ไม่ยอมพบเพื่อนหรือผู้ใกล้ชิดปฏิเสธทุกคนที่เกี่ยวข้อง

6. ความผิดปกติทางการเรียน ผลการเรียนต่ำลงทุกวิชา ความสามารถทางสมองเสื่อมลงเฉื่อยชา ความจำเสื่อม มีความบกพร่องทางภาษา

คณะกายภาพบำบัด และวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหวประยุกต์ (2551) ได้แบ่งลักษณะของพฤติกรรมความรุนแรงของเด็กที่มีปัญหาด้านสังคมและด้านอื่น ๆ ไว้ ดังนี้

1. ไม่สามารถเรียนหนังสือได้เหมือนเช่นเด็กปกติทั่วไป และการที่เด็กไม่สามารถเรียนได้นั้นไม่ได้มีสาเหตุมาจากองค์ประกอบทางสติปัญญา การรับรู้และสุขภาพหรือความบกพร่องทางร่างกายเท่านั้น

2. ไม่สามารถรักษาความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนนักเรียนด้วยกันหรือครูได้

3. มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กปกติ ในวัยเดียวกัน

4. มีความคับข้องใจและมีความเก็บบททางอารมณ์ แสดงอาการทางร่างกาย เช่น ปวดศีรษะ ปวดตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย หรือมีความหวาดกลัวเมื่อมีปัญหาส่วนตัวหรือปัญหาทางการเรียน เด็กอาจมีลักษณะเพียงข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อก็ได้

ซึ่งปัญหาด้านพฤติกรรมและอารมณ์ที่แสดงออก จะต้องเกิดขึ้นบ่อยครั้ง มีระยะเวลาติดต่อกันนานกว่า 6 เดือน

สรุปได้ว่า ลักษณะของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเป็นพฤติกรรมที่ครูสังเกตเห็นได้ง่ายและรู้สึกว่าเป็นปัญหามากกว่าพฤติกรรมอื่นคือ ลักษณะทางอารมณ์รุนแรง พฤติกรรมก่อกวน อยู่ไม่นิ่ง พฤติกรรมหลายอย่างที่มองเห็นไม่ชัดเจน ต้องใช้เวลาในการสังเกต อาจจะเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา เช่น เด็กเงี้ยวเฉย แยกตัว เก็บบททางอารมณ์ แต่พฤติกรรมบางอย่างที่ดูเหมือนเป็นปัญหาก็ก้อาจจะไม่ใช่พฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่แท้จริง การจะบอกว่าพฤติกรรมเป็นปัญหาหรือไม่ อาจตีความได้ต่างกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น แพทย์ นักจิตวิทยา ผู้ปกครองและครู โดยเฉพาะครูกับพ่อแม่ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กในโรงเรียนมากที่สุด อาจมองว่าพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งเป็นปัญหาหรือสาเหตุของปัญหาคืออะไรได้แตกต่างกัน จึงต้องทำความเข้าใจให้ตรงกัน

9.5 แนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ

ผกา สัตยธรรม (2544) ได้กล่าวถึง แนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษไว้ ดังนี้

1. พฤติกรรมปกติและพฤติกรรมไม่ปกติ พัฒนามาจากหลักการเดียวกันคือ จากหลักการเรียนรู้แต่ทั้งนี้ต้องไม่รวมถึงพฤติกรรมที่เกิดจากความผิดปกติของร่างกายและระบบประสาท

2. พฤติกรรมสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไข ได้โดยหลักการเรียนรู้เช่นเดียวกัน อนึ่งคำว่า “การปรับพฤติกรรม” และคำว่า “พฤติกรรมบำบัด” เป็นคำที่ใช้ความหมายเดียวกัน แต่ก็มีผู้ที่พยายามที่จะจำแนกความแตกต่างระหว่างคำสองคำนี้โดยแยกความหมายต่างกันว่า

นอกจากนี้ การปรับพฤติกรรมเป็นการประยุกต์กระบวนการของทฤษฎีการวางเงื่อนไขของผล ขณะที่พฤติกรรมบำบัดหมายถึง การประยุกต์ใช้วิธีการของทฤษฎีการวางเงื่อนไขสิ่งเร้า นอกจากนักจิตวิทยาเชื่อว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ที่จะแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้หรือเชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้และเชื่อว่ามนุษย์เรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตายทั้งที่เป็นการเรียนรู้โดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว มนุษย์เรียนรู้พฤติกรรมได้ มนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ จากความเชื่อพื้นฐานนี้ นักจิตวิทยาจึงได้ประยุกต์แนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ มาใช้ในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการปรับพฤติกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้หลาย ๆ ทฤษฎี เช่น ทฤษฎีการวางเงื่อนไขและทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ การปรับพฤติกรรมที่พัฒนาจากความคิดทฤษฎีการเรียนรู้ การวางเงื่อนไขเป็นที่นิยามกันอย่างกว้างขวาง การวางเงื่อนไขพฤติกรรมที่สังเกตเห็นได้และพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงเริ่มได้รับความนิยมน้อยลงเพราะ การวางเงื่อนไขไม่อาจจะแก้พฤติกรรมภายใน เช่น ความวิตกกังวล ความรู้สึกอย่างอย่างได้และการกำหนดพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจง ไม่อาจจะครอบคลุมที่เป็นปัญหาที่แท้จริงได้ ปัญหาในการวางเงื่อนไขนั้นพฤติกรรมจึงทำให้นักจิตวิทยา กลุ่มปัญญานิยมได้พัฒนาแนวคิดด้านวิทยาศาสตร์ทางความคิดเข้ามาแก้ไขพฤติกรรม

สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6 (2545) ได้กำหนดแนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษว่า ประกอบด้วย

แนวทางที่ 1 การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน เป็นแนวคิดของมนุษยนิยมที่เน้นอารมณ์ ความรู้สึกและความต้องการโดยเฉพาะความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow) ได้แก่

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย
2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ
4. ความต้องการเกียรติและการยอมรับ
5. ความต้องการตระหนักในตน

ดังนั้น การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กที่มีปัญหาเศรษฐกิจ ความมั่นคง ปลอดภัย ขาดความรักความอบอุ่นและยอมรับได้รับในสิ่งที่ไม่เคยได้รับมาก่อน รู้สึกว่าโรงเรียนเป็นสถานที่ที่น่าอยู่ น่าเล่าเรียน ประกอบด้วย

1. บรรยากาศในห้องเรียนไม่ร้อนอบอ้าว ห้องเรียนควรโปร่ง อากาศถ่ายเทได้สะดวก หรือมีพัดลมระบายอากาศ จัดโต๊ะเก้าอี้ให้เด็กนั่งสบาย ๆ เหมาะสมกับวัยและรูปร่างของเด็ก ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ผ่อนคลายความตึงเครียดบ้างหลังจากนั่งเรียนมาเป็นเวลานานพอสมควร โดยอนุญาตให้ล้างหน้าหรือทำตัวสบายที่สุด

2. คำนึงถึงสภาพร่างกายว่าเด็กได้รับอาหารเพียงพอหรือยัง ควรจัดหาอาหารกลางวันให้เด็กที่ขาดสารอาหาร จัดหาน้ำดื่มไว้ให้เพียงพอ จัดหาของว่างให้เด็กออกไปหารับประทาน นอกจากนี้ครูควรสำรวจว่าเด็กคนใดเจ็บป่วยบ้าง ถ้ามีเด็กเจ็บป่วยควรให้พักผ่อน รับประทานยาให้ร่างกายพร้อมเรียนได้

3. ทำให้เด็กรู้สึกมั่นคงปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น โตะมานั่งควงอยู่ในสภาพที่แข็งแรงทนทาน อาคารเรียนต้องมั่นคง สามารถต้านทานลมพายุได้ เพดานห้องเรียนต้องไม่เก่า ผู้จนเกิดความน่ากลัว อุปกรณ์ในห้องเรียน เช่น พัดลมที่ติดบนเพดานอยู่ในสภาพแข็งแรง เครื่องใช้ไฟฟ้าอยู่ในสภาพดี ปลอดภัย นอกจากนี้ครูควรจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมความมั่นคงปลอดภัย

4. จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จ เมื่อนักเรียนประสบความสำเร็จจะรู้สึกภาคภูมิใจและมีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองไปในทางที่ดี วิธีที่จะช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จมี 2 วิธี คือ

4.1 ให้นักเรียนเริ่มทำงานที่ง่ายไปหางานที่ค่อย ๆ ยากขึ้นทีละน้อย ๆ

4.2 ให้นักเรียนตั้งเป้าหมายที่ไม่ยากและมีลักษณะท้าทาย เป้าหมายก็จะกระตุ้นให้นักเรียนลงมือทำงานพบกับความสำเร็จ

5. ครูควรแสดงการยอมรับนักเรียนไม่ว่าจะอยู่ในสภาพใด

6. การเปิดโอกาสให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้นักเรียนเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน เพราะคนต้องการมีความสัมพันธ์กับคนในกลุ่ม

แนวทางที่ 2 เทคนิคการปรับพฤติกรรม เป็นวิธีการปรับพฤติกรรมที่อยู่บนพื้นฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. การให้แรงเสริมเป็นวิธีการของการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไขการกระทำของสกินเนอร์ (Skinner) เป็นวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การให้แรงเสริมที่เป็นสิ่งของจับต้องได้ คำชมเชย การให้ความสนใจ กิจกรรมที่นักเรียนชอบ เป็นต้น

2. การฝึกพฤติกรรมแสดงออกที่เหมาะสม เป็นเทคนิคการปรับพฤติกรรมที่ใช้ในการแก้ไขความกลัวและความวิตกกังวลเพื่อให้บุคคลสามารถปรับตัวทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลหรือเด็กบางคนมีปัญหาในการปรับตัวทางสังคม ไม่กล้าแสดงความรู้สึกหรือพฤติกรรมออกมา เก็บความรู้สึกไว้เรื่อย ๆ จนทำให้เกิดความทุกข์ เช่น ความรู้สึกเกรงใจมากเกินไป ไม่กล้าพูดหรือทำในสิ่งที่ควรกระทำจนทำให้เสียสิทธิที่ควรได้รับ จนบางครั้งทำให้แสดงพฤติกรรมที่รุนแรงออกมาได้

3. การเตือนตนเอง เป็นเทคนิคที่ให้นักเรียนที่มีพฤติกรรมเป็นปัญหา สังเกตและรายงานพฤติกรรมของตนเองว่าเกิดขึ้นเวลาใด ในสถานการณ์ใดมากที่สุด แล้วรายงานต่อผู้ที่จะแก้ปัญหาหรือรายงานให้ครูทราบเพื่อจะได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมต่อไป

4. การเสนอตัวแบบ เป็นเทคนิคในการพัฒนาที่ช่วยให้บุคคลเรียนรู้พฤติกรรมใหม่ช่วยให้พฤติกรรมที่เรียนรู้มาแล้วได้มีโอกาสแสดงออกและมีผลให้เกิดการระงับพฤติกรรมบางอย่าง การเสนอตัวแบบทำให้เด็กเกิดการสังเกตและทำตามแบบอย่าง เช่น สังเกตตัวแบบจริง จากภาพยนตร์ จากรูปภาพ ฯลฯ

5. การชี้แนะ เป็นการให้สิ่งเร้ากระตุ้นให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ การชี้แนะนิยมใช้ร่วมกับการให้แรงเสริม อาจจะเป็นคำพูด กิริยาท่าทางหรือสื่อต่าง ๆ เครื่องชี้แนะอาจจะช่วยปรับพฤติกรรมทางการเรียนหรือพฤติกรรมทางสังคม เช่น บทเรียนแบบโปรแกรมหรือสื่ออย่างอื่น

6. การลงโทษ เป็นการควบคุมด้วยสิ่งเร้าที่ไม่น่าพึงพอใจ ซึ่งเป็นวิธีการควบคุมพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดผลเสียเพราะเป็นการให้สิ่งที่ไม่น่าพอใจหลังจากพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้น การลงโทษมักจะ เป็นวิธีที่ใช้กับเด็กที่ปรับตัวไม่ได้รุนแรง เช่น ก้าวร้าว ต่อสู้ ทูตี่ เป็นต้น การลงโทษอาจจะเป็นการ ทำให้เจ็บกาย เช่น ตี และเจ็บป่วยทางใจ เช่น ต่ำหนิ เยาะเย้ย เป็นต้น

แนวทางที่ 3 วิธีการลงโทษที่นำมาใช้ในห้องเรียนโดยเทคนิคการใช้เวลานอก (Time out) เป็นการลงโทษที่ใช้การงดโอกาสที่บุคคลจะได้รับแรงเสริมบวกหรือระงับการให้แรงเสริมบวกที่เคยได้รับชั่วระยะเวลาหนึ่ง เมื่อเด็กหรือบุคคลแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมแล้วมีผลทำให้พฤติกรรมนั้นลดลงและหายไป ถ้าเป็นสภาพในห้องเรียนก็คือการนำตัวเด็กออกนอกห้องเรียนที่มีบรรยากาศ สนุกสนานหรือมีกิจกรรมที่เด็กชอบเมื่อมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม โดยนำไปไว้ในที่ซึ่งเด็กไม่ได้รับความสนใจจากครูและเพื่อน อาจจะเป็นหลังชั้นเรียน วิธีการนี้เป็นการแยกเด็กออกจากสังคม ทำให้เด็กหมดโอกาสได้รับแรงเสริม เทคนิคการใช้เวลานอกใช้ได้ผลมากกับเด็กสมองช้าที่มีพฤติกรรม ก้าวร้าว ชอบด่าและใช้ถ้อยคำหยาบโลน การใช้เทคนิคการใช้เวลานอกมักจะถูกนำมาเมื่อใช้คำพูด ไม่ได้ผลและมักจะใช้เทคนิคนี้กับห้องเรียนพิเศษหรือใช้กับเด็กที่มีปัญหาพิเศษ ในสภาพการณ์ปกติ ครูไม่ชอบใช้เทคนิคการใช้เวลานอก เพราะเป็นการยากที่เด็กจะเข้าไปอยู่ในสถานที่ที่จัดไว้ เพราะ บางครั้งเด็กจะขัดขืน การใช้เทคนิคการใช้เวลานอกให้ได้ผลนั้น ครูควรใช้สัญญาณ เช่น การชี้ไปที่ ตัวเด็กโดยไม่ใช้คำพูด เนื่องจากคำพูดไม่ได้ผลแต่เด็กต้องเข้าใจสัญญาณที่ได้ตกลงกันไว้ในระยะแรก เด็กจึงไม่ควรขัดขืนหรือตื้อดิ่ง สถานที่ที่เหมาะสมคือ ขนาด 2x3 ฟุต อาจจะทำเป็นฉากกั้นหรือ กระดานป้ายสำหรับกั้นไม่ให้ครูและเพื่อนมองเห็นตัวเด็ก หลักการใช้เทคนิคการใช้เวลานอก มีดังนี้

1. การใช้เทคนิคการใช้เวลานอกนั้นจัดให้เด็กอยู่ในสภาพที่ไม่ได้รับแรงเสริมอย่างแท้จริง
2. โอกาสที่ไม่ได้รับแรงเสริมไม่ควรเกิน 5 นาที ในแต่ละครั้ง
3. ให้เหตุผลว่าทำไมเด็กจึงได้รับโทษ ทำไมเด็กต้องไปนั่งที่มุมห้อง
4. ควรให้เด็กเดินไปเสสถานที่สำหรับเวลานอกด้วยตนเอง ครูไม่ควรใช้กำลังลากหรือดึงตัวเด็กไปเมื่อเด็กขัดขืน แต่ควรบอกเด็กว่าถ้าไม่รีบเดินไปเวลาที่จะต้องอยู่ในที่ที่จัดไว้จะเพิ่มขึ้น
5. เด็กจะต้องอยู่ในสถานที่ที่จัดไว้จนกว่าจะครบกำหนดเวลาและถ้าหากมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อื่น ๆ ควรเพิ่มเวลานอกขึ้นอีกพร้อมกับบอกเหตุผลของการเพิ่มเวลาให้เด็กทราบ
6. ควรใช้เทคนิคการใช้เวลานอกเมื่อเห็นว่าสภาพการณ์ในห้องเรียนเป็นสภาพการณ์ที่ได้รับการเสริมแรง เช่น สนุกสนาน นำตื้นตันกับการทำกิจกรรม เป็นวิชาที่น่าสนใจของเด็กคนนั้น แต่ถ้าเป็นบรรยากาศหรือวิชาที่เด็กไม่ชอบก็ไม่ควรใช้เทคนิคนี้
7. เมื่อเด็กออกจากสถานที่ที่ใช้ลงโทษ กลับมานั่งที่เดิมและแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ควรให้แรงเสริมทันที
8. ไม่ควรใช้เทคนิคเวลานอกถ้าพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไม่ขัดขวางการเรียนการสอน หรือการเรียนรู้ของผู้อื่น

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2547) ได้กล่าวถึง แนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ ดังนี้

1. แรงเสริมเชิงบวก (Positive reinforcement) เป็นการดำเนินการที่ส่งเสริมพฤติกรรมของเด็กเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซ้ำอีก เมื่อได้รับคำชมเชยหรือรางวัล เช่น เมื่อทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดสำเร็จ ครูควรพูดว่าเก่ง ดี วิเศษ เยี่ยม เป็นต้น อุปกรณ์เสริมแรงที่เป็นสิ่งของ ได้แก่ อาหารหรือขนม ของเล่น การให้เสริมแรงควรให้สม่ำเสมอในตอนแรกเมื่อพฤติกรรมเริ่มคงที่แล้วควรลดเสริมแรงลงและให้เสริมเป็นครั้งคราวเท่านั้นเมื่อพฤติกรรมคงที่แล้ว

2. แรงเสริมเชิงลบ (Negative reinforcement) เป็นการที่ส่งเสริมพฤติกรรมของเด็กเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซ้ำอีก เด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพื่อต้องการหลีกเลี่ยงสถานะที่เด็กไม่พึงพอใจ ตัวอย่างเช่น ครูบอกนักเรียนว่า "แบบฝึกหัดคณิตศาสตร์มี 2 ตอน หากใครทำตอนแรกถูกหมด ก็ไม่ต้องทำแบบฝึกหัดตอนที่ 2 " นักเรียนจึงตั้งใจทำแบบฝึกหัดตอนแรกถูกหมดและทำอย่างดีให้คำตอบถูกหมดเพื่อหลีกเลี่ยงการทำแบบฝึกหัดตอนที่ 2 ดังนั้นแบบฝึกหัดตอนที่ 2 เป็นแรงเสริมเชิงลบเพราะเป็นสิ่งที่เด็กหลีกเลี่ยง แต่แบบฝึกหัดตอนที่ 2 นี้ทำให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์

3. การหยุดยั้ง (Extinction) เป็นการงดให้รางวัล งดให้ความสนใจต่อพฤติกรรมของเด็ก ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ครูควรให้เสริมแก่พฤติกรรมที่พึงประสงค์ควบคู่ไปด้วย เช่น เมื่อเด็กลุกจากที่นั่ง ครูแสดงอาการไม่สนใจ แต่เมื่อเด็กร้องเรียนหรือบ่นครูจะชม เป็นต้น การเพิกเฉยของครู หรือผู้ปกครองเหมาะสมสำหรับพฤติกรรมที่ไม่รุนแรงเท่านั้น วิธีนี้ไม่เหมาะสมสำหรับพฤติกรรมที่รุนแรง เช่น การชกต่อย ซึ่งครูหรือผู้ปกครองควรหยุดพฤติกรรมนั้นทันที

4. เหรียญรางวัล (Token economy) เป็นการสะสมเหรียญหรือคะแนนเพื่อให้เด็กมีสิทธิ์ได้รับรางวัลอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทำกิจกรรมที่เด็กชอบ โดยครูกำหนดคะแนนหรือเหรียญเป็นระดับต่างๆ แต่ละระดับมีรางวัลแตกต่างกัน เช่น ครูจะให้ 1 คะแนนแก่เด็กทุกครั้งที่ทำงานเสร็จภายในเวลาที่กำหนดให้ และให้อีก 1 คะแนนหากเด็กไม่ลุกออกจากที่นั่งในเวลาที่กำหนดไว้ ถ้าใครสะสมคะแนนได้ 10 คะแนนครูจะมีรางวัลให้เป็นรูปลูก 1 แผ่น สะสมได้ 20 คะแนน ได้สมุด 1 เล่ม เป็นต้น การให้รางวัลควรจัดตามระดับความสำคัญของรางวัล การให้คะแนนควรให้สำหรับพฤติกรรมที่เด็กสามารถทำได้

5. การแก้ไขผลการกระทำ (Overcorrection) เป็นการแก้ไขการกระทำของเด็กและแก้ไขในปริมาณที่มากกว่าเดิม เช่น เด็กคนหนึ่งคว้าโต๊ะเรียนในห้องเรียน จนโต๊ะระเกะระกะเต็มไปหมด ครูจึงสั่งให้เด็กจัดโต๊ะให้เป็นระเบียบเหมือนเดิม ยิ่งไปกว่านั้นครูยังให้นักเรียนคนนั้นทำความสะอาดโต๊ะทุกตัวด้วย จะเห็นว่าเทคนิคการปรับพฤติกรรมนี้มี 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกคือ เด็กจะต้องแก้ไขผลการกระทำของตนเสียก่อน ส่วนขั้นที่ 2 เป็นการให้เด็กทำสิ่งที่ดีแต่เด็กไม่ชอบ การให้เด็กทำเช่นนี้เป็นการลงโทษสถานเบา

6. เทคนิคการใช้เวลานอก (Timeout) เป็นการงดให้รางวัลในช่วงเวลาจำกัด เช่น นักเรียนที่คุยกันจะถูกตัดสิทธิ์ไม่ให้เล่นเกมคอมพิวเตอร์ในช่วงเวลาพักคอมพิวเตอร์ เป็นต้น เด็กที่ร้องไห้ไม่หยุดอาจถูกส่งเข้าไปกักขังไว้ในห้องนอนเป็นเวลา 5 นาที หรือจนกว่าเด็กจะหยุดร้องไห้ เป็นต้น การงดให้รางวัลควรทำให้เหมาะสม ควรงดในสิ่งที่เด็กชอบและไม่งดนานจนเกินไป

7. การทำสัญญากับเด็ก (Behavioral contract) เป็นการเซ็นสัญญาระหว่างครูกับนักเรียน ในลักษณะที่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น นักเรียนสัญญากับครูว่าจะไม่ขโมยของเพื่อนอีก ตลอดระยะเวลา 2 เดือน เป็นต้น สิ่งที่จะให้เด็กทำสัญญาควรเป็นสิ่งที่เด็กสามารถทำได้ ระยะเวลาในสัญญาไม่ควรนานเกินกว่าที่เด็กจะทำได้มีการตรวจสอบตลอดเวลาว่าเด็กปฏิบัติตามสัญญาหรือไม่หากผิดสัญญาควรมีการลงโทษ หากปฏิบัติตามสัญญาคงถ้วน ควรให้รางวัลแก่เด็ก

8. การลงโทษ (Punishment) เป็นการดำเนินการในการจัดกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่เด็กแสดงออกและไม่ให้เด็กแสดงพฤติกรรมเช่นนี้อีกในอนาคต การลงโทษอาจเป็นการลงโทษด้วยวาจา เช่น การตำหนิ หรือการลงโทษทางกาย เช่น การตี ครูควรพึงระวังว่าการลงโทษคือการหยุดพฤติกรรมไม่ใช่เป็นการเสริมพฤติกรรม หากลงโทษแล้วเด็กยังแสดงพฤติกรรมดังเดิมอีกแสดงว่าการลงโทษเป็นการปรับพฤติกรรมที่ไม่มีประสิทธิภาพสำหรับเด็กคนนั้น

9. การหล่อหลอมพฤติกรรม (Shaping) เป็นการเลือกให้แรงเสริมเฉพาะพฤติกรรมที่พึงประสงค์เท่านั้น เช่น ในห้องเรียนครูชมเด็กที่ตั้งใจฟังครูส่วนเด็กที่คุยกันนั้น ครูไม่ตำหนิ แต่ครูจะแสดงอาการไม่สนใจ การเลือกชมเฉพาะพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จะช่วยให้เด็กแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก

ดังนั้น ครูหรือผู้ปกครองควรเป็นตัวอย่างที่ดี เด็กอาจยึดครูหรือผู้ปกครองเป็นแบบอย่างในหลาย ๆ ด้านในการปรับพฤติกรรม หากครูหรือผู้ปกครองไม่สามารถเป็นแบบอย่างได้ อาจใช้นักเรียนเป็นแบบอย่างได้ เช่น ตัวอย่างของการพูดไพเราะ ความขยันหมั่นเพียร การมีสัมมาคารวะต่อครู การรับผิดชอบในสิ่งที่ครูมอบหมายให้ เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการ (2553) ได้กำหนดแนวทางในการปรับพฤติกรรมให้เป็นผู้มีความสุภาพ ดังนี้

1. การแสดงทางกาย ได้แก่
 - 1.1 รู้จักรักษาความเรียบร้อย
 - 1.2 ไม่แสดงกิริยาน่ารังเกียจและน่าอับอาย
 - 1.3 ต้องแสดงความมีสัมมาคารวะ
 - 1.4 แสดงกิริยาเป็นที่น่ารัก
 - 1.5 รู้จักแสดงกิริยาเป็นสง่า
 - 1.6 ไม่ทำกิริยาอาการแสดงความเห็นแก่ตัว
2. การแสดงทางวาจา ได้แก่
 - 2.1 รู้จักใช้ถ้อยคำสำเนียงนุ่มนวล อ่อนหวาน ชัดถ้อยชัดคำ
 - 2.2 รู้จักใช้ถ้อยคำสำนวนให้เหมาะสม และเหมาะสมต่อกาลเทศะ
 - 2.3 ไม่กล่าวร้ายติเตียนล่วงเกินผู้ใด
 - 2.4 รู้จักใช้คำพูดตามโอกาสและฐานะของบุคคล
 - 2.5 รู้จักใช้ถ้อยคำยกย่อง สรรเสริญอย่างเหมาะสม
 - 2.6 รู้จักใช้ถ้อยคำในการสนทนา ให้ผู้ฟังสบายใจ

3. การแสดงเนื่องมาจากใจ ได้แก่

- 3.1 รู้จักข่มใจไม่บันดาลโทสะให้เสียกิริยาและไม่หยิ่งยโส
- 3.2 รู้จักเกรงใจผู้อื่น
- 3.3 รู้จักรักความดีงาม
- 3.4 รู้จักเคารพตน
- 3.5 รู้จักเคารพผู้อื่นด้วยความรู้สึกอ่อนน้อม
- 3.6 รู้จักเคารพบุคคลตามสมควรแก่ความเจริญ

สรุปได้ว่า แนวทางการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษคือเมื่อเด็กมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเกิดขึ้น ครูต้องคิดหาวิธีการจัดการแก้ไข วิธีการทั่วไปที่ครูใช้คือ การเสริมแรงและการลงโทษ เพื่อจัดการพฤติกรรมจะเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อครูมีความเข้าใจสาเหตุที่มาของพฤติกรรมและความต้องการของเด็ก ตัวครูมีอารมณ์มั่นคง มีเหตุผลและใช้หลักการของการเสริมแรงและการลงโทษอย่างเหมาะสม เป้าหมายของการเสริมแรงคือให้เด็กเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดพึงประสงค์ควรทำต่อไป

นักจิตวิทยาเด็กได้กล่าวเกี่ยวกับวิธีการปรับพฤติกรรมเด็ก ซึ่งสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้ ดังนี้ (ธิดา พิทักษ์สินสุข, 2555)

1. ใส่ใจและเพิ่มปริมาณการชื่นชมพฤติกรรมที่ดี ลดการตำหนิตีเดียวน เด็กมีจุดอ่อนอยู่
2. เรื่อง คือ ต้องการคนชม และต้องการคนสนใจ ถ้าสนใจและชมในสิ่งดีที่ทำบ่อย ๆ ให้มากเท่าที่ทำได้ ทุกครั้งที่ชมจะเป็นเครื่องยืนยันว่าทำถูกต้องแล้ว ทำต่อไป
2. ใช้ทำที่ที่สงบสยบความดุดัน ให้พ่อแม่เป็นคนยืนยันในสิ่งที่ต้องการเด็กคือ เด็กที่ยืนยันในสิ่งที่เขาต้องการ แล้วได้ทำตามต้องการ เด็กขงคนคือ เด็กที่ยืนยันว่าการเล่นสนุกนั้นทำได้เสมอ ในทุกที่ เด็กก้าวร้าวคือ เด็กที่ยืนยันว่าการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงนั้นได้ผลเสมอ ไม่ได้ดีคือ ยืนยันอย่างสงบบว่าอย่างไรเสียลูกจะทำอย่างนั้นไม่ได้ ยิ่งเราควบคุมความโกรธได้เท่าไร เรายิ่งควบคุมสถานการณ์ได้ดีเท่านั้น

5. การคาดเดาสถานการณ์ไว้ล่วงหน้า ให้วางแผนเตรียมการไว้ และป้องกันปัญหาในระยะแรกก่อนที่จะบานปลาย ต้องฝึกคาดเดาว่าในสถานการณ์ข้างหน้า จะมีเหตุอะไรบ้างที่อาจทำให้เกิดสิ่งไม่น่าพอใจ แล้วหาทางป้องกันไว้ การแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มต้นก็ง่ายกว่าไปแก้ที่ปลายเหตุ จะทำให้ยุ่งยากกว่ามาก

9.6 สรุป

การปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษเป็นกระบวนการในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก จากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ตลอดจนการสร้างพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์ โดยการกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบตลอดจนกิจวัตรประจำวันในห้องเรียนให้เป็นระบบให้ชัดเจน ซึ่งควรมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการทำงาน กำหนดกฎระเบียบของห้องเรียน ควรกระทำตอนต้นภาคเรียนและชี้แจงให้นักเรียนทุกคนเข้าใจตรงกันและปฏิบัติตาม ถ้ามีนักเรียนบางคนไม่เข้าใจกฎ ระเบียบ ให้ครูเลือกเด็กคนใดคนหนึ่งเป็นแบบอย่างให้นักเรียนที่ไม่เข้าใจปฏิบัติตามแบบอย่างจนกว่าเด็กจะเข้าใจ ครูคอยตรวจสอบว่านักเรียนปฏิบัติตาม

กฎระเบียบหรือไม่และให้แรงเสริมทางบวก เมื่อนักเรียนปฏิบัติตามกฎหากนักเรียนทำแบบฝึกหัดหรือทำการบ้านไม่ได้ ครูอาจเลือกใช้วิธีอื่น ถ้านักเรียนไม่ปฏิบัติตามคำสั่งหรือใช้คำพูดไม่เหมาะสมกับครูหรือเพื่อน ครูควรวิเคราะห์พฤติกรรมของเด็กก่อนแล้วจึงพิจารณาดำเนินการต่อไป ถ้านักเรียนทะเลาะวิวาทหรือชกต่อยกัน ครูจะต้องจับเด็กแยกออกจากกันทันที หลังจากนั้นครูอาจให้นักเรียนศึกษาแบบอย่างพฤติกรรมที่ถูกต้องจากเด็กอื่นๆแล้วให้ปฏิบัติตามแบบอย่างนั้น ๆ ถ้าเด็กปรับตัวในทางถดถอย ชอบอยู่คนเดียว ไม่รวมกิจกรรมกับเพื่อน ครูอาจสั่งให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมหรือส่งเด็กไปให้ครูแนะแนวหรืออาจให้เพื่อนนักเรียนในห้องเดียวกันเขียนส่วนดีของเด็กคนนั้นลงในกระดาษ แล้วให้นักเรียนอ่านข้อความนั้นให้นักเรียนทั้งห้องฟังเพื่อให้ได้รู้สึกชื่นชมตนเองและมีแรงในภายในที่จะพัฒนาตนเองต่อไป ซึ่งครูควรนำวิธีปรับพฤติกรรมมาใช้อย่างเป็นระบบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฝึกหัดบทที่ 9

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับลักษณะของพฤติกรรมที่มีปัญหา พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการในการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับประโยชน์ของการปรับพฤติกรรมผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2551). **ปัญหาวัยรุ่น**. กรุงเทพฯ : กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). **การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2553). **คุณธรรมพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2547). **แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าพสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)
- คณะกายภาพบำบัด และวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหวประยุกต์. (2551). **การปรับพฤติกรรม**.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิตา พิทักษ์สินสุข. (2555). **การปรับพฤติกรรมเด็ก**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว..
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2550). **จิตวิทยาพัฒนาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประเทือง ภูมิภักทราคม. (2545). **หลักจิตวิทยา**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี
- ปิ่นพัฒน จันทร์สว่าง. (2553). **ปัญหาบุคลิกภาพของเด็ก**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ผกา สัตยธรรม. (2544). **คุณธรรมของครู**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2547). **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมยศ นาวิการ. (2551). **หลักการบริหาร**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6. (2545). **ความสำนึกในคุณค่า
ของวัฒนธรรมไทย**. ลพบุรี : สำนักฯ.
- Mikulas, W.L. (1978). **Behavior modification**. New York : Harper and Row,.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 10

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 10 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

- 10.1 ความหมายของประชาธิปไตย
- 10.2 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย
- 10.3 ความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
- 10.4 กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
- 10.5 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 10 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของประชาธิปไตย
2. อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย
3. อธิบายความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
4. อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนในประเด็น ความหมายของประชาธิปไตย แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 10 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 10 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน
5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 10 การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พอยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 10

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สังเกตจากการอภิปราย
3. สังเกตจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 10

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 10

การเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

การจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจและมีพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นจุดประสงค์ที่สำคัญของหลักสูตรและแผนการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมมีจุดประสงค์ให้มีการจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นบรรยากาศ และกิจกรรมสร้างลักษณะนิสัยพฤติกรรมประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน จุดมุ่งหมายซึ่งเป็นมาตรฐานของการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย ในการเป็นพลเมืองที่ดี การยึดมั่นในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมไว้ว่า เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

10.1 ความหมายของประชาธิปไตย

วรินทร์ โพธิกุล (2551) ได้รวบรวมความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

ประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง ระบอบการปกครองของรัฐ ซึ่งบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมือง คำว่า *democracy* ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกโบราณว่า "ดีมอคระเทีย" หมายถึง การปกครองโดยประชาชน เป็นคำประสมระหว่างคำว่า ดีมอส หมายถึง ประชาชน และ คราโทส หมายถึง การปกครองหรือพลังกำลัง ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่เกิดขึ้น ณ นครรัฐกรีกโบราณในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรุงเอเธนส์ภายหลังการก่อจลาจลเมื่อ 508 ปีก่อนคริสตกาล หากมองปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของคนในสังคมไทยปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็ความคิดเห็นของฝ่ายที่เห็นด้วยหรือฝ่ายต่อต้านรัฐบาลจะพบว่า ความขัดแย้งดังกล่าว เกิดจากการไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังมีความพยายามที่จะชักนำประชาชนให้เห็นคล้อยตาม ไม่ว่าจะเป็ชักนำโดยการให้ความรู้ หรือให้แนวคิดแบบผิดๆ หรือการชักนำโดยมีการว่าจ้างเป็นแรงจูงใจก็ตาม นั่นอาจเป็นเพราะคนในสังคมไทยไม่ยอมรับความเป็นประชาธิปไตย และการที่จะทำใ้คนไทยทุกคน สามารถเข้าถึง เข้าใจ รักในความเป็นประชาธิปไตย ต้องให้การศึกษาเป็นแนวทางสำคัญที่จะทำให้ประชาธิปไตยเกิดขึ้นได้ ดังนั้น โรงเรียนซึ่งเป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ จึงมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องจัดให้มีการเรียนรู้ความเป็นประชาธิปไตยแก่ผู้เรียน

ประชาธิปไตย หมายถึง สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค นักปรัชญาการเมืองหลายท่านมีความเห็นว่า รูปแบบการปกครองที่ดีก็คือ การปกครองที่เคารพสิทธิและความเสมอภาคของมนุษย์ เชื่อว่าสมาชิกของสังคมทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวม นอกจากนี้ระบบการเมืองจะต้องเปิด

โอกาส หรือให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการดำเนินการใด ๆ ภายใต้กฎระเบียบของสังคมด้วย ซึ่งรูปแบบการปกครองดังกล่าวก็คือ ระบอบประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย หมายถึง การเข้ามีส่วนร่วมหรือเสียงของประชาชน ในเมื่อระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ใช้อำนาจนี้ผ่านทางองค์กรทางการเมืองต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขของตนเอง บาทบาทของประชาชนในทางการเมืองจึงมีความสำคัญมากในระบอบนี้ ทำให้มีผู้กล่าวว่า ประชาธิปไตยนั้นถือว่าประชาชนคือ เสียงสวรรค์ เป็นระบอบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมดำเนินการเพื่อสร้างสรรค์สังคมของตนเอง กิจกรรมการเข้าร่วมทางการเมืองของประชาชน อาจเป็นทางอ้อมโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่แทน หรืออาจเป็นทางตรง เช่นการประท้วง การร้องเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้รัฐบาลรับทราบถึงปัญหา เป็นต้น

ประชาธิปไตย หมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน ในระบอบประชาธิปไตยนั้น ผู้นำทางการเมืองเป็นผู้ที่ถือเสมือนเป็นตัวแทนเจตนาารมณ์ของประชาชน รัฐบาลเป็นตัวแทนของพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากหรือได้รับเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่ รัฐบาลจะคงอยู่ในอำนาจต่อไปได้เมื่อวาระสิ้นสุดลงก็โดยการแสดงให้ประชาชนผู้เลือกตั้งเห็นว่า รัฐบาลสามารถสนองตอบต่อเจตนาารมณ์ของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่านั้น

ประชาธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุดมาจากประชาชน ทั้งนี้โดยอ้างว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีสิทธิและเสรีภาพโดยธรรมชาติ พวกเขาสามารถที่คิดและกระทำการใด ๆ ได้ แต่เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม เขาจะสละสิทธิ์และอำนาจบางประการให้กับผู้ปกครองเพื่อใช้อำนาจนั้นดำเนินการภายในกรอบที่กำหนด ฉะนั้นเราจะพบว่ารัฐบาลในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยนั้นจะมีอำนาจที่มีขอบเขต

จันทรานี สงวนนาม (2551) ได้กล่าวว่า การสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียนจะเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึงความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้สังคมและชุมชน เป็นการเตรียมความพร้อมผู้เรียนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต เป็นการสร้างลักษณะนิสัยให้ผู้เรียนได้รู้จักระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์และกติกาสังคม ตลอดจนรู้จักรับผิดชอบหน้าที่ของตน ทีมงาน รับผิดชอบชุมชน และสังคมได้อย่างเหมาะสม โดยโรงเรียนต้องนำรูปแบบประชาธิปไตยมาใช้ในโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความเป็นประชาธิปไตย การรู้จักปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามภาระหน้าที่ และมีวิถีชีวิตตามหลักประชาธิปไตย สามารถดำรงตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า ประชาธิปไตย หมายถึง สิทธิและเสรีภาพที่มีขอบเขตแน่นอน (Privacy) ให้มีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียม บุคคลหนึ่งบุคคลใดจะกระทำการใด ๆ ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้อื่นไม่ได้ และหน้าที่จะเป็นตัวบังคับสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมาย ให้เป็นประชาธิปไตยบนแผ่นดิน ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่งซึ่งการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมือง (Majority vote) ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยโดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงคามยินยอมและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน

10.2 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543) ได้กล่าวเกี่ยวกับ แนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศที่เจริญแล้ว ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านการเมือง โดยมีความคิดว่า สิ่งสำคัญของการจัดการศึกษาคือ การนำเด็กเข้าสู่ความรับผิดชอบต่อสังคม พัฒนาทักษะและความเข้าใจในการมีส่วนร่วมทางสังคม ตระหนักในปัญหาสังคมและชุมชน

อมร รักษาสัตย์ และคนอื่น ๆ (2543) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

1. การเคารพต่อความเป็นคน เพราะทุกคนเกิดมาต่างกันแต่เท่าเทียมกัน ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกัน ทุกคนมีความสามารถตามบทบาทตน ทุกคนมีสิทธิหน้าที่และเสรีภาพ ทุกคนมีศักดิ์ศรี จะดูหมิ่นข่มเหงกันไม่ได้

2. การมีส่วนร่วม โดยทุกคนมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบต่อส่วนรวมเสียสละส่วนตัวก็สลาย เห็นแก่ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว คนที่ให้คือคนที่ได้ ร่วมด้วย ช่วยกัน งานเสร็จ

3. การเคารพในเหตุผล คือ การคิด ทำตามเหตุผลที่ชอบธรรม การไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ ความถูกต้องสำคัญกว่าพวกพ้อง

4. การแก้ปัญหาโดยสันติวิธี โดย รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย ประนีประนอมดีกว่าก้าวร้าวรุนแรง รู้ - รัก - สามัคคี

จรรยา สุภาพ (2544) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ว่า เป็นระบบการเมืองที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองเพื่อให้เกิดการปกครองของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน ประกอบด้วย

1. หลักความเสมอภาคเป็นความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์และเท่าเทียมกันในฐานะคนเป็นสมาชิกของสังคมเช่นเดียวกัน

2. หลักสิทธิเสรีภาพและหน้าที่เป็นอำนาจหรือประโยชน์ของบุคคลซึ่งกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้บุคคลที่เป็นประชากรของรัฐโดยที่สิทธิเสรีภาพและหน้าที่เป็นของคู่กัน

3. หลักนิติธรรมเป็นการยึดถือกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ กติกา ของประเทศ หลักการยอมรับเสียงข้างมากโดยใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจแต่จะต้องไม่ละเมิดสิทธิเสียงส่วนน้อย

4. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ในการปกครองต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน

5. หลักแห่งการใช้เหตุผลโดยใช้การอาศัยหลักความเชื่อว่ามีมนุษย์มีความเชื่อว่ามีมนุษย์มีความสามารถและสติปัญญาในการปกครองดูแลตนเอง

ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ (2547) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ว่า ความเชื่อความสำนึกทางด้านการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญเพราะถ้าประชาชน ขาดความสำนึกทางด้านการเมืองแล้วย่อมนำไปสู่การทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้เสื่อมสลายไปได้ ความรู้สำนึกทางการเมืองในที่นี้หมายถึง ความสนใจ การติดตาม การมีส่วนร่วม ตลอดจนการปฏิบัติตามหน้าที่พลเมือง ซึ่งประชาชนจะมีความสำนึกทางการเมืองได้ก็เนื่องมาจากอุดมการณ์นั่นเอง นักวิชาการส่วนใหญ่มีความเชื่อว่า ประสบการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเป็นกระบวนการทางสังคม ดังนั้นการอบรมกล่อมเกลาทางด้านการเมืองที่ดีที่สุดก็คือ อาศัยวิธีการทางด้านปฏิบัติคือ การให้ประชาชนค่อยเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมทางด้านการเมือง

กระทรวงศึกษาธิการ (2548) ได้กำหนดแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ว่า ประกอบด้วย

1. มนุษย์ทุกคนมีคุณค่าและมีความเท่าเทียมกัน
2. มนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผลและสามารถปกครองตนเองได้
3. บุคคลพึงมีเสรีภาพและมีหลักประกันในการที่จะมีและใช้เสรีภาพนั้น

ธนศ ข้าเกิด (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ว่า ประกอบด้วย

1. หลักเสรีภาพเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่ติดตัวมาพร้อมกับความเป็นมนุษย์ทั้งในการคิด การพูด การกระทำ โดยอยู่ภายในขอบเขตแห่งระเบียบและความเรียบร้อยของสังคมแต่การใช้เสรีภาพนั้น ทุกคนต้องตระหนักถึงสิทธิ และหน้าที่ของตนและผู้อื่นด้วย

2. หลักความเสมอภาค ถือว่ามนุษย์มีความเท่าเทียมกันโดยกฎหมายแม้แต่จะต่างกันในเรื่องเพศ ผิวพรรณ ชนชั้น ถิ่นที่อยู่ ศาสนา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง แต่อาจถูกจำกัดสิทธิ์ด้วยเหตุผลหรือเงื่อนไขบางประการ เป็นต้นว่า การเลือกตั้งทุกคนมีความเสมอภาคในการที่จะใช้สิทธิ์ แต่ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไข เช่น ยังไม่บรรลุนิติภาวะอยู่ในการจงจำ เป็นนักบวช ตลอดจนไร้ความสามารถ

3. หลักการยึดถือเสียงข้างมาก เป็นการตัดสินใจข้อยุติตามหลักประชาธิปไตยทั้งนี้ต้องไม่ใช่เสียงข้างมากไปในทางเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ หรือละเมิดคนส่วนน้อย

4. หลักเหตุผล หมายถึง การมีความเชื่อมั่นในเหตุผล ให้ความสำคัญกับกระบวนการหรือวิธีการค้นหาคำตอบที่ถูกต้องหรือเหมาะสมตามหลักเชิงวิทยาศาสตร์

5. หลักภราดรภาพ หมายถึง การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เอารัดเอาเปรียบและมีความรู้สึกต่อกันฉันท์พี่น้อง โดยไม่แบ่งเชื้อชาติ เพศ ผิวพรรณหรือลัทธิความเชื่อ

กรมประชาสัมพันธ์ (2549) ได้กำหนดแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ว่า ประกอบด้วย หลักการ ดังนี้

1. หลักการใช้เหตุผลในการดำรงชีวิต
2. หลักการสมัครใจ
3. หลักการมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
4. หลักการแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี
5. หลักการเกี่ยวกับการมีระเบียบวินัย
6. หลักความสำนึกเกี่ยวกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของบุคคล

สมยศ นาวิการ (2549) ได้กล่าวเกี่ยวกับ แนวคิดของประชาธิปไตยว่า การเมืองการปกครองนั้นเป็นระบบการเมืองที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองเพื่อให้เกิดการปกครองของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน หลักการของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย มีสาระสำคัญดังนี้

1. หลักความเสมอภาค หมายถึง ความเท่าเทียมกันในการเป็นมนุษย์และเท่าเทียมกันในฐานะคน เป็นสมาชิกของสังคมเช่นเดียวกัน

2. หลักสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ หมายถึง อำนาจหรือประโยชน์ของบุคคลซึ่งกฎหมายรับรองและคุ้มครองให้บุคคลที่เป็นประชากรของรัฐ โดยที่สิทธิเสรีภาพและหน้าที่เป็นของคู่กัน
 3. หลักนิติธรรม หมายถึง การยึดถือกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ กติกา ของประเทศ
 4. หลักการยอมรับเสียงข้างมากโดยใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจแต่จะต้องไม่ละเมิดสิทธิเสียงส่วนน้อย
 5. หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หมายถึง การปกครองต้องได้รับความยินยอมจากประชาชน
 6. หลักแห่งการใช้เหตุผล หมายถึง การอาศัยหลักความเชื่อว่ามีมนุษย์มีความเชื่อว่ามีมนุษย์มีความสามารถและสติปัญญาในการปกครองดูแลตนเอง
- สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยมีหลักการสำคัญของประชาธิปไตยคือ ต้องยึดหลักเสรีภาพ หลักความเสมอภาค หลักภราดรภาพ เคารพในความเป็นมนุษย์ เคารพในความคิดและสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยมีความสามัคคีในหมู่คณะ

10.3 ความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2548) ได้กำหนดไว้ว่า ในการทำให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน จึงควรสนับสนุนสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. กิจกรรมในการส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมดำเนินการตามนโยบาย กิจกรรมการสร้างเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กิจกรรมพิเศษต่าง ๆ กิจกรรมกลุ่มการแสดง กิจกรรมชมรมและองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมกีฬา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นอย่างดี
2. ต้องส่งเสริมการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย โดยการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ดี จะช่วยเสริมสร้างแนวความคิด จิตใจที่เป็นประชาธิปไตย ด้วยเหตุว่าคนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมใด ย่อมต้องปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมนั้นให้ได้จึงจะสามารถดำรงชีวิตและอยู่ร่วมในสังคมนั้นอย่างมีความสุข การสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย จึงถือว่าการสร้างระบบและการยอมรับซึ่งกันและกัน
3. ส่งเสริมครูทุกคน ให้สามารถจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยให้สอดแทรกอย่างสม่ำเสมอทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนโดยสัมพันธ์กับวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ
4. ส่งเสริมผู้เรียนให้เข้าใจในความเป็นประชาธิปไตย รู้จักปกครองตนเอง สามารถแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และสามารถนำความเป็นประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

บรรเทา กิตติศักดิ์ (2548) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนไว้ว่า การจะสร้างคนในสังคมให้มีความเป็นประชาธิปไตยนั้นทำได้โดยการฝึกปฏิบัติ จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับระบอบการปกครองประชาธิปไตย การฝึกเด็กให้เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมประชาธิปไตยนั้น ครูทุกคนจะต้องถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบที่จะต้องฝึกให้นักเรียนมีน้ำใจประชาธิปไตย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน มีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน

และจะต้องจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เป็นประชาธิปไตยด้วยเพื่อให้ นักเรียนได้มี กิจกรรมฝึกปฏิบัติความเป็นประชาธิปไตย เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การอภิปรายแสดงความคิดเห็น เป็นต้น การส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนนั้นทำได้ โดยการจัดการเรียนการสอน การจัด กิจกรรมนักเรียน จัดการปกครองและฝึกอบรมแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยไว้ใน หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองใน ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักรักษา และส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภาควุฒิจำนวนในประเทศไทย รู้จัก รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของมาตรา 24 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ทุกวิชา นักเรียนจะต้อง เคารพครูบาอาจารย์ ตลอดจนเพื่อนนักเรียนด้วยกัน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนนั้น สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจ เข้าถึงและรักในความเป็นประชาธิปไตยเป็นอย่างดีแล้ว ในอนาคต ภาพแห่งความขัดแย้งที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยก็จะค่อยเลือนหายไป กระทั่งไม่ปรากฏขึ้นอีกจึงเป็น หน้าที่ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องที่จะสร้างแนวทางในการแก้ปัญหาของสังคมเพื่อให้สังคมไทยปราศจาก ความขัดแย้งที่รุนแรงตลอดไป ในการที่จะสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตย นักเรียนและครูจะ ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ได้แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น ได้รู้จักทำงานร่วมกัน รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีเหตุผล นักเรียนจะรู้สึก สบายใจในการเรียน หลักประชาธิปไตย ครูควรให้ความสำคัญต่อนักเรียนเท่าเทียมกัน ให้เสมอภาค ให้อิสระ ให้โอกาสแก่ทุกคนในการแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันครูต้องใจกว้าง ยินดีรับฟังความ คิดเห็นของคน หลักความยุติธรรม ครูควรปกครองโดยใช้หลักความยุติธรรมแก่นักเรียนทุกคน โดยทั่วถึง นักเรียนจะเคารพศรัทธาครูและยินดีปฏิบัติตามกฎระเบียบของครู ยินดีปฏิบัติตาม การอบรมสั่งสอนของครู ตลอดจนไม่สร้างปัญหาในชั้นเรียน

10.4 กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน

บรรจง ชูสกุลชาติ (2544) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้าง ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ดังนี้

1. ในกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน ครูและนักเรียนต้องร่วมมือกันคิดพิจารณา และร่วมกันกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างเรียบร้อยรวดเร็วและเกิดประโยชน์ร่วมกัน

2. ในกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน ครูจะต้องให้นักเรียนฝึกอบรมด้วยตนเอง เพื่อให้นักเรียนสามารถเป็นคนที่พึ่งตนเองได้

3. ทุกกิจกรรมที่จัดขึ้นต้องไม่แยกครูกับศิษย์ ให้ถือว่าเป็นการฝึกอบรมตนเองร่วมกันทั้งสองฝ่าย

4. การสอนและการจัดกิจกรรมทุกอย่างต้องชี้้นำให้ร่วมกันคิดไปในแนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเสมอ ไม่ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันว่าใครเก่งกว่าใคร แต่ให้วัดคุณค่าผลงานของหมู่คณะมากกว่าผลงานของบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

5. ในการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ครูควรสนับสนุนให้นักเรียนได้พูดมากกว่าครู แต่ต้องเน้นให้พูดแต่ความจริงมีประโยชน์ เสริมสร้างความสามัคคี พูดในสิ่งที่พิสูจน์ได้ และทุกคนยอมรับได้ เป็นการฝึกอบรมให้นักเรียนพูดเป็น พูดดี มีประโยชน์ ซึ่งเป็นการพูดเพื่อประชาธิปไตย

6. การจัดการสอนและกิจกรรมทุกกิจกรรม ต้องเป็นไปในทางที่ก่อให้เกิดความสงบสุข นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานด้วยความคิดและความเข้าใจของตนเอง

บัญญัติ สมชอบ (2546) ได้กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนว่าแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านหลักสูตร ด้านผู้สอน ด้านผู้เรียน กระบวนการเรียนการสอน และด้านการวัดผลประเมินผล ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร คือมุ่งให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นคน ดี เก่ง มีความสุข ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เข้าใจพื้นฐานของปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่ในทางปฏิบัติครูยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน

2. ด้านผู้สอน ครูจะต้องเป็นผู้รู้จักหน้าที่ของตนและเคารพในสิทธิของผู้อื่น มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง เป็นผู้มีความตั้งใจเป็นนักประชาธิปไตย จะต้องเป็นผู้ให้คำแนะนำปรึกษาสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนรู้เข้าใจ และเห็นจริงด้วยตัวเองกระตุ้นให้นักเรียนสนใจติดตามการทำงานของตัวแทนประชาชนในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ นอกจากนี้ยังจะต้องชี้แนะหลักเกณฑ์ในการเลือกบุคคลที่จะเป็นตัวแทนของนักเรียน แนะนำวิธีการเลือกตั้ง กระตุ้นให้นักเรียนสนใจการเลือกตั้ง

3. ด้านผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องมีระเบียบวินัย เคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด มีความรับผิดชอบ มีเหตุผลรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีน้ำใจเป็นประชาธิปไตยตัดสินใจปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผลเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นด้วยความเต็มใจยอมรับบทบาทซึ่งกันและกัน เป็นได้ทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี

4. ด้านกระบวนการเรียนการสอน ครูผู้สอนจะต้องกำหนดพฤติกรรมคุณลักษณะประชาธิปไตยไว้ล่วงหน้าในการสอนแต่ละครั้งว่าต้องการให้เด็กมีคุณลักษณะอย่างไร การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมประชาธิปไตยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ทั้งในและนอกหลักสูตร ได้ลงมือปฏิบัติและทดลองโดยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นหลักเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามและแสดงความคิดเห็น สร้างบรรยากาศที่มีความเป็นกันเอง ใช้วิธีการสอนหลายวิธีเพื่อให้นักเรียนเกิดความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ เช่น การแบ่งกลุ่มค้นคว้า อภิปราย การโต้แย้ง ยกย่องชมเชยผู้มีจิตใจประชาธิปไตยด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรส่งเสริมทุกด้าน เช่น ให้นักเรียนได้มีส่วนเผยแพร่ความรู้เรื่องประชาธิปไตย ฝึกให้นักเรียนจัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ฝึกให้รู้จักความเสมอภาคในโอกาสต่างๆ เช่น การเข้าแถวตามลำดับก่อนหลังในการส่งงาน การซื้ออาหาร การเลือกตั้งสภานักเรียน ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมห้องสมุด กิจกรรมสหกรณ์ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมลูกเสือเนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ จัดให้มีผู้แสดงความเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5. ด้านการวัดผลประเมินผล ครูผู้สอนต้องใช้เครื่องมือหลาย ๆ แบบในการประเมินผล การปฏิบัติ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การทำสังคัมมิติ และควรมีเครื่องมือในการสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนด้วย

นิติรัฐ โสทานิล (2549) ได้กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนว่าเป็นบทบาทที่สำคัญของครูผู้สอน โดยมีลักษณะดังนี้

1. เป็นผู้นำของนักเรียน และเข้าใจความเป็นไปของโลกอย่างดี
2. เป็นกันเองกับนักเรียน ให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ
3. สอนตามความต้องการของนักเรียน
4. ยั่วยุให้คิดแก้ปัญหา
5. อดทนต่อการโต้แย้ง
6. เต็มใจให้ความช่วยเหลือสนับสนุน
7. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของนักเรียน
8. อดทนต่อความก้าวร้าวของนักเรียนในขณะที่นักเรียนไม่เข้าใจเสรีภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) ได้กำหนดแนวทางในการสร้างบรรยากาศแบบประชาธิปไตย นักเรียนและครูจะยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ครูควร เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้รู้จักทำงานร่วมกัน รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง มีเหตุมีผล นักเรียนจะรู้สึกสบายใจในการเรียน หลักประชาธิปไตย ครูควรให้ความสำคัญต่อนักเรียนเท่าเทียมกัน ให้เสมอภาค ให้อิสระ ให้โอกาสแก่ทุกคนในการแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกันครูต้องใจกว้าง ยินดีรับฟังความคิดเห็นของทุกคน

หลักความยุติธรรม ครูควรปกครองโดยใช้หลักความยุติธรรมแก่นักเรียนทุกคนโดยทั่วถึง นักเรียนจะเคารพศรัทธาครูและยินดีปฏิบัติตามกฎระเบียบของครู ยินดีปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอนของครู ตลอดจนไม่สร้างปัญหาในชั้นเรียน

หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

เมตตา หมายถึง ความรักและเอ็นดู

กรุณา หมายถึง ความสงสาร

มุทิตา หมายถึง ความยินดีด้วยเมื่อผู้อื่น ได้ลาภยศ

อุเบกขา หมายถึง ความเที่ยงธรรม

หลักความใกล้ชิด การที่ครูแสดงความเอาใจใส่ ความสนใจ ให้ความใกล้ชิดกับนักเรียน เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างบรรยากาศทางด้านจิตวิทยา วิธีการแสดงความสนใจนักเรียนทำได้หลายวิธี

ครูในฐานะเป็นผู้ชี้นำศิษย์ให้มีเสรีภาพและประชาธิปไตย ต้องตระหนักในสิ่งต่อไปนี้

1. บุคคลจะมีชีวิตอย่างสันติสุขเมื่อรู้ว่าตนเองมีเสรีภาพและประชาธิปไตย
2. การศึกษาที่จะนำไปสู่เสรีภาพและประชาธิปไตย
3. เสรีภาพและประชาธิปไตยจะเกิดได้ดีก็ต่อเมื่อบุคคลได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสภาวะที่แต่ละคนมีความสำคัญ
4. เสรีภาพและประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อมีการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล
5. เมื่อมีการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลซึ่งกันและกัน บุคคลก็จะเห็นคุณค่าของตนเองและผู้อื่น
6. เสรีภาพของบุคคลจะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลนั้นได้พัฒนาความสามารถของตนเองพร้อมกับบุคคลอื่น

บทบาทของครูในการเสริมสร้างประชาธิปไตย

1. ชี้ให้ผู้เรียนได้เข้าใจถึงธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างกันทั้งทางกายภาพ สติปัญญา ความถนัด เจตคติ และอารมณ์
2. พยายามให้ผู้เรียนยอมรับความแตกต่างซึ่งกันและกัน ไม่มีใครดีกว่ากันหรือด้อยกว่ากันจนไม่อาจจะอยู่ร่วมกันในสังคมได้
3. ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้แต่ละคนแสดงออกซึ่งความสามารถของตน
4. ให้ผู้เรียนมีการผสมผสานความคิดซึ่งกันและกัน พยายามนำแนวคิดที่ดีมีประโยชน์ของแต่ละคนมาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและสังคม

วิภาพร รักสมาน (2550) ได้กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนไว้ ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น กิจกรรมคณะกรรมการนักเรียน กิจกรรมวันสำคัญ กิจกรรมดำเนินตามนโยบาย กิจกรรมสร้างเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กิจกรรมพิเศษต่าง ๆ กิจกรรมกลุ่มการแสดง กิจกรรมชมรมและองค์กรต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมกีฬา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นอย่างดี
2. ต้องส่งเสริมการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย โดยการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนให้ดี จะช่วยเสริมสร้างแนวความคิด จิตใจที่เป็นประชาธิปไตย ด้วยเหตุว่าคนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมใดย่อมต้องปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมนั้นให้ได้จึงจะสามารถดำรงชีวิตและอยู่ร่วมในสังคมนั้นอย่าง เป็นสุข การสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย จึงถือว่าเป็นการสร้างระบบและการยอมรับซึ่งกันและกัน
3. ส่งเสริมครูทุกคนให้จัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับประชาธิปไตยโดยให้สอดแทรกอย่างสม่ำเสมอทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียนโดยสัมพันธ์กับวิชาที่ตนเองรับผิดชอบ
4. ส่งเสริมผู้เรียนให้เข้าใจในความเป็นประชาธิปไตย รู้จักปกครองตนเอง สามารถแสดงความคิดเห็น

และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และสามารถนำความเป็นประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจและมีพฤติกรรมประชาธิปไตยเป็นจุดประสงค์ที่สำคัญของหลักสูตรและแผนการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมฉบับปัจจุบันที่มีจุดประสงค์ให้มีการจัดการเรียนการสอนแบบมุ่งเน้นบรรยากาศและกิจกรรมสร้างลักษณะนิสัยพฤติกรรมประชาธิปไตยในชีวิตประจำวันโดยจุดหมายซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย ในการเป็นพลเมืองดี การยึดมั่นในวิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยให้ปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี ตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2552) ได้กำหนดให้โรงเรียนในสังกัดจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ดังนี้

1. บทบาทของผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการเอื้ออำนวยให้เด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้สอนจึงต้องมีทัศนคติและพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตยด้วย ดังนี้

1.1 เคารพในความคิดเห็นของผู้เรียนทุกคน

1.2 ยอมรับในความแตกต่างที่หลากหลายของผู้เรียน ทั้งด้านร่างกาย บุคลิกภาพ สติปัญญา และอารมณ์

1.3 รู้จักประสานประโยชน์โดยถือประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง

1.4 ใช้เหตุผลและปัญญาในการแก้ไขปัญหาและความขัดแย้ง

2. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตประชาธิปไตย มีเจตคติ ค่านิยม และศรัทธาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขนั้น จำเป็นต้องใช้วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับวัยวุฒิของผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่

2.1 การเล่นเกมและการสังเกตการเล่นตามกฎ กติกา

2.2 การฟังนิทานและร่วมแสดงความคิดเห็น

2.3 การแสดงบทบาทสมมติ และร่วมอภิปราย

2.4 การวาดภาพ การเล่าเรื่องจากภาพ การเขียนบรรยายโดยเสรี

2.5 การสร้างแผนผังความคิด การจัดนิทรรศการ การประกวดผลงาน

2.6 การสำรวจสภาพปัจจุบันของห้องเรียน โรงเรียน ตลาด ชุมชน ท้องถิ่นและ

ประเทศ

2.7 การรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การศึกษาแหล่งเรียนรู้ การทำโครงการ

2.8 การศึกษาเอกสารและตอบประเด็นคำถาม การวิพากษ์ การวิจารณ์ข่าวสารข้อมูล

2.9 การฝึกปฏิบัติ ฝึกการวิเคราะห์จากสถานการณ์ต่าง ๆ

3. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตยนั้น ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะที่จะนำไปสู่การมีทัศนคติ ค่านิยม เจตคติที่ดีต่อวิถีประชาธิปไตย โดยผู้สอนให้โอกาสและเวลากับผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมกับการกิจกรรม ได้แก่

3.1 ฝึกฝนทักษะการคิดวิเคราะห์จากสถานการณ์จริงด้วยการตั้งประเด็นคำถามที่เหมาะสม

3.2 สังเกตและเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของการดำเนินชีวิตในสังคม โดยใช้เหตุผลและเคารพในความแตกต่าง

3.3 ฝึกฝนการแก้ไขความขัดแย้งด้วยการฟังและการสื่อสารอย่างสันติ

3.4 แสดงความเชื่อและความคิดเห็นอย่างเสรีโดยผู้สอนมีบทบาทในการเชื่อมโยงทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตอย่างเท่าเทียมกันตามวิถีประชาธิปไตย

3.5 ฝึกฝนและเห็นคุณค่าของการปฏิบัติตามกฎกติกา ระเบียบของสังคม โดยเริ่มตั้งแต่กฎกติกาของเกม กฎกติกาของครอบครัว กฎระเบียบของโรงเรียน ข้อบังคับของชุมชน กฎหมายของบ้านเมือง รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ

4. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตยและเป็นพลเมืองดีในสังคมประชาธิปไตยนั้น ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมประชาธิปไตยในสังคมอย่างจริงจัง ได้แก่

4.1 การทำงานเป็นกลุ่มที่เน้นบทบาทของผู้นำ และบทบาทของสมาชิกกลุ่มตามวิถีประชาธิปไตย

4.2 ได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่วนรวมของครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและท้องถิ่นของตนตามสถานการณ์จริง

4.3 ได้สำรวจ เฝ้าปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของครอบครัว ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

4.4 ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมประชาธิปไตยในระดับต่าง ๆ เช่น รณรงค์การเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ เป็นต้น

4.4 ได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การรักษาสีแกวดล้อม การบำเพ็ญประโยชน์ในกิจการสาธารณะ เป็นต้น

4.5 ฝึกฝนให้เป็นผู้มีจิตสาธารณะ เช่น การแบ่งปัน การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน และดำรงตนเป็นผู้ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

5. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และประเทศชาติตามวิถีประชาธิปไตยนั้น ผู้สอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียน เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง การติดตามข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบัน สนใจเรียนรู้ทั้งเรื่องของไทย ประเทศเพื่อนบ้าน และเรียนรู้เรื่องความเป็นสากล เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ได้แก่

5.1 ฝึกฝนทักษะในกิจกรรมที่เป็นผลให้ผู้เรียนรับรู้ศักยภาพของตนเอง ทั้งทางร่างกายสติปัญญา และอารมณ์ เพื่อการพัฒนาตน

5.2 มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนตรวจสอบและประเมินพฤติกรรมของตนเองและเพื่อน ๆ

5.3 มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่อง

5.4 ฝึกฝนทักษะวิเคราะห์ข่าวสารบ้านเมือง การวิพากษ์วิจารณ์โดยใช้เหตุผลและข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง

6. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ประชาธิปไตยที่เน้นเรื่อง ระบอบการปกครอง ประชาธิปไตย การเลือกตั้ง และการออกเสียงประชามติในสังคมไทยนั้น ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจ ตระหนักและเห็นความสำคัญของบทบาทหน้าที่ตามสถานภาพ และเข้าใจเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคทางการเมืองของประชาชน ตลอดจนติดตามข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับบ้านเมือง ติดตามและตรวจสอบการบริหารประเทศของภาครัฐ โดยเริ่มที่สร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่หรือผู้ปกครองในฐานะผู้บริหารบ้านที่มุ่งสร้างความอยู่รอดปลอดภัย และความสงบสุขในครอบครัว

จาโรลิเมค (Jarolimек, 1977) ได้กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่า นอกจากจะอบรมนักเรียนให้มีความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติที่มีต่อประชาธิปไตย แล้วยังต้องฝึกทักษะต่าง ๆ เพื่อสามารถนำไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตย ทักษะที่ต้องฝึกได้แก่

1. ทักษะทางสังคม คือ การรู้จักทำงานร่วมกัน มีความรับผิดชอบ การยอมรับในสิทธิของผู้อื่น

2. ทักษะทางการทำงาน เช่น การตั้งสมมติฐาน การเก็บรวบรวมข้อมูล การเขียน การรายงาน การพูดในกลุ่ม

3. ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ได้แก่ การร่วมมือกันวางแผนและตัดสินใจการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ตลอดจนการประเมินผลการทำงานของกลุ่ม

4. ทักษะทางปัญญา ได้แก่ การรู้จักคิด การใช้และประยุกต์เหตุผลสำหรับการแก้ปัญหา

มอร์ค (Mork, 1978) ได้เสนอแนะการจัดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนว่า

1. การทำงานและการเรียนต้องเป็นไปตามธรรมชาติ ห้องเรียนจัดตามความเหมาะสม ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจต่อกัน

2. ครูต้องทำความเข้าใจกับนักเรียน เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ และให้นักเรียนยินยอมก่อนโดยจัดให้เหมาะสมกับวัย

3. ครูต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการให้คำแนะนำ การจัดประสบการณ์ต้องเหมาะสมตามโอกาส ขอบเขตและระดับความสนใจ ความสามารถ

4. ให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นตามความสนใจ และความสามารถ

5. จัดประสบการณ์ของประชาธิปไตย เช่น การเลือกตั้ง การทำงานเป็นกลุ่ม การยอมรับ การตัดสินใจของผู้แทน การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล

6. แบ่งความรับผิดชอบให้นักเรียนดูแลรักษาความสะอาดบริเวณโรงเรียนและรักษาอุปกรณ์ต่าง ๆ ในห้องเรียน โดยจัดทั้งรายบุคคล และร่วมกันเป็นกลุ่ม

สรุปได้ว่า กระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนนั้น ดำเนินการได้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมประชาธิปไตย ไม่ได้หมายความว่านักเรียนจะมีเสรีภาพ จนสามารถทำอะไรได้ตามอำเภอใจ แต่จะต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบข้อบังคับของสังคม จะต้องรับผิดชอบต่อการทำงานและการกระทำของตนเอง จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เป็นประชาธิปไตยจะต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถปกครองตนเองได้ นักเรียนแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อการทำงานและหน้าที่ของตน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนและการเรียนการสอนต้องเน้นเรื่องความร่วมมือมากกว่าการบังคับ และต้องเชื่อในการใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหา จะต้องเคารพศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์และสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น นอกจากนั้นการนำไปปรับประยุกต์ใช้ในโรงเรียน มีดังนี้

1. กิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษาและชุมชน เช่น เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรม อบรม/น้อย/ เทศบาลน้อย จัดให้สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้
2. การดำเนินงานสถานักเรียนนักศึกษา กรรมการนักเรียนนักศึกษา
3. การจัดค่ายประชาธิปไตย/ กิจกรรมประชาธิปไตยลงสู่ชุมชน
4. การส่งเสริมกิจกรรมสร้างสำนึกความรักชาติ
5. นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา

กรณีตัวอย่าง โรงเรียนอนุบาลวัดสระแก้วกับนโยบายด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยได้ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมด้านประชาธิปไตยในโรงเรียนเพื่อให้กับผู้เรียนศรัทธาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังนี้ (โรงเรียนอนุบาลวัดสระแก้ว, 2555)

1. สอดแทรกการส่งเสริมประชาธิปไตยเข้าไปในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระ
2. จัดกิจกรรมประกวดเรียงความ เขียนคำขวัญ วาดภาพเกี่ยวกับประชาธิปไตยในโรงเรียน
3. ร่วมเดินรณรงค์ในส่วนของการส่งเสริมประชาธิปไตย การไปใช้สิทธิในการเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ
4. จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในเรื่องประชาธิปไตยในโรงเรียน ได้แก่ การดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการนักเรียน คัดเลือกสารวัตรนักเรียน กิจกรรมกีฬาภายในโรงเรียน
5. ส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านการปกครองในระบอบประชาธิปไตยในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียน

จากการดำเนินการดังกล่าวผลการดำเนินงานด้านประชาธิปไตยในโรงเรียน

1. ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องประชาธิปไตยความเข้าใจและศรัทธารวมถึงการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีในวิถีประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
2. นักเรียนมีระเบียบวินัยที่ดี เข้าใจกฎระเบียบแบบแผนการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะในโรงเรียน

3. มีคณะกรรมการนักเรียน และสรวัดรนักเรียนในการช่วยเหลือสนับสนุนครูในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะในเรื่องของความมีระเบียบและการรักษาวินัยของนักเรียน

10.5 สรุป

การพัฒนาจะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียนนั้น พฤติกรรมประชาธิปไตยของผู้เรียนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่มและมีส่วนร่วมในการศึกษาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเข้าร่วมกิจกรรมประชาธิปไตย โดยสอดคล้องกับหลักการอบรมกล่อมเกลาทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ความสุขที่แท้จริงซึ่งทุกคนปรารถนาคือ ความสุขอันเกิดจากความสงบ เมื่อสมาชิกทุกคนในสังคมได้รับความสงบสุขแล้ว สังคมโดยรวมก็จะมีแต่สันติภาพและสันติสุข บทบาทของการศึกษาและครูในการสร้างสันติภาพและสันติสุขให้กับบุคคลและสังคมนั้นที่สำคัญได้แก่ การช่วยให้บุคคลรู้จักและเข้าใจคุณค่าอันแท้จริงของชีวิต การสร้างและปลูกฝังเสรีภาพและประชาธิปไตยแก่ผู้เรียน ในการทำให้บุคคลรู้จักและเข้าใจคุณค่าอันแท้จริงของชีวิตนั้น ครูผู้สอนจะต้องอบรมสั่งสอน ชี้แนะให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในการดำรงชีวิตอย่างผู้มีศีล สมานธิ ปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี เก่ง และมีความสุข

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

แบบฝึกหัดบทที่ 10

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในชั้นเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในชั้นเรียน พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยในชั้นเรียน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กรมประชาสัมพันธ์. (2549). **ประชาธิปไตยกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). **คู่มือการเรียนการสอนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2552). **แนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน**.
กรุงเทพฯ : สหทัยบล็อกและการพิมพ์.
- จรูญ สุภาพ. (2544). **การเมือง**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2551). **การบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ธเนศ ขำเกิด. (ม.ป.ป.). **การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. (2544). **ประชาธิปไตยในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : เอส อาร์ พรินต์ติ้ง.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. (2548). **โรงเรียนชุมชน**. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บัญญัติ สมชอบ. (มีนาคม 2546). “แนวคิดในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน
มัธยมศึกษา,” *วิทยากรย*. 25 (11) : 5.
- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. (2547). **แนวทางประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริม.
- โรงเรียนอนุบาลวัดสระแก้ว. (2555). **รายงานผลการปฏิบัติงาน 2555**. สระแก้ว :
โรงเรียนอนุบาลวัดสระแก้ว.
- วรินทร์ โปธิกุล. (2551). **ประชาธิปไตยในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วิภาพร รักสมาน. (2550). **การบริหารกิจการนักเรียน**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สมยศ นาวิการ. (2549). **การบริหารและพฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2551). **การบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- อมร รักษาสัตย์ และคนอื่น ๆ. (2543). **ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน**.
กรุงเทพฯ : วี.เจ.พรินต์ติ้ง.
- Jarolimek, J. (1977). **Social study in elementary education**. New York :
Macmillan.
- Mork, G. M. (1978). **Democracy in school**. New York : Macmillan.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 11

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 11 การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน

- 11.1 ความหมายของการทำงานเป็นทีม
- 11.2 ความสำคัญ of การทำงานเป็นทีม
- 11.3 หลักการทำงานเป็นทีม
- 11.4 กระบวนการทำงานเป็นทีม
- 11.5 คุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ
- 11.6 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 11 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของการทำงานเป็นทีม
2. อธิบายความสำคัญ of การทำงานเป็นทีม
3. อธิบายหลักการทำงานเป็นทีม
4. อธิบายกระบวนการทำงานเป็นทีม
5. อธิบายคุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียนในประเด็น ความหมายของการทำงานเป็นทีม ความสำคัญ of การทำงานเป็นทีม หลักการทำงานเป็นทีม กระบวนการทำงานเป็นทีม คุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ
2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 11 การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 11 การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน
5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 11 การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พอยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 11

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สังเกตจากการอภิปราย
3. สังเกตจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 11

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 11

การส่งเสริมการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน

การทำงานที่มีประสิทธิภาพนั้นเป็นหลักการ ซึ่งแสดงถึงองค์ประกอบสำคัญในการทำงานนั้น ๆ และส่วนประกอบทางด้านเทคนิค ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้เราสามารถทำงานได้ผลดียิ่งขึ้น หลักการสำคัญของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การสร้างความไว้วางใจ ระหว่างกัน ความไว้นื้อเชื่อใจ การไม่ระแวงซึ่งกันและกันเป็นบันไดขั้นแรกที่น่าไปสู่การเปิดเผยและการปฏิบัติต่อกันด้วยความจริงใจ จะช่วยให้สมาชิกร่วมมือกันแก้ปัญหาและพัฒนางานที่เกี่ยวข้องให้มีประสิทธิภาพ การสื่อสารระหว่างกันแบบเปิดเผยเป็นบันไดขั้นสำคัญที่เปิดโอกาสในการประสานความรู้สึกร่วมกันและประสานความร่วมมือกันระหว่างสมาชิก โดยเริ่มต้นด้วยการทำความคุ้นเคยจากการพูดคุย ชักถามและโต้ตอบกันอย่างเปิดเผยและจริงใจ ซึ่งจะช่วยปิดช่องว่างของความระแวงและความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยของแต่ละคน สำหรับการปรึกษาหารือกันโดยเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างเปิดเผย เมื่อเกิดปัญหาหรือความรู้สึกขัดแย้งระหว่างกัน โดยการนำประเด็นปัญหาหรือ ข้อขัดแย้งมาแจกแจง วิเคราะห์และร่วมกันพิจารณา การสร้างความร่วมมือกันอย่างแข็งขันทำได้โดยการอาศัยกิจกรรมการทำงานแบบเป็นทีม โดยให้สมาชิกแต่ละคนมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสมของแต่ละคน การติดตามและการส่งเสริมการพัฒนาที่ทีมงานเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้บริหารต้องติดตามเอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอโดยอาจทำได้โดยการให้รางวัลหรือยกย่องทีมที่ประสบความสำเร็จให้เป็นทีมงานตัวอย่าง เปิดโอกาสให้ทีมงานนำเสนอผลงานในโอกาสพิเศษ ตลอดจนต้องเสริมสร้างความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ ในการทำงานแก่ทีมงาน

11.1 ความหมายของการทำงานเป็นทีม

ณัฐพันธ์ ขจรนันท์ (2545) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึงกลุ่มคนที่ต้องมาทำงานร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เดียวกันและเป็นการรวมตัวที่จะต้องอาศัยความเข้าใจ ความผูกพันและความร่วมมือซึ่งกันและกันของสมาชิกในกลุ่มเพื่อที่สมาชิกแต่ละคนจะสามารถทำงานร่วมกัน จนประสบความสำเร็จและเป้าหมายสูงสุดของทีม

ปราณี रामสูตร (2545) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง การทำงานเป็นกลุ่มประเภทหนึ่งที่สมาชิกทุกคนของทีมงานจะมีบทบาทเฉพาะคน ทุกบทบาทต้องประสานกัน และมีผลต่อกันและกันโดยมีเป้าหมายร่วมกันที่ผลสำเร็จของงานนั้น

จันทรานี สงวนนาม (2545) ได้ให้ความหมายของ ทีมว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างจะใกล้ชิดและคงความสัมพันธ์อยู่ค่อนข้างจะถาวรซึ่งประกอบด้วยหัวหน้างานและเพื่อนร่วมงานโดยร่วมกันทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของทีมงาน การทำงานเป็นทีมเป็นความร่วมมือร่วมใจของบุคคล เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน โดยต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ (3P) ได้แก่ 1) มีวัตถุประสงค์ (Purpose) ที่ชัดเจน 2) มีการจัดลำดับความสำคัญ (Priority) ในการทำงาน และ 3) มีผลการทำงาน (Performance)

สุนทรีย์ ดวงทิพย์ (2548) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำงานเป็นทีมว่า หมายถึง บุคคล ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปรวมกลุ่มกันซึ่งอาจเรียกว่า ทีม กลุ่ม หรือทีมงาน ประกอบด้วย หัวหน้าทีมและทีม ทุกคนในทีมจะต้องร่วมมือร่วมใจกัน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความสามัคคี มีเป้าหมาย เดียวกัน มีความพึงพอใจซึ่งกันและกัน หัวหน้าทีมจะต้องเป็นผู้โน้มน้าวให้สมาชิกทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจให้กับหน่วยงาน เพื่อให้งานต่าง ๆ สำเร็จตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

อมรทิพย์ ทิพย์ประทุม (2548) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง รูปแบบการรวมกลุ่มกันทำงานของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป การทำงานเป็นทีมเป็นการร่วมมือในการ ปฏิบัติงานไปตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์กรหรือทีมงานที่สร้างร่วมกันโดยสมาชิกของ ทีมมีการประสานสัมพันธ์และสนับสนุนช่วยเหลือกันในการทำงาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้ให้ความหมายของทีมว่า หมายถึง บุคคล ที่ทำงาน ร่วมกันอย่างประสานงานภายในกลุ่ม กล่าวคือเป็นการรวมตัวของกลุ่มคนที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและ กันในการทำงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ

วู้ดค็อก (Woodcock, 1994) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง การที่ แต่ละบุคคลมาร่วมกันทำงาน เพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จที่มากกว่าการที่พวกเขาจะทำงานเพียงลำพังและ ยังทำให้เกิดการกระตือรือร้น เกิดความพึงพอใจและสนุกสนานในการทำงาน

สรุปได้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง การร่วมกันทำงานของสมาชิกตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยที่สมาชิกทุกคนนั้นจะต้องมีเป้าหมายเดียวกันจะทำอะไรแล้วทุกคนต้องยอมรับร่วมกัน มีการ วางแผนการทำงานร่วมกัน การทำงานเป็นทีมมีความสำคัญในทุกองค์กร การทำงานเป็นทีมเป็น สิ่งจำเป็นสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารงาน การทำงานเป็นทีมมี บทบาทสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือของกลุ่มสมาชิกเป็นอย่างดี

11.2 ความสำคัญของการทำงานเป็นทีม

วิภาพร มาพบสุข (2545) ให้ความสำคัญของการทำงานเป็นทีมว่า มีความสำคัญต่อ บุคคลและคนในองค์กร ดังต่อไปนี้

1. เกิดความสามัคคีและความไว้วางใจกันระหว่างสมาชิกในทีมงาน และช่วยเหลือกัน ทำงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายเดียวกันอีกทั้งเป็นการสร้างบรรยากาศในการทำงานที่ดีด้วย
2. ทีมจะเป็นผู้ก่อกำเนิดงานเล็ก ๆ ไปสู่งานใหญ่และงานใหญ่จะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันทำงาน
3. สมาชิกทุกคนที่ได้โอกาสปรึกษาหารือกันเพื่อสร้างมาตรฐานของงาน ในขณะเดียวกัน สามารถพัฒนาตนเองไปพร้อม ๆ กับความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าของทีมงาน
4. มาตรฐานการทำงานที่ดีของทีมงานทีมหนึ่งในองค์การจะมีผลดีต่อการกำหนด มาตรฐานงานแก่ทีมงานในหน่วยงานอื่น ๆ ขององค์การเดียวกัน ซึ่งทำให้มาตรฐานการทำงานของ ภาพรวมทั้งองค์การดีไปด้วย
5. ทำให้องค์การมีการเจริญเติบโตมีมาตรฐานงานที่ดี มีบรรยากาศในการทำงานดีสมาชิก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สมาชิกรักใคร่ชอบพอกันและกันและไม่มีความขัดแย้งในการทำงานสมาชิกของ

ทีมงานมักจะเห็นด้วยกับผู้บริหารระดับสูงมากกว่าคิดด้วยผลประโยชน์เฉพาะตน และสมาชิกทุกคนรู้บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ซึ่งจะส่งผลดีต่อความสำเร็จในประสิทธิภาพ

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2545) กล่าวว่า ความสำคัญของการทำงานเป็นทีมจะช่วยให้เกิดความสำเร็จในงานได้โดยง่าย อีกทั้งยังก่อให้เกิดความสงบสุข ซึ่งตามนัยความหมายของมนุษยสัมพันธ์นั้น เป็นที่ยอมรับกันว่ามนุษย์ไม่อาจอยู่คนเดียวและไม่อาจทำงานคนเดียวได้ต้องมีปฏิสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกับเพื่อนมนุษย์ด้วย จึงจำเป็นต้องเข้ากลุ่มและทำงานเป็นทีม ไม่เพียงแต่มนุษย์แต่ละคนเท่านั้น ครอบครัวหรือหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด ก็เข้ากลุ่มกับเพื่อนบ้านการปฏิสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นหมู่บ้าน มีคณะกรรมการหมู่บ้านและทำงานร่วมกันเพื่อบริหารและอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิกในหมู่บ้านนั้น ๆ เช่นเดียวกับบริษัทธุรกิจหลายประเภทที่มีการรวมตัวกันเข้าเป็นชมรมหรือสมาคมเพื่อดำเนินการทางธุรกิจและช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองสมาชิก ตลอดจนสังคมระดับประเทศ ทวีปและโลก มีการร่วมมือกันระหว่างประเทศจัดตั้งเป็นกลุ่มเป็นองค์กร

กัลยา อรรถวิเวก และคนอื่น ๆ (2546) ให้ความสำคัญของการทำงานเป็นทีมว่ามีความสำคัญต่อการทำงานในองค์กรเป็นอย่างมากไม่เพียงแต่ทีมจะช่วยให้วัตถุประสงค์ขององค์การบรรลุเป้าหมายเท่านั้น ยังช่วยเพิ่มผลผลิตและสร้างความมั่นใจในการตัดสินใจ นอกจากนี้การทำงานเป็นทีมยังมีผลดีต่อสมาชิกในทีมอีกด้วย

สมชาติ กิจยรรยง (2546) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการทำงานเป็นทีมว่าประกอบด้วย

1. งานบางชนิดไม่สามารถทำให้สำเร็จด้วยคนเพียงคนเดียวได้
2. หน่วยงานมีงานเร่งด่วนที่จำเป็นต้องระดมกำลังคนเพื่อทำงานให้สำเร็จทันตามกำหนดเวลา
3. งานที่ต้องทำเป็นงานที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถจากบุคลากรที่หลากหลาย
4. งานบางงานเป็นงานที่หลาย ๆ หน่วยงานต้องรับผิดชอบร่วมกัน
5. งานบางงานเป็นงานที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์
6. หน่วยงานต้องการสร้างบรรยากาศของความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหน่วยงาน เนื่องจากทีมงานมีวิธีการหรือแนวทางหลากหลายในการแก้ปัญหา

7. การทำงานเป็นทีมส่งเสริมให้มีการพัฒนาการเรียนรู้ และการอภิปรายแนวคิดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง การได้มีโอกาสอภิปรายในเรื่องที่เป็นปัญหากับทีมจะทำให้เราเกิดการเรียนรู้และพัฒนาแนวคิดของตนเองและของทีมได้อย่างกว้างขวาง

8. ความพึงพอใจของสมาชิกต่อการตัดสินใจของทีมเพิ่มมากขึ้น เพราะสมาชิกได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการแก้ปัญหา ซึ่งสร้างความรู้สึกร่วมกัน และความรับผิดชอบต่อแนวทางอันเกิดจากการตัดสินใจนั้น เนื่องจากตนได้เป็นส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นแนวทางนั้น ๆ ขึ้น

9. สมาชิกของทีมจะเข้าใจตนเองได้ดีขึ้น ขณะที่ตนมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่นการทำงานเป็นทีมจะช่วยให้เราตระหนักถึงคุณลักษณะของตัวเองที่เราเองไม่เห็นแต่คนอื่นจะมองเห็น

พรชัย คำรพ (2547) ให้ความสำคัญของการทำงานเป็นทีมว่า นอกจากการมีส่วนร่วมการบริหารงานในองค์กรให้ประสบผลสำเร็จแล้วยังช่วยให้สมาชิกเกิดความรู้สึกร่วมกัน

มีความจงรักภักดีต่อทีมงาน และเกิดความรู้สึกเป็นหมู่คณะ อีกทั้งยังอาจเกิดความรู้สึกเป็นหมู่คณะ อีกทั้งยังอาจเกิดการสร้างสรรค์ความคิดใหม่ ๆ ขึ้นในการทำงาน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการทำงานเป็นทีมนั้น เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบวัฒนธรรมการทำงานของการบริหารงานภายในองค์กรหรือหน่วยงานให้รู้ด้น้ำก้าวทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังสามารถช่วยกันทำงานต่าง ๆ ที่ซับซ้อนให้สำเร็จลุล่วงได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะเห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้มีผู้เห็นประโยชน์และได้นำความรู้เกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมไปใช้ในการบริหารงานกันอย่างแพร่หลาย การทำงานเป็นทีมจึงเป็นที่ยอมรับและนำมาปรับใช้ในองค์กรต่าง ๆ

11.3 หลักการทำงานเป็นทีม

วิภาพร มาพบสุข (2543) ได้กล่าวถึง หลักการทำงานเป็นทีมมี 5 ประการดังนี้

1. กำหนดเป้าหมาย ทีมงานจะต้องกำหนดเป้าหมายร่วมกัน
2. กำหนดกิจกรรม คือ การกำหนดงานให้สมาชิกทำ ว่าใครควรทำอะไร และใช้คนจำนวนเท่าใดให้ชัดเจน
3. การกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในทีม คือ การพิจารณาว่า ใครควรทำหน้าที่อะไร แสดงบทบาทอะไร

4. กำหนดกระบวนการทำงาน คือ กำหนดว่าสมาชิกในทีมงานทำงานกันโดยวิธีใด
5. กำหนดสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในทีม คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างทีมงานที่ดี

สุเมธ แสงนิมมงคล (2544) ได้กล่าวถึง หลักของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. มีผู้นำทีมที่ดี
2. มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน
3. มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน
4. มีการชี้แนะแนวทางปฏิบัติ
5. มีการสื่อสารแบบเปิด
6. มีการเสียสละของสมาชิกทีมงาน
7. มีการให้ผลตอบแทนเป็นกลุ่ม
8. สร้างค่านิยมให้ทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความพึงพอใจของกลุ่ม
9. มีการประสานงานที่ดี

ทิสนา แชมมณี (2545) ได้กล่าวถึง หลักการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพไว้ ดังนี้

1. การมีเป้าหมายร่วมกัน กล่าวคือ บุคคลที่จะมาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ในการมาร่วมกันคือจะต้องมีการรับรู้และเข้าใจเป้าหมายร่วมกันจะทำอะไรให้เป็นผลสำเร็จ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของกลุ่มในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง
3. การติดต่อสื่อสารกันในกลุ่ม กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีการสื่อความหมายต่อกันและกันเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน

4. การร่วมมือประสานงานกันในกลุ่ม กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีการประสานงานกันเพื่อให้งานของกลุ่มดำเนินไปสู่ความสำเร็จ

5. การตัดสินใจร่วมกัน กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องมีโอกาสร่วมกันที่จะตัดสินใจในงานที่ทำในระดับใดระดับหนึ่ง

6. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ บุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นจะต้องได้รับการจัดสรรผลประโยชน์ตอบแทนจากผลที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน

เจษฎา บุญมาโฮม (2546) ได้กล่าวถึง หลักในการทำงานเป็นทีมไว้ 5 ประการ

1. สมาชิกในทีมต้องมีการตอบรับและยอมรับผลสะท้อนหรือการตอบรับของสมาชิกอื่นในทีมงานที่มีประสิทธิภาพต้องให้สมาชิกในทีมรู้สึกสบายใจที่จะให้การตอบรับนั่นเองคือ บรรยากาศของการทำงานต้องไม่เป็นอุปสรรค ผู้นำยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ในทางสร้างสรรค์ของสมาชิกในทีมก็จะเป็นการสร้างบรรทัดฐานที่ดีในการทำงาน

2. การทำงานเป็นทีมต้องมีความเต็มใจ การเตรียมตัวและการเตรียมใจที่จะสนับสนุนสมาชิกในทีมด้วยกันระหว่างการดำเนินงาน การทำงานเป็นทีมที่ดี สมาชิกในทีมต้องแสดงความเต็มใจพร้อมที่จะรับเข้าไปช่วยสมาชิกในทีมงาน เมื่อเขาต้องการความช่วยเหลือ ดังนั้นสมาชิกในทีมต้องแสดงความสามารถไม่เพียงเฉพาะในเรื่องด้านที่เขาถนัดและดำเนินงานอยู่ แต่ในเรื่องที่สมาชิกคนอื่นในทีมรับผิดชอบด้วยเหมือนกัน

3. การทำงานเป็นทีมต้องมีการรวบรวมความคิดเห็นของสมาชิกในทีม ทั้งนี้การประสบความสำเร็จของทีมนั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงานด้วยกัน สมาชิกในทีมต้องมีการตระหนักถึงความเห็นส่วนหนึ่งของทีม เตรียมพร้อมที่จะช่วยเหลือกันทำงาน ให้ความสำคัญต่อทีมงานในอันดับแรกก่อน สมาชิกของทีมนั้นต้องคิดว่าตนและทุกคนในทีมส่วนหนึ่งแยกจากกันไม่ได้ไม่ใช่แต่ละคนมาทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ และต้องตระหนักว่าประสิทธิภาพของพวกเขา คือ ประสิทธิภาพของทีมงานขึ้นอยู่กับผลรวมของผลงานของสมาชิกทั้งหมดในทีมรวมกัน

4. การทำงานเป็นทีม รวมถึงการสนับสนุนกึ่งอู่ระหว่างกันและกันการทำงานเป็นทีมต้องมีค่านิยมประการหนึ่งว่าเป็นสิ่งจำเป็นและเหมาะสมประกาศสำหรับสมาชิกทุกคน ๆ ที่จะต้องดำเนินงานให้เป็นไปตามปรัชญาของทีม

5. ผู้นำทีมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินงานของทีมเป็นไปในลักษณะใด ผู้นำในทีมเป็นตัวอย่างให้แก่สมาชิกคนอื่น ๆ ในทีม ถ้าผู้นำทีมผูกพันต่อทีม เปิดใจรับฟังร่วมมือ มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ สมาชิกคนอื่น ๆ ในทีมก็มีแนวโน้มจะปฏิบัติตนในทางเดียวกับผู้นำทีม ถ้าผู้นำทีมอ่อนแอในเรื่องการปฏิบัติก็จะทำให้การดำเนินงานในทีมออกมาในลักษณะนั้นด้วย

กระทรวงศึกษาธิการ (2547) ได้กล่าวถึง หลักการทำงานเป็นทีมไว้ ดังนี้

1. มีการเตรียมการ
2. กำหนดเป้าประสงค์ร่วมกัน
3. กำหนดเวลาไว้ชัดเจน
4. สร้างสรรค์ความเข้าใจที่ดี
5. ยึดมั่นในหลักการ
6. ใช้ทักษะและประสบการณ์ที่ได้อยู่มาใช้

7. หาวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสม
8. ตรวจสอบข้อตกลงของทีมงาน
9. บทบาทการทำงานของทีม
10. บทบาทของสมาชิกชัดเจน

สุพัตรา สุภาพ (2548) ได้กล่าวถึง หลักในการทำงานเป็นทีมไว้ ดังนี้

1. สมาชิกมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของทีม
 2. มีการวางแผนล่วงหน้าเพื่อให้สมาชิกรู้ว่าทำงานตามขั้นตอนอย่างไร
 3. สมาชิกทุกคนเข้าใจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานอย่างชัดเจนและใช้ความพยายามร่วมกันเพื่อให้เป้าหมายของหน่วยงานสัมฤทธิ์ผล
 4. มีการติดต่อสื่อสารที่ระหว่างสมาชิก
 5. แบ่งงานให้สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบเพื่อไม่ใช้งานซ้ำซ้อนกัน
 6. ให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เพื่อสร้างความผูกพันและความรับผิดชอบร่วมกัน
 7. ทีมมีความผูกพัน ยึดเหนี่ยว สมาชิกมีความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
 8. แบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน
 9. มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้ทุกคนร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันแก้ไขกับปัญหาที่เกิดขึ้น
 10. ให้คนมีอารมณ์คล้าย ๆ กันอยู่ในทีมเดียวกัน เพื่อเสริมสร้างพลังของทีม
 11. เลือกสรรสมาชิกที่มีความสามารถ เพื่อจะได้ช่วยกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ
 12. สร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในทีมอย่างถูกต้องไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการทำงาน เพื่อความพอใจหรือเพื่อความมั่นคง
 13. เข้าใจบทบาทของตนว่าจะต้องทำอะไรบ้างที่กระทบกระเทือนหรือก้าวก่ายผู้อื่น
 14. สามารถใช้ข้อโต้แย้งในเชิงสร้างสรรค์มากกว่าการทำลาย
 15. ส่งเสริมให้ทีมงานสามารถทำงานร่วมกับทีมงานอื่น ๆ ได้
 16. สนับสนุนซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในทีมโดยไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามกัน
- วิชัย โสสุวรรณจินดา (2549) ได้กล่าวถึง หลักในการทำงานเป็นทีมไว้ ดังนี้
1. ทีมจะต้องมีอุดมการณ์ที่แน่นอน ซึ่งสมาชิกทุกคนยอมรับ
 2. ความถูกต้องที่ไม่จำเป็นต้องถูกใจ
 3. ประนีประนอม โดยน้ำใจของความช่วยเหลือ เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน
 4. อภัยซึ่งกันและกัน
 5. ไม่เอาเปรียบกัน
 6. ถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่ากัน
 7. เคารพในสิทธิเสรีภาพส่วนตัวของผู้อื่น
 8. อย่าเด่นแต่คนเดียวต้องเด่นทั้งทีม
 9. ถือว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นของธรรมชาติ

10. เมื่อมีปัญหาหรือไม่พอใจอย่าเก็บไว้หรืออย่าไปพูดลับหลัง แต่ควรนำปัญหามาพูดให้เข้าใจ

11. รู้จักแบ่งงานกันทำและมีการประสานงานกัน
12. มีความเป็นอิสระในการทำงานพอสมควร
13. สมาชิกทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎหรือระเบียบของทีมอย่างเคร่งครัด
14. สมาชิกทุกคนต้องยอมรับผิดเมื่อทำผิด
15. เมื่อเกิดการขัดแย้งในทีมให้ถือว่าเป็นการมองปัญหาคนละด้าน

สรุปได้ว่า หลักการทำงานเป็นทีมเป็นการทำงานที่มีประสิทธิภาพ สมาชิกในทีมต้องมีความไว้วางใจกัน ไว้วางใจกัน ซึ่งจะนำมาซึ่งการยอมรับในความรู้ ความสามารถ และเห็นคุณค่าของสมาชิก การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีต่อกันรวมถึงการมีส่วนร่วมในการคิด การปฏิบัติ และแก้ปัญหา โดยใช้การสื่อสารแบบเปิด ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางจะสามารถนำไปสู่เป้าหมายของทีมงานได้ ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จที่มีประสิทธิผลของงาน

11.4 กระบวนการทำงานเป็นทีม

สิทธิโชค วรานุสันติ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงกระบวนการในการทำงานเป็นทีม เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้นั้นจะต้องคำนึงในเรื่อง ดังนี้

1. การตัดสินใจ ในที่นี้คือ การตัดสินใจร่วมกันของทีมเป็นหลักเพื่อให้สมาชิกในทีมได้รับทราบในข้อตกลงและเข้าใจในการทำงานร่วมกัน รวมทั้งเป็นการหาข้อยุติในประเด็นปัญหาาร่วมกัน
2. การสื่อสาร ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกภายในทีมได้มีการสื่อสารกันอย่างอิสระสม่ำเสมอ เพื่อให้สมาชิกได้รับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวของทีมงานของตนระหว่างทีมงานกับสิ่งต่างและยังทำให้สมาชิกได้มีความรู้สึกว่ามีค่าต่อทีมงาน
3. การประชุม ข้อบกพร่องในการทำงานเป็นทีมอาจจะเกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้นจึงควรมีการจัดให้มีการประชุมแนวทางในการทำงานใหม่ ๆ ร่วมกัน และเป็นการลดความขัดแย้งได้อีกวิธีหนึ่ง
4. ผู้นำ สิ่งที่สำคัญสำหรับการเป็นผู้นำคือ ความเข้าใจในทีมงานของตน โดยอุปนิสัยของผู้นำที่ดีควรเปิดใจให้กว้างและคอยดูแลให้ความสนใจในสมาชิกในทีมงานของตนเพราะผู้นำจะมีอิทธิพลอย่างมากสำหรับทีมงาน
5. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เมื่อมีการร่วมกันในการทำงานเป็นระยะเวลาาน ความสัมพันธ์ของทีมงานก็จะค่อย ๆ ลดน้อยลง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาวิธีการที่จะช่วยให้ทีมกลับมาความสัมพันธ์ร่วมกันเช่นเดิม ซึ่งปัญหาที่มักเกิดจากความสัมพันธ์ส่วนใหญ่จะมาจากค่านิยมและบุคลิกของสมาชิกที่มีความแตกต่างกันเพื่อให้การศึกษากระบวนการในการทำงานเป็นทีมเด่นชัดขึ้น

อุทัย บุญประเสริฐ (2547) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการในการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1. การสร้างความไว้วางใจกัน เป็นลักษณะการไว้วางใจซึ่งกันและกันของทีมงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาทีมงาน นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความรู้สึกถึงการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะและทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การสร้างความ

ไว้วางใจ การพูดคุยกันอย่างเปิดเผย การหันหน้าเข้าปรึกษาหารือกัน การสร้างความร่วมมือกันอย่างแข็งขัน การติดตามเสริมการพัฒนาทีม

2. การพูดคุยกันแบบเปิดเผย เป็นการสร้างความคุ้นเคยกันอันจะนำไปสู่การประสานความร่วมมือกัน และเป็นเครื่องช่วยปิดช่องว่างความหวาดระแวง ความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยในการแสดงออกต่อกัน

3. การหันหน้าเข้าปรึกษาหารือกัน เป็นการขจัดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นภายในทีมงาน ซึ่งการปรึกษาหารือกันจะเป็นตัวช่วยให้ทุกคนในทีมงานรู้สึกและกล้า ที่จะเผชิญในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของงานตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

4. การสร้างความร่วมมือกันอย่างแข็งขัน เป็นการแสดงถึงความร่วมมือของสมาชิกตามขอบเขตและบทบาทของทีมงาน ตลอดจนเป็นการแสดงถึงนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานดีขึ้น

5. การติดตามเสริมการพัฒนาทีมงาน เป็นการเสริมแรงจูงใจในการทำงานให้กับทีม พร้อมทั้งเป็นการรู้ถึงผลความคืบหน้าของการทำงานของทีม ซึ่งทำให้ทราบถึงสาเหตุกำหนดวิธีการ ในการพัฒนาทีมงานได้ตรงตามความสามารถและความพึงพอใจของทีมงานได้อย่างแท้จริง

สงวน ช่างฉัตร (2548) ได้แสดงแนวคิดในกระบวนการในการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. การแนะนำ เป็นการให้ข้อมูลและวิธีการในการปฏิบัติงานให้กับสมาชิกในทีมงานเพื่อนำไปประยุกต์ใช้และตัดสินใจในการทำงานการเชื่อมโยง

2. การคิดค้นนวัตกรรม เป็นการนำเทคโนโลยีและวิธีปฏิบัติใหม่มาใช้หรือปรับปรุงกระบวนการในการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. การส่งเสริม เป็นการส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานโดยให้สมาชิกในทีมงานได้มีการทำความตกลงกัน

4. การพัฒนา เป็นการพัฒนาความคิดของสมาชิกให้หลอมรวมกันในการทำงานร่วมกัน โดยอาจจะใช้กิจกรรมที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ให้กับสมาชิกได้ปฏิบัติ เพื่อเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีให้กับสมาชิกในการทำงานร่วมกัน

5. การจัดองค์กร เป็นการจัดซึ่งความรับผิดชอบในการทำงานของสมาชิกให้เกิดความชัดเจน และเป็นการกำหนดเป้าหมายที่แน่ชัดในการจัดสรรกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับสมาชิกได้ปฏิบัติ

6. การผลิต เป็นการวางแผนถึงผลสัมฤทธิ์ของงานและกำหนดมาตรฐานของงานที่ต้องปฏิบัติ

7. การตรวจสอบถือได้ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญเพราะเป็นการตรวจสอบทีมงาน และการตรวจสอบคุณภาพของงานที่ได้ปฏิบัติ และเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงงานได้เป็นอย่างดี

8. การบำรุงรักษา เป็นการบำรุงรักษาขวัญและกำลังใจให้กับทีมงานและเป็นการรักษามาตรฐานในการปฏิบัติงานของสมาชิกที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันจากสมาชิกทุกคน

9. การเชื่อมโยง เป็นจุดที่ครอบคลุมเชื่อมโยงทั้งคนและงานรวมเข้าไว้ด้วยกัน

วูดค็อก (Woodcock, 1994) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาทีมงานเป็นกระบวนการในการวางแผนด้วยความสุขุมรอบคอบ ในการส่งเสริมให้มีการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกัน ก็เป็นการหาช่องทางที่จะลดความยุ่งยากและปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ที่จะเข้ามาขัดขวางการใช้ความสามารถและทรัพยากรอันมีค่าของทีมงาน หลังจากมีการสร้างทีมงานแล้ว ก็จะต้องมีขั้นตอนที่ชัดเจนที่จะพัฒนาทีมงานได้ เมื่อเวลาผ่านไปทีมก็จะเปลี่ยนไป ในตอนแรกสมาชิกของทีมจะต้องรู้จักซึ่งกันและกัน กำหนดบทบาทและบรรทัดฐานของทีม แบ่งหน้าที่การทำงานและแยกประเภทของงานของทีม ในลักษณะนี้สมาชิกจะเป็นส่วนหนึ่งในการทำงานเป็นทีม และลักษณะของงานแต่ละขั้นตอน ผู้บริหารหรือหัวหน้าทีมจะต้องถือปฏิบัติคือ ต้องทำความเข้าใจขั้นตอนของพัฒนาการของทีมและลักษณะของงานแต่ละขั้นสมาชิกทุกคนในทีมต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินการแก้ไขปัญหาในแต่ละขั้นตอนนี้ก็คือการได้ลงมือพัฒนาทีมงาน ซึ่งมีพัฒนาการในแต่ละขั้น ดังนี้

1. การจัดตั้ง (Forming) พัฒนาการขั้นจัดตั้ง เป็นช่วงเวลาที่ผู้ก่อตั้งและสมาชิกทุกคนจะทำความคุ้นเคยและทดสอบมิตรภาพซึ่งกันและกันเท่าที่จะทำได้ สมาชิกในขั้นตอนนี้และสมาชิกมักจะยอมรับอะไรก็ตามที่มีอำนาจหรืออำนาจที่เสนอออกมาในลักษณะความเป็นหัวหน้าทีมในแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สมาชิกจะไม่ขึ้นต่อทีมจนกว่าจะพบว่าอะไรคือ กฎขั้นพื้นฐานและอะไรคือสิ่งที่เขาคาดหวัง ในขั้นตอนนี้สมาชิกจะเกี่ยวข้องกับความคิดต่าง ๆ เช่น “ฉันหวังอะไร” “อะไรคือสิ่งที่น่ายอมรับ” และ “ตัวฉันเหมาะสมหรือไม่” ช่วงของการจัดตั้งทีม หัวหน้าทีมควรเตรียมเวลาให้สมาชิกได้รับความคุ้นเคยกันและให้กำลังใจเขาให้เข้าใจการแสดงความคิดเห็นในสังคมในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ

2. การระดมความคิด (Storming) ระหว่างขั้นตอนการระดมความคิดนี้ ลักษณะนิสัยส่วนบุคคลจะปรากฏให้เห็น สมาชิกแต่ละคนจะเผยแพร่บทบาทของตนเองอย่างเด่นชัด และแสดงให้เห็นว่าเขาคาดหวังอะไร ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนของความขัดแย้งและความคิดเห็นไม่สอดคล้องกัน สมาชิกบางคนอาจจะไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับความเข้าใจในหน้าที่ของทีม สมาชิกอาจบ่นเป่ียงตำแหน่งและรวมตัวกันหรือจัดกลุ่มย่อยบนพื้นฐานของความสนใจเหมือนกัน กลุ่มย่อยหนึ่งอาจไม่เห็นด้วยกับกลุ่มอื่นต่อเป้าหมายรวมของทีม หรือต่อวิธีการที่จะไปให้ถึงเป้าหมายนั้น แสดงว่าทีมยังไม่สามัคคีกัน และอาจจะจัดอยู่ในลักษณะที่ขาดความเป็นเอกภาพนอกจากทีมจะไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาไปข้างหน้า แล้วยังอาจหยุดชะงักไม่สามารถดำเนินงานต่อไปให้สำเร็จได้ ระหว่างขั้นตอนการระดมความคิดเห็น หัวหน้าทีมควรกระตุ้นให้มีการร่วมกิจกรรมของสมาชิกในทีมแต่ละคน สมาชิกควรเสนอความคิดเห็นเป็นการไม่เห็นด้วยกับอีกฝ่ายและฟันฝ่าความไม่แน่นอนและข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับงานและเป้าหมายของทีม

3. กำหนดบรรทัดฐาน (Norms) ระหว่างขั้นตอนการกำหนดบรรทัดฐานข้อขัดแย้ง จะได้รับการแก้ไข และทีมจะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความเป็นเอกภาพ เมื่อเป็นเอกฉันท์แล้วจะพัฒนาไปว่า ใครมีพลังอำนาจ ใครเป็นหัวหน้า และอะไรคือบทบาทของสมาชิก สมาชิกจะเริ่มยอมรับและเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทีม ลักษณะของขั้นตอนนี้จะมีช่วงเวลาที่สั้นระหว่างการกำหนดบรรทัดฐาน หัวหน้าทีมควรเน้นที่ความเป็นหนึ่งเดียวของทีมและช่วยให้ความกระจ่างเกี่ยวกับบรรทัดฐานและคุณค่าของทีม

4. การดำเนินการ (Performing) ระหว่างขั้นตอนการปฏิบัติการ ส่วนสำคัญที่ต้องเน้น คือ การแก้ปัญหา การปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้ประสบความสำเร็จ สมาชิกจะเข้าร่วมในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ในทีม ต้องร่วมมือซึ่งกันและกันและประสานความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกันให้เห็นพ้องต้องกันให้ได้ ต้องเผชิญและแก้ปัญหาและให้ความสนใจกับความสำเร็จของงาน ต้องพบปะกันบ่อยขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา และต้องทำให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ระหว่างขั้นตอนนี้หัวหน้าจะต้องร่วมมือและจัดการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น ทั้งความรู้สึกทางสังคมและผู้ชำนาญงานควรให้การช่วยเหลือ

5. การแยกย้าย (Adjourning) ขั้นตอนการแยกย้ายเกิดขึ้นในคณะกรรมการผลักดันงาน และทีมที่มีข้อจำกัดในการปฏิบัติงานและความไม่เป็นเอกภาพที่เกิดขึ้นตามมา ระหว่างขั้นตอนนี้เน้นที่การให้ความสนใจเป็นพิเศษเรื่องการประสานสามัคคี การปฏิบัติงานจะไม่ค่อยเต็มที่ ดังเช่นก่อนหน้านี้ สมาชิกอาจจะถึงจุดที่ถึงที่สุด ทนไม่ได้แล้วหรือรักใคร่สามัคคีกันอย่างแน่นแฟ้นอย่างไม่มีความคิดตันหรือเสียใจต่อการแยกย้ายกันไป เขาอาจรู้สึกยินดีต่องานในหน้าที่ที่สำเร็จลุล่วงและอาจเสียใจที่ต้องสูญเสียมิตรภาพและการติดต่อร่วมมือกัน หัวหน้าทีมอาจยังต้องแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกภาพของทีมด้วยการจัดงานฉลอง บางทีอาจมอบเกียรติบัตรหรือรางวัลให้เป็นเครื่องหมายแสดงให้เห็นการจบและจากกันไปที่สมบูรณ์ สิ่งที่หัวหน้าต้องให้ความระมัดระวังและให้ความสนใจเป็นพิเศษในการพัฒนาทีมงาน คือการสร้างสามัคคีในทีม (Team cohesiveness) การกำหนดบรรทัดฐานของทีม (Team norms) และการจัดการความขัดแย้งในทีม (Managing team conflict)

สรุปได้ว่า กระบวนการในการทำงานเป็นทีม เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาความเข้าใจในการทำงานเป็นทีมซึ่งสมาชิกทุกคนภายในทีมงานจะต้องมีความเข้าใจและจะต้องนำกระบวนการดังกล่าวไปใช้กับทีมงานของตน เพื่อให้ทีมงานเกิดประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ แต่การจะทำให้ทีมประสบความสำเร็จนั้น สิ่งที่จะต้องเข้าใจคือ การบริหารทีมงานร่วมกันเพราะว่าการบริหารทีมงานที่มีประสิทธิภาพจะนำมาซึ่งความสำเร็จของทีมได้

11.5 คุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ

สูนันทา เลาหนันท์ (2545) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ 12 ประการที่แสดงให้เห็นถึงทีมงานที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1. ความชัดเจนของวัตถุประสงค์ (Clear sense of purpose) ซึ่งผู้บริหารและทีมงานต้องการให้เป็น ทำให้สามารถกำหนดแนวทางปฏิบัติซึ่งเหมาะสมที่สุด และจะทำประโยชน์สูงสุดให้องค์การในสภาพแวดล้อมที่คาดการณ์ สมาชิกทีมงานมีบทบาทสำคัญในการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนร่วมกันโดยวิธีการ ดังนี้

1.1 เร่งรัดให้สมาชิกทีมงานกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน รวมถึงการกำหนดพันธกิจเตรียมวัตถุประสงค์และเป้าหมายและทบทวนเป็นระยะ ๆ

1.2 จัดทำตารางกิจกรรมและภารกิจหลัก

1.3 ทำให้มั่นใจว่าสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ของทีมงาน

1.4 จูงใจและผลักดันให้ทีมงานปฏิบัติงานมุ่งสู่วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

2. บรรยากาศการทำงานที่ปราศจากพิธีรีตอง (Informal climate) การทำงานเป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่เป็นทางการ บรรยากาศอบอุ่น สบาย เป็นกันเอง ไม่มีที่ท่าว่าจะเบื่อหน่ายการทำงาน เมื่อถึงเวลาประชุมทุกคนมาพร้อมเพรียงกันด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้ม สมาชิกทีมงานช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่ไม่เป็นทางการได้โดยวิธีการ ดังนี้

2.1 จัดหาสิ่งของที่จำเป็นสำหรับทีมงานให้โดยไม่ต้องคอยการร้องขอ

2.2 เต็มใจที่จะแสดงความยินดีด้วยความจริงใจเมื่อทีมงานประสบความสำเร็จ

2.3 แนะนำให้สมาชิกรู้จักกัน และจัดกิจกรรมร่วมกัน

2.4 ใช้อารมณ์ขันและการอภิปรายเข้าแทรก เป็นการช่วยลดความเครียดเวลาบรรยากาศตึงเครียด

3. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางวาจาหรือท่าทางเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการทำงาน การมีส่วนร่วมไม่จำกัดอยู่เฉพาะการแสดงความคิดเห็นหรืออภิปรายอย่างกว้างขวาง ประกอบด้วย

3.1 จำกัดการมีส่วนร่วมเฉพาะกิจกรรมหรือเรื่องที่กำลังพิจารณาเท่านั้น

3.2 แทรกแซงเมื่อการมีส่วนร่วมไม่เกี่ยวข้องกับงานที่ดำเนินการ

3.3 สนับสนุนและช่วยยื้อให้สมาชิกที่เงียบได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น

3.4 กล่าวพูดและกล่าวแสดงออกเมื่อมีความคิดเห็นที่ต่างจากสมาชิกส่วนใหญ่

4. การรับฟังซึ่งกันและกัน (Listening) สมาชิกตั้งใจฟังการแสดงความคิดเห็นของสมาชิกคนอื่นอย่างตั้งใจ คิดพิจารณาไตร่ตรองสิ่งที่ได้รับฟังและสงวนท่าทีที่จะวิพากษ์วิจารณ์พฤติกรรมที่แสดงความสนใจให้กับคู่สนทนา เช่น การพยักหน้า การใช้สายตาดูที่คู่สนทนา การใช้คำพูดสั้น ๆ เสริม ซึ่งจะช่วยให้การสื่อสารดีขึ้น สมาชิกของทีมงานช่วยส่งเสริมการรับฟังซึ่งกันและกันของกลุ่มอย่างตั้งใจโดย

4.1 สงวนข้อวิพากษ์วิจารณ์และความเห็นต่าง ๆ จนกระทั่งได้มีการนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดแล้ว

4.2 เต็มใจที่จะรับรู้ข้อมูลและความเห็นต่าง ๆ ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับภารกิจและพันธกิจของทีมงาน

4.3 อธิบายความหมายหรือแปลความหมายเรื่องที่รับฟังให้สมาชิกได้เข้าใจ

4.4 สรุปและยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างของสมาชิกบางคน

5. ความไม่เห็นด้วยในทางบวก (Civilized disagreement) ในที่นี้หลีกเลี่ยงการใช้คำว่าความขัดแย้งเพราะโดยธรรมชาติจะสื่อความหมายในทางลบ ความไม่เห็นด้วยเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลเนื่องมาจากพลวัตที่เกิดขึ้นภายในองค์กร สะท้อนให้เห็นบรรยากาศการทำงานที่สมาชิกทุกคนมีอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น แม้เป็นความคิดที่แตกต่างจากสมาชิกคนอื่น ๆ ทีมงานที่มีประสิทธิภาพต้องการให้มีการสื่อสารความคิดเห็นที่ต่างจากกัน สมาชิกควรตั้งใจรับฟังข้อคิดต่าง ๆ เพื่อให้มั่นใจว่ามีความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องเหล่านั้นการรับรู้ของสมาชิกเป็นลักษณะการยอมรับจุดต่างและแสวงหาจุดร่วม มีการมองว่าความหลากหลายต่าง ๆ เป็นจุดแข็งของทีมงาน สมาชิกต้องการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในทางบวก ทุกคนคิดตรงกันว่ามีโอกาสแสดงความคิดเห็นที่

แตกต่างกัน จะนำไปสู่ความเป็นปึกแผ่นของทีมงานได้ในที่สุด สมาชิกทีมงานสามารถสร้างบรรยากาศของการแสดงความไม่เห็นด้วยในทางบวกได้โดยวิธีต่อไปนี้

- 5.1 ใช้วิธีการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมีระบบ
- 5.2 สมาชิกมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นทุกประเด็น
- 5.3 ใช้อารมณ์ขันแทรกแซงการแสดงปฏิกิริยาที่เป็นศัตรู
- 5.4 ยอมรับด้วยท่าทีที่สงบถ้าความคิดเห็นที่นำเสนอไม่ได้รับการยอมรับจากทีมงาน

6. ความเห็นพ้องต้องกัน (Consensus) เป็นเทคนิคการหาข้อยุติเกี่ยวกับปัญหาความคิดหรือการตัดสินใจซึ่งแสดงออกถึงความมีสมานฉันท์และเอกภาพของทีมงาน แต่ต้องไม่ได้มาจากการออกคะแนนเสียง สมาชิกไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยกับเรื่องต่าง ๆ อย่างเต็มที่ที่จะรับกติกาปฏิบัติตามมติของทีมงาน

- 6.1 การหาความเห็นพ้องต้องกันควรใช้ในกรณีต่อไปนี้
 - 6.1.1 เมื่อไม่มีคำตอบที่ชัดเจน
 - 6.1.2 เมื่อไม่มีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในกลุ่ม
 - 6.1.3 ความผูกพันและการยอมรับการตัดสินใจเป็นสิ่งจำเป็น
 - 6.1.4 มีเวลาพอเพียงสำหรับดำเนินการ
- 6.2 การแสวงหาความเห็นพ้องกันจะทำได้ง่ายขึ้น ถ้าสมาชิกทีมงานดำเนินการดังนี้
 - 6.2.1 รับฟังเหตุผลและแสวงหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจ
 - 6.2.2 ไม่สนับสนุนการใช้เสียงข้างมากโดยวิธีลงคะแนนเสียง
 - 6.2.3 สรุปละทดสอบการตัดสินใจของกลุ่มเป็นระยะ ๆ
 - 6.2.4 เต็มใจที่จะปฏิบัติตามความเห็นพ้องกันของทีมงาน ถึงแม้ว่าจะไม่เห็นด้วย

7. การสื่อสารที่เปิดเผย (Open communication) เป็นการเจรจาติดต่อระหว่างทีมงานบรรยากาศเต็มไปด้วยความเปิดเผย จริงใจต่อกัน มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกันสมาชิกทีมงานสามารถสนับสนุนให้มีการสื่อสารที่เปิดเผยโดย

- 7.1 แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันด้วยความจริงใจและเปิดเผย
- 7.2 เต็มใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือสมาชิกผู้ต้องการความช่วยเหลือ
- 7.3 รับรู้ความรู้สึกที่อัดอั้นใจของสมาชิก และตอบสนองความรู้สึกนั้นในทางบวก

7.4 มีการพึ่งพาอาศัยกัน และสมาชิกมีความผูกพันและรับผิดชอบต่อกัน บทบาทของผู้นำทีมมีความสำคัญต่อการสร้างความไว้วางใจในการสื่อสารหลายประการ คือ ต้องสนับสนุนให้มีการอภิปรายปัญหาและเรื่องสำคัญต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง บางครั้งอาจต้องขอคำแนะนำจากสมาชิกของทีมงาน และผู้นำเห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าสมาชิกทีมงาน ต้องร่วมมือกันทำงาน มีความรับผิดชอบร่วมกัน

8. บทบาทและการมอบหมายงานที่ชัดเจน (Clear roles work assignments) เป็นการมอบหมายงานที่ระบุไว้ในคำพรรณนาลักษณะงาน บทบาทในที่นี้ไม่จำกัดเฉพาะภารกิจของงานเท่านั้น แต่จะรวมถึงความคาดหวังของบุคคลอื่นที่มีกระบวนการวิเคราะห์ความชัดเจนของบทบาท เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีความเข้าใจตรงกัน การกำหนดบทบาทและการมอบหมายงานที่ชัดเจนที่มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิก

8.1 ผลักดันให้ทีมงานกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานไว้ในระดับสูง

8.2 มีความเต็มใจปฏิบัติงานที่อยู่นอกเหนือบทบาทที่กำหนดไว้ในบางโอกาสเมื่อมีความจำเป็น

8.3 มั่นใจว่ามีการมอบหมายงานให้แก่ทีมงานอย่างเสมอภาค

8.4 มีการอภิปรายและต่อรองด้านบทบาทที่คาดหวังของสมาชิกแต่ละคนอย่างเปิดเผย

9. ภาวะผู้นำร่วม (Shared leadership) ภาวะผู้นำของทีมงานจะไม่จำกัดอยู่เฉพาะผู้นำที่เป็นทางการเท่านั้น แต่ทุกคนจะต้องมีภาวะผู้นำร่วม กล่าวคือ สมาชิกจะต้องแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่ส่งเสริมการทำงาน และพฤติกรรมที่ธำรงรักษาความสัมพันธ์ของทีมงาน พฤติกรรมทั้งสองด้านจะช่วยให้การทำงานของทีมประสบผลสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์หรือสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

10. ความสัมพันธ์ภายนอก (External relations) สมาชิกต้องการความร่วมมือจากสมาชิกภายนอก เช่น ลูกค้า ผู้ใช้บริการ และผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งกลุ่มบุคคลภายนอกจะให้ข้อมูลย้อนกลับด้านการปฏิบัติงานที่มีคุณค่าให้กับทีมงาน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งทรัพยากรที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน เช่น งบประมาณ บุคลากร และการประชาสัมพันธ์ สมาชิกทีมงานสามารถช่วยทีมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับภายนอกได้โดย

10.1 ปฏิบัติงานที่อยู่ในความรับผิดชอบของสายงานให้สมบูรณ์

10.2 ให้เกียรติและยกย่องความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ ที่ช่วยเหลือให้งานสำเร็จ

10.3 แจ้งให้สมาชิกภายนอกทุกคนทราบถึงเรื่องสำคัญต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบ

10.4 สนับสนุนให้มีการให้ข้อมูลย้อนกลับที่จริงใจจากลูกค้า ผู้ใช้บริการและผู้อุปถัมภ์

11. รูปแบบการทำงานที่หลากหลาย (Style diversity) ทีมงานที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถ แนวคิดในการทำงานที่แตกต่างกันออกไปอย่างน้อย 4 รูปแบบ คือ มีสมาชิกที่ยึดการทำงานเป็นหลัก สมาชิกที่ยึดเป้าหมายเป็นหลัก สมาชิกที่เน้นกระบวนการเป็นหลักและสมาชิกที่มุ่งวิธีการเป็นหลัก จุดเน้นที่หลากหลายช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของทีม

12. การประเมินผลตนเอง (Self assessment) เป็นการตรวจสอบว่าผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับใด และมีอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรคต่อประสิทธิผลของงาน อาจดำเนินการโดยแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้เป้าหมายหลักเพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน และแสวงหาแนวทางปรับปรุง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน วิธีที่ใช้กันทั่ว ๆ ไป คือ

12.1 ให้สมาชิกกรอกแบบฟอร์มให้สมบูรณ์

12.2 อภิปรายเกี่ยวกับแต่ละหัวข้อให้ชัดเจน

12.3 แสวงหาวิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

วิจิตร อวาระกุล (2549) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะสำคัญของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล หมายถึง การที่สมาชิกตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีความเกี่ยวข้องกันในกิจการของกลุ่ม/ทีม ตระหนักในความสำคัญของกันและกันแสดงออก ซึ่งการ

ยอมรับ การให้เกียรติกัน สำหรับกลุ่มขนาดใหญ่มักมีปฏิสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายมากกว่า การติดต่อกันตัวต่อตัว

2. มีจุดมุ่งหมายร่วมกัน หมายถึง การที่สมาชิกกลุ่มจะมีส่วนร่วมกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมร่วมกันของทีม/กลุ่ม โดยเฉพาะจุดประสงค์ของสมาชิกกลุ่มที่สอดคล้องกับองค์กร มักจะนำมาซึ่งความสำเร็จของการทำงานได้ง่าย

3. การมีโครงสร้างของทีม/กลุ่ม หมายถึง ระบบพฤติกรรม ซึ่งเป็นแบบแผนเฉพาะกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจะต้องปฏิบัติตามกฎหรือมติของกลุ่ม ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มแบบเป็นทางการหรือกลุ่มไม่เป็นทางการ สมาชิกทุกคนของกลุ่มจะต้องยอมรับและปฏิบัติตามเป็นอย่างดี สมาชิกกลุ่มย่อย อาจจะมีกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นทางการ มีความสนิทสนมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกด้วยกัน

4. สมาชิกมีบทบาทและความรู้สึกร่วมกัน การรักษาทบบาทที่มั่นคงในแต่ทีม/กลุ่ม จะมีความแตกต่างกันตามลักษณะของกลุ่ม รวมทั้งความรู้ความสามารถของสมาชิก โดยมีการจัดแบ่งบทบาทและหน้าที่ ความรับผิดชอบ กระจายงานกันตามความรู้ ความสามารถความถนัดของสมาชิก

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ม.บ.ป.) กล่าวว่า คุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ มีดังนี้

1. ความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบ หมายถึง ในขณะที่ทำงานเป็นทีมสมาชิกในทีมมีความเข้าใจ และปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายโดยมีตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

1.1 ต้องมีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ชัดเจนสอดคล้องกัน

1.2 ภารกิจหรืองานที่ต้องสอดคล้องกับทักษะ ความสามารถและความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานของสมาชิก

1.3 สมาชิกในทีมงานต้องมีทักษะในการทำงาน

1.4 สมาชิกในทีมงานต้องมีความสามารถ และพร้อมที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น

1.5 สมาชิกในทีมงานต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

1.6 ต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองและทีมงานอย่างสม่ำเสมอ

1.7 สมาชิกในทีมงานต้องมีวินัยและความรับผิดชอบในทีมงาน

2. ภาวะความเป็นผู้นำ หมายถึง ผู้นำในทีมพยายามผลักดันให้เกิดงานทุกขณะให้งานบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเป็นที่ยอมรับของสมาชิกภายในทีม โดยมีตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

2.1 ต้องมีความอดทน ตั้งใจจริง ไม่หุนหันุนใจ ล่าช้า ให้โอกาสสมาชิกแสดงความคิดเห็น ไม่บังคับกลุ่มตัดสินใจ เปิดโอกาสให้สมาชิกได้เป็นผู้นำทุกคน และสิ่งที่สำคัญสามารถชักจูงสมาชิกให้เกิดความร่วมมือที่ดี

2.2 ต้องเอาใจใส่กลุ่ม มีความเชื่อมั่นในการทำงาน เพิ่มพูนความรู้ให้กับสมาชิก

2.3 สามารถจัดความขัดแย้งของกลุ่ม และต้องรู้จักให้ความขัดแย้งเป็นไปในทางสร้างสรรค์

2.4 ต้องมีเทคนิคในการจูงใจสมาชิกในทีมงาน

2.5 ต้องเข้าใจพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคน

2.6 ต้องรอบรู้ สามารถวางแผนปฏิบัติงานและติดตามประเมินผล

3. การสื่อสารและความสัมพันธ์ภายในทีมงาน หมายถึง การสื่อความหมายที่ทำให้เกิดความร่วมมือในการทำงานเป็นทีม และการประสานสัมพันธ์ที่ดีในทีมโดยมีตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

3.1 สมาชิกในกลุ่มควรมีโอกาสได้สื่อสารกันอย่างอิสระเกี่ยวกับเรื่องในทีมงานและสภาพแวดล้อมภายนอก ทำให้สมาชิกรู้สึกว่ามีค่า มีความหมายต่อกลุ่มหรือทีมงาน

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในทีมงานจะต้องส่งเสริมความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีสภาพแตกแยก สมาชิกขาดความเข้าใจกันไปคนละทิศทางจะมีผลกระทบต่อการทำงาน

3.3 สมาชิกในทีมงานต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน คือ รู้จักตระหนักถึงความต้องการและความรู้สึกของเพื่อนในกลุ่ม ปรับค่านิยมเข้าหากันได้อย่างกลมเกลียว เชื่อใจกันและเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอื่น

3.4 มีการรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันด้วยความจริงใจและไว้วางใจกัน

3.5 สร้างสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกันเพื่อให้เกิดความผูกพัน เช่น สัญลักษณ์ของทีมงาน

3.6 มีการกำหนดผลประโยชน์ตอบแทนแก่สมาชิกของทีมให้เป็นธรรมและทั่วถึงโดยเน้นผลประโยชน์ร่วมกัน

3.7 ให้เกียรติและให้อภัยซึ่งกันและกัน

4. การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ หมายถึง การที่สมาชิกในทีมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหา โดยยึดผลประโยชน์ของกลุ่ม โดยมีตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย

4.1 สมาชิกในทีมงานต้องมีกระบวนการทำงานและมีการตัดสินใจที่เหมาะสม

4.2 สมาชิกในทีมงานต้องมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานร่วมกัน ยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม

4.3 สมาชิกในทีมงานต้องมีความร่วมมือ และประสานงานกันเป็นอย่างดีมีความรู้สึกที่ทุกคนในกลุ่มมีความสำคัญและยอมรับกันและกัน พร้อมทั้งจะให้ความช่วยเหลือสมาชิกหรือผู้อื่นได้ตลอดเวลา

4.4 เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงานให้มากที่สุด เช่น การรับรู้นโยบาย เป้าหมายการทำงาน การเสนอข้อมูล การแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ

วูดค็อก (Woodcock, 1994) ได้กล่าวเกี่ยวกับ การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 11 คุณลักษณะ คือ

1. บทบาทที่สมดุล (Balanced roles) คือ มีการผสมผสานกันในความแตกต่างของความสามารถ และใช้ความแตกต่างได้อย่างเหมาะสมในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

2. วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและสอดคล้องกับเป้าหมาย (Clear objective and agreed goals) การทำงานเป็นทีมควรมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของทีมอย่างชัดเจนที่สมาชิกต้องเข้าใจเต็มใจยอมรับและผูกพันกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายนั้นอย่างชัดเจน

3. การเปิดเผยและเผชิญหน้ากันเพื่อแก้ปัญหา (Openness and confrontation) การสื่อสารและสัมพันธ์กันในทีมเป็นไปอย่างเปิดเผยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน พูดกันอย่างตรงไปตรงมา เข้าใจตนเองเป็นอย่างดี และเข้าใจผู้อื่นในทีมด้วย เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นต้องแก้ปัญหาด้วยการเผชิญหน้าซึ่งกันและกัน

4. การสนับสนุนและไว้วางใจต่อกัน (Support and trust) สมาชิกในทีมต้องให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน ร่วมมือร่วมใจกันอย่างจริงจัง ให้โอกาสพูดถึงปัญหาอย่างอิสระ

5. การให้ความร่วมมือและการใช้ความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์ (Co-operation and conflict) สมาชิกในทีมต้องให้ความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน มีการใช้ประโยชน์และประสานงาน ประโยชน์ซึ่งกันและกัน สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินงาน ข้อขัดแย้งในทีมเป็นไปในทางสร้างสรรค์มากกว่าทำลาย

6. วิธีการปฏิบัติที่คล่องตัว (Sound procedures) การทำงานของทีมจะมีลักษณะยืดหยุ่น การตัดสินใจจะอาศัยข้อเท็จจริงเป็นหลัก

7. ภาวะผู้นำที่เหมาะสม (Appropriate leadership) สมาชิกทุกคนสามารถเป็นผู้นำตามสถานการณ์ และผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้ฟังที่ดีด้วย

8. การทบทวนการทำงานเป็นทีมอย่างสม่ำเสมอ (Regular review) เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องได้ทันที ซึ่งการทบทวนนี้อาจจะทำในระหว่างปฏิบัติงานหรือภายหลังเสร็จงานก็ได้

9. การพัฒนาบุคคล (Individual development) มีแผนการพัฒนาสมาชิกของทีมเพื่อจะได้นำความรู้ความสามารถใช้ในการปฏิบัติงาน

10. ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มดี (Sound inter - group relation) การทำงานระหว่างกลุ่มเป็นไปในบรรยากาศของความสัมพันธ์ที่ดี ฟังความคิดเห็นและทำความเข้าใจแนวคิดหรือปัญหาของผู้อื่นและพร้อมที่จะช่วยเหลือ

11. การติดต่อสื่อสารที่ดี (Good communications) การติดต่อสื่อสารที่ดีเป็นสิ่งจำเป็นในทุกระดับทั้งภายนอกและภายในองค์กร สมาชิกทุกคนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะ และได้รับข้อมูลในการติดต่อสื่อสารอย่างเพียงพอ

โรมิก (Romig, 1996) ได้กล่าวถึง การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพว่าเป็นลักษณะที่กลุ่มบุคคลร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบโดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกัน ดังนี้

1. การสร้างสรรค์ของทีม (Team creativity) เป็นสิ่งสำคัญในการประสบความสำเร็จของทีมโดยทีมต้องมีการวางแผนการทำงานซึ่งพัฒนามาจากความคิดที่หลากหลายของสมาชิกทีมในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ หรือการระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหา

2. การติดต่อสื่อสารภายในทีม (Team communication) ทีมต้องมีการติดต่อสื่อสารที่ดีระหว่างบุคคลเพื่อที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องโดยเฉพาะการสื่อสารแบบสองทางและมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกทีมอย่างไม่เป็นทางการมากกว่าอย่างเป็นทางการ รวมถึงการรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทีม การติดต่อสื่อสารต้องเป็นไปอย่างเปิดเผย สิ่งเหล่านี้จะต้องมีการฝึกทักษะทั้งทางการสื่อสาร การฟัง การเข้าใจที่ถูกต้องและมีการตรวจสอบความเข้าใจที่ตรงกันระหว่างสมาชิกทีม

3. การประชุมทีม (Team meeting) มีความสำคัญในการทำงานให้เกิดประสิทธิผลโดยสมาชิกทีมทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อที่จะมีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจ ดังนั้นสมาชิกทีมจึงจำเป็นต้องใช้ทักษะในการประสาน ด้านการรับรู้ภาวะเบียบบัพที่สถาน การที่สมาชิกทีมมีทักษะการประชุมและทักษะการทำงานเป็นทีมจะช่วยให้สามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

4. การจัดการความขัดแย้ง (Conflict management) โดยส่งเสริมการติดต่อสื่อสาร และความคิดสร้างสรรค์ของทีม ซึ่งเป็นการช่วยให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาปรับปรุง กระบวนการทำงาน ขจัดความรู้สึกทางลบและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงการทำงานโดยการทำให้ สมาชิกมีความเป็นมิตรต่อกัน สร้างบรรยากาศที่ดีในการประชุม ลดการใช้อารมณ์และความเข้มของ เสียง รับรู้ในเป้าหมายเดียวกันและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

5. ค่านิยม วิสัยทัศน์ และพันธกิจของทีม (Team values, vision and mission) โดย ทีมต้องมีการกำหนดแนวทางในการทำงานร่วมกันของสมาชิก ค่านิยมของทีม เป็นความเชื่อหรือ พฤติกรรมของสมาชิกตามความคาดหวังของสมาชิกทั้งหมดเกี่ยวกับพันธกิจ กฎระเบียบ ปทัสถาน และเป้าหมายโดยการพัฒนากระบวนการทำงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ของทีม

6. การกำหนดเป้าหมายของทีม (Team goal setting) โดยการพูดคุยข้อตกลงร่วมกัน ของสมาชิกทีมแต่ละคน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติตามพันธกิจ ซึ่งเป็นการช่วยให้ทีมมีการพัฒนาและ ปรับปรุงการปฏิบัติโดยใช้เวลาดลดลง

7. บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของทีมภายในองค์การ (Role and responsibility and team organization) โดยสมาชิกทีมทุกคนต้องเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ต่อเป้าหมายของทีมเป็นการนำไปสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมากความขัดแย้งของสมาชิกทีม ทำให้เกิดความเครียด ส่วนใหญ่เกิดจากสาเหตุที่ไม่เข้าใจบทบาทของตนเอง

8. การแก้ไขปัญหาของทีม (Team problem solving) มีการประชุมสมาชิกทีมเมื่อ มีปัญหาเกิดขึ้นโดยการระบุดูปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ ระดมสมองเพื่อแก้ไขปัญหา เลือกรูปวิธีการแก้ไข ปัญหา โดยต้องกำหนดเป้าหมายและพัฒนาวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น ๆ

9. การตัดสินใจของทีม (Team decision making) ต้องอาศัยทักษะ ความรู้ การมี ส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อการตัดสินใจแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงความรวดเร็ว และกระบวนการในการปฏิบัติเป็นสำคัญเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของทีม

10. การปรับปรุงกระบวนการทำงาน (Work process Improvement) เป็นการ ฝึกอบรมสมาชิกทีมเกี่ยวกับการปรับปรุงกระบวนการทำงาน เช่น ลดระยะเวลา ผลผลิต ราคา และ คุณภาพเพื่อให้ผู้ใช้บริการพึงพอใจ

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องมีเป้าหมายร่วมกัน บุคคลที่มารวมกันนั้นต้องมีวัตถุประสงค์ในการรวมกลุ่มต้องมีการรับรู้และเข้าใจในเป้าหมายร่วมกันว่าจะทำอะไรให้เป็นผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน บุคคลที่มารวมกลุ่มกันจำเป็นต้องมี บทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของกลุ่มในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง การติดต่อสื่อสารกันภายในกลุ่ม บุคคลที่มารวมกลุ่มนั้นจะต้องมีการสื่อความหมายต่อกันเพื่อช่วยในการทำงานร่วมกัน การร่วมมือ ประสานกันในกลุ่มบุคคล กลุ่มต้องมีการประสานงานกันเพื่อให้งานของกลุ่มสำเร็จ การตัดสินใจ ร่วมกันของบุคคลที่รวมกลุ่มกันจะต้องมีโอกาสร่วมกันตัดสินใจในงานที่ทำระดับใดระดับหนึ่ง การมี ผลประโยชน์ร่วมกันเป็นการจัดสรรผลตอบแทน ซึ่งกลุ่มจะได้รับจากการทำงานร่วมกัน

กรณีตัวอย่างของการทำงานเป็นทีมที่นั่นคงเคยได้ยินหรือได้เห็นห่านไซบีเรียที่บินอพยพหนีอากาศหนาวด้วยการบินในระยะทางที่ไกล ๆ เป็นรายร้อย หลายพันกิโลเมตรโดยมีเคล็ดลับที่ทำให้สามารถบินได้ไกลขนาดนั้นก็คือการบินเป็นรูปตัววี (V) ห่านตัวจ่าฝูงจะบินอยู่หน้าสุด แล้วห่านตัวอื่น ๆ จะบินเรียงต่อท้ายกันไปเรื่อย ๆ เพื่อลดแรงปะทะของลม เมื่อห่านตัวหน้าเหน็ดเหนื่อยก็จะบินถอยลง แล้วห่านตัวที่บินอยู่ข้างหลังก็จะบินขึ้นมาแทนสลับกันแบบนี้ไปเรื่อย ๆ อย่างมีระเบียบจากการบินของห่านไซบีเรียจะเห็นได้ว่าการทำงานเป็นทีมมีความสำคัญมาก ในการที่จะบินไปถึงจุดหมายปลายทาง และต้องอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมถึงการประสานงานกันอย่างดี จากกรณีตัวอย่างดังกล่าวต้องตระหนักว่าทุกคนเป็นส่วนสำคัญของทีม จะทำอย่างไรถึงทำให้ทีมมีผลงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งหัวใจของการทำงานเป็นทีมมี ดังนี้ (สถาบันให้คำปรึกษาและฝึกอบรม, 2554)

1. ทุกคนในทีมต้องเข้าใจซึ่งกันและกัน
2. ทุกคนในทีมต้องมีความจริงใจให้กันและกัน
3. ทุกคนในทีมต้องไว้วางใจซึ่งกันและกัน
4. ทุกคนในทีมต้องยอมรับบทบาทซึ่งกันและกัน
5. ทุกคนในทีมต้องมีน้ำใจให้กันและกัน
6. ทุกคนในทีมต้องให้อภัยซึ่งกันและกัน

11.6 สรุป

การทำงานเป็นทีมที่นั่น ประกอบด้วย บุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปมาทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันและปฏิบัติเกิดความพอใจในการปฏิบัติต่อกันและกัน ผลงานที่ได้มาจากการร่วมแรงร่วมใจกันของสมาชิกในทีมที่มีประสิทธิภาพ บรรยากาศในทีมงานสมาชิกจะมีความรู้สึกมีความสุขสนุกสนานและรู้สึกว่าตนเองก้าวหน้าประสบความสำเร็จ ซึ่งลักษณะของทีมงานที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องเข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายชัดเจน เปิดเผยจริงใจและร่วมกันแก้ปัญหา สนับสนุนไว้วางใจ ยอมรับ และรับฟังกัน ร่วมมือกัน ใช้ความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ ทบทวนการปฏิบัติงานและตื่นตัวตลอดเวลา มีการพัฒนาตนเอง รู้จักตนเองและรู้จักผู้อื่น เข้าใจต่อเพื่อนร่วมงานและสามารถร่วมกลุ่มกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งในการตัดสินใจโดยใช้ทีมจะรวมความรู้ ทักษะและความชำนาญมากกว่าบุคคลเพียงคนเดียว มีความหลากหลายทางความคิด ทำให้ได้จำนวนแนวคิดและทางเลือกมากกว่าการตัดสินใจของแต่ละบุคคล ก่อให้เกิดการสื่อสาร ความรู้ ความเข้าใจ การยอมรับจากสมาชิกในกลุ่ม ทำให้เกิดความมุ่งมั่น ท่วมเทและเสียสละในการปฏิบัติงาน

แบบฝึกหัดบทที่ 11

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของการทำงานเป็นทีม
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับหลักการการทำงานเป็นทีม พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการทำงานเป็นทีม พร้อมยกตัวอย่างประกอบ



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2551). **การบริหารจัดการสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กัลยา อรรถวิเวก และคนอื่น ๆ. (2546). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน**.
พระนครศรีอยุธยา : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- จันทราณี สงวนนาม. (2545). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ :
บุ๊คพอยท์.
- เจษฎา บุญมาโฮม. (2546). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน**. นครปฐม : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏนครปฐม.
- ณัฐพันธ์ ขจรนันท์. (2545). **การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ทิตานา แคมมณี. (2545). **กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานเป็นทีมและการจัดการเรียนการสอน**.
กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณี रामสูตร. (2545). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- พรชัย คำรพ. (2547). **การศึกษาลักษณะการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพตามความคิดเห็น
ของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ตราด**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). จันทบุรี : มหาวิทยาลัย
ราชภัฏรำไพพรรณี.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (ม.ป.ป.) **เอกสารประกอบการสอนหลักการบริหารและ
การบริหารสถานศึกษา**. มหาสารคาม : ม.ป.พ.
- วิจิตร อวาทกุล (2549). **การฝึกอบรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย โสสุวรรณจินดา. (2549). **หัวหน้างานยุคใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ธรรมนิติ.
- วิภาพร มาพบสุข. (2543). **มนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สงวน ช่างฉัตร. (2548). **การพัฒนาทีมงานที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ
ขนาดย่อม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2545). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน**. กรุงเทพฯ : อักษรวิทักซ์.
- สถาบันให้คำปรึกษาและฝึกอบรม (2554). **การพัฒนาทีมงาน**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สมชาติ กิจยรรยง. (2546). **เกมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนและองค์กร**. กรุงเทพฯ :
ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สิทธิโชค วรรณสุนต์กุล. (ม.ป.ป.) **การพัฒนาทีมงาน**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรดดิ้ง.

- สุนทรื ดวงทิพย์. (2548). การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการวิชาการ
ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). กำแพงเพชร : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
กำแพงเพชร.
- สุนันทา เลานันท์. (2545). การสร้างทีมงาน. กรุงเทพฯ : ดีดีบุ๊กส์โตร์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2548). เทคนิคการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพยุคใหม่ : เน้นพฤติกรรม
มนุษย์. กรุงเทพฯ : ธรรมนิติ.
- สุเมธ แสงนิมมวล. (2544). ทำอย่างไรจึงจะเป็นนักบริหารชั้นยอด. กรุงเทพฯ : ก. พลพิมพ์.
- อมรทิพย์ ทิพย์ประทุม. (2548). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะที่งานที่ดีของคณะกรรมการ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา
จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ :
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2547). กลุ่มสัมพันธ์และการบริหารทีมที่มีประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Romig, D. A. (1996). *Break through teamwork : outstanding result using
structured teamwork*. Chicago : IL, Irwin.
- Woodcock, M. (1994). *Team development manual*. 3 rd ed. Worcester :
Billing & Son.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 12

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 12 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง

- 12.1 ความหมายของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
- 12.2 วัตถุประสงค์ของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
- 12.3 ความสำคัญของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
- 12.4 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
- 12.5 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง
- 12.6 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 12 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
2. อธิบายวัตถุประสงค์ของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
3. อธิบายความสำคัญของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
4. อธิบายปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
5. อธิบายกระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับเทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยงในประเด็น ความหมายของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน วัตถุประสงค์ของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ความสำคัญของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง
2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย
3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 12 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง
4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 12 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง
5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 12 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พ้อยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 12

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สังเกตจากการอภิปราย
3. สังเกตจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 12

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 12

เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง

การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรมและมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา นั้น นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนนักเรียนแล้ว การป้องกันและการช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนา เนื่องจากสภาพ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อผู้คนในเชิงบวกแล้ว ในเชิงลบก็ปรากฏเช่นกัน เป็นต้นว่า ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการระบาดของ สารเสพติด ปัญหาการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ ปัญหาครอบครัวซึ่งก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด การปรับตัวที่ไม่เหมาะสมหรืออื่น ๆ ที่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกาย ของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ภาพความสำเร็จที่เกิดจากการพัฒนานักเรียนให้เป็นไปตามความ มุ่งหวังนั้น จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคน โดยเฉพาะบุคลากรทุกคนใน โรงเรียน ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างใกล้ชิดด้วยความรักและเมตตาที่มีต่อศิษย์ และภาคภูมิใจในบทบาทที่มีส่วนสำคัญต่อการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนให้เติบโตงอกงามเป็นบุคคลที่มีคุณค่าของสังคมต่อไป บทบาทของ ครูที่กล่าวมานั้นคงไม่ใช่เรื่องใหม่ เพราะมีการปฏิบัติกันอย่างสม่ำเสมอ และได้ดำเนินการมานาน แล้ว นับตั้งแต่อดีตจนได้รับการยกย่องให้เป็นปูชนียบุคคลเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของยุค สมัยโดยเฉพาะการทำงานอย่างมีระบบที่มีกระบวนการทำงาน มีหลักฐานการปฏิบัติงาน มีเทคนิค วิธีการ หรือการใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนแล้ว ความสำเร็จของงานย่อม เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ ผลดีย่อมเกิดขึ้นกับทุกคนทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็น ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนหรือสังคม

12.1 ความหมายของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2546) ได้ให้ความหมายของระบบ การดูแลช่วยเหลือผู้เรียนว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างเป็นระบบมีขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของ บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหารและครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานและมีหลักฐานตรวจสอบได้ การส่งเสริมพัฒนา การป้องกันและการแก้ไขปัญหาให้แก่นักเรียนเพื่อให้ นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการ ดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤตทั้งปวง

กรมสุขภาพจิต (2551) ได้ให้ความหมายของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจนโดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการและมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลภายนอกรวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน

อรณพ จินะวัฒน์ (2551) ได้ให้ความหมายของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนว่า หมายถึง ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นระบบที่ส่งเสริมบทบาทของครูที่ปรึกษาร่วมกับฝ่ายต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน ในการพัฒนาส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และทักษะชีวิตเบื้องต้นของนักเรียนให้สามารถปรับตัวและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยครูต้องใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลายเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม สามารถเรียนรู้ได้ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่กำหนด

วิชาน กาญจนไพโรจน์ (2551) ได้ให้ความหมายของระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนว่า หมายถึง ระบบหลักระบบหนึ่งที่เป็นบทบาทของครูที่ปรึกษาร่วมกับฝ่ายต่าง ๆ ในโรงเรียน ในการพัฒนาส่งเสริมสุขภาพกาย สุขภาพจิต และทักษะชีวิตเบื้องต้นในการปรับตัวและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เนื่องจากนักเรียนแต่ละคนมาจากพื้นฐานครอบครัวสุขภาพกาย/จิตที่แตกต่างกันจะมีคุณภาพครูต้องใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมที่เหมาะสมเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ได้ให้ความหมายว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบมีขั้นตอน มีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานโดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหารและครูทุกคน มีวิธีการและเครื่องมือที่ชัดเจน มีมาตรฐานคุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้

สรุปได้ว่า ระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน หมายถึง กระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เป็นระบบแบบแผน มีขั้นตอนในการดำเนินงาน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคคลหลักร่วมกับบุคลากรทุกฝ่ายทั้งในและนอกสถานศึกษา ในการส่งเสริม ป้องกัน แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียน และให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอยู่ในสังคมได้อย่างเข้มแข็งและปลอดภัย

12.2 วัตถุประสงค์ของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

กรมสุขภาพจิต (2551) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือชุมชน มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจนพร้อมด้วยเอกสาร หลักฐานการปฏิบัติงาน สามารถ ตรวจสอบ หรือรับการประเมินได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้การดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปอย่างมีระบบมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้โรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจนมีร่องรอยหลักฐานการปฏิบัติงานสามารถตรวจสอบและประเมินผลได้
3. เพื่อให้โรงเรียนมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีกระบวนการวิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพ มีมาตรฐาน สามารถตรวจสอบได้
4. เพื่อส่งเสริมให้ครูที่ปรึกษา บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครองชุมชน หน่วยงาน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
5. เพื่อให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือส่งเสริมและพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนไว้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ แต่ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากครูและผู้เกี่ยวข้อง มีการทำงานเป็นทีม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติและชื่นชมผลงานเพื่อสร้างสรรค์ ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้เป็นรูปธรรมและจะก่อประโยชน์ต่อนักเรียนและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนทุกคนในสถานศึกษา ได้รับการเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือและป้องกันแก้ไขปัญหาย่อยอย่างเป็นระบบจากครูที่ปรึกษา บุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

12.3 ความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2543) ให้ความสำคัญจึงจัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบ มีความชัดเจน มีการประสานความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอันจะส่งผลให้ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนประสบความสำเร็จ โดยมีแนวคิดหลักในการดำเนินงาน ดังนี้

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต เพียงแต่ใช้เวลาและวิธีการแตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละคนมีความเป็นปัจเจกบุคคล ดังนั้น การยัดนักเรียนเป็นสำคัญในการพัฒนาเพื่อดูแลช่วยเหลือทั้งด้านการป้องกัน แก้ไขปัญหา หรือการส่งเสริมจึงเป็นสิ่งจำเป็น
2. ความสำเร็จของงาน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทั้งการร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำของทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นบุคลากรโรงเรียนในทุกระดับ ผู้ปกครอง หรือชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2552) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนไว้ ดังนี้

1. ประเทศชาติ นักเรียนมีคุณภาพดี มีปัญญาและมีความสุข มีการเชื่อมโยงข้อมูลของเยาวชนทุกระดับ ลดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนทุกระดับ ประชาชนมีคุณภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

2. เขตพื้นที่การศึกษา พัฒนานวัตกรรมในการพัฒนานักเรียน พัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำงาน การนิเทศติดตามผล ประเมินผล และการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน มีระบบข้อมูลสารสนเทศทั้งข้อมูลระดับบุคคล และระดับโรงเรียนเพื่อพัฒนางานต่อไป

3. โรงเรียน มีผลการดำเนินงานตามมาตรฐานการศึกษา ได้รับการยอมรับ การสนับสนุนและความร่วมมือจากชุมชน บุคลากร องค์กรที่เกี่ยวข้อง มีการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และเอื้ออาทร

4. ผู้บริหาร รู้ศักยภาพของครูในการขับเคลื่อนให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ ได้ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ใช้ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนานักเรียนหลักสูตรและคุณภาพการจัดการศึกษา

5. ครูตระหนักและเห็นความสำคัญในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน มีเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน มีผลงานสอดคล้องกับมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู

6. นักเรียน ได้รับการดูแลช่วยเหลือและพัฒนาด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมอย่างทั่วถึง ได้รับการส่งเสริม พัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหาทั้งด้านการเรียนรู้และความสามารถพิเศษ ได้รู้จักตนเอง สามารถปรับตัวมีทักษะทางสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข มีทักษะชีวิตและมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อน ครู และผู้ปกครอง

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดประโยชน์ของการจัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนไว้ ดังนี้

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา
2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดีและอบอุ่น
3. นักเรียนรู้จักตนเอง ควบคุมตนเองได้ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาความเก่ง (IQ) คุณธรรมจริยธรรม (MQ) และความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรค (AQ)

4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข และได้รับการส่งเสริมพัฒนาเต็มตามศักยภาพโดยรอบด้าน

5. ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างเข้มแข็ง จริงจัง ด้วยความเอื้ออาทร

กรมสุขภาพจิต (2551) ได้กำหนดเกี่ยวกับประโยชน์ที่จะได้รับของระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ไว้ว่า

1. นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างทั่วถึงและตรงตามสภาพปัญหา

2. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี และอบอุ่น

3. นักเรียนรู้จักตนเองและควบคุมตนเองได้
4. นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข
5. นักเรียนมีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์

สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนมีประโยชน์กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกับตัวผู้เรียนในการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนอย่างทั่วถึงและตรงกับสภาพปัญหา ทั้งนี้ยังเสริมสร้างสัมพันธอันดีระหว่างครูกับผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองมีทักษะการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง สามารถปรับตัวเข้ากับสภาวะทางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้

12.4 ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้กล่าวถึงปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนว่า ประกอบด้วย

1. ทีมนำและทีมประสาน ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน รองผู้บริหารโรงเรียนทุกฝ่าย กรรมการสถานศึกษา รวมทั้งหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ หัวหน้างานต่าง ๆ ตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องมีความตระหนักในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน และมีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียน มีความสุขที่จะพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน

3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคนจะต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดและมีการประชุมใหญ่แต่ละคณะอย่างสม่ำเสมอตามที่กำหนด

4. ครูที่ปรึกษา เป็นบุคลากรหลักสำคัญในการดำเนินงานโดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน

5. การอบรมให้ความรู้และทักษะ รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ครูที่ปรึกษา ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะเรื่องจิตวิทยาการแนะแนวและการให้คำปรึกษาเบื้องต้น แนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

6. ผู้ปกครองและเครือข่ายการร่วมพัฒนาในทุกส่วนของสังคม มีความมุ่งมั่นในการดำเนินการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและเยาวชนในเชิงบูรณาการอย่างเข้มแข็งจริงจัง

กรมสุขภาพจิต (2554) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ประกอบด้วย 5 ปัจจัยสำคัญ ดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งผู้ช่วยผู้บริหารทุกฝ่ายต้องตระหนักถึงความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและให้การสนับสนุนการดำเนินงานหรือร่วมกิจกรรมตามความเหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ

2. ครูทุกคนและผู้เกี่ยวข้องจำเป็นต้องตระหนักในความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน มีทัศนคติที่ดีต่อผู้เรียนและมีความสุขที่จะพัฒนาผู้เรียนในทุกด้าน

3. คณะกรรมการหรือคณะทำงานทุกคน ต้องมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด มีการประชุมกันในแต่ละคณะ

4. ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้น เป็นบุคลากรที่สำคัญในการดำเนินงาน โดยต้องได้รับความร่วมมือจากครูทุกคนในโรงเรียน รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ จากโรงเรียน

5. การอบรมให้ความรู้ และทักษะรวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลความรู้แก่ครูที่ปรึกษาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะทักษะการปรึกษาเบื้องต้นและแนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนต้องทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนจะมีประสิทธิภาพได้ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันระหว่างผู้บริหาร คณะกรรมการ ผู้ปกครองและครูที่ปรึกษาซึ่งเป็นบุคลากรหลักโดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกคนในโรงเรียน และการสนับสนุนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งนี้ ควรมีการอบรมให้ความรู้ และทักษะแก่ครูประจำชั้นและผู้ที่เกี่ยวข้องรวมทั้งมีการเผยแพร่ข้อมูล ความรู้ในเรื่องที่เอื้อประโยชน์ต่อระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

12.5 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง

กระทรวงสาธารณสุข (2544) ได้กำหนดกระบวนการดำเนินงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนทุกกลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มปกติและกลุ่มเสี่ยง ประกอบด้วย

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ความสำคัญ

ความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคนที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไข ปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียน ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด

วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ครูที่ปรึกษาควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทั้งด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัวที่สำคัญ คือ

1. ระเบียบสะสม
2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ)
3. วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เช่น การสัมภาษณ์นักเรียน การศึกษาจากแฟ้มสะสม

ผลงาน การเยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึกการตรวจสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งจัดทำโดยกรมอนามัย เป็นต้น

ระเบียบสะสม

ระเบียบสะสม เป็นเครื่องมือในรูปแบบของเอกสารเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูล และครูที่ปรึกษานำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษา พิจารณาทำความเข้าใจนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอ หรือมีข้อสังเกตบางประการ ก็ควรรหาข้อมูล

เพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ นอกจากนั้นยังเป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน จึงต้องเป็นความลับเก็บไว้
 อย่างดี รวมทั้งต้องเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง 3 ปีการศึกษาหรือ 6 ภาคเรียนและส่งต่อ
 ระเบียบสะสมไปยังครูที่ปรึกษาคนใหม่ในปีการศึกษาต่อไป

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก (SDQ)

แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียนด้านพฤติกรรม
 การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวเนื่องกับสภาพจิตใจ จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีแนวการพิจารณานักเรียนด้าน
 สุขภาพจิตมากขึ้นและเป็นเครื่องมือที่กรมสุขภาพจิตเป็นผู้จัดทำขึ้น ซึ่งแบบประเมินพฤติกรรมเด็ก
 ดังกล่าว มี 3 ชุด คือ ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเด็ก ชุดที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้ประเมินเด็ก และ
 ชุดที่เด็กประเมินตนเองโดยแต่ละชุดจะมีเนื้อหาและจำนวนเท่ากัน

วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ

ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียนสะสมและแบบประเมินพฤติกรรมเด็กไม่พอเพียง
 หรือเกิดกรณีที่จำเป็นต้องมีข้อมูลเพิ่มเติมอีก ครูที่ปรึกษาก็อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เพิ่มเติม
 เช่น การสังเกตพฤติกรรมอื่น ๆ ในห้องเรียน การสัมภาษณ์และการเยี่ยมบ้านนักเรียน เป็นต้น

2. การคัดกรองนักเรียน

ความสำคัญ

การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่ม
 นักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มปกติคือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของ
 โรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ
2. กลุ่มเสี่ยง / มีปัญหาคือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์กลุ่มเสี่ยง / มีปัญหาตามเกณฑ์การ
 คัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือ ป้องกันหรือแก้ไขตามแต่กรณี

ผลการคัดกรอง ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะไม่ทำให้นักเรียนรู้ว่า
 ถูกจัดกลุ่มอยู่ในกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ซึ่งมีความแตกต่างจากกลุ่มปกติ ต้องเก็บเป็นความลับ รวมทั้ง
 ระมัดระวังในการสื่อสารที่จะทำให้ผู้ปกครองเกิดความรู้สึกว่าคุณครูหลอกลวงของตนถูกจัดอยู่ในกลุ่ม
 ผิดปกติ ซึ่งอาจมีผลเสียต่อนักเรียนในภายหลัง

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการคัดกรองนักเรียน

ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียน
 เป็นหลักด้วย โรงเรียนจึงควรมีการประชุมเพื่อพิจารณาเกณฑ์การจัดกลุ่มนักเรียนให้มีมาตรฐาน
 หรือแนวทางการคัดกรองที่เหมือนกันเป็นที่ยอมรับของครูในโรงเรียน สำหรับประเด็นการพิจารณา
 เพื่อจัดทำเกณฑ์การคัดกรองและแหล่งข้อมูลเพื่อคัดกรองนักเรียนแต่ละด้าน

3. การส่งเสริมนักเรียน

ความสำคัญ

การส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครู
 ที่ปรึกษาไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติหรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความ
 ภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียน

กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหากลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ และมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวังต่อไป

วิธีการและเครื่องมือเพื่อการส่งเสริมนักเรียน

การส่งเสริมนักเรียน มีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่กิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการในการจัดกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom) การจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน (Classroom meeting)

4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา

ความสำคัญ

ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลใส่ใจอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือ ทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียน จนกลายเป็นปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่ และมีคุณค่าอย่างมาก ในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

วิธีการและเครื่องมือเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหา

การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนนั้นมีหลายเทคนิค วิธีการ แต่สิ่งที่ครูที่ปรึกษาจำเป็นต้องดำเนินการมี 2 ประการ คือ

1. การให้คำปรึกษาเบื้องต้น
2. การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

ข้อพึงตระหนักในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน

การรักษาความลับ

1. เรื่องราวข้อมูลของนักเรียนที่ให้การช่วยเหลือแก้ไขต้องไม่นำไปเปิดเผย ยกเว้นเพื่อขอความร่วมมือในการช่วยเหลือนักเรียนกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยไม่ระบุชื่อ – สกุลจริงของนักเรียน และการเปิดเผยควรเป็นไปในลักษณะที่ให้เกียรตินักเรียน
2. บันทึกข้อมูลการช่วยเหลือนักเรียน ควรเก็บไว้ในที่ที่เหมาะสมและสะดวกในการเรียกใช้
3. การรายงานการช่วยเหลือนักเรียน ควรรายงานในส่วนที่เปิดเผยได้โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ

การแก้ไขปัญหา

1. การช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียน ต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วน และหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้น ๆ เพราะปัญหาไม่ได้เกิดจากสาเหตุเพียงสาเหตุเดียว แต่อาจจะเกิดจากหลายสาเหตุที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

2. การมีปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกันและวิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่ง ก็อาจไม่เหมาะกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างของบุคคล ดังนั้นการช่วยเหลือนักเรียนโดยเฉพาะการให้การปรึกษาจึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือสำเร็จตายตัว เพียงแต่มีแนวทาง กระบวนการหรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูแต่ละคนสามารถเรียนรู้ ผักผ่อน เพื่อการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคน

5. การส่งต่อนักเรียน

ความสำคัญ

ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนตามกระบวนการในข้อ 4 นั้น อาจมีบางกรณี ที่ปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นก็ควรดำเนินการ ส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาได้รับการช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ขึ้น การส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ส่งต่อครูแนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น
2. การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

สำหรับการส่งต่อภายใน หากส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครองจะเป็นการแก้ไขปัญหายากต่อการช่วยเหลือของครูที่ปรึกษา ฉะนั้นครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบและประสานการทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ แต่หากเกิดกรณียากต่อการช่วยเหลืออีกก็ต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกเช่นกัน

สรุปได้ว่า กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลคือรู้รายละเอียดเกี่ยวกับตัวนักเรียนในด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัวและด้านอื่น ๆ 2) การคัดกรองนักเรียนเป็นการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนเพื่อการจัดกลุ่ม ซึ่งจะมีประโยชน์ในการส่งเสริมช่วยเหลือป้องกัน แก้ไขตามแต่กรณี ซึ่งจะต้องทำด้วยความระมัดระวังที่จะทำให้นักเรียนรับรู้ว่าคุณถูกจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา 3) การส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนนักเรียนทุกคนให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ และให้เป็นบุคคลที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน ชุมชน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา เป็นการป้องกันช่วยเหลือนักเรียนในกลุ่มที่มีปัญหา ซึ่งต้องดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด โดยให้เกียรติและคำนึงถึงประโยชน์ของนักเรียนเป็นสำคัญ 5) การส่งต่อ เป็นการส่งต่อนักเรียนในกรณีที่ครูที่ปรึกษาอาจยากต่อการช่วยเหลือ โดยส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้การช่วยเหลือต่อไป

ผลการวิจัยของศูนย์วิจัยเอแบค เรื่องพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กและเยาวชน ในปี 2554 พบว่า กลุ่มเยาวชนที่มีโอกาส/ความเป็นไปได้ในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติด 5 อันดับแรก ได้แก่ กลุ่มที่มีทัศนคติที่ผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กลุ่มที่มีวัฒนธรรม/วิถีชีวิตยอมรับการใช้ยาเสพติด กลุ่มที่ใช้ชีวิต/เวลาในทางที่ไม่ควร อาทิ หนีเรียน มีเพศสัมพันธ์ที่ไม่เหมาะสม ติดเกม เสพสื่อลามก กลุ่มที่มีความเอนเอียง ต่อพฤติกรรมแข่งรถซึ่งและกลุ่มที่มีปัญหาครอบครัว ดังนั้นการดำเนินงานป้องกันยาเสพติดในกลุ่มเยาวชน ซึ่งมีปัจจัยจำกัดเชิงบริหารต่าง ๆ เช่น ปัจจัยจำกัดด้านทรัพยากร เวลาและองค์ความรู้ จึงจำเป็นต้องเลือกกลุ่มเยาวชนที่มีความเสี่ยง/โอกาสสูงในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหาเสพติดเป็นลำดับความสำคัญแรกในการดำเนินงานเพื่อให้การป้องกันปัญหาเสพติดในกลุ่มเยาวชนสามารถดำเนินการได้อย่างตรงจุด ตรงประเด็น และตรงต่อสภาพปัญหามากที่สุด อันจะทำให้การป้องกันปัญหาเสพติดสามารถบังเกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด, 2555)

12.6 สรุป

เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยงเป็นการส่งเสริม พัฒนา การป้องกันและแก้ไข ปัญหาเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่ เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตที่ดี มีทักษะการดำรงชีวิตและรอดพ้นจากวิกฤติที่พึงประสงค์ ระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน ชัดเจน มีวิธีการ เครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพ มีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้โดยมีครู ประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงานโดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้บริหาร และครูทุกคน พัฒนาผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมสติปัญญา มีคุณธรรมจริยธรรมและมีวิถีชีวิตที่เป็นสุขตามที่สังคมมุ่งหวัง โดยผ่านกระบวนการ นอกจากจะดำเนินการด้วยการส่งเสริม สนับสนุนผู้เรียนแล้วการป้องกันและการช่วยเหลือ แก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดกับผู้เรียนก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในทุกมิติ ทั้งด้านการสื่อสาร เทคโนโลยี ปัญหา เศรษฐกิจ ปัญหา การระบาดของสารเสพติด ปัญหา ครอบครัว ปัญหาการแข่งขันทุกรูปแบบ ก่อให้เกิดความทุกข์ ความวิตกกังวล ความเครียด ซึ่งล้วน แต่เป็นผลเสียต่อสุขภาพจิตและสุขภาพกายของทุกคนนำไปสู่การเกิดปัญหาและสภาวะวิกฤติทาง สังคม ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมอย่างเป็นองค์รวม จึงจำเป็นที่ทุกโรงเรียนในฐานะหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้เรียนและ แก้วิกฤติสังคมในการนำระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนมาประยุกต์ใช้และพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบท ของแต่ละโรงเรียน

แบบฝึกหัดบทที่ 12

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มเสี่ยง
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน พร้อมยกตัวอย่าง

ประกอบ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2551). **คู่มือครูที่ปรึกษาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน**. กรุงเทพฯ : ยูเร็นส์อิมเมจกรุ๊ป.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2546). **พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546**. กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อก.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). **การประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2551). **ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วิชาน กาญจนไพโรจน์. (2551). **รูปแบบวิธีดำเนินงาน Best practices ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **การพัฒนาความเข้มแข็งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนหลักสูตรครูที่ปรึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2552). **ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลักการ แนวคิด และทิศทางในการดำเนินงาน**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท .
- สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด. (2555). **แนวคิดและรูปแบบการป้องกันยาเสพติดในเยาวชนกลุ่มเสี่ยง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.
- อรรณพ จินะวัฒน์. (2551). **รูปแบบวิธีดำเนินงาน Best practices ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้.

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 13

เนื้อหาประจำบท

บทที่ 13 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

- 13.1 ความหมายของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
- 13.2 ประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
- 13.3 การดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
- 13.4 ความหมายของกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
- 13.5 ประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
- 13.6 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
- 13.7 สรุป

จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

เมื่อศึกษาบทที่ 13 แล้วนักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
2. อธิบายประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
3. อธิบายการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
4. อธิบายความหมายของกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
5. อธิบายประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ
6. สามารถอธิบายกระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

กิจกรรมการเรียนการสอนประจำบท

1. การบรรยายเกี่ยวกับเทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส และกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษในประเด็น ความหมายของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส ประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส การดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส ความหมายของกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ ประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

2. แบ่งนักศึกษาเป็นกลุ่ม ๆ ละ 4 คน นำเสนอรายกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมาย

3. นักศึกษาศึกษาเอกสารคำสอนบทที่ 13 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส และกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

4. นักศึกษาร่วมกันอภิปรายและสรุปตามเนื้อหาบทที่ 13 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสและกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

5. นักศึกษาทำแบบฝึกหัดบทที่ 13 เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส และกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารคำสอน
2. สื่อที่พัฒนาขึ้นสำหรับใช้กับโปรแกรมเพาเวอร์พ้อยท์
3. สื่ออื่น ๆ ตามความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรม
4. แบบฝึกหัดบทที่ 13

การวัดและการประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมและการซักถาม
2. สังเกตจากการอภิปราย
3. สังเกตจากการนำเสนอรายงาน
4. ประเมินจากการทำแบบฝึกหัดบทที่ 13

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บทที่ 13

เทคนิคการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส และกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ สอดคล้องกับอัตลักษณ์และปรัชญาในการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้ผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสได้รับสิทธิและโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับอัตลักษณ์ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาสำหรับผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลายเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการศึกษา ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายการศึกษาสำหรับผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสทุกภาคส่วน ให้ได้รับสิทธิและโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเหมาะสมตามศักยภาพ มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคุณธรรมสำนึกในความเป็นไทย มีทักษะการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานยังได้ให้ความสำคัญต่อเด็กที่แสดงออกถึงความสามารถอันโดดเด่นหรือแสดงศักยภาพที่จะพัฒนาให้โดดเด่นเป็นที่ประจักษ์ได้ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กที่มีสภาพแวดล้อมหรือประสบการณ์คล้ายคลึงกันหรืออายุพอ ๆ กัน มีความสามารถพิเศษ

13.1 ความหมายของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส

สำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ (2550) ได้ให้ความหมายของผู้ด้อยโอกาสว่า หมายถึง ผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม ภัยธรรมชาติและภัยสงคราม รวมถึงผู้ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ ตลอดจนผู้ประสบปัญหาที่ยังไม่มีองค์การหลักรับผิดชอบส่งผลให้ไม่สามารถดำรงชีวิตได้เท่าเทียมกับผู้อื่น

เพ็ญทิวา สารบุตร (2551) ได้ให้ความหมายของผู้ด้อยโอกาสว่า หมายถึง ผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับความกระทบในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม ภัยธรรมชาติและภัยสงคราม รวมถึงผู้ที่ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ ตลอดจนผู้ประสบปัญหาที่ยังไม่มีองค์การหลักรับผิดชอบ อันจะส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้เท่าเทียมกับผู้อื่น ประกอบด้วย คนยากจน คนเร่ร่อนไร้ที่อยู่อาศัย คนไม่มีสถานะทางทะเบียนราษฎร (คนไร้สัญชาติ) ผู้พันโทษผู้ติดเชื้อ HIV ผู้ป่วยเอดส์และผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์

กมลชนก ขำสุวรรณ (2555) ได้ให้ความหมายของผู้ด้อยโอกาสว่า หมายถึง ผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข การเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรม ไม่สามารถดำรงชีวิตได้เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคมและกลุ่ม

คนเหล่านี้ต้องได้รับการปกป้อง ค้ำครองและพิทักษ์สิทธิ ในการเข้าถึงหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและพัฒนาศึกยภาพ รวมทั้งส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

สรุปได้ว่า ผู้ด้อยโอกาส หมายถึง ผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การเมือง กฎหมาย วัฒนธรรม ภัยธรรมชาติและภัย สงคราม รวมถึงผู้ที่ขาดโอกาสที่จะเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของรัฐ ตลอดจนผู้ประสบปัญหาที่ยังไม่มี องค์กรหลักรับผิดชอบ ส่งผลให้ไม่สามารถดำรงชีวิตได้ ซึ่งหมายความรวมถึงผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส ที่อาศัยอยู่ในครอบครัวผู้ด้อยโอกาสที่ได้รับผลกระทบด้วย

13.2 ประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส

สำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ (2550) ได้แบ่งประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสไว้ ดังนี้

1. คนยากจน หมายถึง กลุ่มคนที่ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตโดยใช้เกณฑ์ เส้นวัดความยากจนของสำนักงานเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กำหนดให้ผู้ที่มึรายได้ต่ำกว่า 1,234บาทต่อเดือนต่อคนเป็นคนยากจน ในที่นี้หมายถึงการจนศักดิ์ศรี จนโอกาสที่เข้าถึงบริการทาง สังคมของรัฐ

2. บุคคลเร่ร่อนไร้ที่อยู่อาศัย หมายถึง คนไร้บ้าน ผู้ที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ต้อง อาศัยหลบนอนในที่สาธารณะ แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 คนเร่ร่อนที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง

2.2 คนเร่ร่อนทั่วไปที่มีศึกยภาพ แต่ไม่มีความสุขที่จะอยู่ในบ้านของตนเอง

3. บุคคลไร้สัญชาติ หมายถึง คนซึ่งไม่มีสัญชาติของรัฐใดเลยภายใต้กฎหมายว่าด้วย สัญชาติของรัฐที่มีจุดเกาะเกี่ยวโดยแท้จริงกับบุคคลนั้น ได้แก่ กฎหมายของรัฐเจ้าของดินแดนอัน เป็นถิ่นที่เกิดหรือถิ่นที่ตั้งบ้านเรือนของบุคคลหรือกฎหมายของรัฐเจ้าของตัวบุคคลผู้เป็นบุพการี ใน ที่นี้รวมถึงสิทธิ โอกาสการเข้าถึงบริการอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมของบุคคลไร้สัญชาติที่ควรจะได้รับในฐานะเป็นพลเมืองของรัฐหรือประเทศที่ได้มาอาศัยอยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

4. ผู้พ้นโทษ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการปลดปล่อยจากเรือนจำหรือทัณฑสถาน เป็นบุคคลที่ ได้รับการพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษจำคุก อกภัยโทษ และได้รับการปลดปล่อย เมื่อจำคุกครบ กำหนดคำพิพากษาของศาล นอกจากนี้ยังรวมถึงการคุมความประพฤติ ผู้พ้นการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2545 ตามแผนการฟื้นฟูของ คณะอนุกรรมการ ฯ และเด็กและเยาวชนที่พ้นจากการอบรมหรือกักและอบรมในสถานพินิจหรือ สถานที่ตั้งขึ้นเพื่อการฝึกอบรมโดยไม่มีเงื่อนไขคุมความประพฤติ

5. ผู้ติดเชื้อ HIV ผู้ป่วยเอดส์และครอบครัว

5.1 ผู้ติดเชื้อ HIV หมายถึง บุคคลที่มีกลุ่มอาการของโรคที่เกิดจากระบบภูมิคุ้มกัน ของร่างกายเสื่อมหรือบกพร่องที่เกิดขึ้นมาภายหลัง ซึ่งไม่ได้เป็นมาตั้งแต่กำเนิดโดยมีสาเหตุจากเชื้อ ไวรัสชนิดหนึ่งชื่อ เหวฟิเซียนซีไวรัส (Human immune de ficiency virus) ได้เข้าสู่ร่างกายไป ทำลายเซลล์เม็ดเลือดขาวที่ทำหน้าที่ป้องกันร่างกายจากเชื้อโรคจึงไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ

ในที่นี้หมายถึง บุคคลที่มีเชื้อ HIV อยู่ในร่างกายและสามารถแพร่เชื้อไปยังบุคคลอื่นได้โดยยังไม่แสดงอาการ

5.2 ผู้ป่วยเอดส์ หมายถึง ผู้ที่ได้รับเชื้อเอดส์แล้วและเมื่อร่างกายอ่อนแอ ระบบภูมิคุ้มกันเสื่อมหรือไม่มีภูมิคุ้มกันของร่างกายเกิดการติดเชื้อโรคอื่น ๆ ได้ง่าย ทำให้เจ็บป่วยด้วยโรคฉวยโอกาสต่าง ๆ เช่น วัณโรค ปอดบวม เชื้อรา มะเร็งบางชนิด เป็นต้น ทำให้รักษาไม่หายในที่สุดจะตายด้วยโรคติดเชื้อชนิดนั้น ๆ

5.3 ครอบครัว หมายถึง ครอบครัวของผู้ที่ติดเชื้อ HIV และผู้ป่วยเอดส์ ในที่นี้หมายถึง ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบและส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก และได้รับความเดือดร้อน มีภาระการดูแลเอาใจใส่ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน (2554) ได้กำหนดไว้ว่า การสร้างอนาคตของชาติด้วยการพัฒนาคน เด็กและเยาวชน โดยการให้โอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงจะเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคม โดยนำไปสู่การพัฒนาตนเองเพื่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ซึ่งพบว่ายังมีเด็กและเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนจำนวนหนึ่งที่ยังขาดโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาตนเอง อย่างไรก็ตามหากจำแนกประเภทกลุ่มเด็กด้อยโอกาสและเด็กนอกระบบการศึกษาอย่างละเอียด จะสามารถจำแนกออกเป็น 11 กลุ่ม มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 6,400,000 คน ประกอบด้วย

1. เด็กเร่ร่อนจรจัด มีจำนวน 30,000 คน ซึ่งแหล่งชุมชนแออัดที่มีจำนวนเด็กเร่ร่อนมากที่สุดอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร บริเวณสะพานพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ชุมชนคลองเตย ชุมชนรังสิต และชุมชนธัญญบุรี รวมทั้งตามเมืองขนาดใหญ่ อาทิ ด่านแม่สาย จ.เชียงราย บริเวณโรงเกลือ จ.สระแก้ว บริเวณชุมชนข้างทางรถไฟ สวนรัก หอนาฬิกา จ.นครราชสีมา และบริเวณพัทยา จ.ชลบุรี ซึ่งส่วนใหญ่ประสบปัญหาครอบครัวแตกแยก ถูกทารุณกรรม บางส่วนออกมาเร่ร่อนเพื่อหารายได้ช่วยเหลือครอบครัว และหนีตามเพื่อนมาเร่ร่อน เด็กกลุ่มนี้กำลังเผชิญความเสี่ยงสูงต่อปัญหา ยาเสพติด การขายบริการทางเพศ และอาชญากรรม เนื่องจากถูกทำร้าย ถูกล่อลวงละเมิดทางเพศ และการเจ็บป่วย ซึ่งขณะนี้มืองค์กรของภาครัฐและองค์กรเอกชนเข้าช่วยเหลือได้เพียง 5,000 คน ยังมีเด็กเร่ร่อนนอกระบบจำนวนมากในหลายพื้นที่ที่รอความช่วยเหลือกว่า 15,000-20,000 คน สิ่งของเด็กในกลุ่มนี้ต้องการคือ การช่วยเหลือต่อเนื่องระยะยาว ซ่อมแซมสภาพพื้นฐานในชีวิต และช่วยเหลือเยียวยาครอบครัว จากนั้นจึงนำเด็กกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา

2. เด็กไร้สัญชาติ มีจำนวน 200,000-300,000 คน ในจำนวนนี้มีอยู่ 100,000 คนที่ยังขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งเป็นเด็กจากชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาพักพิงในประเทศไทย มีทั้งที่อยู่มานานเป็นชั่วอายุคน และเพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ จึงยังไม่ถูกรับรองสัญชาติ ทำให้เด็กในกลุ่มดังกล่าวไม่ได้รับบริการเท่าเทียมกับเด็กทั่วไป โดยขาดโอกาสทางการศึกษา ไม่ได้รับสิทธิรับทุนแม่เรียนดี เสี่ยงต่อการถูกล่อลวงไปค้ามนุษย์ ขาดสิทธิทางการรักษาพยาบาล และไม่สามารถเดินทางไกลได้ เพราะไม่ได้รับการรับรองสิทธิการเป็นพลเมือง ความต้องการจำเป็นของเด็กกลุ่มนี้คือ การให้สิทธิและโอกาสต่อเด็กไร้สัญชาติ ทั้งทางกฎหมายรับรองและสิทธิการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา การดูแล

รักษาพยาบาล และสิทธิการเดินทางออกนอกพื้นที่ได้ รวมถึงกลไกการติดตามคุ้มครองเด็กไร้สัญชาติที่มีแนวโน้มสูญหายและเสี่ยงต่อขบวนการค้ามนุษย์

3. ลูกของแรงงานต่างด้าว มีจำนวน 250,000 คน ปัญหาสำคัญของเด็กในกลุ่มนี้คือ ขาดโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากต้องอพยพตามผู้ปกครองเข้ามาทำงานและเป็นกลุ่มที่ต้องเป็นแรงงานเด็ก จึงไม่มีเวลาเรียนในระบบโรงเรียนปกติ ความต้องการของเด็กกลุ่มนี้จึงต้องการการศึกษารูปแบบพิเศษ บนพื้นฐานของความต้องการให้การศึกษาที่มีคุณภาพเหมาะสมกับวิถีชีวิต รวมถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และส่งเสริมยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม

4. เด็กติดเชื้อเอชไอวี มีจำนวน 50,000 คน ซึ่งติดเชื้อเอชไอวีจากพ่อแม่ จึงมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นทั้งเด็กกำพร้าและติดเชื้อเอชไอวี จึงต้องเผชิญกับปัญหาทางสุขภาพ ขาดการยอมรับจากสังคม ทำให้ผู้ป่วยเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ การส่งต่อของเด็กระหว่างองค์กรไม่เป็นความลับ และเด็กที่ป่วยไม่สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวได้ เด็กในกลุ่มนี้จึงต้องการการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัว เครือญาติ การดูแลสุขภาพ การพักผ่อนหย่อนใจ และได้รับการรักษาพยาบาลตามสิทธิอย่างต่อเนื่อง ระบบสวัสดิการดูแลเด็กติดเชื้อ การเอาใจใส่และยอมรับจากสังคม และโอกาสในการศึกษา เช่นเดียวกับเด็กปกติ

5. เด็กกำพร้าถูกทอดทิ้ง มีจำนวน 88,730 คน ซึ่งถูกทอดทิ้งตามโรงพยาบาล สถานรับเลี้ยงเด็ก และที่สาธารณะ โดยมีสาเหตุจากแม่ที่อยู่ในวัยเรียน และแม่ที่ไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ เด็กในกลุ่มนี้นอกจากต้องการโอกาสทางการศึกษาเหมือนเด็กทั่วไปตั้งแต่ปฐมวัยแล้ว ยังต้องการความรักความเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กสามารถปรับตัวกับสังคมได้

6. เด็กถูกบังคับใช้แรงงาน โดยเฉพาะเด็กอายุต่ำกว่า 15 ปีที่ถูกบังคับเป็นแรงงานอย่างผิดกฎหมาย มีจำนวน 10,000 คน ซึ่งมีจำนวนมากที่ยังไม่เข้าถึงระบบการคุ้มครองของกฎหมายและบริการทางสังคม เนื่องจากสถานประกอบการมีลักษณะซ่อนเร้น เช่น โรงงานขนาดเล็กตามห้องแถวและชานเมือง ความต้องการของเด็กในกลุ่มนี้คือ ความช่วยเหลือทั้งทางสุขภาพ จิตใจ และโอกาสกลับสู่ระบบการศึกษา การมีงานทำที่มั่นคงเพื่อหนีความยากจนในอนาคต

7. เด็กถูกบังคับให้ค้าประเวณี รวมถึงเด็กที่ทำงานในสถานบริการ เช่น สไน้กเกอร์คลับ ผับ คาเฟ่ ฯลฯ โดยพบว่ามียุวกอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่เข้าสู่การค้าประเวณี ไม่ต่ำกว่า 25,000 คน โดยพบว่า ความต้องการของเด็กกลุ่มนี้คือ ความช่วยเหลือทั้งทางสุขภาพ จิตใจ โอกาสทางการศึกษา รวมถึงกลไกทางสังคมและชุมชนในการให้กำลังใจ เพื่อฟื้นฟูจิตใจ ปลุกจิตสำนึกให้รักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การฝึกฝนอาชีพให้มีความทำ

8. เด็กติดยา มีจำนวน 10,000 คน โดยกระจายอยู่ในเขตกรุงเทพฯและเมืองใหญ่ รวมถึงพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพบว่า เด็กกลุ่มนี้มีความต้องการฟื้นฟูสภาพร่างกาย สมองการเยียวยาจิตใจและคืนความมั่นใจในการกลับสู่สังคม/ชุมชน ตลอดจนความต้องการการศึกษาทั้งสายสามัญและสายอาชีพ

9. เด็กยากจนพิเศษหรือเด็กที่ครอบครัวมีรายได้รวมกันไม่เกิน 20,000 บาท/ปี มีจำนวน 2,978,770 คน เด็กในกลุ่มนี้ต้องการการสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาที่มีคุณภาพตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงขั้นสูงสุดตามศักยภาพ

10. เด็กที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ถิ่นทุรกันดารมีจำนวน 160,000 คน โดยพบว่า เด็กกลุ่มนี้ต้องการการสนับสนุนโอกาสทางการศึกษา ที่มีคุณภาพตั้งแต่ปฐมวัยจนถึงขั้นสูงสุดตามศักยภาพเช่นกัน

11. เด็กออทิสติก เด็กที่มีความบกพร่องในการเรียนรู้ (LD) เด็กสมาธิสั้น (ADHD) มีจำนวนถึง 2,500,000 คน หรือประมาณ 1 ใน 5 ของเด็กในวัยเรียนในระดับชั้นอนุบาลถึงมัธยม (3-18 ปี) ซึ่งเด็กในกลุ่มนี้มีทั้งอยู่ในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา ซึ่งขาดการส่งเสริมดูแลตามพัฒนาการการเรียนรู้อย่างเข้าใจ เด็กในกลุ่มนี้จึงมีความต้องการเฉพาะทั้งในด้านการเลี้ยงดูในครอบครัวและการให้การศึกษาของโรงเรียนที่ต้องมีการจัดระบบคัดกรอง วินิจฉัย และดูแลอย่างเหมาะสม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้กำหนดไว้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาสที่มีสภาวะยากลำบากซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ต่ำกว่าเด็กปกติทั่วไป เนื่องจากจะเป็นผู้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาสังคมหรือปัญหาอื่น ๆ จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัย สามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้และเพื่อให้สอดคล้องกับการกำหนดประเภทของเด็กด้อยโอกาสในลักษณะสากล ดังนั้นจึงแบ่งเด็กด้อยโอกาสได้ ดังนี้

1. เด็กถูกบังคับให้ขายแรงงานหรือแรงงานเด็ก
2. เด็กเร่ร่อน เด็กที่อยู่ในธุรกิจทางเพศหรือโสเภณีเด็ก
3. เด็กที่ถูกทอดทิ้ง/เด็กกำพร้า
4. เด็กที่ถูกทารุณกรรม
5. เด็กยากจน (มากเป็นพิเศษ)
6. เด็กในชุมชนกลุ่มน้อย
7. เด็กที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด
8. เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์หรือโรคติดต่อร้ายแรงที่สังคมรังเกียจ
9. เด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน
10. เด็กชาวไทยภูเขา ชาวเล
11. เด็กต่างสัญชาติ
12. เด็กที่ไม่ปรากฏสัญชาติ
13. เด็กอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากเด็กที่กล่าวมาข้างต้น

กมลชนก ขำสุวรรณ (2555) ได้แบ่งประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสไว้ 5 ประเภท คือ คนยากจน คนเร่ร่อน คนไร้สัญชาติ ผู้ติดเชื่อเอชไอวีและครอบครัว รวมถึงผู้พันโทษที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนและได้รับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การสาธารณสุข การเมือง กฎหมาย และวัฒนธรรม ไม่สามารถดำรงชีวิตได้เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ในสังคมและกลุ่มคนเหล่านี้ต้องได้รับการปกป้อง คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ ในการเข้าถึงหลักประกันความมั่นคงในชีวิตและพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น จึงเป็นภารกิจสำคัญสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินการปกป้อง คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นโจทย์ใหญ่สำหรับการเตรียมการเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการการดำเนินการดังกล่าวที่

เหมาะสมเมื่อประเทศไทยจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้ด้อยโอกาสในเกือบทุกพื้นที่ในประเทศไทย มีหลายกลุ่มที่พร้อมจะพัฒนาศักยภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี ที่มีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น เปิดเผยตัวมากขึ้น มีการตั้งเครือข่ายช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามก็ยังมีกลุ่มที่ไม่พร้อมจะพัฒนาศักยภาพของตัวเอง เนื่องจากตกอยู่ท่ามกลางบริบทที่ยังไม่สามารถจะก้าวพ้นได้ เช่น กลุ่มผู้พ้นโทษที่มีการทำผิดซ้ำ ๆ ออก ๆ ในเรือนจำ กลุ่มคนยากจนที่ได้รับการช่วยเหลือจนดีขึ้นแล้วกลับไปใช้ชีวิตแบบฟุ่มเฟือยจึงกลับไปสู่ความยากจนอีก ทำให้ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาผู้ด้อยโอกาสให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้ด้อยโอกาสได้ แม้จะได้รับการแก้ไขจากหลายภาคส่วน กำลังหลักในการแก้ปัญหาดังกล่าว คือภาครัฐร่วมด้วยองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) องค์กรเอกชนต่าง ๆ แต่ละภาคส่วนต่างมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่ทำให้ดำเนินการไม่ราบรื่นเท่าที่ควร โดยภาครัฐแม้จะมีงบประมาณสนับสนุน มีกลไก ภาควิชาและเครือข่ายการทำงานอย่างกว้างขวาง แต่ขาดความคล่องตัวในการดำเนินงาน มีความคลุมเครือของส่วนราชการ กฎระเบียบไม่เอื้อต่อการทำงาน ขณะที่ NGOs ทำงานใกล้ชิดกับประชาชน มีเป้าหมายคือการพัฒนาคุณภาพชีวิตและมีความคล่องตัว แต่ NGOs แต่ละ NGOs มีภารกิจต่างกัน ที่สำคัญต้องรอการสนับสนุนด้านเงินทุนจากแหล่งภายนอก ซึ่งมักไม่ต่อเนื่องพันธกิจที่รับผิดชอบจึงสะดุดและภาคเอกชน (ผู้ประกอบการ) ที่มีความพร้อมทั้งเงินทุนและความคล่องตัว แต่ดำเนินการโดยมีเป้าหมายทางธุรกิจเป็นแรงผลักดัน ทำให้การแก้ปัญหาผู้ด้อยโอกาสไม่เกิดความยั่งยืนและมองเห็นเป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่า ประเภทของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสจำแนกออกเป็น 5 ประเภท ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย กลุ่มเด็กนอกระบบการศึกษา กลุ่มเด็กพิการ กลุ่มประชากรที่ต้องการการศึกษาต่อและเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพ กลุ่มเด็กในชนบทห่างไกลที่ยังขาดการเข้าถึงทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ และกลุ่มเด็ก เยาวชนที่ถูกดำเนินคดี

13.3 การดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2544) ได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2555-2559) โดยกำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ มาตรการและเป้าหมายการพัฒนา ดังต่อไปนี้

วิสัยทัศน์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรหลักในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ให้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ สอดคล้องกับอัตลักษณ์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พันธกิจ

1. สร้างความเสมอภาคทางการศึกษา ให้เด็กด้อยโอกาสได้รับสิทธิและโอกาสการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับอัตลักษณ์
2. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. พัฒนาประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการการศึกษา ผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา

4. ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของเครือข่ายการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทุกภาคส่วน

เป้าประสงค์

เด็กด้อยโอกาสทุกคนได้รับสิทธิและโอกาสการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและเหมาะสมกับอัตลักษณ์แห่งตน มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีทักษะการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

กลยุทธ์

1. ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้ทั่วถึง ครอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาสการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เหมาะสมกับอัตลักษณ์

2. พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรและมาตรฐานการประกันคุณภาพ

3. ปลูกฝังคุณธรรม จิตสำนึกในความเป็นไทย และทักษะการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. สรรหาและพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสอย่างมีคุณภาพ

5. พัฒนาระบบการบริหารและกลไกในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการศึกษา

กลยุทธ์ที่ 1 ขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้ทั่วถึง ครอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาสการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เหมาะสมกับอัตลักษณ์

มาตรการ

- 1) พัฒนาระบบและจัดทำฐานข้อมูลเด็กด้อยโอกาสให้ทันสมัยเป็นปัจจุบัน
- 2) กำหนด กฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ สร้างเครือข่ายการเข้าถึงเด็กด้อยโอกาส
- 3) พัฒนาระบบการรับนักเรียนเชิงรุก
- 4) พัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ระบบการส่งต่อและระบบการสนับสนุน
- 5) เพิ่มสถานศึกษาในการจัดการศึกษาให้กับเด็กด้อยโอกาสตามความจำเป็นและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

6) ส่งเสริมให้เด็กด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ เหมาะสมกับอัตลักษณ์แห่งตน และเข้าถึงการศึกษาในระดับสูงขั้นหรืออุดมศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

กลยุทธ์ที่ 2 พัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรและมาตรฐานการประกันคุณภาพ

มาตรการ

1) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น กำหนดระเบียบหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล การเทียบโอน

2) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำ สื่อ นวัตกรรมการศึกษา

- 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัยทางการศึกษา
- 4) พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาให้เข้มแข็ง
- 5) พัฒนาระบบการนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษา
- 6) ส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ให้เป็นแกนนำในการจัดการเรียนร่วม
- 7) พัฒนาศักยภาพโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ให้เป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาสำหรับเด็ก

ด้วยโอกาสที่มีความสามารถพิเศษใน 4 ภูมิภาค

กลยุทธ์ที่ 3 ปลุกฝังคุณธรรม จิตสำนึกในความเป็นไทย และทักษะการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มาตรการ

- 1) พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้เพื่อปลุกฝัง คุณธรรมความเป็นไทยและทักษะการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) พัฒนาโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 3) ส่งเสริมให้โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์จัดกิจกรรมโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้มีความหลากหลาย
- 4) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการยกย่อง เชิดชู สถานศึกษา และบุคลากรที่มีผลงานดีเด่นด้านคุณธรรม และปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กลยุทธ์ที่ 4 สรรหาและพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้วยโอกาสอย่างมีคุณภาพ

มาตรการ

- 1) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการสรรหาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของการจัดการศึกษาสงเคราะห์
- 2) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีครูและบุคลากรทางการศึกษาตามกรอบอัตรากำลัง
- 3) พัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ทักษะ ประสบการณ์ และมีเจตคติที่ดีต่อการจัดการศึกษาสงเคราะห์
- 4) พัฒนาส่งเสริมสนับสนุนระบบสวัสดิการให้เหมาะสมกับภาระงาน

กลยุทธ์ที่ 5 พัฒนาระบบการบริหารและกลไกในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้วยโอกาส โดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย

มาตรการ

- 1) เสนอให้มีกฎหมาย นโยบายระเบียบ และจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสงเคราะห์
- 2) จัดทำเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์
- 3) พัฒนากลไกการประสานงานภาคีเครือข่ายการจัดการศึกษา
- 4) จัดให้มีกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กด้วยโอกาส
- 5) ส่งเสริมความเข้มแข็งและพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 6) พัฒนาศักยภาพในการประชาสัมพันธ์ ประสานงาน กำกับติดตามประเมินผล
- 7) ส่งเสริมสนับสนุนความร่วมมือกับภาคเอกชนและขยายภาคีเครือข่าย

8) การให้ความร่วมมือในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ

มาตรการเร่งด่วน

เด็กด้อยโอกาสทุกคนได้รับบริการการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ภายในปี พ.ศ.2559 โดยมีมาตรการเร่งด่วน ดังนี้

1. จัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเด็กด้อยโอกาสให้เป็นปัจจุบัน เอื้อต่อการนำไปใช้ประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. เสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสงเคราะห์ รวมทั้งระเบียบและแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสและการเสริมประสิทธิภาพบุคลากร

3. เสนอให้มีหน่วยงานหรือองค์กรในการกำกับติดตาม ประเมินผลการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสที่เป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ เพื่อสามารถกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนนโยบาย ยุทธศาสตร์และแผนงานชัดเจนที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม

4. เสนอให้มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งการระดมทรัพยากรจากแหล่งอื่น ๆ เพื่อให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

5. เร่งรัดการกระจายอำนาจให้โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีอิสระในการอบการบริหารงานวิชาการ บุคคล งบประมาณและบริหารทั่วไป

6. รณรงค์และสร้างกระแสการพัฒนาศักยภาพองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งชุมชนท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส

7. พัฒนาบุคลากรในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส ให้มีประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเต็มตามศักยภาพ

8. พัฒนาครูและผู้บริหารโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ทั้งระบบในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ร่วมกับสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

9. เร่งรัดพัฒนาคุณภาพโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ทุกแห่ง ดังนี้

9.1 สถานศึกษาทุกแห่งผ่านการรับรองมาตรฐานการศึกษามีระบบประกันคุณภาพภายในที่เข้มแข็ง และผ่านการรับรองจากการประเมินคุณภาพภายนอก (Quality schools)

9.2 สถานศึกษาทุกแห่งส่งเสริมการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการขยายผลสถานศึกษาพอเพียงต้นแบบ (Sufficiency economy)

9.3 สถานศึกษาทุกแห่งจัดหลักสูตรที่หลากหลายสร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่เน้นให้เด็กด้อยโอกาสทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ลดอัตราการออกกลางคัน ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ (Alternative learning)

10. รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้รวมทั้งเผยแพร่ผลงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ

ดังนั้น การดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาสนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ให้ความสำคัญเพื่อให้เด็กด้อยโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับเด็กปกติทั่วไป และมีความเป็นอัตลักษณ์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสให้สอดคล้องกับ

นโยบายและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ด้านการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย

13.4 ความหมายของกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้ให้ความหมายของเด็กปัญญาเลิศ และเด็กที่มีความสามารถพิเศษ (Gifted/talented children) หมายถึง เด็กที่แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ในด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษา การเป็นผู้นำหรือหลายด้านในสติปัญญาความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างงานทางด้านทัศนศิลป์ และศิลปะการแสดง ความสามารถทางดนตรี ความสามารถทางกีฬา และความสามารถทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาอย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กอื่นที่มีอายุระดับเดียวกันสภาพแวดล้อมเดียวกัน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้ให้ความหมายของผู้มีความสามารถพิเศษว่า หมายถึง เด็กและเยาวชนที่แสดงออกซึ่งมีความสามารถที่โดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ทั้งในด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างงานทัศนศิลป์และศิลปะการแสดง ความสามารถด้านดนตรี ความสามารถทางกีฬา และความสามารถทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาอย่างเป็นที่ประจักษ์ เมื่อเปรียบเทียบกับเด็กอื่นที่มีอายุระดับเดียวกัน สภาพแวดล้อมหรือประสบการณ์เดียวกัน สำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษนั้นต้องจัดการศึกษาให้ด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยจะต้องคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

ศูนย์วิชาการเพื่อการพัฒนาเด็กและวัยรุ่น (2550) ได้ให้ความหมายของเด็กที่มีความสามารถพิเศษว่า หมายถึง เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงคือ กลุ่มเด็กที่มีระดับสติปัญญา (IQ) ตั้งแต่ 130 ขึ้นไป เด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้านอาจไม่ใช่เด็กที่มีระดับสติปัญญาสูง แต่มีความสามารถพิเศษเฉพาะด้านที่โดดเด่นกว่าคนอื่นในวัยเดียวกัน อาจเป็นด้านคณิตศาสตร์ ตรรกศาสตร์ การใช้ภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา การแสดง ฯลฯ และเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า ผู้ที่มีความสามารถพิเศษ หมายถึง ผู้ที่แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ในด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างงานทางด้านทัศนศิลป์ และศิลปะการแสดง ความสามารถทางดนตรี ความสามารถทางกีฬา และความสามารถทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่ง การช่วยเหลือดูแลหรือส่งเสริมความเข้มแข็งทางด้านจิตใจทางบุคลิกภาพของนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษนั้นเป็นเรื่องจำเป็นอย่างมาก นอกจากจะเป็นหน้าที่ของพ่อแม่ผู้ปกครองแล้วก็ต้องมีผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานเป็นที่มาจากหลายสาขาวิชา ประกอบด้วย นักจิตวิทยา ครู ครูการศึกษาพิเศษ ครูแนะแนว ในการดูแลผู้เรียนกลุ่มนี้

13.5 ประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

ผดุง อารยะวิญญู (2543) ได้แบ่งประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษไว้ ดังนี้

1. ด้านภาษา ประกอบด้วย

1.1 พุดเก่ง

1.2 ใช้ศัพท์สูง

1.3 อ่านหนังสือได้ ไม่ว่าจะ เป็นหนังสือที่ใช้เรียนในระดับชั้นของตนหรือหนังสือที่ใช้เรียนในชั้นที่สูงกว่า

- 1.4 มีทักษะในการสื่อความหมายอย่างยอดเยี่ยม
- 1.5 มีความคิดสร้างสรรค์ในการใช้ภาษา
2. ด้านความคิดรวบยอด
 - 2.1 มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล
 - 2.2 เป็นคนช่างสังเกต
 - 2.3 มีความจำเป็นเยี่ยม
 - 2.4 เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น สามารถใช้สิ่งที่ เป็นสัญลักษณ์ได้เป็นอย่างดี
3. ด้านสังคม
 - 3.1 เป็นกันเองกับทุกคน
 - 3.2 ชอบคบค้าสมาคมกับคนอื่น
 - 3.3 แสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำ
 - 3.4 เป็นคนใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
 - 3.5 มีอารมณ์ขันอย่างมีเหตุผลและเหมาะสม
4. ด้านบุคลิกภาพ
 - 4.1 มีพลกำลังมากมายทั้งในด้านร่างกาย ด้านพลังสมองและความคิด
 - 4.2 มีแรงจูงใจสูงและเป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นมาเอง
 - 4.3 มีจุดมุ่งหมายในการทำงานและในชีวิต
 - 4.4 มีช่วงความสนใจยาว

นอกจากนั้น ผดุง อารยะวิญญู (2543) ได้กล่าวไว้ว่า เด็กปัญญาเลิศและเด็กที่มีความสามารถพิเศษควรมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ต่อไปนี้

1. มีความสามารถทางสมองสูงกตัตสินจากค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ได้จากการทดสอบระดับสติปัญญาโดยใช้แบบทดสอบมาตรฐานและเป็นการทดสอบเป็นรายบุคคลค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานนี้จะต้องสูงกว่าค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2 ขึ้นไป
2. มีความสามารถเหนือกว่าเด็กอื่นในด้านต่อไปนี้
 - 2.1 ด้านภาษา เป็นเด็กที่พูดเก่ง ใช้ศัพท์ยาก สามารถอ่านหนังสือแบบเรียนที่ใช้สำหรับชั้นที่สูงกว่าได้อย่างน้อย 2 ชั้น (เช่น เด็กเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แต่อ่านหนังสือสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้) มีความสามารถสูงในการสื่อความหมายโดยใช้ภาษา ใช้ภาษาในลักษณะสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี
 - 2.2 ด้านความคิดรวบยอด มีความสามารถสูงในการหาความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล เป็นคนช่างสังเกต สามารถจำตัวเลขและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างแม่นยำ มีความสามารถสูงในการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ
 - 2.3 ด้านสังคม ชอบสังคม เป็นมิตรกับคนทั่วไป มีความเป็นผู้นำมีอารมณ์ขัน มีใจกว้าง

2.4 ด้านอื่น ๆ มีพลังกำลัง ทั้งทางร่างกายและทางสมอง มีแรงจูงใจสูง มีเป้าหมายในการดำเนินงาน และมีช่วงความสนใจที่ยาวนาน

3. มีหลักฐานชัดเจนว่าเด็กดังกล่าวต้องได้รับการเรียนการสอนในลักษณะที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ จึงจะทำให้เขาสามารถใช้ศักยภาพของเขาอย่างเต็มที่

ซูซีฟ อ่อนโคกสูง (2547) ได้แบ่งประเภทที่มีลักษณะเบี่ยงเบนจากเกณฑ์ปกติไปในเชิงบวก ได้แก่ เด็กปัญญาเลิศและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งสาเหตุที่ทำให้เด็กปัญญาเลิศและเด็กมีความสามารถพิเศษยังไม่มีการวิจัยหรือข้อสรุปใดยืนยันถึงสาเหตุของเด็กปัญญาเลิศและเด็กที่มีความสามารถพิเศษได้แน่ชัด แต่เชื่อว่าระดับสติปัญญาของมนุษย์นั้นสามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้เช่นเดียวกับรูปร่างหน้าตา ความสูงและลักษณะทางร่างกายด้านอื่น ๆ และองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม ก็เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาศักยภาพทางสมองของมนุษย์ มีผู้กล่าวไว้ว่า เด็กจะมีสติปัญญาเลิศหรือไม่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบใหญ่ ๆ ประกอบด้วยพันธุกรรม จากการศึกษาของนักจิตวิทยาหลายท่านพบว่าความเก่งหรือความฉลาดของเด็กเป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และสังคมวัฒนธรรมมีการศึกษาพบว่า เด็กปัญญาเลิศหรือเด็กที่มีความสามารถพิเศษส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวที่มีฐานะดี และมีการศึกษาดี ลักษณะของเด็กปัญญาเลิศและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เป็นเด็กที่มีสติปัญญาสูง มีความเฉลียว ฉลาดกว่าเด็กทั่วไปความฉลาดได้ส่อแวมาตั้งแต่ในวัยเด็กเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้แบ่งประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษด้านต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1. ด้านสติปัญญา (การคิด)
2. ด้านความคิดสร้างสรรค์
3. ด้านคณิตศาสตร์
4. ด้านวิทยาศาสตร์
5. ด้านภาษา
6. ด้านผู้นำ
7. ด้านศิลปะ
8. ด้านดนตรี
9. ด้านกีฬา
10. ด้านสติปัญญา (การคิด) โดยมีลักษณะดังนี้
 - 10.1 มีความรู้สึกไวต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว
 - 10.2 ช่างสังเกต สามารถมองเห็นรายละเอียดของสิ่งต่าง ๆ ได้ดี (มักมองเห็นอะไรได้มากกว่าคนอื่น)
 - 10.3 รับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว
 - 10.4 ไม่ต้องการให้ใครมาขัดจังหวะในขณะที่จดจ่อกับกิจกรรมบางอย่าง
 - 10.5 มีสมาธิในการทำสิ่งต่าง ๆ ได้นาน โดยเฉพาะเวลาสนใจอะไรจะลืม เวลา
 - 10.6 จดจำสิ่งต่าง ๆ ได้รวดเร็ว (จำเร็ว)
 - 10.7 ระลึกข้อมูลได้รวดเร็วและถูกต้องแม่นยำ (จำแม่น)

- 10.8 เบื่อหน่ายง่ายกับกิจกรรมที่เป็นกิจวัตรประจำวันของโรงเรียน
- 10.9 ชอบคบคนที่มีอายุมากกว่า
- 10.10 ชอบทำอะไรด้วยตัวเอง (ไม่ยอมให้ผู้อื่นช่วยเหลือหรือถ้าช่วย ก็เพียงเล็กน้อย)
- 10.11 ชอบทำงานคนเดียวหรืองานเดี่ยวมากกว่างานกลุ่ม
- 10.12 ชอบทำกิจกรรมที่ยาก ทำท่ายความสามารถ
- 10.13 สนใจอ่านหนังสือที่ยากเกินวัย (เช่น หนังสือของผู้ใหญ่ หนังสือ เกี่ยวกับชีวประวัติของบุคคลสำคัญ และสารานุกรม เป็นต้น)
- 10.14 รู้หรือสนใจในสิ่งที่ผู้ใหญ่เองก็ต้องประหลาดใจ (เพราะคาดไม่ถึงว่า วัยแค่นี้จะรู้หรือสนใจ)
- 10.15 ทำงานที่ชอบได้ดีเกินคำสั่งหรือความคาดหวัง
- 10.16 เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว
- 10.17 ใช้ภาษา (เช่น ศัพท์หรือโครงสร้างประโยค) ที่สูงเกินวัย
- 10.18 เมื่อเข้าไปร่วมกิจกรรมใด ๆ ก็มีแนวโน้มจะทำได้ดี
- 10.19 ชอบตั้งคำถามที่กระตุ้นความคิด
- 10.20 สนใจเป็นพิเศษกับกิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด
- 10.21 ชอบจัดระบบระเบียบหรือโครงสร้างให้กับเหตุการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ
- 10.22 สามารถคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นามธรรม เช่น สัญลักษณ์ ตัวเลข รวมทั้งค่านามธรรม (เช่น ประชาธิปไตย วินัย ความซื่อสัตย์ เป็นต้น) ได้อย่างลึกซึ้งกว่าเด็กวัยเดียวกัน
- 10.23 อยากรู้อยากเห็นเป็นพิเศษ

ฝ่ายการศึกษาอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ (2557) ได้แบ่งประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษไว้ ในการค้นหาว่าเด็กมี "แวว" อะไร จะต้องมีการทดสอบ รวบรวมข้อมูลเพื่อประมวลผลแววความสามารถพิเศษ ซึ่งมีทั้งหมด 10 แววด้วยกัน สามารถจำแนกคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละแวว ได้ดังนี้

1. แววผู้นำ เป็นเด็กชอบขบคิด ไม่ยอมจำนนต่อปัญหาอุปสรรคใดๆ ชอบเป็นผู้นำกลุ่ม มีอารมณ์ขัน ชอบทำงานกับคนกลุ่มมาก ทำงานร่วมกับคนอื่นได้ดี มีมนุษยสัมพันธ์ และควบคุมการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

2. แววนักคิด เป็นเด็กช่างสังเกต มองเห็นรายละเอียดได้มากกว่าเด็กวัยเดียวกัน จดจำแม่นยำ รวดเร็ว สนใจสิ่งแปลก ๆ ที่ทำให้ผู้ใหญ่ประหลาดใจ ใช้ภาษาได้ดี ไม่ชอบคบเพื่อนวัยเดียวกัน แต่คบคนที่มีอายุมากกว่า รู้เกินเด็กวัยเดียวกัน ชอบทำงานคนเดียว คิดสิ่งที่เป็นามธรรมได้ อย่างลึกซึ้งกว่าเด็กวัยเดียวกัน เช่น ความซื่อสัตย์

3. แววสร้างสรรค์ เป็นเด็กไม่ยอมทำกิจกรรมที่ไม่ชอบ ไม่ยอมร่วมมือถ้าไม่เห็นด้วย ชอบทำงานคนเดียว สนใจสิ่งประดิษฐ์และความคิดใหม่ ๆ ไม่หงุดหงิดกับการไร้ระเบียบ หรือสภาพ ที่คนอื่นหงุดหงิดทนไม่ได้ สังเกตรายละเอียดต่าง ๆ ได้ดี มีความคิดอิสระ มีความยืดหยุ่น คิดได้ หลายอย่างและมีความคิดแปลกใหม่

4. แว่นักวิชาการ เป็นเด็กมีสมาธิดี เรียนรู้ได้รวดเร็ว ภาษาดี อ่านหนังสือยากและเร็วกว่าเด็กวัยเดียวกัน ชอบการเรียนรู้แบบถึงแก่น ชอบซักถาม ชอบเรียนวิชายากๆ สนุกกับการเรียน ชอบทำงานเกินคำสั่งในสิ่งที่สนใจ ชอบวิเคราะห์ตนเอง ประเมินข้อมูล และแก้ไขสถานการณ์

5. แว่นักคณิตศาสตร์ เป็นเด็กสนใจศึกษาเกี่ยวกับตัวเลข ปฏิทินเวลา แผนภูมิ มิติเวลา หมกมุ่นครุ่นคิดมีวิธีแปลกใหม่ในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ มีจินตนาการ ชอบตั้งคำถามที่เป็นเหตุเป็นผล มีความสามารถในการแก้ปัญหาได้หลายวิธีทางคณิตศาสตร์และเชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้ามา เกี่ยวข้องกับเรื่องคณิตศาสตร์ได้

6. แว่นักวิทยาศาสตร์ เป็นเด็กกระหายใคร่รู้ในสิ่งต่างๆ ว่าทำได้อย่างไร ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ ชอบเฝ้าดู จับต้อง ดม มองเห็นความเชื่อมโยงของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ชอบทำงานที่ต้องลงมือปฏิบัติ ทดลอง ชอบวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์เรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

7. แว่นักภาษา เป็นเด็กพูดอ่านเขียนเร็ว มีภาษาก้าวหน้ากว่าเด็กวัยเดียวกัน ชอบท่องจำ อ่านโคลงกลอน พกหนังสือติดตัวไปทุกที่ ชอบแต่งเรื่องเขียนเรื่อง มีภาษาพูด เขียนสละสลวยดงามกว่าเด็กวัยเดียวกัน เข้าใจเรื่องที่อ่านอย่างถ่องแท้ วิเคราะห์เชิงสร้างสรรค์จากเรื่องที่อ่านได้ ใช้ภาษาสร้างจินตนาการได้

8. แว่นักกีฬา เป็นเด็กสนุกสนานกับการเคลื่อนไหว ออกกำลังกาย ปั่นจักรยาน ใช้เวลาว่างเล่นกีฬา มีสมาธิในการเล่นกีฬาได้แม้มีเสียงรบกวน ชอบคิดวิธีใหม่ ๆ มาใช้เล่นกีฬา สามารถควบคุมความสมดุลของร่างกายได้อย่างโดดเด่นและมีสภาพร่างกายที่เหมาะสม เช่น ช่วงขา แข็งแรง

9. แว่นักดนตรี เป็นเด็กใช้เวลาว่างกับกิจกรรมด้านดนตรี อยากรู้อะไรเกี่ยวกับดนตรี เช่น เป็นนักดนตรี นักแต่งเพลง มีความไวต่อเสียง แยกแยะความแตกต่างของเสียงได้ ชอบการวิเคราะห์เพลงว่าดี - ไม่ดี

10. แว่นักศิลปิน เป็นเด็กสนใจศิลปะ ใช้เวลาว่างวาดภาพ ชีตเขียน มีสมาธินานกับศิลปะ มีความสุขกับงานศิลปะ อยากรู้อะไรทางศิลปะ มีประสาทสัมผัส มือ ตา ดี มีทักษะสามารถใช้กริยา ทำทางสื่ออารมณ์ได้ดี

เด็กที่ผ่านกระบวนการทดสอบ หากมีความโดดเด่นในแววต่างๆ 8 ใน 10 แว จะถือได้ว่าเป็น "เด็กอัจฉริยะ"

สรุปได้ว่า ประเภทของผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษเป็นเด็กที่มีสติปัญญาสูง มีความเฉลียวฉลาดกว่าเด็กทั่วไป ความฉลาดได้ส่อแวมาตั้งแต่ในวัยเด็กเล็ก เด็กอาจจะเดินได้ วิ่งได้ ตั้งแต่อายุน้อย มีพัฒนาการล้ำหน้ากว่าเด็กอื่นในวัยเดียวกัน เรียนรู้ได้รวดเร็วหากมีการทดสอบทางด้านสติปัญญาหรือความถนัด เด็กเหล่านี้จะได้คะแนนสูงกว่าเด็กทั่วไป เด็กปัญญาเลิศจะมีความสามารถทางสมองสูง มีความสามารถเหนือกว่าเด็กอื่นในด้านภาษา ด้านความคิดรวบยอด ด้านสังคม ด้านอื่น ๆ ทั้งทางร่างกายและทางสมอง มีแรงจูงใจสูง มีเป้าหมายในการดำเนินงาน

13.6 กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ

กระทรวงศึกษาธิการ (2556) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การดำเนินงานสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษไว้ ดังนี้

1. ระดับนโยบาย

1.1 จัดทำแผนพัฒนาประเทศที่เชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายการพัฒนาประเทศในทุกสาขากับการให้การศึกษาสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษที่สอดคล้องกับบริบท สภาพแวดล้อมและทรัพยากรของประเทศไทย เช่น การสร้างผู้นำด้านการบริหารจัดการความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้างนักวิทยาศาสตร์ดีเด่น ด้านการใช้พลังงานแสงแดด ด้านวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับทรัพยากรและจุดเด่นอื่น ๆ ของประเทศ

1.2 ส่งเสริม สนับสนุนทั้งในด้านทรัพยากรและวิชาการเพื่อให้สถานศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กที่มีความสามารถพิเศษได้อย่างเหมาะสมถูกต้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนทั่วไปเพราะผลการดำเนินการดังกล่าวได้ส่งผลให้เด็กทั่วไปได้รับการพัฒนาด้วย

1.3 ให้มีการปรับปรุงโรงเรียนเฉพาะทางที่จัดตั้งขึ้นเพื่อความเป็นเลิศในสาขาต่าง ๆ ให้มีการดำเนินงานที่ถูกต้อง ตามหลักวิชาการในการเรียนการสอนสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษ

1.4 ประชาสัมพันธ์ด้วยรูปแบบ และวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการค้นหาและพัฒนาผู้ที่มีความสามารถพิเศษ เพื่อสร้างสรรค์ผู้นำในการพัฒนาประเทศ

1.5 สร้างกลไกความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่เป็นสหวิทยาการจากหลากหลายสาขา ทั้งด้านจิตวิทยา การแพทย์ การบำบัด เพื่อความร่วมมือในการพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษอย่างเป็นระบบ

1.6 จัดตั้งและเชื่อมโยงกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณและระดมทรัพยากรจากทุกส่วนของสังคมเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การดำเนินงานในเรื่องนี้เป็นไปอย่างถูกต้อง กว้างขวางและรวดเร็ว ทันกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ

2. ระดับปฏิบัติ

2.1 สถานศึกษา

2.1.1 ประชาสัมพันธ์ให้ผู้บริหารและบุคลากรของโรงเรียน รวมถึงนักเรียนทุกคนให้มีความรู้ความเข้าใจ ถึงลักษณะของเด็กที่มีความสามารถพิเศษเพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน

2.1.2 ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานเพื่อรองรับการจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษ ซึ่งรวมถึงการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเวลาเรียน และการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนของครู ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากผู้บริหารที่ต้องชี้แนะและลงมือร่วมกับครูอย่างใกล้ชิดจนประสบความสำเร็จเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ปฏิบัติ

2.1.3 ปรับระบบการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเด็กที่มีความสามารถพิเศษที่เน้นความแตกต่างเป็นรายบุคคล การเรียนรู้โดยผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งครูจะต้องเป็นผู้ชี้แนะ ฉะนั้นการนิเทศเพื่อให้ครูปรับบทบาทใหม่ จึงมีความจำเป็นที่ต้องทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง รวมทั้งการมีสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทำหยาบเด็กกลุ่มนี้อย่างเพียงพอตลอดเวลา

2.1.4 ปรับการวัดผลประเมินผลที่เน้นการประเมินตามสภาพจริง

2.1.5 บุคลากรที่จัดการเรียนการสอนให้เด็กที่มีความสามารถพิเศษ ควรคัดเลือกเป็นอย่างดี และควรให้การอบรมและฝึกฝนปฏิบัติการวิจัยร่วมสอน ในลักษณะการศึกษาพิเศษ เพราะการได้รับการอบรมช่วยเหลือแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญอย่างใกล้ชิดต่อเนื่องทำให้ครูมีความมั่นใจ และสามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้

2.1.6 ควรมีการระดมทรัพยากรไว้อย่างเพียงพอ เนื่องจากการจัดการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มดังกล่าวจำเป็นต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ ฉะนั้นควรประสานความช่วยเหลือร่วมมือทั้งทางด้านความรู้ วิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ สื่อ - อุปกรณ์ต่าง ๆ ทั้งจากองค์กรต่าง ๆ รวมถึงพ่อแม่ ผู้ปกครองอย่างเพียงพอ

2.2 ครอบครัว

2.2.1 ส่งเสริม สนับสนุนให้บิดามารดา ผู้ปกครองมีความรู้ความเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาบุตรหลานให้มีการพัฒนาที่สมบูรณ์รอบด้าน สามารถสังเกตแวดศักยภาพและส่งเสริมสนับสนุนได้อย่างถูกแนวทางโดยเฉพาะในด้านที่มีความสามารถพิเศษ โดยจัดให้มีองค์กรที่มีหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือ

2.2.2 ให้มีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับสถานศึกษา

2.2.3 ส่งเสริม สนับสนุน บุตรหลานด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ตามควรแก่ฐานะ

ทองอินทร์ วงศ์โสธร (2546) ได้กล่าวว่า ในปัจจุบันประเทศไทยขาดแคลนนักวิจัยและนักประดิษฐ์คิดค้นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีความสามารถสูงเพื่อดำรงอยู่และแข่งขันได้ในสังคมโลก จึงได้จัดตั้งโรงเรียนวิทยาศาสตร์ขึ้นเป็นการเฉพาะและได้มีพระราชกฤษฎีกาประกาศโอนโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์มาจัดตั้งเป็นโรงเรียนวิทยาศาสตร์ขึ้น ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ โดยเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 4 - ม. 6) สายวิทยาศาสตร์ มัธยมศึกษาปีที่ 4 มัธยมศึกษาปีที่ 5 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 พัฒนาเครื่องมือและกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการสรรหาคัดเลือกนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ร่วมมือเป็นเครือข่ายกับสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานภายนอกพัฒนาหลักสูตร สื่อกิจกรรมการเรียนการสอนและเชิญอาจารย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมาเป็นวิทยากรและอาจารย์พิเศษ ส่งเสริมและพัฒนาครูให้มีความเชี่ยวชาญในวิชาที่จะสอน ประสานขอความร่วมมือและสร้างเครือข่ายกับสถาบันอุดมศึกษา สถาบันวิจัย โรงงานอุตสาหกรรม ทั้งภาครัฐ เอกชน เพื่อเป็นแหล่งส่งครูและนักเรียนไปดูงาน ฝึกงานและฝึกปฏิบัติงานวิจัย

ไพทพงษ์ ภัคศิริจรรย์ (2554) ได้กล่าวว่า วิธีการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนที่มีปัญญาเลิศมี ดังนี้

1. การเรียนรู้แบบรู้แจ้งเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอน ตามระดับความสามารถของเด็กโดยครูแจกแจงเนื้อหาวิชาออกเป็นขั้นย่อย ๆ

หลาย ๆ ชั้น แล้วให้เด็กได้เรียนตามทีละชั้นโดยไม่มีภาระเร่งรัดเกี่ยวกับเวลามากนัก ให้เด็กเรียนไปเรื่อย ๆ ตามความสามารถจนกระทั่งเด็กเรียนด้วยตนเองครบหน่วยของเนื้อหาที่ครูกำหนด การเรียนรู้แบบนี้เป็นทางเลือกอย่างหนึ่งที่ทำให้เด็กเลือกเรียนได้ตามความสามารถ

2. การจัดหลักสูตรให้กะทัดรัด เป็นการปรับปรุงหลักสูตรวิธีหนึ่งเพื่อให้เหมาะกับเด็ก ปัญหาเลิศโดยมุ่งเน้นให้เด็กได้มุ่งเรียนในเนื้อหาวิชาที่เป็นจุดสำคัญจริง ๆ ในบางครั้ง จึงจำเป็นต้องตัดกิจกรรมการเรียนบางอย่างออกไป เมื่อครูเห็นว่าเด็กมีทักษะแล้ว เช่น การนำเข้าสู่บทเรียน การทบทวนแบบฝึกหัด การทบทวนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น แต่ครูจะต้องแน่ใจว่าเด็กมีพื้นฐานแล้ว จึงจะเรียนเนื้อหาวิชาที่ยากขึ้นได้

3. การคิดเชิงวิจารณ์ เป็นการสอนให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผลก่อนตัดสินใจและไม่ได้หลงเชื่อใครง่าย ๆ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญคือ ประการแรกการตรวจสอบข้อมูลว่าข้อมูลที่ได้รับมาถูกต้องหรือไม่เพียงใด ควรเลือกเชื่อข้อมูลประเภทใด เมื่อทราบแหล่งที่มาของข้อมูลแล้ว จะต้องพิจารณาถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่า น่าเชื่อถือหรือไม่ พิจารณาถึงข้อดีข้อเสียก่อนตัดสินใจบางครั้งอาจมีการตั้งสมมติฐานไว้ในใจแล้วหาทางพิสูจน์ว่าเป็นจริงหรือไม่จึงจะทำการตัดสินใจได้ถูกต้อง

4. ศูนย์การเรียน เป็นการจัดมุมใดมุมหนึ่งในห้องเรียนหรือในโรงเรียนให้เป็นมุมหรือศูนย์ที่เน้นเนื้อหาวิชาใดวิชาหนึ่งตามเนื้อหาในหลักสูตร แล้วให้เด็กเข้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองตามศูนย์ที่ครูจัดไว้ เด็กบางคนอาจมีความสนใจในเนื้อหาที่นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ครูอาจจัดตั้งศูนย์พัฒนาความสนใจขึ้นเพื่อให้เด็กได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองก็ได้

5. การคิดระดับสูงเป็นการสอนให้เด็กเรียนรู้ตามแนวคิดของนักการศึกษาชาวอเมริกันชื่อ บลูม (Bloom) ได้กล่าวว่า การสอนให้มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชาเป็นการสอนให้มีความรู้ในระดับต่ำ ครูควรจะสอนให้เด็กนำไปใช้ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลสิ่งที่เรียนได้ ไม่ดี มีประโยชน์ ไม่มีประโยชน์อย่างไร จึงจะถือว่าเป็นประสบผลสำเร็จ เพราะนั่นคือการสอนให้เด็กรู้จักการคิดในระดับสูง

6. การศึกษาด้วยตัวเอง เป็นการมอบหมายให้เด็กได้ศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งในแนวลึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เด็กให้ความสนใจอย่างมาก แต่ครูจะต้องคอยให้คำแนะนำเด็ก เมื่อได้ความรู้มาแล้วนักเรียนจะต้องจัดความรู้เป็นหมวดหมู่แล้วนำเสนอในรูปแบบของรายงาน วิดีทัศน์ หรือนิทรรศการ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของนักเรียน

7. การฝึกงานกับผู้ชำนาญงาน เป็นการส่งเด็กปัญหาเลิศไปฝึกงานกับผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษเพื่อให้ผู้ชำนาญการนั้นถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เด็กปัญหาเลิศ

8. การสอนเร่ง เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนเนื้อหาที่ยากขึ้นเกินกว่าที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

9. การสอนเสริม เป็นการสอนตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร แต่มีกิจกรรมที่กว้างขวางขึ้น เนื้อหาเดิมแต่กิจกรรมอาจมีมากขึ้นทั้งแนวลึกและแนวสร้างสรรค์ ซึ่งอาจจัดเป็นกิจกรรมนอกหลักสูตร หรือเป็นค่ายฤดูร้อนก็ได้

10. การข้ามชั้น เป็นการเลื่อนชั้นเรียนให้สูงขึ้น
11. การเข้าเรียนก่อนเกณฑ์ เป็นการส่งเด็กเข้าเรียนเมื่ออายุยังน้อย ตามปกติแล้วเด็กจะเข้าเรียนเมื่ออายุครบตามเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด
12. การเรียนตามความสามารถของตนเอง เป็นการให้เด็กปัญญาเลิศเรียนหนังสือด้วยตัวเองตามเนื้อหาที่กำหนดโดยครูจะนำเนื้อหาวิชามาแบ่งเป็นตอน ๆ หรือเป็นชุด ๆ แล้วให้เด็กเรียนด้วยตนเองเป็นชุด ๆ ตามความสามารถของเด็กไม่มีการกำหนดเวลา เด็กจะเรียนกี่ชุดหรือทุกชุดก็ได้
13. การเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยเมื่ออายุยังน้อย ตามปกติแล้วเด็กจะเข้าเรียนมหาวิทยาลัยเมื่อสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หากระเบียบการต่าง ๆ เปิดกว้างกว่านี้เด็กเก่งอาจมีโอกาสเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยเมื่ออายุยังน้อยก็ได้ หากเกณฑ์การเข้ามหาวิทยาลัยพิจารณาความสามารถทางวิชาการเป็นหลัก ไม่มีข้อจำกัดด้านอายุ เป็นต้น
14. การเรียนทางไปรษณีย์ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนด้วยตนเองทางไปรษณีย์ ซึ่งมหาวิทยาลัยบางแห่งจัดสอน อาจฟังคำบรรยายจากเทปเสียง หรือจากวิทยุทัศน์ก็ได้ ซึ่งเด็กจะเรียนได้ช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับความสามารถและความสนใจของตน
15. การเรียนล่วงหน้า เป็นการอนุญาตให้นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเข้าไปเลือกเรียนบางรายวิชาในระดับมหาวิทยาลัยได้และเก็บสะสมหน่วยกิตไว้ เมื่อเด็กเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยจริงจะช่วยให้เด็กเรียนจบระดับมหาวิทยาลัยเร็วขึ้น
16. การแก้ปัญหา เป็นการฝึกให้เด็กแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะปัญหาในการเรียนหรือปัญหาในสังคมก็ได้ ครูอาจให้เด็กทำงานคนเดียวหรือทำงานเป็นกลุ่มก็ได้เป็นการสอนให้เด็กรู้จักการวิเคราะห์ปัญหาว่าปัญหาเกิดมาจากอะไร มีที่มาอย่างไร
17. การจัดหลักสูตรฉบับย่อ เป็นการจัดหลักสูตรที่เข้มข้นเพื่อให้เด็กปัญญาเลิศได้เรียนภายในเวลาที่สั้นลง
18. การนับหน่วยกิตโดยการสอบ เป็นการสอบโดยที่เด็กไม่ต้องมาเรียนให้เด็กเรียนด้วยตนเองที่บ้าน เมื่อสิ้นภาคเรียนให้เด็กเข้าสอบ หากเด็กสอบได้ เด็กก็ได้รับสิทธิในการสอบผ่านการเรียนวิชานั้น และเก็บสะสมหน่วยกิตไว้ เมื่อหน่วยกิตครบตามหลักสูตรก็ถือว่าสำเร็จการศึกษา
19. การทำสัญญา เป็นการทำสัญญากับเด็กในด้านการเรียน เป็นสัญญาที่มีการลงนามเป็นลายลักษณ์อักษร ภายในจะต้องมีจุดมุ่งหมายชัดเจน มีขอบข่ายเนื้อหาวิชาที่เด็กจะต้องรู้ภายในเวลาที่กำหนดและเด็กต้องนำเนื้อหาวิชามาเสนอครูเมื่อสัญญาสิ้นสุดลง
20. ความคิดสร้างสรรค์ เป็นการสอนและส่งเสริมให้เด็กใช้ความคิด จินตนาการในการเรียนรู้ให้มาก ควรตั้งคำถามให้เด็กตอบ ไม่ควรเป็นคำถามที่มีคำตอบเดียว แต่เป็นคำถามปลายเปิดที่มีคำตอบมากมาย ให้อิสระแก่เด็ก ไม่ควรตำหนิหรือลงโทษเด็ก ควรมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาเสียก่อน จึงจะสามารถใช้วิธีประยุกต์และสร้างสรรค์เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ครูสอนผู้เรียนปัญญาเลิศควรเป็นบุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนเพื่อสอนรายวิชาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับผู้เรียนปัญญาเลิศ : ศึกษาประวัติและข้อมูล

ของผู้เรียน ประเมินความสามารถของผู้เรียนเพื่อจัดเตรียมแผนการสอน วิธีการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของผู้เรียน ดำเนินการสอนโดยส่งเสริมให้ผู้เรียนปัญญาเลิศได้มีโอกาสเต็มที่ในการพัฒนาศักยภาพและความสามารถ พร้อมทั้งบันทึกผลการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการผลิตสื่อการเรียน การสอนหรือการนำอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จำเป็นมาใช้ เตรียมความพร้อมด้านการศึกษา ร่างกาย อารมณ์และสังคมของผู้เรียนเพื่อส่งเข้าไปเรียนในโรงเรียนเรียนร่วมสอนผู้เรียนปัญญาเลิศร่วมชั้นเรียนกับผู้เรียนปกติในโรงเรียนสอนคนปกติทั่วไป ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครูประจำชั้นในโรงเรียนเรียนร่วม รวมทั้งปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

สรุปได้ว่า กระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษเป็นการจัดการศึกษาเพื่อแสดงถึงการยอมรับและเคารพต่อความแตกต่างของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ การจัดการศึกษาจะต้องปรับให้เกิดความเหมาะสมโดยพิจารณาจากผลของกระบวนการประเมินการศึกษาที่ต่อเนื่อง รวมไปถึงแผนการศึกษาที่มีจุดประสงค์เป็นพิเศษเฉพาะที่ระบุถึงการให้บริการทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ส่วนสื่อ อุปกรณ์ บริการ สิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นนั้น อุปกรณ์การสอนเด็กปัญญาเลิศนั้นที่สำคัญเมื่ออยู่ในยุคของคอมพิวเตอร์ นักการศึกษาควรจะค้นหาวิธีใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่ทันสมัยให้เป็นประโยชน์ต่อเด็กปัญญาเลิศมากที่สุด

บทความที่แสดงให้เห็นระหว่างอัจฉริยะกับออทิสติก เมื่อประมาณ 17 ปีก่อนภาพยนตร์เรื่อง เรนแมน ภาพยนตร์ฮอลลีวูด 4 รางวัลออสการ์ ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของบุคคลออทิสติกที่มีความเป็นอัจฉริยะให้โลกได้รู้จักและจดจำ โดยสร้างจากข้อมูลจริงของบุคคลออทิสติกที่มีความสามารถพิเศษหลาย ๆ คน มารวมอยู่ในตัวพระเอกเพียงคนเดียว ความเชื่อมโยงระหว่างความเป็นอัจฉริยะกับความผิดปกติ มักมีตัวอย่างให้เห็นมากมาย จนในบางครั้งแยกจากกันไม่ออก เส้นแบ่งระหว่างความเป็นอัจฉริยะกับความผิดปกติอยู่ตรงไหน อาจเป็นคำถามที่ตอบยากและในบางครั้งอาจไม่มีคำตอบ สำหรับบุคคลออทิสติกจากสถิติพบว่ามีเกือบ ร้อยละ 10 ที่มีความเป็นอัจฉริยะอยู่ในตัวเรียกกลุ่มนี้ว่า ออทิสติก ชาวออร์ก (Autistic savant) อาจเป็นความอัจฉริยะเฉพาะด้านหรือหลาย ๆ ด้านพร้อมกัน อาจเป็นอัจฉริยะในศาสตร์สาขาต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ดนตรี ฯลฯ บางคนอาจแสดงออกมาให้เห็นชัดเจนตั้งแต่เด็ก บางคนก็รอจังหวะเวลาและโอกาสในการแสดงออกและในขณะเดียวกันหลาย ๆ คนไม่มีแม้แต่โอกาสด้วยซ้ำ แต่เมื่อถูกระบุว่าเป็นออทิสติกแล้ว บางครั้งความเป็นอัจฉริยะจะถูกมองข้ามไปไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เนื่องจากเราไปให้ความสำคัญกับความผิดปกติมากกว่าความเป็นอัจฉริยะ ไปมุ่งเน้นการแก้ไขความผิดปกติ จนลืมส่งเสริมความเป็นอัจฉริยะ เมื่อเด็กออทิสติกได้รับการแก้ไขความบกพร่องสิ่งหนึ่งที่มีมักจะถูกแนะนำให้แก้ไขด้วยการลดความหมกมุ่นในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่มาเกินไป ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ถูกต้องตามแนวทางการรักษาในปัจจุบัน แต่ในบางครั้งความหมกมุ่นในบางเรื่องนำมาซึ่งความรู้จริง ความรอบรู้ในเรื่องนั้น ๆ ได้เช่นกัน รายการเกมโชว์ทางทีวี แฟนพันธุ์แท้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าเมื่อคนเรามีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและศึกษา ค้นคว้า แสวงหาความรู้ในเรื่องนั้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ก็จะเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องนั้นได้ ดังนั้นแนวทางการแก้ไขความหมกมุ่น ไม่ใช่

การห้าม งดทำหรือเปี่ยงเบนเท่านั้น แต่ควรเน้นการขยายขอบเขตความสนใจในเรื่องเดิมให้กว้างขึ้น ให้มีมิติ มุมมองใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นก็สามารถช่วยลดความหมกมุ่น โดยไม่ปิดกั้นความสนใจได้เช่นกัน เด็กบางคนไม่ได้รับอนุญาตให้เล่นคอมพิวเตอร์ เนื่องจากทำให้เกิดความหมกมุ่นและไม่ช่วยส่งเสริมในด้านทักษะสังคม ซึ่งบางครั้งการปฏิบัติเช่นนี้อาจไปทำลายโอกาส ทำลายสิ่งที่มีความหมายสำคัญที่สุดในชีวิตของเขาก็ได้เพราะเมื่อพวกเขาโตขึ้น สิ่งที่ทำให้ชีวิตมีคุณค่าและมีความหมายคือ การได้ทำงานที่ตอบสนองต่อความพึงพอใจ และความสามารถทางสติปัญญาของเขาเอง เด็กอัจฉริยะที่เป็นออทิสติกกับเด็กออทิสติกที่เป็นอัจฉริยะ อะไรคือความแตกต่าง เป็นคำถามที่อาจทำให้เกิดความสงสัยว่าถามทำไม เนื่องจากไม่มีความแตกต่างอะไรในสิ่งที่เห็น เพียงแค่เรียกสลับตำแหน่งกันเท่านั้น แต่สิ่งที่แตกต่าง คือ แตกต่างในความรู้สึก ความรู้สึกที่จะนำมาซึ่งการยอมรับหรือการปฏิเสธ การให้โอกาส หรือการปิดโอกาส ความรู้สึกที่สามารถเปลี่ยนอนาคตของเด็กได้ทั้งชีวิต ในปัจจุบันเรามักเรียกเด็กกลุ่มนี้ว่า เด็กออทิสติกที่เป็นอัจฉริยะ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลำดับความสำคัญที่ให้กับความผิดปกติ ความบกพร่อง ก่อนความสามารถในระดับอัจฉริยะที่เด็กมี เมื่อเด็กถูกมองว่าผิดปกติ เขาก็อาจขาดโอกาสในการพัฒนาที่เด็กอัจฉริยะควรจะได้รับ เพราะสิ่งที่เขามีถูกบดบังและมองข้ามไป ในทางกลับกัน ถ้าเขาถูกเรียกว่าเด็กอัจฉริยะที่เป็นออทิสติก อาจสร้างความแตกต่างให้เกิดขึ้นได้ เนื่องจากทุกคนจะเห็นความสามารถในระดับอัจฉริยะของเขา ก่อน การยอมรับก็เกิดขึ้น โอกาสที่เขาจะได้เรียนรู้และพัฒนา ก็เพิ่มขึ้น ส่วนความผิดปกติที่มีก็ได้รับการแก้ไขบนฐานความคิดที่ว่า แก้ไขเพื่อดึงความสามารถที่มีอยู่ออกมาใช้ให้เต็มที่ เต็มตามศักยภาพ ไม่ใช่แก้ไขเพื่อลดความผิดปกติเท่านั้นและผลพลอยได้อีกอย่างหนึ่งที่สำคัญคือ เมื่อได้รับการยอมรับในสังคมแล้วโอกาสที่จะพัฒนาทักษะด้านสังคมก็เพิ่มขึ้นด้วย เนื่องจากพวกเขาไม่ต้องเป็นฝ่ายที่ปรับตัวเข้าหาสังคมเพียงด้านเดียว แต่สังคมก็พยายามปรับตัวเข้าหาพวกเขาด้วยเช่นกันเป็นการพบกันครึ่งทาง สำหรับระบบวิธีคิดในเด็กอัจฉริยะที่เป็นออทิสติก แยกออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่คิดด้วยภาพ (Visual thinker) กับกลุ่มที่คิดโดยไม่ใช้ภาพ (Music, math and memory thinker) กลุ่มที่คิดด้วยภาพเมื่อเขาคิดถึงสุนัขนักจะมีภาพของสุนัขประเภทต่าง ๆ ในอริยาบถต่าง ๆ อยู่ในหัว รู้ว่าสุนัขแต่ละตัวมีอะไรที่เหมือนกัน และมีความแตกต่างจากแมวอย่างไร จากนั้นก็จะค่อยๆสร้างภาพเฉพาะของสุนัขเป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสุนัขหรือที่เรียกว่า การคิดแบบอุปนัย (Bottom up thinking) ในทางตรงกันข้ามกลุ่มที่คิดโดยไม่ใช้ภาพจะเริ่มคิดจากลักษณะทั่วไปที่เหมือนกันของสุนัข แล้วค่อยแยกย่อยเป็นลักษณะเฉพาะของสุนัขแต่ละสายพันธุ์หรือที่เรียกว่า การคิดแบบนिरนัย (Top down thinking) เมื่อเราทราบว่าเด็กออทิสติกมีระบบ วิธีคิด แบบไหนแล้วก็จะสามารถหาวิธีการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความสามารถและความบกพร่องที่เด็กมีได้ไม่ยาก (ทวิตต์ สิริรัตน์เรขา, 2554)

13.7 สรุป

ผู้ด้อยโอกาสเป็นเด็กและเยาวชนที่มีปัญหา อุปสรรคต่อการได้รับบริการทางการศึกษาที่เกิดจากความเสียเปรียบเนื่องจากความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมหรืออื่น ๆ เช่น เด็กยากจน เด็กเร่ร่อน เด็กในพื้นที่ห่างไกล ถิ่นทุรกันดาร เด็กต่างวัฒนธรรมหรือชนกลุ่มน้อย เด็กขาดที่พึ่งพิงหรือบุคคลดูแล เด็กที่ถูกกักขังอยู่ในสถานสงเคราะห์ สถานพินิจและอื่น ๆ การจัดการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาสที่มีสภาวะยากลำบากซึ่งมีชีวิตความเป็นอยู่ต่ำกว่าเด็กปกติทั่วไป เนื่องจากเป็นผู้ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม หรือปัญหาอื่น ๆ จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีพัฒนาการที่ถูกต้อง เหมาะสมกับวัย และสามารถบรรลุถึงศักยภาพขั้นสูงสุดได้ ผู้ที่มีความต้องการพิเศษเป็นเด็กและเยาวชนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษคือ จัดในสถานศึกษาเฉพาะทางที่รับเฉพาะเด็กกลุ่มนี้เข้าเรียนและจัดการเรียนร่วมในสถานศึกษาทั่วไป กรณีที่เด็กและสถานศึกษามีความพร้อมในระดับที่เหมาะสม ในช่วงที่ผ่านมาพบว่า การจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ดีที่สุดโดยการเรียนร่วมอยู่ในโรงเรียนทั่วไป ต้องอาศัยความร่วมมือกัน ผู้มีความสามารถพิเศษเป็นเด็กและเยาวชนที่แสดงออกซึ่งมีความสามารถโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านทั้งในด้านสติปัญญา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การใช้ภาษา ศิลปะ ดนตรี กีฬา และความสามารถทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งหรือหลายสาขาอย่างเป็นที่ประจักษ์ การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศ การจัดกลุ่มเด็กตามความสามารถ เป็นวิธีการจัดเด็กให้อยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่เด็ก การสอนเสริม เป็นวิธีการจัดการศึกษาแบบขยายกิจกรรมให้เด็กได้รับความรู้และประสบการณ์ในหลักสูตรให้กว้างและลึกยิ่งขึ้นทางวิชาการ การสอนเร่งสอนเด็กในระดับที่สูงขึ้น ทั้งในลักษณะของเนื้อหาวิชาและระดับชั้นเรียนที่สูงกว่าเด็กวัยเดียวกัน

แบบฝึกหัดบทที่ 13

1. ให้อธิบายเกี่ยวกับความหมายของผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
2. ให้อธิบายเกี่ยวกับวิธีการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มด้อยโอกาส
3. ให้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการดูแลช่วยเหลือผู้เรียนกลุ่มที่มีความสามารถพิเศษ



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

เอกสารอ้างอิง

- กมลชนก ข้าสุวรรณ. (2555). **การพัฒนามนุษย์**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- _____. (2556). **แผนปฏิบัติราชการ 4 ปี**. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- ชูชีพ อ่อนโคกสูง. (2547). **จิตวิทยศัพท**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (2554). **ศิลปะบำบัด ศาสตร์และศิลป์แห่งการบำบัด**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ทองอินทร์ วงศ์โสธร. (2546). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 3**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ผดุง อารยะวิญญู. (2543). **การศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ**. กรุงเทพฯ : แวนแก้ว.
- ไพทพงศ์ ภักดีศิริรัตน์. (2554). **แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีปัญญาเลิศ**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ฝ่ายการศึกษา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ (2557). **แผนปฏิบัติการ ปีงบประมาณ 2558**. กรุงเทพฯ : อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.
- เพ็ญทิวา สารบุตร. (2551). **แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพบุคลากร**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ศูนย์วิชาการเพื่อการพัฒนาเด็กและวัยรุ่น (2550). **หลักสูตรส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษ และการเสาะหาผู้ที่มีความสามารถพิเศษ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2544). **แผนพัฒนาการจัดการศึกษา สงเคราะห์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2555-2559)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2551). **การบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541). **การเรียนรู้ : ขุมทรัพย์แห่งตน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน. (2554). **ข้อเสนอ ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ. (2550). **การพัฒนามาตรฐานและคู่มือการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ : สำนักฯ



ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

บรรณานุกรม

- กมลชนก ขำสุวรรณ. (2555). **การพัฒนามนุษย์**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กรมประชาสัมพันธ์. (2549). **ประชาธิปไตยกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- กรมวิชาการ. (2542). **การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด : แนวทางสู่การปฏิบัติ** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมสุขภาพจิต. (2551). **คู่มือครูที่ปรึกษาาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน**. กรุงเทพฯ : ยูเรนัสอิมเมจกรุ๊ป.
- _____. (2551). **ปัญหาวัยรุ่น**. กรุงเทพฯ : กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2546). **พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546**. กรุงเทพฯ : บางกอกบล็อก.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). **การประกันคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2544). **ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2545). **การเรียนรู้แบบบูรณาการ**. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- _____. (2546). **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2546). **คู่มือส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน**. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- _____. (2546). **แนวคิดและนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2547). **คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2547). **แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- _____. (2547). **เอกสารประกอบการศึกษด้วยตนเอง หลักสูตรผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์. (ร.ส.พ.).
- _____. (2548). **คู่มือการเรียนการสอนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2549). **แนวทางการบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2550). **8 คุณธรรมพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- _____. (2550). **คู่มือการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **แนวทางดำเนินการในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ :
 โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2551). **การบริหารจัดการสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2551). **แนวทางการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้
 คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎหมายกระทรวง
 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา
 พ.ศ. 2550**. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2551). **ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2552). **แนวการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน**.
 กรุงเทพฯ : สหทัยบล็อกและการพิมพ์.
- _____. (2552). **การบริหารสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
 ลาดพร้าว.
- _____. (2552). **แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
 จำกัด.
- _____. (2553). **คุณธรรมพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2556). **แผนปฏิบัตินโยบาย 4 ปี**. กรุงเทพฯ : กระทรวงฯ.
- กองวิจัยทางการศึกษา. (2542). **คู่มือครูแนวการจัดการทำแผนการสอนพัฒนาศักยภาพ
 โครงการทดลองพัฒนาศักยภาพของเด็กไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- กัลยา อรรถวิเวก และคนอื่น ๆ. (2546). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน**.
 พระนครศรีอยุธยา : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- กฤษณี คำชาย. (2542). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- คณะกายภาพบำบัด และวิทยาศาสตร์การเคลื่อนไหวประยุกต์. (2551). **การปรับพฤติกรรม**.
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จรรยา สุภาพ. (2544). **การเมือง**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2551). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ :
 บัณฑิตวิทยาลัย.
- _____. (2551). **การบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- _____. (2552). **การจัดการความขัดแย้ง**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- จำเนียร น้อยท่าช้าง และวิภา นันทพันธ์. (2554). **การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน
 และผลงานทางวิชาการ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อส่งเสริม.
- จินตนา ณ สงขลา. (2550). **การจัดการชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- เจษฎา บุญมาโฮม. (2546). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน**. นครปฐม : มหาวิทยาลัย
 ราชภัฏนครปฐม.

- ซัด แก้วมณี. (2545). **ความปลอดภัยในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์
- ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม (2544). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2551). **การบริหารงานวิชาการและการนิเทศภายในสถานศึกษา**.
พิมพ์ครั้งที่ 5. ปัตตานี : ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ชูชีพ อ่อนโคกสูง (2542). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
_____. (2547). **จิตวิทยาศัพท**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เชาว์ มณีวงศ์. (ม.ป.ป.). **การบริหารกิจการนักเรียน**. กรุงเทพฯ : อมรรการพิมพ์.
- ณัฐพันธ์ ขจรนันท์. (2545). **การสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ทวีศักดิ์ สิริรัตน์เรขา. (2554). **ศิลปะบำบัด ศาสตร์และศิลป์แห่งการบำบัด**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ทองพันชั่ง พงษ์วารินทร์. (2550). **การวางแผนด้านบุคลากร**. นนทบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ทองหล่อ เดชไทย. (2540). **ภาวะผู้นำเพื่อการบริหารสู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพฯ : สามเจริญ
พาณิชย์.
- ทองอินทร์ วงศ์โสธร. (2546). **ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษา หน่วยที่ 3**.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ทิตนา แชมมณี. (2547). **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
_____. (2545). **กลุ่มสัมพันธ์เพื่อการทำงานเป็นทีมและการจัดการเรียนการสอน**.
กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2548). **หลักการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธเนศ ขำเกิด. (ม.ป.ป.). **การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ธร สุนทรายุทธ (2552). **การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป**. กรุงเทพฯ : เนติพงษ์การพิมพ์.
- ธิดา พิทักษ์สินสุข. (2555). **การปรับพฤติกรรมเด็ก**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว..
- ธิดิมา จักรเพชร. (2550). **ความมีวินัยของนักเรียน**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ธีระ รุญเจริญ. (2547). **หลักการจัดการศึกษา**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- นภาพรธณ อุณาภูล. (2549). **การจัดบริการความปลอดภัยในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นวลศิริ เปาโรหิตย์. (2550). **จิตวิทยาพัฒนาการ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- บรรจง ชูสกุลชาติ. (2544). **ประชาธิปไตยในโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : เอส อาร์ พรินต์ติ้ง.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. (2548). **โรงเรียนชุมชน**. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- บรรยงค์ โตจินดา. (2549). **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.
 บัญญัติ สมชอบ. (มีนาคม 2546). “แนวคิดในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน
 มัธยมศึกษา,” **วิทยากร**. 25 (11) : 5.
- ปนัดดา ชนเศรษฐกร และปิยวลี ชนเศรษฐกร. (2552). **101 เคล็ดลับวิธี สร้างเด็กดี มีความสุข**.
 กรุงเทพฯ : ฐานการพิมพ์.
- ประเทือง ภูมิภัทราคม. (2545). **หลักจิตวิทยา**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี
- ปราชญา กล้าผจญ และพอลดา บุตรสุทธิวงศ์. (2550). **การบริหารทรัพยากรมนุษย์**. กรุงเทพฯ :
 ก.พลการพิมพ์.
- ปราณี รามสูตร. (2545). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ปรีชา คัมภีรปกรณ์. (2540). **การวางแผนด้านบุคลากร**. นนทบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. (2547). **แนวทางประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริม.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2549). **การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ :
 เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พัลลิเกชั่น.
 _____ . (2553). **การบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- ปิ่นนพัฒน์ จันทร์สว่าง. (2553). **ปัญหาบุคลิกภาพของเด็ก**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- ผกา สัตยธรรม. (2544). **คุณธรรมของครู**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผดุง อารยะวิญญู. (2543). **การศึกษาสำหรับเด็กพิเศษ**. กรุงเทพฯ : แวนแก้ว.
- ไผทพงศ์ ภัคศิริจรัตน์. (2554). **แนวทางการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ที่มีปัญญาเลิศ**.
 กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ฝ่ายการศึกษา อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ (2557). **แผนปฏิบัติการ ปีงบประมาณ 2558**.
 กรุงเทพฯ : อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.
- พนัส หันนาคินทร์. (2552). **การสอนค่านิยมและจริยธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิฆเนศ.
- พรชัย คำรพ. (2547). **การศึกษาลักษณะการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพตามความคิดเห็น
 ของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
 ตราด**. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). จันทบุรี : มหาวิทยาลัย
 ราชภัฏรำไพพรรณี.
- พันธ์ประภา พูนสิน. (2550). **การบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพฯ : โปรออฟเซต.
- เพ็ญทิวา สารบุตร. (2551). **แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพบุคลากร**. กรุงเทพฯ :
 วัฒนาพานิช.
- มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (ม.ป.ป.) **เอกสารประกอบการสอนหลักการบริหารและ
 การบริหารสถานศึกษา**. มหาสารคาม : ม.ป.พ.
- มาลินี จุฑารพ. (2549). **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

- รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2544). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพฯ : ธนรัชการพิมพ์
- รัตนารณ สุกใจ. (2551). แนวทางการปกครองนักเรียน. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- รุจิรี ภู่อาระ และคณะ. (ม.ป.ป.). แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการหลักสูตรใหม่
กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย 6. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- โรงเรียนอนุบาลวัดสระแก้ว. (2555). รายงานผลการปฏิบัติงาน 2555. สระแก้ว :
โรงเรียนอนุบาลวัดสระแก้ว.
- ลัดดา บุญทรง. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดบรรยากาศในห้องเรียนกับพฤติกรรม
ความมีระเบียบวินัยในห้องเรียนของนักเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. (การประถมศึกษา). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
สงขลานครินทร์.
- วรรณ ภูเสดวงษ์ และสุรีย์มาศ สุขกลี. (2558). รูปแบบการบริหารวิชาการของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด. จันทบุรี : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี.
- วรินทร์ โพธิกุล. (2551. ออนไลน์). การบริหาร. www.varinthorn.com. 17 มีนาคม 2557.
- วันชัย โกลละสุด. (2550). การบริหารงาน. [On-line]. Available :
<http://Subweb2.dpt.go.th/dpt/kmcenter>. [2556, เมษายน 29].
- วิจิตร ศรีสอ้าน และคณะ. (2548). หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหาร. [On-line].
Available : แหล่งที่มา : [http://members.thai.net/intira/article
theorymgr01.html](http://members.thai.net/intira/article/theorymgr01.html). [2554, สิงหาคม 25].
- วิจิตร อวาทกุล (2549). การฝึกอบรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย โสสุวรรณจินดา. (2549). หัวหน้างานยุคใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ธรรมนิติ.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2541). การบริหารตน. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- วิชาน กาญจนไพโรจน์. (2551). รูปแบบวิธีดำเนินงาน Best practices ระบบดูแลช่วยเหลือ
นักเรียน โรงเรียนประถมศึกษา. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนาระบบการเรียนรู้.
- วิทยา แสนสุข. (2550). การบริหารชั้นเรียน. กรุงเทพฯ : ธนกรการพิมพ์
- วินัย พัฒนรัฐ. (ม.ป.ป.). คู่มือและแนวการสอน วิชากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร.
- วิภาพร มาพบสุข. (2543). มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- วิภาพร รักสมาน. (2550). การบริหารกิจการนักเรียน. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- วิภาวี วิชัยวงศ์. (2551). พัฒนาการเสริมสร้างวินัยให้กับผู้เรียน. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2549). การบริหาร : หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา.
กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ์.
- วุฒิเลิศ เทวกุล. (2554). จริยธรรมสำหรับนักบริหาร. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยปทุมธานี
- ศูนย์วิชาการเพื่อการพัฒนาเด็กและวัยรุ่น (2550). หลักสูตรส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษ
และการเสาะหาผู้ที่มีความสามารถพิเศษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- สงบ ประเสริฐพันธุ์. (2543). **ร่วมกันสร้างคุณภาพผู้เรียน**. กรุงเทพฯ : สุริยาสาส์น.
- สถาบันให้คำปรึกษาและฝึกอบรม (2554). **การพัฒนาทีมงาน**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- สงวน ช่างฉัตร. (2548). **การพัฒนาทีมงานที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจขนาดย่อม**. กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2545). **พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน**. กรุงเทพฯ : อักษรวิทท์กซ์.
- สมชาติ กิจยรรยง. (2546). **เกมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนและองค์กร**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. (2541). **พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2547). **ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมยศ นาวิการ. (2549). **การบริหารและพฤติกรรมองค์กร**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- _____. (2551). **หลักการบริหาร**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.
- สันติ บุญภิรมย์. (2552). **การบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพฯ : บั๊ค พอยท์.
- _____. (2557). **การจัดการในห้องเรียน**. กรุงเทพฯ : ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17 (2555). **แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2555 - 2558**. จันทบุรี : สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550). **แนวทางการบริหารโรงเรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2544). **แผนพัฒนาการจัดการศึกษาสงเคราะห์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2555-2559)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2547). **แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2549). **การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2550). **คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2551). **การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- _____. (2551). **การพัฒนาความเข้มแข็งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนหลักสูตรครูที่ปรึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2551). **แนวทางการนำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- _____. (2552). **ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หลักการ แนวคิด และทิศทางการดำเนินงาน**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- _____. (2556). **คู่มือการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2541). **การเรียนรู้ : ขุมทรัพย์แห่งตน.**
กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน. (2548). **แนวทางการบริหารสถานศึกษา.** กรุงเทพฯ :
สำนักงานฯ
- _____. (2551). **คู่มือการบริหารโรงเรียน.** กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- _____. (2555). **นโยบายการจัดการเรียนการสอน.** กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2540). **การรณรงค์วัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน. (2554). **ข้อเสนอ
ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด. (2555). **แนวคิดและรูปแบบการป้องกัน
ยาเสพติดในเยาวชนกลุ่มเสี่ยง.** กรุงเทพฯ : สำนักงานป้องกันและปราบปราม
ยาเสพติด.
- สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6. (2545). **ความสำนึกในคุณค่า
ของวัฒนธรรมไทย.** ลพบุรี : สำนักฯ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553).
**แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ. (2550).
**การพัฒนามาตรฐานและคู่มือการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ
เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ.** กรุงเทพฯ : สำนักฯ
- สิทธิโชค วรานุสันติกุล. (ม.ป.ป.) **การพัฒนาทีมงาน.** กรุงเทพฯ : บรรณกิจเทรตติ้ง.
- สิริเกษ แสนสุข. (2550). **การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.** กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สุจิตรา แสนเจริญ. (2549). **การปรับพฤติกรรมผู้เรียน.** กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.,
- สุชา จันท์เอม และสุรางค์ จันท์เอม. (2548). **จิตวิทยาสังคม.** กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.
- สุชา ไอร่างพงศ์. (2552). **การเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียน.** กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- สุทิน บุญชูวงศ์. (2550). **หลักการสอน.** กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- สุธรรม ธรรมทัศนันท์. (2554). **หลักการ ทฤษฎี และนวัตกรรมการบริหารการศึกษา.**
มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุนทรี ดวงทิพย์. (2548). **การศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการให้บริการวิชาการ
ของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.**
วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). กำแพงเพชร : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สุนันทา เลहनันท์. (2545). **การสร้างทีมงาน.** กรุงเทพฯ : ดีดีบุ๊กส์โตร์.
- สุพัตรา เทียนอุดม. (2556). **จิตวิทยาเด็ก.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุพัตรา สุภาพ. (2548). **เทคนิคการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพยุคใหม่ : เน้นพฤติกรรมมนุษย์**. กรุงเทพฯ : ธรรมนิติ.

สุพิน บุญชูวงศ์. (2540). **หลักการสอน**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ครั้งที่ 2. อักษรการพิมพ์
สุภณิดา ปุสุรินทร์คำ. (2553). **การเรียนการสอน “เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” ดีที่สุดต่อผู้เรียนหรือไม่**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2549). **การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
สุมาลี ชิโนกุล. (2549). **การบริหารจัดการห้องเรียนและสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
สุเมธ แสงนิมมวล. (2544). **ทำอย่างไรจึงจะเป็นนักบริหารชั้นยอด**. กรุงเทพฯ : ก. พลพิมพ์.
สุรางค์ โค้วตระกูล. (2548). **การนิเทศการศึกษา**. กรุงเทพฯ : อักษรพิมพ์.
สุรางค์ โค้วตระกูล. (2548). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สุรีย์มาศ สุขกสิ. (2553). **เทคนิคการบริหารการศึกษา**. จันทบุรี : คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

_____. (2556). **รายงานการพัฒนาเอกสารประกอบการสอนรายวิชาผู้นำทางวิชาการและความเป็นนักบริหารมืออาชีพ**. จันทบุรี : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม. (2554). **แนวคิดและรูปแบบเกี่ยวกับการวิจัยในชั้นเรียน**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2544). **ความขัดแย้งการบริหารเพื่อสร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ : ตะเกียง.

หทัย สารสิทธิ์. (2541). **ผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาความมีระเบียบวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหารการศึกษา). สงขลา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อเนก แสงสุก. (2550). **การบริหารงาน**. กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ.

อมร รักษาสัตย์ และคนอื่น ๆ. (2543). **ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน**. กรุงเทพฯ : วิ.เจ.พรินต์ติ้ง.

อมรทิพย์ ทิพย์ประทุม. (2548). **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับคุณลักษณะที่ทีมงานที่ดีของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

อรรณพ จินะวัฒน์. (2551). **รูปแบบวิธีดำเนินงาน Best practices ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาส**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้.

อรรณพ อุ๋นจะน่า. (2541). **รายงานโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและเสริมสร้างวินัยนักเรียน โรงเรียนเกาะคาวิทยาคม อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง**. ลำปาง : โรงเรียนเกาะคา.

- อัญญา ประสานชาติ. (2545). **ผลของการฝึกจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมวินัยในตนเองของนักเรียนระดับประถมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การประถมศึกษา).
ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อำพร กาทอง. (2549). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาและความมีระเบียบวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการสอนแบบซินติเคทสอนโดยใช้บทเรียนโปรแกรม และสอนตามแนวคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา**. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การประถมศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อินทิรา บุญยาทร. (2545). **หลักการสอน**. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2547). **กลุ่มสัมพันธ์และการบริหารทีมที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอกรินทร์ สีมหาศาล. (2551). **เรื่องน่ารู้สู่การใช้หลักสูตรแกนกลางฯ 51**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- Bandura, A. (1977). **Social learning theory**. New Jersey : Prentice Hall.
- Charles, S.A. (1995). A short measure of transformational leadership. **Journal of business and psychology**, 14 (3), 389-405.
- Cheng, Y.C. and Tam, W.M. (1997). "Multi - models of quality in education," **quality assurance in education**. 5 (1) : 27.
- DuBrin, A .J. (1984). **Leadership: research findings, practice and skills**. Boston: Houghton.
- Fester, J. and Kettl, D. (1991). **The politics of the administrative process**. New Jersey : Chatham House Publisher.
- Fred, C. and Omstein C. (1996). **Education administration concepts and practices**. U.S.A : Wadsworth.
- Glickman, C.D. (2004). **Supervision and instructional leadership : a developmental approach**. Boston : Allyn & Bacon.
- Good, C.V. (1973). **Dictionary of education**. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Hall. B. (2004). **Supervision for better schools**. Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall.
- Harris, B.M. (1985). **Supervisory behavior in education**. 2 nd ed. Englewood Cliff, New Jersey : Prentice-Hall.
- Hildebrand, L.D. (1984). **Management in school**. New York: John Wiley & Sons.

- Hoy, W.K. and Miskel, C.G. (2001). **Education and administration**. New York : University of Michigan.
- Jarolimek, J. (1977). **Social study in elementary education**. New York : Macmillan.
- Kauchak, D. and Eggen, P. (1998). **Learning and teaching : research-based methods**. Boston : Allyn & Bacon.
- Kohlberg, L. (1976). "Development of moral character and moral ideology review of child," **Development research**. New York : Russell Sage Foundation.
- Kohlberg, L. and Mayer. 1980. **Development as the aim of education**. Chicago : Dryden Press.
- Kounin, J. S. (1991). **Discipline and group management in classrooms**. Huntington, N. Y.: R. E. Krieger.
- Massie, J.L. and Douglas J. (1981). **Managing : a contemporary introduction**. 3 rd ed. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.
- Mikulas, W.L. (1978). **Behavior modification**. New York : Harper and Row,.
- Moore, K. L. (2001). **Schooling for tomorrow**. New Jersey : Prentice-Hall.
- Moore. E. (2001). **Classroom management**. Boston : Allyn & Bacon.
- Mork, G. M. (1978). **A social study in elementary education**. New York : Macmillan.
- Piaget. (1969). **The mechanisms of perception**. New York : Basic Book.
- Rappaport, T.S. (1975). **Modern organization**. Englewood Cliff, NJ : Prentice-Hall.
- Romig, D.A. (1996). **Break through teamwork : outstanding result using structured teamwork**. Chicago : IL, Irwin.
- Susan, N.M. (2004). **An introduction to school administration**. New York : McMillan.
- Woodcock, M. (1994). **Team development manual**. 3 rd ed. Worcester : Billing & Son.